ADAM öykü

MAYIS

HAZİRAN

2000

28

ÖYKÜ



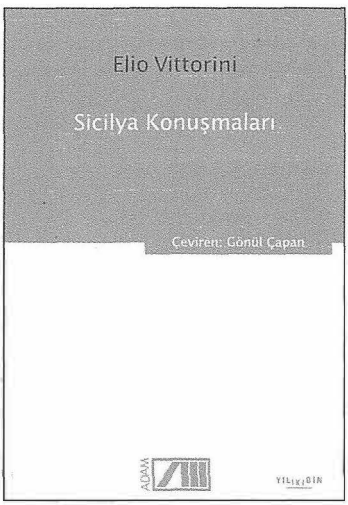
Çalıntı Basil ***H. G. Wells*** • Lispeth ***Rudyard Kipling*** • Gök Mavisi Top ***Joyce Carol Oates*** • Temmuz Ayının Son Günleri ***Demir Özlü*** • Tam Denize Atlarken ***Erdal Öz*** • Ayçelen ***Nihat Ziyalan*** • Keser ve Mucize ***Mehmet Zaman Saçlıoğlu*** • Tanıklık ***Tarık Günersel*** • Koltuk ***Roni Margulies*** • Babam ve Kiraz Ağacı ***Feridun Andaç*** • Kaygı ***Suzan Samancı*** • Dimyan'ın Misafiri ***Jale Sancak*** • Giz-Laf ***Semra Topal*** • Adı Kargalarda Saklı ***Hasan Özkılıç*** • Bruges'de Mevsim Dışı Düşler... ***Yasemin Yazıcı*** • Tacettin ***Sema Kaygusuz*** • Bir Senaristin Serüveni ***İnan Çetin*** • Atlantis – Dostluk Aşkına ***Murat Sohtorik*** • Mitolojik Öykü ***Kevork Kirkoryan*** • 46. Çeşit ***Seçkin Gündüz*** • Tahir Bey ***Deniz Günal*** • Kamelya ***Şakir Doğan*** • "İş" Güç ***Tarkan Barlas*** • Deprem ***Mehmet Atilla*** • Zili Saatler ***Almıla Özdek*** • Gölgedeki ***Sanem Karagöz*** • Kâğıt Bardak, Kâğıt Mendil ***Mehmet Yurdal***



Adam Yayınları

Adam Yayınları'ndan 2000 kitapları

ROMAN

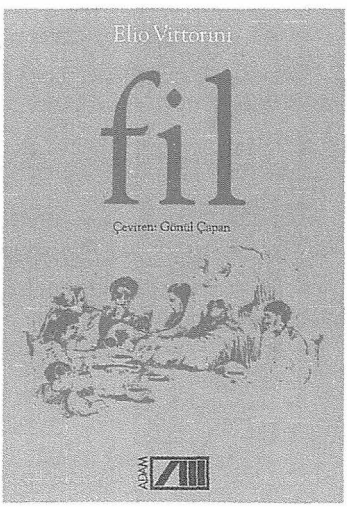


Elio Vittorini
Sicilya Konuşmaları
Çeviren : Gönül Çapan

20. yüzyıl İtalyan Edebiyatının en önemli romancılarından Elio Vittorini'nin faşizm karşıtı görüşlerini açıkça dile getirdiği bir başyapıt... Yazar geçmişe doğru yaptığı yolculukta bireyin toplumsal ilişkileri içindeki tedirginliğini devrimci bir duyarlıkla açıklıyor.

Elio Vittorini
Fil
Çeviren : Gönül Çapan

İnsanlığın yüzyıllardır çektiği yalnızlığı ve karşılaştığı haksızlıkları "yoksulluk edebiyatı"nın tuzaklarına düşmeden, şiirsel bir dille yansıtan bir roman.



ADAM

değerli kitaplar yayımlar.

ADAM YAYINLARI Küçükpazarmakkapı Sokak No: 17 Beyoğlu 80060 İstanbul Tel: (0-212) 293 41 05-06 Faks: (0-212) 293 41 08

Adam Yayınları

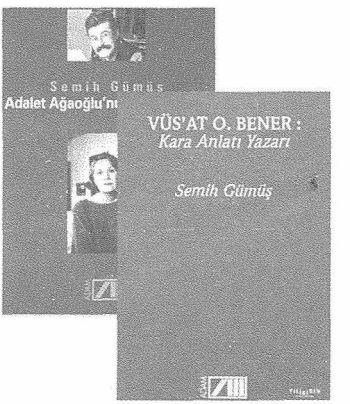
Adam Yayınları'ndan 2000 kitapları

İNCELEME



Hikmet Altınkaynak
Orhan Kemal'in Hikâyeciliği

Tüm yapıtlarında evrensel bir tema olan insanı, sevgiyi işleyen Orhan Kemal'in hikâyeciliğini, edebiyatımız içindeki yerini örneklerle irdeleyen bu kitap, onun bir romancı olarak zirveye çıksa da aslında usta bir hikâye yazarı olduğunu vurguluyor.



Semih Gümüş
Adalet Ağaoğlu'nun Romancılığı

Adalet Ağaoğlu'nun Romancılığı, ele aldığı romanların sınırlarında kalmadan, roman sanatını tarih, zaman, yazının sorunları çevresinde kuşatmak için eleştirmenin çıktığı yolculuğu gözler önüne seriyor.

Semih Gümüş
Vüs'at O. Bener : Kara Anlatı Yazarı

Edebiyatımızın burçlarından Vüs'at O. Bener'i anlamaya, anlatmaya çalışan bu kitap, eleştirinin yalnızca bir şey hakkında olmadığını, kendisinin de bir şey olduğunu gösteriyor.



Fethi Naci
Yaşar Kemal'in Romancılığı

Yaşar Kemal'in çeşitli yapıtları üzerine yazılmış yazılardan oluşan bu kitap, onun roman dünyasını daha yakından tanımak isteyenler için vazgeçilmez bir yol gösterici.

Fethi Naci
Sait Faik'in Hikâyeciliği

Sait Faik'in Hikâyeciliği, ünlü yazarımızın yaratıcı üstüne bütünlüğüne bir çalışma. Fethi Naci bu çalışmasında Sait Faik'in her kitabını tek tek ele alarak derinliğine inceliyor.

ADAM

değerli kitaplar yayımlar.

ADAM YAYINLARI Küçükparmakkapı Sokak No: 17 Beyoğlu 80060 İstanbul Tel: (0-212) 293 41 05-06 Faks: (0-212) 293 41 08

AdamÖykü
İki Aylık Öykü Dergisi
Sayı 28
Mayıs-Haziran 2000
ISSN 1300-7556

Adam Yayıncılık ve
Matbaacılık A.Ş. adına
Sahibi ve Sorumlu
Yazı İşleri Müdürü :
İnci Asena

Genel Yayın Yönetmeni :
Semih Gümüş

Kapak ve İç Tasarım :
Tülay Ulukılıç •
Yönetim Yeri ve
Yazışma Adresi : Küçük-
parmakkapı
Sokak, No : 17, 80060
İstanbul
Tel : (212) 293 41 05
Fax : (212) 293 41 08
Fiyatı : 1.250.000 TL
(KDV içinde)
• **İlan Koşulları :** Tam say-
fa (siyah-beyaz)
120.000.000 TL; yarım say-
fa 60.000.000 TL • **Dizgi :**
Adam Yayıncılık ve Matba-
acılık A.Ş. Dizgi Birimi
• **İç Baskı :** Şefik Matbaası
• **Kapak Baskı :** Ana Basım
• **Genel Dağıtım :** Biryay
A.Ş. • Gönderilen yazılar
yayımlansın yayımlanmasın,
geri verilmez.
• **Abonelik Başvurusu :**
Abonet tel : (212) 222 83 32
Abonet faks : (212) 222 27 10
Abonet email : abinet@abo-
net.net
Abonet web : www.Abo-
net.net

ADAMÖYKÜ

ÖYKÜ

Çalıntı Basil ***H. G. Wells*** 20
Lispeth ***Rudyard Kipling*** 25
Gök Mavisi Top ***Joyce Carol Oates*** 43
Temmuz Ayının Son Günleri ***Demir Özlü*** 46
Tam Denize Atlarken ***Erdal Öz*** 50
Ayçelen ***Nihat Ziyalan*** 57
Keser ve Mucize ***Mehmet Zaman Saçlıoğlu*** 61
Tanıklık ***Tarık Günersel*** 64
Koltuk ***Roni Margulies*** 66
Babam ve Kiraz Ağacı ***Feridun Andaç*** 69
Kaygı ***Suzan Samancı*** 76
Dimyan'ın Misafiri ***Jale Sancak*** 90
Giz-Laf ***Semra Topal*** 96
Adı Kargalarda Saklı ***Hasan Özkılıç*** 102
Bruges'de Mevsim Dışı Düşler... ***Yasemin Yazıcı*** 105
Tacettin ***Sema Kaygusuz*** 111
Bir Senaristin Serüveni ***İnan Çetin*** 115
Atlantis – Dostluk Aşkına ***Murat Sohtorik*** 119
Mitolojik Öykü ***Kevork Kirkoryan*** 123
46. Çeşit ***Seçkin Gündüz*** 130
Tahir Bey ***Deniz Günal*** 132
Kamelya ***Şakir Doğan*** 138
"İş" Güç ***Tarkan Barlas*** 142
Deprem ***Mehmet Atilla*** 147
Zilli Saatler ***Almıla Özdek*** 151
Gölgedeki ***Sanem Karagöz*** 153
Kâğıt Bardak, Kâğıt Mendil ***Mehmet Yurdal*** 156

YAZI

Tolstoy, Wells ve Kipling ***H. E. Bates*** 5
Kısa Bir Utku : Lispeth ***Gökçen Ezber*** 30
Parçalanan Çerçeve, 3 ***Valerie Shaw*** 35
"Babam ve Kiraz Ağacı" Öyküsündeki Anlatım
Teknikleri... ***Birsen Karaca*** 73
Suzan Samancı'nın Öyküleri... ***Tufan Erbarıştıran*** 80
Öyküde Mekân ***Leyla Ruhan Okyay*** 83

Bu sayının çevirmenleri : Yurdanur Salman, Alev Bulut, Deniz Hakyemez, Gökçen Ezber

ADAM

Adam Yayınları

Adam Yayınları'ndan 2000 kitapları

Semih Gümüş

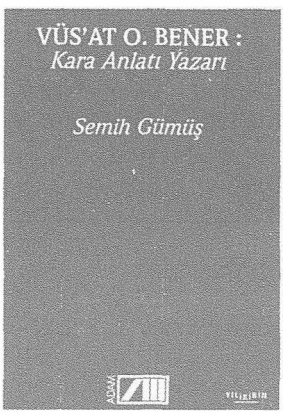
Adalet Ağaoğlu'nun Romancılığı

Adalet Ağaoğlu'nun Romancılığı, ele aldığı romanların sınırlarında kalmadan, roman sanatını tarih, zaman, yazının sorunları çevresinde kuşatmak için eleştirmenin çıktığı yolculuğu gözler önüne seriyor.



Semih Gümüş

Vüs'at O. Bener : Kara Anlatı Yazarı



Edebiyatımızın burçlarından Vüs'at O. Bener'i anlamaya, anlatmaya çalışan bu kitap, eleştirinin yalnızca bir şey hakkında olmadığını, kendisinin de bir şey olduğunu gösteriyor.

Semih Gümüş'ün öteki kitapları : *Roman Kitabı, Karşılıksız Yazılar, Öykünün Bahçesi.*

ADAM

değerli kitaplar yayımlar.

ADAM YAYINLARI Küçükparmakkapı Sokak No: 17 Beyoğlu 80060 İstanbul Tel: (0-212) 293 41 05-06 Faks: (0-212) 293 41 08

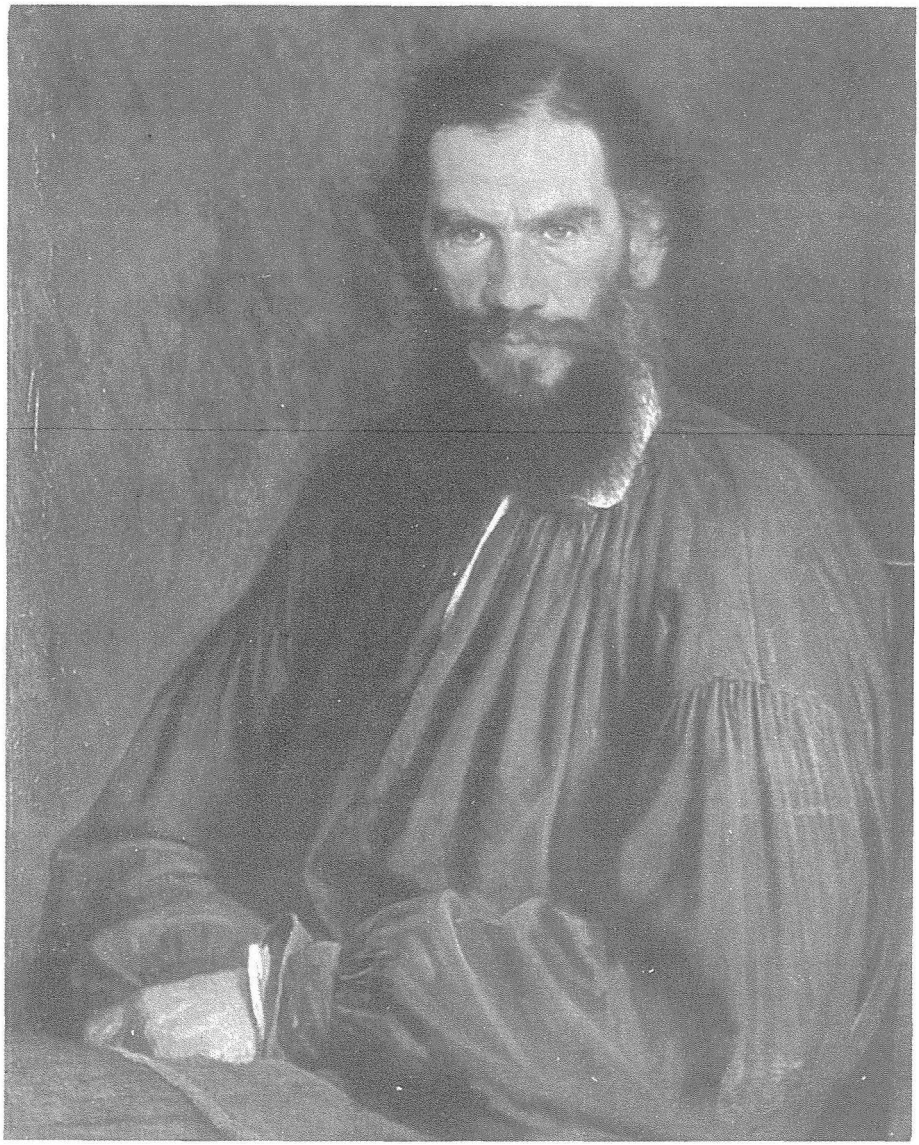
TOLSTOY, WELLS VE KIPLING

H. E. BATES

Tolstoy gerçekten de, çevresindeki yaşamı, büyük bir sadeliğe sahip olan açık bir bakış açısı ile görüyordu. Çehov'unkinden daha açık, Maupassant'ınkinden de daha yumuşak olan Tolstoy'un gözü, daha dokunaklı ve soğukkanlıdır. Yapıtları, derin ve büyük bir organik gücün izlerini taşır.

ÇEHOV ve Maupassant'ın, on dokuzuncu yüzyıl Rus ve Fransız kısa öyküsünün yalnızca en büyük değil, aynı zamanda tek büyük yazarları olduğunu söylemek yanlış olur. Bu ikisini dışta bıraktığımızda, çağın soğuk et tadı veren öbür İngiliz yazarları yanında, dikkat çekici ve olağanüstü bir grup yazarla karşılaşırız. Rusya'da Tolstoy, Turgenyev, Gorki, Dostoyevski, Garshin, Andreyev, Korolenko; Fransa'da ise Flaubert, Coppée, Daudet, Anatole France, etkin bir biçimde kısa öyküye katkıda bulunuyorlardı. Çehov ve Maupassant tarafından desteklenmeyen bu yazarlar zamanında kısa öykü, tarihindeki en büyük gelişmeleri yaşamıştır. Bu gelişmeye tek bir İngiliz yazarı, Tolstoy'unki kadar bir katkıda bulunmamıştır. İngiltere'de bir vitray ile Nelson'un anıtı arasında bir yerlerde ulusal bir sembol olarak duran Kipling düşünüldüğünde ise, yukarıdaki yargı bütünüyle yanlıştır. Bunu, yazımızın ilerleyen bölümlerinde tartışacağız. Bu arada, romancı olarak ilkin fazla önemsenmeyen kısa öykü yazarı Tolstoy göz ardı edilemez.

Tolstoy bana göre, yazdığı bazı öykülerle, Çehov ve Maupassant'ın en iyi standartlarını geçmiştir. Ne Çehov ne de Maupassant, usta bir eleştirmenin dünyanın en iyi öyküsü olarak tanımladığı *İvan Ilyiç'in Ölümü*'nden daha iyi bir öykü yazamamıştır. *Aile Mutluluğu* gibi daha yumuşak bir güzelliği olan ve dönemin İngiliz ve Amerikan yapıtları arasında gazete tefrikaları kadar seçkin bir konuma ulaşan öykü de, iki yazarın ulaştığı son nokta olarak değerlendirilebilir. Eğer Çehov'da dikkatimizi çeken şey insanca duygular, Maupassant'da ise tutkuysa; Tolstoy'da büyük bir soğukkanlılıkla karşılaşırız. Gençken yazdığı kişisel günlüklerinde gördüğümüz yoğun özeleştiri, hoşnutsuzluk ve hatta acıda bile; kendini soğukkanlı bir nesnellikle anlatma çabası, gözlemlediklerini acımasız bir bağlılıkla kesin bir gerçeklik içinde aktarma arzusu göze çarpmaktadır. Yazdıklarında ulaşmaya çalıştığı bu üstün teknik ve duygusal dürüstlük ile Tolstoy, düzyazı geleneğinde her iki kuşakta bir gelen devrimlerden biriydi. Hemingway ve Butler gibi, Tolstoy da yerleşmiş geleneklere karşı çıkmak zorundaydı. Bu yazar-



Tolstoy, 1828-1910

ların her üçü de kendi çağlarında yazılanları zayıf, süslü, tozlu ve yanlış kullanımlar nedeniyle donuklaşmış buluyordu; her üçü de bu sönüklük, donukluk ve süslü belirsizlik içinden sıyrılmayı başarmıştır ve geriye açıklık ve basitlik bırakmıştır. "The Contemporary"nin editörü Nekrasov, 1855 yılında Tolstoy'a şöyle yazmıştır : "Yazın dünyamıza tanıttığınız gerçek biçimi, bizim için tamamen yeni."[1]

Bu sözlerin yazılmasından üç çeyrek yüzyıl sonra Hemingway, *Afrika'nın Yeşil Tepeleri*'nde, düzyazı için üstün ölçütler aramaktaydı – "hiç yazılmayan bir

düzyazı." Koşum takımlarının adı geçer geçmez bir kısrak gibi ürkeklik gösteren Hemingway, yalnızca bir konuşma sırasında yazınsal yöntem konusunu tartışabiliyor ve sonunda şu sözleri söylüyor :

"Öncelikle yetenek olmalı, çok fazla yetenek. Kipling'in sahip olduğu yetenek gibi. Sonra disiplin olmalı. Flaubert'in disiplini. Sonra da olabilecekler konusunda bir düşünceniz olmalı ve son olarak, sahteliği önlemek için, Paris'teki standart metre gibi hiç değişmeyen katı bir vicdanınız olmalı."

Bunlar güzel sözler ve Hemingway'den önce de, buna benzer standartlara ulaşmaya çalışan yazarlar olmuştur. 1853 yılında Tolstoy da bu konuda neler düşündüğünü açıklamıştı :

"Çoğu zaman, fazla doğru ve şiirsel olmayan basmakalıp deyişlerle karşılaşıyorum, fakat bunlar önünüze o kadar sık çıkıyorlar ki, sonunda onları yazmak zorunda kalıyorsunuz. Üzerinde fazla düşünülmemiş ve geleneksel olan, çoğumuzun yetersizliklerinin ayırdında olduğu, fakat yalnızca alışkanlık nedeniyle kullandığı bu deyişler, gelecek kuşaklar için kötü bir beğeninin birer kanıtı olacaktır. Bu tür deyişleri hoşgördüğünüzde yaşam boyu yanınızdan ayrılmazlar; onları düzelttiğinizde ise, birkaç adım önden yürümeye başlarsınız."[2]

Tolstoy'un bu günlüklerde, acımasız bir disipline yaptığı göndermelerden de anlaşılıyor ki, hem Tolstoy hem de Hemingway aynı ereğe ulaşmaya çalışıyorlardı. Aralarındaki ayrım ise, Tolstoy'un, Hemingway'in aradığı her şeye sahip olmasıydı : Kipling'inki yanında mızıka sesi gibi kalan büyük bir yetenek, yüksek bir disiplin ve 'katı bir vicdan'. Tolstoy bu konuda, çevirmenlerinden birinden söz ederken, İngiliz yazını üzerine yerinde bir yargı öne sürmüştür. "Yazınsal anıştırmanın karşı konulamazlığından" söz eder ve sözlerine şöyle devam eder :

"Ne söylemek istiyorsam doğrudan onu söylemeye çalışıyorum, fakat İngiliz insanının kanında, açık ve net bir anlatıma değil, güzel ve çekici bir anlatıma eğilim bulunmaktadır. Anlamı sese indirgeme eğilimi..."[3]

"Ne söylemek istiyorsam doğrudan onu söylemeye çalışıyorum" ilkesi ile biçimlenen Tolstoy'un standardı zamansızdır; değişik biçimlerde dile getirilse de, her devirde öne sürülmüştür. Çok az değişikliğe uğramış bir biçimde, birbirini izleyen kuşakların yazarları tarafından yeniden keşfedilmesi, bu ilkenin evrenselliğinin bir kanıtıdır. Bu, Berlin'deki bir yatılı okula bakan Mr. Isherwood'un "geliştir, bas, kesinleştir" yöntemidir; giderek daha fazla yazarın yöneldiği, gerçekte de yönelmesi gereken bir yöntemdir. Elbette ki, günümüzün sıradan tarihini "geliştirip basmayı ve kesinleştirmeyi" amaçlıyorlarsa...

"Ne söylemek istiyorsam doğrudan onu söylemeye çalışıyorum" gibi dürüst bir ilkeye Tolstoy, başka bir boyut daha eklemiştir. Söylemek istediğiniz şeyi doğrudan söylemek gerçekten takdir edilecek bir davranış; fakat konuşacağınız şeylerin kapsamını ne kadar genişletip ne kadar daraltacağınız ayrı bir konudur. Bir fotoğrafçı şöyle söyleyebilir :

"Nesneleri gördüğüm gibi alırım. Hiçbir sahte unsur, yapay bir arka plan ya da yapay bir ışık kullanmam. Hile yok. Kesin bir açıklık ve dürüstlük. Fakat görüntülerimi yalnızca yakından alırım."

Sınırları bu biçimde belirlenmiş bir alan içinde, amacınızda dürüst olmak

ve doğru sözler söylemek çok daha basittir. Kesin olarak sınırları belirlenmiş bir alan içinde kusursuzluğa ulaşmak fazla zor değildir ve bu, son on-on beş yılın kısa öyküsünde oldukça sık rastlanılan bir durumdur. "Sanat şaheseri" gibi dürüstçe söylenen sözler bile, durmadan yinelendiklerinde, gönderme yaptıkları değerlere, er ya da geç gölge düşürürler. Tolstoy bu yanlışı yapmadı; kendi kendine sınırlar koymaktansa, elinden geldiğince bakış açısını sınırsız tutmaya çalıştı. Onun için yalnızca "ne söylemek istediğini doğrudan söylemeye çalışması" yeterli değildi; o, dünya ve insanlık hakkında da olabildiğince çok şey söylemek istiyordu. Dünyaya yönelttiği bu bakış açısını daraltmak, onu romantikleştirmek ve bu dünyaya ait herhangi bir yeri ya da kişiyi yanlış bir biçimde betimlemek, Tolstoy için en büyük günahlar arasındaydı.

Tolstoy bu nedenle, yalnızca betimlemelerindeki doğruluk açısından değil, betimlediği nesnelerin çeşitliliği yönünden de diğer yazarlardan ilerdedir. Bir asker olarak savaşı ve askerleri betimledi; bir aristokrat olarak aristokratları betimledi; fakat aristokrat olmanın yanında, kölelerin özgürlük çabaları ile özdeşim kurmayı da göz ardı etmedi : bir eylem adamı olmasına karşın yapıtlarında içsel çatışmalara da yöneldi. Mahkemelerin "şiddetli geçimsizlik" diye adlandırdıkları durumun ayırdındaydı ve bunu betimledi; kırların güzelliğini biliyordu ve onları betimlerken usta bir ressamın cömert, engin ve doğru renklerini kullandı. Köylüleri, toprak sahiplerini, sevgilileri, güzel kadınları, iyileri, kötüleri, yaşama aldırmayanları, mutluları ve mutsuzları, sadıkları ve vefasızları betimledi – yaşam hiçbir zaman fazla çelişkili değildi, erimi fazla geniş değildi. Köylüleri ele aldığı zamanda olduğu gibi, betimlemelerinde yer yer kusursuzluğu elde edememişse, bunun nedeni köylülere karşı soğuk bir tutum sergilemesi ya da onların yaşamı ile kendi yaşamını özdeşleştirememesi değil, yalnızca şans sonucu, içinde doğduğu sınıfın, başka sınıflardan gelen insanlarla yakın ilişkiler kurma olanağından yoksun olmasıydı. Sonuç olarak köylü betimlemeleri, Çehov'unkiler ile karşılaştırıldığında "yüksek sınıftan gelen birinin düşünce yapısıyla biçimlenmiş" olarak görünmektedir.[4]

Tolstoy gerçekten de, çevresindeki yaşamı, büyük bir sadeliğe sahip olan açık bir bakış açısı ile görüyordu. Çehov'unkinden daha açık, Maupassant'ınkinden de daha yumuşak olan Tolstoy'un gözü, daha dokunaklı ve soğukkanlıdır. Yapıtları, derin ve büyük bir organik gücün izlerini taşır. Romanları dışında, daha kısa türlerde yazdıkları önemsiz değildi; sonuçta aynı yoğunlaşma gücü, aynı keskin son vardı ve hiçbiri bir yan ürün değildi. Bu nedenle Tolstoy, günümüzde eskiye oranla daha sık rastlanılan ve Miss Elizabeth Bowen'ın "kalabalık bir düş gücünün daha az önemli olan konuları"nı betimlemek için kullandığı kısa öyküyü, özerk ve diğerlerine eşit bir tür olarak kabul eden romancılar sınıfına girmektedir. *İvan Ilyiç'in Ölümü, Kazaklar, Aile Mutluluğu* ve daha birçoğu kendi çaplarında önemli anlatılardır ve roman türünden de oldukça farklıdırlar.

Hem roman hem de kısa öykü türündeki başarı ve yeteneği dışında Tolstoy, zamanının İngiliz kurmacasına görkemli bir örnek oluşturmuştur. Virginia Woolf'un da belirttiği gibi; Scott ve Jane Austen, Dickens ve Thackeray, Carlyle ve Ruskin, Brontë'ler ve George Eliot, Trollope ve öbürleri büyük savaşların ve



Ünlü fotoğrafçı Karsh'ın "Yaşlanan Wells" adını verdiği fotoğraf.

ayaklanmaların olduğu dönemlerde yaşamış, fakat birkaç önemsiz bağlam dışında hiçbiri yazdıklarında bunlara değinmemiştir. Yazarların sözü edilen savaşlardan çok uzak bir yaşam sürdükleri ve bu nedenle bu savaşları ayrıntılarıyla ve gerçekçi bir biçimde anlatmalarının olanaksız olduğu ileri sürülebilir. Sözü edilen olaylarla doğrudan bir iletişim içinde olmadıkları doğru; günümüz yazarları için oldukça basit olan yerinde söyleşi ve röportaj olanaklarından da yoksundular ve bunlar göz önüne alındığında sanatlarındaki bu yetersizlikleri belki de hoş görebiliriz. Peki ya evdeki olaylar? Yazarların kendi evlerinde olup bitenlere baktığımızda yukarıdaki savunma biçiminin çöktüğünü görürüz.

On dokuzuncu yüzyıl başlarında Britanya'nın, gerek kentlerindeki, gerekse kırsal yerleşim birimlerindeki sosyal ve politik tarihi, hiç de sevimli bir görünüm sergilemez. Kapatmalar, işçi isyanları, birlik kanunları, fabrika yasaları, yiyecek için ayaklanmalar, korkunç bir yoksulluk, fabrikalardaki, değirmenlerdeki ve madenlerdeki daha da korkunç çalışma koşulları, toptan işçi alımları ve çocukların ağır çalışma koşulları, raylı sistem, yolsuzluk ve çöken adalet sistemi, işçi sınıfı haklarını ve kuruluşlarını sindirme savaşları, hapishane skandalları, çok önemsiz suçlar için verilen şaşırtıcı derecede ağır cezalar, kadınların ve çocukların idam edilmesi, sıradan insanları bastırmak için silahlı güçlerin kullanılması – tüm bunlar ve daha da fazlası (eğer kanıt gerekliyse) zamanın parlamento ve İçişleri Bakanlığı'nın belgelerinde kayıtlıdır. Tüm bu tarihsel olaylar, en az günümüzde olup bitenler kadar sarsıcı, devrimci, korkunç ve dramatiktir. Hepsinin ortak teması da insanların çektiği acıdır. 1819 yılında Manchester'da, askerler meclisin önünde reform isteminde bulunmak için toplanan insanlara ateş açmış ve Peterloo olarak bilinen toplukıyımda on bir kişiyi öldürüp, dört yüz kişiyi de yaralamışlardı; yine aynı tarihlerde Robert Owen, Peel'in heyeti önünde,

altı ve yedi, hatta dört ve beş, bazı durumlarda da üç yaşındaki çocukların, sıcaklığı 75 ile 85 derece arasında değişen değirmenlerde günde yaklaşık on beş saat çalıştırıldıkları yönünde kanıtlar sunmuştu; 1813 yılında on bir ve on iki yaşındaki iki erkek çocuk, hırsızlık yaptıkları gerekçesiyle yedi yıllık sürgünle cezalandırılmıştı; bundan bir yıl sonra, yine aynı suçtan dolayı on dört yaşındaki bir çocuk asılarak idam edilmişti. Yine o dönemlerden kalma güvenilir belgelerde, çocukların köleler gibi satıldığı, ıslahevlerinden gruplar halinde değirmenlere taşındıkları, madenlerde inanılmaz bir mutsuzluk içinde yaşadıkları sık sık göze çarpan gerçeklerden bazılarıdır. Bu çirkin tarih, yüzyılı düşünülebileceğinden çok daha geniş bir biçimde etkisi altına almıştır. Fakat o günlerin romancılarına döndüğümüzde, dışarıdaki savaşlardan daha çok, kendi yurtlarında olup bitenlerden haberdar oldukları söylenebilir mi?

Dickens, Mrs. Gaskell, Charles Reade ve *Alton Locke*'un yazarı (Charles Kingsley) dışında, dönemin öbür yazarları ne yazık ki, kendi çevrelerindeki sosyal gelişmelere ilgisiz kalmayı seçmişlerdir. Turgenyev'den Gorki'ye, on dokuzuncu yüzyılın başta gelen Rus yazarlarının hepsi de, belli ölçülerde zihinsel bir içtenlik ve bir tür sıcak kanlı liberalizmle yazmışlardır. Her zaman için "yeni insanlık" kavramının ölçütlerine göre düşünmüşlerdir. Aynı dönemin İngiltere'sinde bu amaçlarla yazan hiçbir yazar yoktur. Yoksa ortak orta sınıf kültürleri gereği, kendi sınıfları dışında olup bitenlere ilgisiz kalmayı mı seçmişlerdi? Belki de romanı, hatta kurmaca olan tüm düzyazı türlerini, yaşamın gerçeklerini derinlemesine değil de, yüzeysel olarak yansıtması gerektiğine inandıkları bir eğlence türü olarak değerlendirmişlerdi.

Belki de haklıydılar : roman belki de yalnızca, acımasız güçlerin çatışmasının, insanın insana yaptığı kötülüklerin, açlık, eşitsizlik, çocuklara yöneltilen kötülük ve toplumsal sıkıntı gibi konuların dışta bırakılması gereken kültürel bir eğlence türü olarak kalmalı. Fakat bunun karşıtı da savunulabilir. Peki betimlenen hoş sahnelerin gerçeklik payı nedir? Örneğin on dokuzuncu yüzyıl İngiliz köy yaşamını görmek için kime bakıyoruz? Bir Turgenyev ya da bir Sahar Orne Jewett var mı? Yine zorunlu olarak Mrs. Gaskell'a dönüyoruz. Gaskell'ı dışta bıraktığımızda, doğayı betimleme ve yorumlama işi, Wordsworth, Tennyson, Crabbe ve Clare gibi şairlere, dağınık günlük yazarlarına, hepsinden önemlisi Cobbett'a, daha sonra Hudson ve Jefferies'a ve romancılar arasında da Hardy'e kalmaktadır.

Bunlar, özellikle romancılara sormamız gereken sorular, fakat aynı zamanda kısa öykü yazarlarına da yöneltilebilir. Doğrusu bu soruları ikinci bir defa sormamıza gerek yok, çünkü burada romancılar ve kısa öykü yazarları aynı kişiler. Sözünü ettiğimiz günlerde kısa öykü, roman ile eş düzeyde bir tür değildi; şiir ile de hiçbir koşutluğu yoktu. Roman yazarı roman yazarı, şair de şair olarak görülüyordu ve şairlerin, dünyada birbiri ardına gelen ve her biri dünyanın görünürdeki dengesini altüst eden felaketlerin etkisiyle lirik şiirden uzaklaşacakları günler de daha gelmemişti. Şairler hâlâ, kadife ceketler giyen, uzun saçlı ve kültürlü insanlardı; soylu bir düşünce biçimine ulaşmayı amaçlıyorlardı ve genel anlamda düzyazı onların ilgi alanına girmiyordu.

Fakat kısa öykünün yükselişi yakındı; 1850'lerden başlayarak kısa öykü tü-



Rudyard Kipling

rünün etkisi ve popülaritesi Amerika'dan Avrupa'ya yönelmeye başlamıştı. Önemli yazarlar kısa öyküyü anlamaya ve ayrı bir tür olarak onun olanaklarından yararlanmaya başlamışlardı. Ortak söylemlerinin, doksanlı yıllarda yayımlanan *The Yellow Book*'da görülebileceği bu yazarlar arasında önde gelenler şunlardı : Stevenson, George Moore, Wilde, Wells, Kipling ve neredeyse unutulmuş Hubert Crackanthorpe. Kipling bunların içinde en dokunulmaz olanıdır; belki de berbat bir şair olarak ün salmış olsa da, Kipling İngiliz ulusunun sesi olmuştur. Ulusal kriz zamanlarında, büyük savaş yıllarında ve toplumdan özveri beklenen günlerde, yapılan konuşmalardaki alıntılar açısından Kipling, Shakespeare ile yarışabilen tek yazardır. Hem bir şair hem de bir kısa öykü yazarı olarak Kipling, belki de psikolojik anlamda, bir tür fenomendi. Kısa öykünün genel gelişimi dışında incelenmesi gereken bir fenomen.

Geriye kalan yazarların tümü, kısa öykünün genel gelişimi içinde geçmişle karşılaştırılarak değerlendirilebilirler. Wells, Dickens ve Poe'nun bileşiminin bir ürünüdür; Stevenson, Scott, Dumas ve Poe ile aynı çizgidedir; ilk yapıtlarındaki inanılmaz gevşekliği ile herkesi şaşırtan George Moore, başarılı bir biçimde Turgenyev ve Fransızların ayakları dibinde oturmuştur; Crackanthorpe ve Wilde ise aynı tapınaktan gelirler. Bu yazarların ellerinde ve daha sonra gelen James, Conrad, Galsworhty, Bennett ve Maugham gibi yazarların da katkılarıyla kısa öykü,

bir önceki yüzyılın açlık çeken öksüz çocuğu olmaktan çıkmış ve iyi beslenen gürbüz bir evlat olmuştur. Elbette ki erkek egemenliği altındaydı, fakat sesi tüm dünyada duyuluyordu. Yüzyılın sonuna doğru İngiliz kısa öyküsü bir varlık göstermeye başlamış, kimliksiz ve güçsüz bir embriyo olmaktan çıkıp, güçlü ve olumlu bir varlık kazanmıştır. Bu ani gelişim, "doksanlı yılların, en azından İngiltere'de, altın bir çağ olduğu" yönündeki efsanenin de sorumlusudur. Bugün bile, bu gelişmelerden elli yıl sonra, (genç yazarlardan bile) bu altın çağa yönelik özlem dolu iç geçirmeler duyulmaktadır. Benim görüşüme göre, bu söylencenin ve altın çağın herhangi bir sınavdan başarıyla geçeceği kuşkuludur.

Wells, Dickens'dan sadeliğin güzelliğini öğrendi, Defoe'dan ise, hiç görmediği yerleri ve olayları büyüleyici bir sağlamlık ve gerçeklik içinde betimlemeyi öğrendi. Bence Wells'in bir yazar olarak çekiciliği de, büyük ölçüde buna dayanmaktadır.

O dönemin önde gelen yazarlarının, bu "doksanlı yıllarla" ilgili savundukları nokta, bu dönemde erkek egemenliğinde ürünler çıkmasıdır. Bu da, kısa öykünün iyi olması için her zaman maskülen olması gerektiği inancını ortaya çıkarmıştı. Cesur ve güçlü bir devinime sahip olmalı; ama birbirini izleyen fiziksel eylemlerle verilmeli; bu eylemlerin de, eylemin ve duygunun saydamlaşarak birleştiği bir doruk noktası bulunmalıdır. Okur, öyküyü okuduktan sonra uyarılmalı ve hoşnut kalmalıdır. Böyle bir öyküde; dişiliğin, edilginliğin, içgözlemin, ince ve dolaylı ayrıntıların fazla yeri yoktur.

Doksanlı yıllarda yazılan kısa öykü, başarısını gerçekten bunlara mı borçluydu? Kipling'i şimdilik bir kenara bırakırsak, Wells o dönemin en başarılı yazarıydı. Wells, öykülerinde en çok neye dayanır? Kesinlikle maskülen değerlere değil. Eylemin de fazla bir önemi yoktur. Wells, düşsel bir basil ile aşılanmış bir bilimadamıdır; bilimsel bir dille peri masalları anlatan bir öykücüdür. Bence, Wells nasıl incelenirse incelensin, tüm niteliklerinin güçlü bir biçimde ve bütünüyle, karşıt bir nitelik ile yan yana durduğu görülür. Öyküde yabanıl bir olanaksızlık görebilirsiniz, fakat anlatıcı, ya da anlatıcıyı konuşturan zihin, ayakları tamamen yere basan, mantıklı biridir. Öykünün son derece karmaşık ve ince bir zekâ ürünü olduğunu kanıtlayan bir yapısı olabilir, fakat Wells büyük bir alçakgönüllülük göstererek, bunu "beceriksiz bir gencin işi" olarak gösterebilmektedir. Öykü düşsel bir dünyayı yansıtabilir, fakat gerçekte toplumsal bir eleştiridir. Astronomik bir mucizeyi anlatan bir öyküsü, *Kutsal Kitap*'ın dizemleri ile neredeyse bir ayin havasında anlatılmış olabilir. Bu ve buna benzer karşıt güçler, Wells'i, kaprisli ve güçlü bir düşlemle parıldayan düşünceler ortaya çıkarabilen, yorulmak bilmeyen güçlü bir dinamo haline getirir.

Yazınsal anlamda bir Edison olarak tanımlanmıştır ve Edison gibi, doğru zamanda doğmuştur. Daha erken doğmuş olsalardı, Wells ve Edison çok rahat, asılarak idam edilebilirlerdi. Fakat zaman Wells'in zamanıydı ve Mr. Frank Swinnerton o günleri çok güzel anlatmıştır :

"Size artık basit gelen, fakat o günlerde oldukça yeni ve şaşırtıcı olan, birbi-

ri ardınca gerçekleştirilen yeni buluşlar karşısında, o günlerdeki okurların şaşkınlığını düşlemeye çalışın... Bir çocuğun merakı ve enerjisi ile "Neden?", "Nasıl?" gibi sorular soran ve kendi düşüncelerini ileri süren bilimsel karakterler yaratmıştır Wells. Bu olağanüstü bir durumdu... Yeni kavramlarla kaynıyordu ve çevresindeki insanlar bu kavramlara ancak ondan sonra atlamışlardı."

Poe, daha önce de belirttiğim gibi, on dokuzuncu yüzyılın düş dünyalarına ve bilimsel fantezilerine duyduğu açlığı öngörebilmiş, fakat bu açlığı ancak belli bir ölçüde giderebilmiştir. Wells bu açlığı tamamen gidermiştir. Gerçekçiliğin yazınsal akımlar içinde en çok savunulan ve kullanılan tutum olduğu günlerde Wells, gerçekçilik peşinde koşmamıştı; kısa öykülerinde yaşamı olduğu gibi ele almıyordu. "Öykülerimdeki yaşam devamlı değişen bir yaşamdır ya da bu öykülerde yaşamı değiştirmek için türlü yollar arayan insanlar vardır," demiştir kendi de. "Ve hiçbir zaman yaşamı 'sunmadım'. En nesnel yazılarım, değişimi amaçlayan eleştiriler ve kışkırtıcı metinlerdir." Wells, yaşamı ters yüz etmeye yönelik bu güçlü isteğe, biraz afacanlık ve şeytanlık katmıştır. Zaten Wells, yetenekli karikatüristler tarafından, arkasında gizli gizli bir iğne tutan küçük, yaramaz bir çocuk olarak betimlenmiştir. Wells, bu iğnesiyle, zamanının tatsız, kendinden hoşnut ve üçboyutlu dünyasında, lezzetli ve heyecan verici bir hasar yaratmıştır. Wells, yeryüzündeki yaşamla ilgili en yabanıl olanaksızlıklardan vazgeçmek istemiyordu. Her şey üçboyutlu değil de, onboyutlu olsaydı? Adamın biri, bir kapıdan geçse ve yok olsa? Evrende yaşayan tek insanlar biz değilsek? İnsanlar ya uçabilse? Wells'in üstün olduğu nokta, bu düşüncelerin yeniliklerinden öte, bunları çok sayıda kullanması ve inanılır öykülere oturtabilmesidir. Kuşkusuz Wells'den önce gelenler de, bir insanın aniden yok olup olamayacağını, insanların uçup uçamayacağını ya da diğer yıldızlarda yaşam olup olmadığını merak etmişlerdir. Böylesi düşünceleri inanılır kılmak için Wells'in, öbür yazarlardan farklı olarak kullanabileceği, sözcüklerden başka, değişik bir aracı yoktu. Çoğu yazarın bildiği gibi düşüncelere ulaşmak kolaydır. Zor olan, bu düşünceleri, inanılır bir düzen içinde sözcüklere aktarmak ve başkalarının da, geçici de olsa bu düşüncelere inanmalarını sağlamaktır.

Bu, elbette herkes tarafından bilinen bir gerçek; fakat Wells ile biçemci bir yazar olarak alay edilmiş ve "güzelliğe dikkat etmeden ve onu aramadan" bayağı bir dil kullandığı ileri sürülmüştür. Fakat Wells'in biçeminde ayrı bir güzellik vardır : kurnazlığın güzelliği. Örnek olarak *Eski Mr. Elvesham'ın Öyküsü*'nü ele alalım. "Bu öyküyü," diyor Wells ilk tümcesinde, "inanılsın diye yazmadım." Burada kuşkusuz yumuşak bir saflık duyumsanıyor, fakat bu gerçekte güzel bir kurnazlığın başlangıcı; çünkü hemen ardından Wells'in, okura yönelik kaygılarını dile getiren sözler geliyor :

"Bunu yazış amacım, bir sonraki kurban için olası bir kaçış yolu aramak. Belki benim talihsizliğimden yararlanabilir. Benim durumum, biliyorum ki, umutsuz ve ben de belli ölçülerde kendi yazgımla yüzleşmeye hazırım."

Okurun birdenbire uyarılan zihni, hemen canlı bir soruşturma havasına girmiştir. Kaçış? Kurban? Talihsizlik? Umutsuzluk? Yazgı? Okur bu tatlı sözlerle kandırılıp, Wells'in gizemli ve önceden kestirilemeyen hesaplarla dolu dünyasına sokulmuştur. Belki bir ton daha ilerde? Belki de inanmaya hiç gerek yok? Fa-

kat Wells, okurunu bu tür kuşkulardan ve olanaksızlıklardan çıkarmak için oldukça basit yöntemlere başvuruyor :

"Adım George Edward Eden. Trentham, Staffordshire'da doğdum ve babam, buradaki bahçelerde çalışırdı."

Görünürdeki bu sanatsız dilin bazı noktaları, Wells'i biçemci olmaktan kurtarmaktadır. Her ikisi de gerçeği dile getirmektedir; her ikisi de belli bir söz dizgesinden oluşur. Anlatıcının her iki adının da – George Edward – dile getirilmesi, yalnızca doğum yerinin değil, bu yerin bulunduğu yerleşim biriminin de belirtilmesi, Wells'in bu tümcelerine, bir doğum belgesinin güvenilir gerçekliğini vermektedir. Wells, yazdıklarının yere sağlam basmasını amaçlamaktadır. Bu her iki farklı söz dizimi, benzer bir kurnazlıkla tasarlanmıştır. "Artık biraz hazır sayılırım" ve "babam buradaki bahçelerde çalışırdı" söz gruplarının her ikisi de biçemciliğin bir örneğidir. Çünkü buradaki ses Wells'in sesi değil, anlatıcının sesidir. Bu, Wells'in biçeme bakış açısı değil, anlatıcının biçeme bakış açısıdır. Bu konuşma, halk tabakasından gelen birinin, bir topluluk önünde konuştuğu için, doğal konuşma biçemini bir kenara bırakıp, "uygun İngilizce" olduğuna inandığı bir biçemle söylediği sözlerden oluşmaktadır. Bu, karakter betimlemesinin iyi bir anahtarıdır.

Görünürde fazla önemli olmayan bu tür gerçeklerin ve türlü biçimsel özelliklerin kurnazca kullanılmasına Wells'de sıklıkla rastlıyoruz. Fakat bu, yalnızca Wells'e özgü bir durum değil. Wells, Dickens'dan sadeliğin güzelliğini öğrendi, Defoe'dan ise, hiç görmediği yerleri ve olayları büyüleyici bir sağlamlık ve gerçeklik içinde betimlemeyi öğrendi. Bence Wells'in bir yazar olarak çekiciliği de, büyük ölçüde buna dayanmaktadır. Wells, bu özelliği sayesinde, gelecekte de verimli olmaya devam edecek bir öykü anlatıcısı olacaktır. Çünkü Wells, yazdıklarına kendi yaşam enerjisini aktarmanın yanında, okurun merakı ile ne yapacağını da çok iyi bilen bir yazardı. Wells, okurunu tatlı sözlerle kandırarak, onunla şakalaşarak, onu rahatsız ederek, gıdıklayarak, denetim altında tutarak ve şaşırtarak; ortaya çıkardığı bu merakı olanaksız durumlara yöneltmeyi ve okurun da bu olanaksız durumları bir beklenti ve heyecanla karşılamasını sağlamaktadır. Bu nedenle, gelecekte herhangi biri Wells'in bilimsel ve toplumsal düşüncelerini geride bıraksa da, Wells her zaman için usta bir yazar olarak kalacaktır. Kendi kuşağının yazarlarından çok daha iyi öyküler yazan Wells, sıradan olgularla düş gücünün sınırında bulunan düşlem dünyalarını ustalıkla birleştirmiş ve insanların anlattıklarına inanmalarını sağlamıştır.

Gerçekte Wells bir alegori ustasıdır, fakat bir farkla. Onun öyküleri dinsel bir anlamı olan dünyasal öyküler değil; dünyasal bir anlamı olan dinsel öykülerdir – belki daha doğru bir deyişle dünyasal birer uyarı niteliği taşıyan öyküler. Wells, gerçek bir alegori ustası gibi, aynı zamanda öngörüsel yetilere de sahipti : Wells'in uçuş düşleri daha kendi zamanında önemli bir gerçeklik kazanmıştı. 1895'in düşsel dünyası, 1941'deki korkunç-gerçekliğin dünyasıydı. Bu elbette ki çok iyi biliniyor ve bunu burada belirtmemin nedeni de, doksanlı yıllarda Wells'in, popüler olan yazarlar içindeki en büyük rakibi ve kendisinden tam bir yıl önce, 1865 yılında doğan Kipling ile aralarındaki temel bir farklılığı vurgulamaktır. Wells, öngörülerinin gerçekleştiğini gören ve bundan tartışılabilir bir

hoşnutluk duyan bir kâhin ya da bir peygamberdi; bir çağı parçalayıp yıkan ve başlangıçta daha iyiymiş gibi görünen başka bir çağın nasıl kurulduğunu ve sonunda onun da nasıl yıkıldığını gören, yerleşik düzene karşı gelen biriydi. Kipling ise, bunun tam tersine, yok olmakta olan bir düzenin sesiydi. Bu düzen her ne kadar acımasız, şiddetli ve kendinden aptalca hoşnut olsa da, Kipling bunu devam ettirmeyi amaçlıyordu.

Kipling, Hitler gibi, simge olarak gamalı haçı seçmişti. Bu iki kişi arasında görünürde bir fark olmayabilir, fakat her ikisi de abartılı bir yurt sevgisini savunmuş, gösterişli bir etki vermeyi amaçlamış ve zayıfları sadist bir biçimde hor görmüşlerdir. Yazın incelemelerini, psikolojik analizlere dayandırmaktan hoşlananlara ilginç gelebilecek bir gerçek de, Kipling'in çocukken, anne ve babasının Hindistan'a gittiklerinde çocuklarına bakması için görevlendirdikleri bakıcıdan, oldukça çok çekmesidir. Kadın, Kipling'e acımasız davranışlarda bulunmuş ve çocuğu son derece mutsuz etmiştir. Bu acımasızlığın dışavurumunu Kipling'in yapıtlarında sık sık görürüz. Kipling, hemen hemen tüm öykülerinde, dayak ve kırbacı, sorunları çözen ve adaleti sağlayan birer araç olarak kullanmıştır. Söylentilere göre Kipling'in, Hindistan'da yaşayan iki İngilizin bir yerliye işkence edişlerini anlattığı erken dönem öykülerinden "The Mark of the Beast" ("Canavarın İzi"), Andrew Lang'ın haklı olarak büyük tepkisini almış ve öykünün derhal yakılmasını öneren William Sharp'ın midesini bulandırmıştı. Aynı fiziksel acıyı "The Light That Failed" ("Sönen Işık"), "The Mutiny of the Mavericks" ("Maverick İsyanı") adlı öykülerde de görebiliriz. Öykülerinden birinin de, mide bulandırıcılığı nedeniyle ün salmış şöyle bir sonu vardır :

"Bronckhorst'dan geriye kalanlar bir araba içinde evine yollandı ve ağlayan eşi bu yığını yeniden bir insana döndürmeye çalıştı."

Kipling'in herhangi bir yapıtı incelenirken, bu gerçek kesinlikle göz ardı edilmemeli. Kipling bir insan olarak, ilginç bir sayrıl inceleme konusu olabilir, fakat bir yazar olarak ününü duyup da, Kipling'de yazınsal anlamda üstün nitelikler arayanlar düş kırıklığına uğrar. Kipling'in büyük bir yazar olduğu yönünde duyulan tüm sözler söylenceseldir. Kipling yazmaya bir gazeteci olarak başladı ve öyle de kaldı. Wells gibi şanslıydı, çünkü tarihsel olarak doğru bir zamanda ve yerde doğmuştu; çocukluğunu Britanya İmparatorluğu'nun en hareketli denizaşırı yerleşim birimlerinde geçirmişti. Kipling'i bir gazeteci olarak tanımlamak, onu küçümsemek değil, tersine, onu oldukça önemli ve özel niteliklerle özdeşleştirmektir. Bu nitelikleri anlatmanın en iyi yolu alıntı yapmak :

"Korku, şaşkınlık ve katilin yoldaşlarından ayrılması ben gelmeden önce son bulmuştu. Yerdeki karoda yalnızca, inleyen adamın kanı vardı. Sıcak güneş kanı tozlu bir tabaka halinde kurutmuş ve bu kan tabakası üzerinde dörtgen pastiller biçiminde çatlaklar oluşmuştu. Rüzgâr estiğinde her pastil hafifçe kımıldıyor ve ıslak bir dil gibi uçları havaya kalkıyordu. Daha sonra, sert esen başka bir rüzgâr, havaya, siyah renkli ve taneli bir toz bulutu kaldırıyordu."

Bu kısa alıntıda Kipling'in nitelikleri açıkça görülmektedir. Sahnenin, gösterişli ve teatral bir dizi abartılı imgelerle yansıtılması, dramatik ve kanlı olaylara yöneltilmiş kusursuz bir gazetecinin bakış açısının sonucudur. "Tozlu bir tabaka", "ıslak diller", "inleyen adamın kanı" gibi sözcelerin tümü, belli bir kargaşa,

zorbalık ve tropik bir sıcaklık havası yaratmak için bir araya gelmiş etkili, dramatik ve sahte etkilerdir. "Adamın kanı", Kipling'in *İncil* İngilizcesine öykünerek oluşturduğu dil kullanımına iyi bir örnektir. Bu tür kullanımlara yazdığı hemen her sayfada rastlarız. Tüm yazdıklarında, kendini küstahça beğenen, kendini dizginlemeden konuşan ve okurun yorumlama yetisini göz ardı eden saldırgan bir ses duyarız. Bunların tümü, "ya da daha az çoğalır yasasız" diyen ünlü dizede aydınlatıcı bir ses bulur ve kutsal kitabın horgörücü gücünü açığa vurur. Hitler gibi Kipling de, sıradan insanları hor görüyordu ve onları "aralıklı olarak belirsiz bir ruhsal alanın önceden kestirilemeyen tepkileri ile yüzleşmek zorunda kalan, zavallı, vahşi bir adam ve karmaşık bir hayvan" olarak tanımlamaktaydı. İnsanları bu biçimde hor görmesi, yine Hitler gibi, onları, karakterlerine aldırmadan sınıflara ayırmasına neden oldu. Seçkinler güçlüydü, zekice davranabilen kendini beğenmiş ve küstah kişiler. Peki ya gerisi? Kipling için diğerleri, "bir süpürgenin sopasıyla idare edilen" bir zenci ile eşti.

Kipling'in biçemini renklendiren bu otoriter tutum, onun bir yazar olarak kendini okur ile eş konumda görmediğini ortaya çıkartır. Okura bir şeyler anlatılmaktadır ve o da dinlemek zorundadır. Abartılı bir sahne yaratmak da yeterli değildir; kendi düşünce biçimini, çıkarımını ve felsefesini kabul ettirmeyi amaçlayan Kipling, sonuç çıkarması için son düşünce ve değerlendirme hakkını okura tanımaz. Hemen her öykünün sonunda, ucuz gazeteciliğin ayrılmaz bir özelliği olan, sözde *İncil* İngilizcesini andıran bir dil ile yazılmış, bir ahlak dersi görürsünüz. "The Miracle of Phanda Bhagat" adlı öykü şu sözlerle biter : "... daha bilgili ve bilimsel toplumlar, gerek bu dünyada, gerek öteki dünyada daha iyiyi elde edeceklerdir." Bu, küstah, ucuz ve kişisel bir sondur, Kipling'in öznel otoritesini yansıtmaktadır ve okurun bunu isteyip istemediği düşünülmeden yazılmıştır.

Kipling'in kullandığı, sözde *İncil* dilini öykünen sahte dilsel iniş çıkışlar, ilginç bir inceleme konusu olabilir. Unutulmaması gereken bir ayrıntı da, Wells'in bile yanlarında sönük kaldığı, dönemin çok satan öbür iki romancısı, Marie Corelli ve Hall Caine'in de bu yöntemi kullanarak büyük okur kitlelerinin gözünü boyadığıdır. Bu yöntemde, cinsel bir skandal oldukça törel bir atmosfer içine oturtulur ve sonuçta ortaya çıkan öykünün dili çok ince işlenerek, Viktorya dönemi insanlarının doğruluğunu asla sorgulamadıkları o "söz"ün dizemine ulaşılmaya çalışılırdı. Kipling'in cinsel skandallar üzerine söyleyecek fazla şeyi yoktu, fakat uygar bir barbarlığın üyeleri, zayıfların bastırılması ve İmparatorluk sınırları içindeki okuma yazma bilmeyen farklı ırklardan insanların ezilmesi gibi konularda söyleyecek çok şeyi vardı. Eğer bunları gerçekçi bir biçimde anlatmış olsaydı, Kipling kesinlikle toplum dışına itilmiş biri olurdu. Kipling oldukça renkli bir gazeteci dili kullanarak, her şeyi büyük bir gerçekçilik içinde antalıyormuş gibi davrandı, fakat her şeye kan, ilke ve sınıf gibi önyargılarla yaklaşıyordu. Sözde *İncil*'i andıran törel ton sayesinde, her iki epizotu ve onlara kaynaklık eden ilkeleri hoş göstermeyi başardı. Böyle yapmasaydı, yazdıkları tiksindirici olurdu. Mr. Hugh Kingsmill'in belirttiği gibi : "Kipling'in İngilteresi, bilimsel ve yazınsal kulüplerin, Carlton ve Beefsteak kulüplerinin ve kır evlerinin İngilteresiydi ve *zenginlerin gözünde işçi sınıfını görebilirdiniz.*"[6]

İtalikler bana ait. Başka bir görüş yoktu. Sonuç olarak Kipling'in Tom Atkins'i, vantriloğun oyuncak bebeği kadar gerçek oluyordu. Askerleri hem gerçekçi hem de içten betimlemiştir Kipling. Onun yerlileri sessizdir; dünya yönetiminde bir rol oynamazlar. Öte yandan, Kipling'in de çok iyi bildiği gibi, bir sesleri *vardı,* fakat bu ses yabancı bir dil konuşuyordu ve daha büyük bir adam bunu anlamlandırabilirdi. Fakat Kipling yalnızca tek bir sesi anlamlandırmayı seçti – yönetimi elinde tutan kastın sesi. Mr. Kingsmill'in de belirttiği gibi, "kırpılmış konuşmalarda ve yapmacık bir stoacılıkta" ve Tanrı'nın kendi kitabının yatıştırıcı dizeminde, amaçlar ve ilkelere daha "doğru", daha "yüce" ve daha fazla "cennet kaynaklı" gibi gösterilebilirdi.

Wagner'da olduğu gibi Kipling'de iki arklı yön bulamazsınız. Romantik tanrıları ile o parlak alacakaranlıklar ya benzersiz bir biçimde harikadır ya da yine benzersiz bir biçimde kabadır. Bu noktada, Wagner hakkında öne sürülen iki farklı görüşü anımsayabiliriz. Bunlardan ilki Hitlere ait : "Yaşamımın her döneminde ona geri dönerim." Öteki görüş ise Sibelius'a : "Wagner kaba, vahşi ve son derece bayağıdır. İncelikten tamamen yoksundur." Aynı şey Kipling için de geçerlidir. Bir yanda onun, uzun bir zaman boyunca yaşamış olmasına karşın artık ölen İmparatorluk ilkeleri önünde saygıyla eğilen ve yazdıklarını dinsel bir metinmiş gibi saygıyla alıntılayan sınıflar ve toplumlar; diğer yandan da kaçınılmaz olarak aralarında bulunduğum ve Kipling'in tek bir hecesinin kendilerine bir anlık bile bir zevk vermediği karşıt gruptakiler. Kipling, vahşi duygular betimleyen ve okurda bunları uyandıran bir yazar. Fakat bunların içinde hiçbir sevgi kırıntısı olmadığından eminim. Yetenekli olmasına karşın, biçemci biri olarak nasıl kabul edilemez olduğunu göstermeye çalıştım. Psikolojik bir analiz yapmadan bir insan olarak başarısızlığını anlatmak ise çok daha güç. Fakat diğer yazarlar gibi onun da karakteri yapıtlarında gizlidir. Bu genel kahraman içinde ise, büyük bir yazarın niteliklerini bulamıyorum. Çehov'da olduğu gibi kuşatıcı bir hoşgörü yok; Maupassant gibi tüm karakterleri acımasız bir soyutlanmışlık ve nesnellik içinde betimleme çabası yok; Hardy'deki iyi yüreklilik ve dostluk yok; Conrad'da olduğu gibi yazgıcılık ve soyluluk yok; Dickens ve Shakespeare'de görülen tüm toplumsal sınıfları ve her tipten insanı alçakgönüllülük içinde ele alma da yok; Wells'in geleneklere karşı çıkıcılığından ve erkinciliğinden de hiçbir iz yok ve Rus yazarlarının "ruhun saflığı" dedikleri kavramdan da bütünüyle yoksun. Bunun yerine okur, sınıfsal hoşgörüden yoksun bayağı ve acımasız bir sesi ve sertlik, şaşkınlık ve bencil bir mistisizm ile dolu olan bir bakış açısına sahip bir yazar izlenimi elde ediyor. Zaman ilerledikçe, Kipling'in Hindistan'a bakış açısının doğru olup olmadığını göreceğiz. Şimdilik, Kipling'in otokratik altın çağından elli yıl sonra (antolojilerde çok az görüldüğüne ve yapıtlarının ucuz baskısına yıllarca izin vermediğini göz önüne alın), Hindistan'ın özgürlüğüne kavuşmuş yazarları artık kendi ülkeleri hakkında yazabiliyorlar. Kipling'in duymak istemediği ses, artık gerçekçi ve şiirsel bir tonda konuşarak, Kipling'in gümüş ve pirincine ilginç bir ışık tutmaktadır.

Wells ve Kipling'i bir yana bırakıp, on dokuzuncu yüzyılın sonlarındaki kısa öykünün sahnesine döndüğümüzde, ilginç bir gerçekle karşılaşırız. Ortak bir akım yoktur; yazarlar hiçbir grup içinde birleşmezler. Hepsi de, edilgen değil de,

etkin anlatı birimleri içeren öykülerle uğraşmaktadırlar. (Bu da, o an için, Amerikan ve İngiliz karışımı olan James'i beklemek gibi bir şeydi.) Stevenson, Doyle ve Wells arasında bazı benzerlikler kurulabilir, fakat bu belli bir akımın nedeni değil, sonucudur. Bu, Poe'nun son meyvesidir. Stevenson söz konusu olduğunda, George Moore'un onun hakkında söylediklerini anımsamak yeter herhalde :

"Mr. Stevenson bence, güçsüz elleriyle solgun çiçeklerden yapılmış çelenkler takan, ya da büyük bir pencereye dayanıp, elmas uçlu kalemiyle olağanüstü resimler yapan tüketici bir genç."

Doyle'da ise Wells'in başka bir yöntemi görülebilir : İkincil ayrıntılar yardımıyla gerçeklikle sıkı ilişkiler kurmuş bir düş gücü, gündelik ortamlarda işlenerek inandırıcılık kazandırılmış korku ve iyi niyetli, kafası karışık okuru simgeleyen can sıkıcı bir doktor ile yola çıkmış inanılmaz ve tuhaf dedektif.

Wells dışında bu sınıftan hiç kimse bir yere ulaşamaz. Onların çağdaşlarına baktığımızda aynı oluşumu görebiliriz. Gissing[7], Dickens'in küçük bir yankısıdır; Wilde, Fransız gerçekçileri tarafından kusursuz bir biçimde arınmış Hans Andersen'in bir ürünüdür; Hubert Crackanthorpe ise, yalnızca İngiliz yazınına bir Maupassant tadı verilmeye çalışılması açısından ilginçtir. Bay Heinemann'ın 1895'te yaptığı liste incelendiğinde, zamanın süslü hanımefendileri ve centilmenleri arasında bir şey bulamazsınız – Hall Caine, Sarah Grand, Flore Annie Steele, Ouida, Zangwill, Maxwell Gray, W. J. Locke... Adını duyurmuş çoğu kısa öykü yazarı, diğer alanlardaki şanssızlıkları nedeniyle bu alandaki yeteneğini gerekli bir biçimde kanıtlayamamıştır. *The Yellow Ticket* ve *Elder Conklin* gibi yapıtlarında Frank Harris, bugün hâlâ büyük bir beğeniyle okunulan, doğrudan gerçekçi olan öyküler yazmıştır. Yüzyılın bitimine kadar adını duyuran önemli bir kısa öykü yazarı çıkmadı. Adını duyuranlar arasında, Leacock-Thurber-Wodehouse üçlüsünün yazınsal çerçevesi içinde daha belirgin değerlendirilebilecek H. H. Munro (Saki) ve kendi ulusundan gelen bir yazarda görülmeye alışık olunmayan bir biçimde hâlâ akıcı bir İngilizce yazmak için çabalayan George Moore vardı. Moore'un *The Untilled Field* adlı yapıtı ancak 1902 yılında basıldı ve bundan birkaç yıl sonra da Conrad sesini duyurdu.

Kısa öykünün büyük bir dikkatle desteklenen doksanlı yıllardaki tüm ağırlığı bu nedenle, sayısı onu geçmeyen birkaç yazarın sırtındaydı ve bunlardan ancak yarısı birinci sınıf yazabiliyordu.

Fakat yeni yüzyılın başında ilginç ve önemli bir gelişme olur. Kısa öykünün o güne dek İngiltere sınırları içinde hiçbir kadın yazarın dikkatini çekmemesi önemli bir ayrıntıdır. Fakat doksanlı yıllardan sonra gelen otuz ya da kırk yıl içinde İngiliz kısa öyküsünü etkileyecek en önemli yazarlar, kadınlar arasından çıkacaktır. Yüzyılın sonlarına doğru Surrey tepelerinde, çok renkli bir kişiliği ve hafif İskoç ruhu katışmış bir duyarlığa sahip küçük bir kadın, Rusça'dan biz dizi çeviriye başladı. Yapıtları insanüstü bir başarının ürünüydü. Constance Garnett'ın, Turgenyev, Tolstoy, Gogol, Dostoyevski, Gorki ve Çehov çevirilerindeki dehası ve şaşırtıcı çalışkanlığı olmasaydı, yirminci yüzyıl İngiliz yazını, özellikle kısa öykü ve tiyatro alanında, çok farklı bir yönde gelişirdi. Yalnızca İngiltere'de değil, Amerika'da da, Rus yazarlarından yapılan bu çevirilerin yokluğunda kısa öykünün nasıl gelişeceğini tasarlamak gerçekten olanaksız. Daha iyi ya

da daha kötü olabilirdi : fakat farklı olacağı kesindi. Mr. Murray tersini savunmasına karşın, Çehov'un çevirilerinden etkilenmeseydi, Katherine Mansfiled yazdıklarını yazamazdı ve İngiliz kısa öyküsü, onu bir köşeye sıkıştırıp yalnızca fantezi sınırları içinde ele alan yazarların elinden kurtulamazdı. Kısa öykü yenilikçi bir ruh kazanamayabilirdi, bir anlamda eşitlikçi olamazdı ve asla yapaylıklarla dolu kutusundan çıkıp sıradan yaşamın açık havasına ulaşamazdı. Kısa öykü tür olarak elbette ki ortaya çıkacaktı, fakat bunun nasılını tahmin etmemiz olanaksız. Bu nedenle benim görüşüme göre, yüzyıl başı ile dünya savaşı arasında, İngiliz ve Amerikan yazınları üzerinde etkili olan en önemli dış kaynaklı yazınsal olayın Garnett'in Turgenyev ve Çehov çevirileri olduğu tartışılmaz bir gerçektir. Bunun savaş sonrası oluşan kısa öykünün bağımsızlaşması sürecinde etkili olan yazınsal gelişmelerden yalnızca biri olduğu da bir gerçektir. Çünkü kısa öykü toplumsal bir devrim ile ateşlenmişti, tıpkı devrimin savaş ile ateşlendiği gibi. 1914'ten sonra her türlü yazar, fakat özellikle bu tarihten önce adını duyurmuş yazarlar, "ilkin savaşın sonra da barışın duyarlıklarına yönelttiği baskıdan dolayı şaşkın bir durumdaydı."[8] Fakat bu dönemde adını duyurmamış başka yazarlar vardı. Bunlar varlıklı dergilerin mekanik yapılarından ve sonuçta ortaya çıkan ekonomik özgürlüklerinden kaçamadılar. Onlardan başka yazarlar bile vardı ve görünüşe göre bunlar şair olabilecekken, savaştan sonra dikkatsizce evlerin köşelerine bırakılmış tüfeklere çarpıp dişlerini kırmışlardı. Ve bunların arasından günümüzün kısa öykü yazarları çıktı. ❀

İngilizceden çeviren : Gökçen Ezber

[1]Louise and Aylmer : trans. *Private Diaries of Leo Tolstoy* (1853-57) (Oxford University Press)
[2]Bkz. Dipnot1.
[3]Bkz. Dipnot1.
[4]Edward Garnett : Friday Nights (Cape)
[5]Frank Swinnerton : *The Georgian Literary Scene* (Hutchinson)
[6]Hugh Kinsmil l: *Rudyard Kipling* (Horizon, Vol.II., No.9)
[7]Ç.N. George Robert Gissing (1857-1903) : Kötü çalışma koşulları ve yoksulluk üzerine yazdığı romanları ile tanınan İngiliz yazar. *New Grab Street* en bilinen romanlarından biridir.
[8]E.J. O'Brien : intro., *Best Short Stories,* 1927 : English

H. G. WELLS

Çalıntı Basil

"İŞTE yine," dedi Bakteriyolog mikroskobun altına bir lam yerleştirirken, "ünlü kolera basilinin bir preparatı – kolera mikrobu."

Solgun yüzlü adam dikkatle mikroskoba baktı. Bu türden bir şeye alışık olmadığı belliydi ve orantısız gözünün üzerinde, kararsızca beyaz elini tutuyordu. "Çok az görüyorum," dedi.

"Şu vidaya bir dokunun," dedi Bakteriyolog; "belki de mikroskop size göre odaklanmamıştır. Gözler çok değişkendir. Ya bu tarafı ya da diğer tarafa biraz döndürseniz yeter."

"Ah! Şimdi görüyorum," dedi konuk. "O kadar da görülmeye değer bir şey değilmiş. Küçük pembe çizgiler ve parçacıklar. Ama işte bu küçük parçacıklar, şu atomcuklar, çoğalabilir ve koca bir kenti perişan edebilirler! Harika!"

Ayağa kalktı, lamı mikroskoptan çıkarıp eline aldı ve pencereye doğru tuttu. "Neredeyse görülmüyor," dedi preparatı dikkatle inceleyerek. Duraksadı. "Bunlar – bunlar canlı mı? Şu anda tehlikeliler mi?"

"Bunlar koyulaştırılıp öldürüldüler," dedi Bakteriyolog. "Bana kalsa, evrende bunlardan ne kadar varsa hepsini koyulaştırıp öldürürdüm."

"Sanırım," dedi solgun yüzlü adam hafifçe gülümseyerek, "bu şeylerin canlısını fazla elinizde tutmuyorsunuz."

"Tersine, bunu yapmak zorundayız," dedi Bakteriyolog. "Örneğin burada –" odanın karşı tarafına yürüdü ve üzeri etiketli birkaç tüpten birini aldı. "İşte burada da canlıları var. Bu, hastalığın gerçekten yaşayan bakterilerinden oluşan bir kültür." Kararsız bir havaya büründü. "Diğer bir deyişle, şişelenmiş kolera."

Solgun adamın yüzünde, bir anlık hafif bir hoşnutluk havası belirdi. "Elinizde çok ölümcül bir şey tutuyorsunuz," dedi gözleriyle küçük tüpe ilgiyle bakarken. Bakteriyolog konuğunun yüzündeki ürkütücü sevinci izledi. Kendisini, eski bir arkadaşının gönderdiği tavsiye mektubu ile öğleden sonra ziyaret eden bu adam, tamamen karşıt yaradılışları nedeniyle ilgisini çekmişti. Konuğunun uzun siyah saçları ve koyu gri gözleri, bitkin yüzü ve sinirli tavırları, düzensiz fakat yoğun ilgisi, Bakteriyolog için sakin ve sıradan bilimsel görüşmeler yaptığı yardımcısından farklı olarak büyük bir değişikliğe uğramıştı. Belki de, anlattığı ölümcül konuya bu kadar duyarlı olan birinin böyle bir tepki vermesi doğaldı.



H. G. Wells öğrencilik yıllarında.

Tüpü düşünceli bir biçimde elinde tuttu. "İşte salgın hastalık burada tutsak. Bu küçük tüplerden yalnızca birini bile bir içme suyu kaynağının içinde kırmanız ve insanın görebilmek için boyayıp en güçlü mikroskoplara gereksinim duyduğu ve ne kokusu ne de tadı olan bu yaşam parçacıklarına şöyle söylemeniz yeterli : "Gidin, çoğalın ve sarnıçları doldurun." Ve ölüm – gizemli, tahmin edilemez ölüm, hızlı ve korkunç ölüm, acı ve lanetlenmiş ölüm – tüm şehre yayılır ve her tarafta kurbanlarını aramaya başlar. Kocayı eşinden ayırır, çocuğu annesinden, devlet adamını görevinden ve işçiyi derdinden. Su borularını izler, sokaklarda sinsice dolaşıp, içme sularını kaynatmayan evlerden dilediğini seçer, madensularının yapıldığı kuyulara sızar, salataya karışır ve buzda uyur. At yalaklarında ve dikkatsiz çocukların oynadığı yerlere yakın çeşmelerde içilmek üzere hazır bekler. Hiç beklenmedik su kaynaklarında ve kuyularda yeniden görünmek üzere toprağa karışır. Onu su kaynağına katarsanız ve anında öldürmez ya da geri yakalamazsanız, tüm metropolü yok eder."

Birden durdu. Kendisine iyi bir konuşmacı olmadığı söylenmişti.

"Ama burada oldukça güvende, biliyorsunuz – oldukça güvende." Solgun yüzlü adam başını salladı. Gözleri parlıyordu. Boğazını temizledi. "Anarşist serseriler," dedi. "Böylesi bir şey dururken bomba kullandıkları için tam birer aptallar. Bence –"

Kapıda hafif bir tıklama, yalnızca parmakuçlarının dokunuş sesi duyuldu. Kapıyı Bakteriyolog açtı. "Yalnızca bir dakika hayatım," diye fısıldadı eşi.

Laboratuvara yeniden girdiğinde, konuğu kolundaki saatine bakıyordu. "Bir saatinizi aldığımın ayırdına varmamışım bile," dedi. "Dörde on iki dakika var. Buradan üç buçukta ayrılmış olmam gerekliydi. Fakat bana gösterdiğiniz şeyler çok ilginçti. Hayır, kesinlikle bir dakika bile fazla duramam. Dörtte bir

randevum var."

Adam teşekkürlerini yineleyerek odadan dışarı çıktı ve Bakteriyolog kapıya kadar ona eşlik etti. Daha sonra düşünceli bir biçimde koridordan geçerek laboratuvarına geri girdi. Konuğunun etnolojisi üzerinde düşünüyordu. Germen ırkından gelmediği belliydi, Latin kökenli de değildi. "Fakat korkarım ki, korkunç bir ürün," dedi Bakteriyolog kendi kendine. "O ölümcül bakterilerin kültürlerini nasıl da zevkle izledi!" Kafasından rahatsız edici bir düşünce geçti. Buhar makinesinin yanındaki sıraya baktı, sonra başını hızla yazı masasına döndürdü. Aceleyle ceplerine baktı ve kapıya koştu. "Koridordaki masada bırakmış olabilirim," dedi.

"Minnie!" diye bağırdı eşine boğuk bir sesle.

"Evet canım?" dedi uzaklardan gelen bir ses.

"Seninle konuşurken elimde bir şey var mıydı hayatım, az önce?"

Sessizlik.

"Hiçbir şey yoktu canım, çünkü –"

"Mavi yıkım!" diye bağırdı Bakteriyolog ve istem dışı bir biçimde ön kapıya koştu ve oradan da merdivenlerden inip caddeye çıktı.

Kapının gürültüyle kapandığını duyan Minnie endişeyle pencereye koştu. Caddenin aşağısında zayıf bir adam bir arabaya biniyordu. Şapkasını takmamış, ayağında ev terlikleri olan Bakteriyolog ise koşuyor ve topluluğa doğru el kol hareketleri yapıyordu. Terliklerinden biri ayağından çıkmıştı, fakat onunla oyalanmadı. "Çıldırmış olmalı!" diye bağırdı Minnie, "her şey o aptal bilimi yüzünden." Camı açıp arkasından seslendi. Zayıf adam da birden çevresine bakındı ve Bakteriyolog'u gördüğünde aklından aynı psikolojik bozukluk düşüncesini geçirdi. Eliyle Bakteriyolog'u göstererek arabacıya bir şeyler dedi ve arabanın kapısı hızla kapandı, kırbaç şakladı, atın ayakları takırdadı ve bir araba bir an içinde ilerlemeye başlayarak köşeyi döndükten sonra gözden kayboldu. Bakteriyolog çılgınca onları izliyordu.

Minnie bir an için pencereden sarkık bir biçimde durdu. Sonra başını yine odaya soktu. Büyük bir şaşkınlık içindeydi. "Elbette ki tuhaf biri," diye düşündü. "Fakat Londra'nın ortasında – üstelik bu mevsimde – çoraplarıyla koşması!" Aklına güzel bir düşünce geliverdi. Aceleyle şapkasını taktı, ayakkabılarını giydi, koridora giderek eşinin asılı duran şapkasını ve paltosunu aldı. Evden dışarı çıktı ve şans eseri oradan geçmekte olan bir arabaya bindi. "Yol boyunca gidelim ve Havelock Crescent'den dönelim. Başında şapkası olmayan kadife ceketli bir adamı arıyorum."

"Kadife ceket ve şapkasız mı hanımefendi? Pekâlâ hanımefendi." Ve arabacı sakin bir biçimde kırbacı indirdi. Sanki yaşamı boyunca hep bu adrese gitmişti.

Birkaç dakika sonra, Haverstock Hill'deki arabacılar ve onların yanında aylaklık yapanlardan oluşan küçük bir grup, kızıl renkli bir kırbaçla sürülen ve hızla geçen arabaya şaşkınlıkla bakmışlardı. Araba yanlarından geçerken hiç konuşmamışlardı, fakat araba giderek gözden uzaklaşmaya başladığında, Old Tootles adıyla tanınan şişman bir adam şöyle dedi :

"Bu 'Arry 'Icks. Kimi taşıyor öyle?"

"Kırbacını kullanıyor, sağa doğru," dedi at bakıcısı çocuk.

"Selam," dedi yaşlı Tommy Byles, "işte kafadan kontak biri daha. Ortalık deli kaynıyor."

"Bu bizim George," dedi Old Tootles, "ve dediğin gibi bir deliyi taşıyor. Camdan da dışarı sarkıyordu, değil mi? 'Arry 'Icks'in peşinden gittiğinden eminim."

Arabacılardan oluşan topluluk hareketlenmişti. Koro halinde : "Hadi George! Tam bir yarış! Onları yakalayacaksın! Kırbacına asıl!"

"Yaman kadınmış," dedi at bakıcısı çocuk.

"Bana züppe biri gibi geldi," dedi Old Tootles. "İşte! bir araba daha geliyor. Hamstead'deki bütün arabalar bugün çıldırmış olmalı."

"Bu sefer bir adam," dedi at bakıcısı.

"Kadın onu kovalıyor;" dedi Old Tootles, "genelde tam tersi olur."

"Kadının elinde ne var öyle?"

"Şapkaya benziyor."

"Kahretsin," dedi at bakıcısı çocuk, "George'a karşı üç kişi. Sonraki!"

Minnie kusursuz bir alkış fırtınasının içinden geçti. Bu hoşuna gitmemişti, fakat görevini yaptığını hissediyordu. Haverstock Hill'i geçti ve Camden Town High Caddesi'ne girdi. Yol boyunca gözlerini, ne yaptığını bilmeyen kocasını kendisinden uzaklaştıran yaşlı George'un arabasından ayıramıyordu.

Öndeki arabada giden adam, kollarını kavuşturmuş bir biçimde köşeye büzüşmüştü ve elinde de, inanılmaz bir yıkım gücü olan tüpü tutuyordu. Korku ve sevinç karışımı bir duygu vardı içinde. Öncelikle, amacını gerçekleştiremeden yakalanacağından korkuyordu; fakat bundan da önemlisi, işleyeceği suçun büyüklüğüydü onu korkutan. Öte yandan duyduğu sevinç, korkusundan daha fazlaydı. Kendisinden önce hiçbir anarşist bunu düşünememişti. Ravacho! Vaillant! gibi ünlü adları hep kıskanmış ve onlar gibi olmayı çabalamıştı. Yalnızca bir su kaynağı bulup, küçük tüpü içinde kırmalıydı. Her şeyi ne kadar zekice düzenlemişti! Sahte bir tavsiye mektubu hazırlamış, laboratuvara girmiş ve yine zekice bu fırsatı yakalamıştı! Sonunda dünya onun adını duyacaktı. Ona dudak büken, aldırmayan, onun yerine başkalarını tercih eden ve dostluğunu istemeyen herkes, artık onu göz ardı edemeyecekti. Ölüm, ölüm, ölüm! Ona hep değersiz bir adammış gibi davranmışlardı. Tüm dünya onu bastırmak için birleşmişti. Şimdi onlara bir adamı dışlamanın ne demek olduğunu gösterecekti. Bu tanıdık caddenin adı neydi? Great Saint Andrews caddesi elbette! Bu kovalamaca ne kadar tutmuştu acaba? Başını arabadan dışarı uzattı. Bakteriyolog yaklaşık elli metre gerisindeydi. Bu kötüydü. Hâlâ yakalanma şansı vardı. Ceplerini karıştırıp para aradı ve bir yarım altın buldu. Bunu arabacının yüzüne dayadı. "Daha fazla," diye bağırdı adam, "yeter ki uzaklaşalım."

Para elinden kapıldı. "Hay hay," dedi arabacı ve kırbacı, atın nemli sırtında bir iz bıraktı. Araba sallandı ve içerde yarı ayakta duran anarşist cam tüpün dengesini sağlamak için onu tuttuğu elini koltuğa dayamıştı. Kırılgan camın çatladığını hissetti ve kırılan parçası arabanın zeminine düştü. Küfrederek koltuğa yeniden oturdu ve üzüntü içinde koltuktaki ıslak lekelere baktı.

İçini bir ürperti aldı.

"Güzel! Sanırım ilk kurban ben olacağım. Pöh! Her neyse, bir şehit olaca-

ğım. Bu da bir şey. Ama yine de kötü bir ölüm. Dedikleri kadar canımı yakar mı acaba?"

O anda aklına bir düşünce geldi. Ayaklarının arasını aradı. Tüpün kırılan parçasının içinde hâlâ birkaç damla vardı ve emin olmak için bunu içti. Adımlarınızı emin atmanız iyidir. Ne olursa olsun, başarısız olmayacaktı.

Birden, Bakteriyolog'dan kaçmasına artık gerek kalmadığını anladı. Wellington Caddesi'nde arabacıya durmasını söyledi ve dışarı çıktı. Basamakta tökezledi ve başı döner gibi oldu. Bu kolera denen zehir de epey hızlıymış. Arabacıya eliyle gitmesi için işaret etti ve kollarını göğsünde kavuşturarak kaldırımda durdu ve Bakteriyolog'un gelmesini bekledi. Duruşunda trajik bir hava vardı. Yaklaşan ölüm duygusu ona yüce bir hava vermişti. Takipçisini başkaldıran bir gülüşle karşıladı.

"Vive l'anarchie! Çok geç kaldın dostum. Onu içtim. Kolera yolda!"

Bakteriyolog sevinçle arabadan uzandı ve gözlükleriyle ona baktı. "İçtin! Bir anarşist! Şimdi anlıyorum!" Başka şeyler de söyleyecekti, fakat kendini tuttu. Ağzında bir gülümseme vardı. İnecekmişçesine arabanın kapısını açtı, fakat anarşist dramatik bir havayla ona elini sallayarak Waterloo Köprüsü'ne doğru yürümeye başladı. Hastalıklı bedenini, çarpışma havası vererek olabildiğince fazla insana dokundurmaya çalışıyordu. Bakteriyolog onu o kadar yoğun bir ilgiyle izliyordu ki, Minnie'nin kaldırımda elinde şapkası ve paltosuyla görünmesine şaşırmadı bile. "Eşyalarımı getirmen ne kadar ince bir davranış," dedi ve bakışları anarşistin giderek uzaklaşan figürüne daldı.

"İçeri girsen iyi olur," dedi hâlâ adamın olduğu yöne bakarak. Minnie onun delirdiğinden artık kuşku duymuyordu ve arabacıya eve gitmesini söyledi. "Ayakkabılar mı canım? Elbette," dedi Bakteriyolog araba geri dönerken ve artık iyice uzaklaşmış olan anarşist görünmez oldu. Birden aklına çok gülünç bir şey geldi ve güldü. Sonra şöyle dedi : "Fakat bu gerçekten çok ciddi."

"Biliyor musun? Adam beni görmeye eve geldi ve bir anarşistmiş. Ah, hayır! Bayılma, yoksa sana olayın geri kalanını anlatamam. Onun bir anarşist olduğunu bilmiyordum ve onu şaşırtmak istedim. Sana sözünü ettiğim yeni tür bakterilerin bir kültürünü aldım, hani şu bazı maymunlarda mavi lekelere neden olan bulaşıcı bakteriler. Bir aptal gibi ona bunun kolera olduğunu söyledim. O da tüpü çalıp Londra'nın içme suyuna katmaya gitti ve büyük bir olasılıkla tüm bu uygar kenti maviye boyamayı da başarabilirdi. Onu içişine ne demeli? Ona ne olacağını elbette ki bilemem, ama biliyorsun ki o kediciği, ve üç köpek yavrusunu – ve bir de serçe vardı – mavi lekelerle kaplamıştı. İşin can sıkıcı yanı, aynı kültürden biraz daha hazırlamam gerekecek."

"Bu sıcak günde palto giymek mi? Neden?"

"Çünkü Bayan Jabber ile karşılaşabiliriz."

"İyi de Bayan Jabber soğuk bir esinti değil herhalde. Böylesine güzel bir günde Bayan Jabber ile karşılaşabiliriz diye neden?.. Ah, her neyse. Tamam." ✱

İngilizceden çeviren : Gökçen Ezber

RUDYARD KIPLING

Lispeth

ADI SONOO olan ve Himalaya'nın tepelerinde yaşayan bir adamın ve onun eşi olan Jadéh'in kızıydı. Geçmişte bir yıl, mısır tarlaları az ürün vermiş ve Sutlej Vadisi'nin Kotgarh tarafında bulunan tek haşhaş tarlaları da aynı yıl iki ayının geceyi orada geçirmesiyle işe yaramaz hale gelmişti. Bu nedenle ertesi mevsim Hıristiyan olmuşlar ve bebeklerini vaftiz edilmesi için misyoner heyetine götürmüşlerdi. Kotgarh Papazı ona Elizabeth adını vermişti ve "Lispeth" de bu adın, *pahari*, yani dağlarda yaşayan insanlar tarafından söyleniş biçimiydi.

Daha sonra, Kotgarh Vadisi'ne kolera geldi ve Sonoo ile Jadéh'i alıp götürdü. Lispeth ise o sırada Kotgarh'ın papazı olan adamın eşine hem bir hizmetkâr, hem de bir arkadaş oldu. Bu, Moravyalı misyonerlerin o yöredeki egemenliklerinden sonra gerçekleşmişti, fakat Kotgarh "Kuzey Tepelerinin Hanımı" unvanını henüz unutmamıştı.

Hıristiyanlığın Lispeth için iyi olup olmadığını ya da aynı koşullar altında kendi halkına ait tanrıların ona aynı derecede iyilik yapıp yapmayacağını bilmiyorum, fakat büyüdükçe çok güzelleşti. Tepelerde doğan bir kız güzelleştiğinde, elli mil uzaklıktan ve kötü yollardan bile yüzüne şöyle bir bakmak için yanına gelinir. Lispeth'in bir Yunankini andıran yüz hatları vardı – herkesin sık sık resmini yaptığı, fakat çok seyrek gördüğü yüzlerden. Solgun, fildişi bir teni vardı ve ırkına göre oldukça uzun boyluydu. Ayrıca olağanüstü gözleri vardı ve eğer misyonerlerin etkisindeki o iğrenç renkli elbiseleri giymiyor olsaydı, hiç beklemediğiniz bir anda onunla bir yamaçta karşılaştığınızda, onun, öldürmek için yola çıkmış Romalıların Diyana'sı olduğunu düşünebilirdiniz.

Lispeth Hıristiyanlık ile barışıktı ve tepelerde doğan bazı kadınların yaptığı gibi, yetişkinliğinde onu terk etmedi. Kendi halkı ondan nefret ediyordu, çünkü onun artık beyaz bir kadın olduğunu ve her gün yıkandığını iler sürüyorlardı. Papaz'ın eşi onu ne yapacağını bilmiyordu. İnsan, ayakkabılarını giydiğinde daha da uzun boylu gösteren görkemli bir tanrıçadan bulaşık yıkamasını isteyemezdi. Papaz'ın çocuklarıyla oynadı, Pazar Dersleri'ne katıldı, evdeki tüm kitapları okudu ve giderek daha da güzelleşti, tıpkı peri masallarındaki gibi. Papaz'ın eşi, kızın bir hemşire olması ya da kendisine "kibar" bir iş bulunması gerektiğini söylüyordu. Fakat Lispeth buna yanaşmıyordu. O, bulunduğu yerde mutluydu.

Kotgarh'a gezginler geldiğinde – ki o günlerde sayıları fazla değildi – Lispeth kendini odasına kilitlerdi, çünkü bu yabancıların onu tanımadığı, bilmediği yerlere götürmesinden korkardı.



Bir gün, on yedi yaşına basmasından birkaç ay sonra, Lispeth yürüyüşe çıktı. İngiliz hanımefendileri gibi yalnızca birkaç mil yürüyüp, eve arabayla dönmüyordu. Kotgarh ve Narkunda dolaylarında yirmi ve otuz mil arası yol katederdi. Bu defa eve akşam karanlığında dönmüştü ve Kotgarh'a açılan tehlikeli yamaçtan inerken kollarında ağır bir şey vardı. Lispeth taşıdığı yükün ağırlığından soluk soluğa kalmış bir biçimde içeri girdiğinde, Papaz'ın eşi oturma odasında uyumaktaydı. Lispeth kollarındakini koltuğa bıraktı ve şöyle dedi : "Bu benim kocam. Onu Bagi yolunda buldum. Yaralanmıştı. Ona bakacağım ve iyileştiği zaman kocan onu benimle evlendirecek."

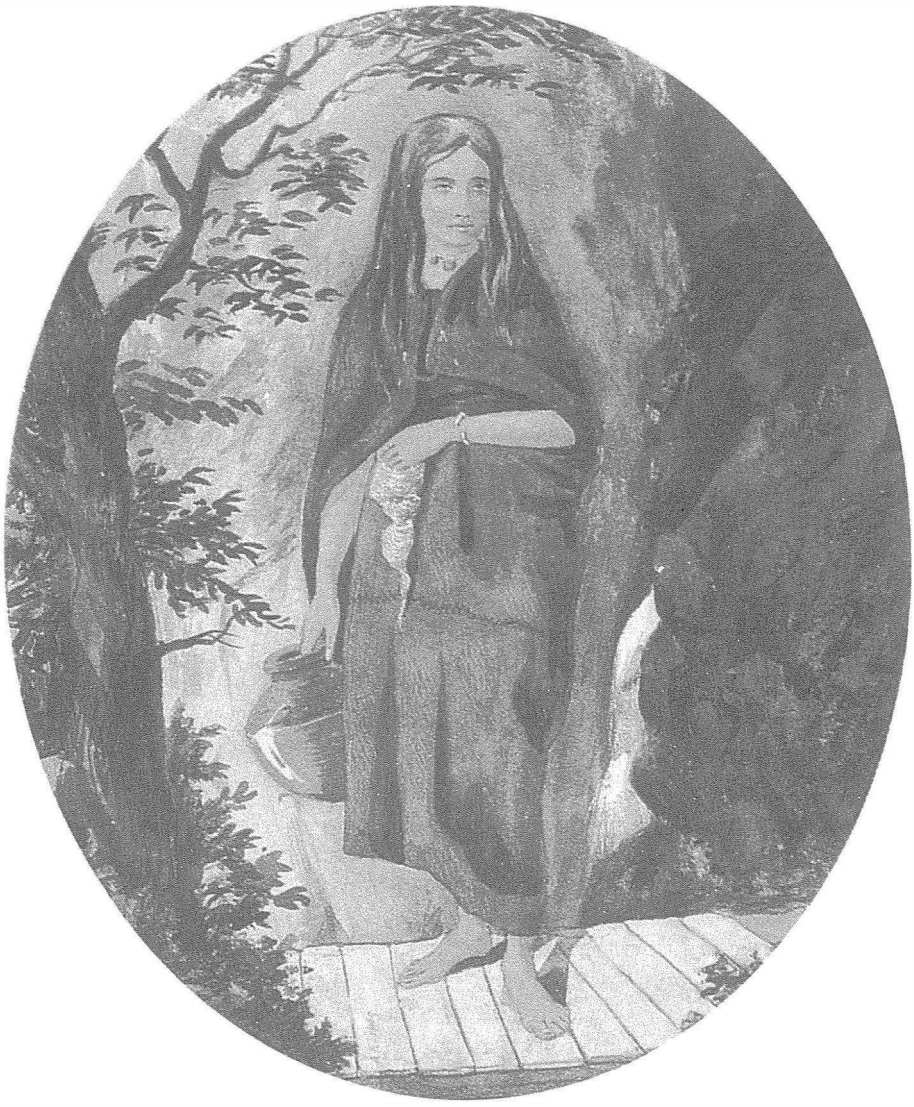
Bu, Lispeth'in evlilik konusunda söylediği ilk sözlerdi ve Papaz'ın eşi korkudan ürperdi. Fakat öncelikle, koltukta yatan adama yardım etmek gerekti. Genç bir İngilizdi ve sivri uçlu bir nesne başını kesmişti. Lispeth, onu yamaçta bulduğunu ve onu içeri aldığını söyledi. Soluk alıp verişi düzensizdi ve bilincini yitirmişti.

Adam yatağa yatırıldı ve tıptan anlayan Papaz tarafından bakıldı. Lispeth ise, yardımcı olabilirim düşüncesiyle kapıda bekledi. Papaz'a, evlenmek istediği adamın bu olduğunu açıkladı ve Papaz ile eşi, ona yaptığının yanlışlığını anlatmaya çalıştılar. Lispeth anlatılanları sessizce dinledi ve istediğini yineledi. İlk görüşte âşık olmak gibi uygar olmayan doğuya özgü içgüdüleri yok etmek için, çok fazla Hıristiyanlık gerekli. Taptığı adamı bulan Lispeth, yaptığı seçimi neden gizlemesi gerektiğini anlayamıyordu. Başka bir yere gönderilmek de istemiyordu. Onunla evlenebilecek duruma gelene kadar o İngiliz adama bakacaktı. Düşüncesi buydu.

On beş gün süren hafif ateş ve kızarıklıklardan sonra İngiliz adam kendine geldi ve Papaz ile eşine ve Lispeth'e – özellikle Lispeth'e – teşekkür etti. Söylediğine göre doğuda bir gezindi P.O. Donanması'nın küçük olduğu günlerde "dünyayı dolaşan gezginlerden" pek söz edilmezdi – ve Dehra Dun'dan, Simla tepelerine bitki ve kelebek türleri bulmak için gelmişti. Bu nedenle Simla'da hiç kimse onun hakkında bir şey bilmiyordu. Söylediğine göre çürümüş bir ağaç kütüğünün üzerindeki bir eğreltiotuna uzanmaya çalışırken yamaçtan aşağı düşmüştü ve yanındaki Asyalı rehberleri de eşyalarını çalıp kaçmışlardı. Biraz daha güçlendiğinde Simla'ya geri dönmeyi düşünüyordu. Dağcılıkla daha fazla uğraşmak istemiyordu.

Gitmek için fazla acele etmiyordu ve yavaş yavaş güç kazanıyordu. Lispeth Papaz ve eşinin önerilerine kulak asmadı, bu nedenle Papaz'ın eşi İngiliz adamın yanına gidip, ona Lispeth'in duygularını aktardı. Adam buna çok güldü ve bunun çok güzel ve romantik olduğunu söyledi, fakat Yurt'ta bir nişanlısı vardı ve bu nedenle hiçbir şey olacağını sanmıyordu. Bu konuda elbette ki sağduyulu davranacaktı. Öyle de yaptı. Öte yandan, Lispeth ile konuşmaktan, onunla yürüyüşlere çıkmaktan ve geri dönmesine yakın güç kazanmaya başladıkça ona şirin sözler söylemekten hoşlanıyordu. Tüm bunların onun için bir anlamı yoktu, fakat Lispeth'in yaşama nedeni olmuştu. Sevebileceği bir adam bulduğu için, o on beş gün süresince çok mutluydu.

Doğuştan vahşi olduğu için, duygularını gizlemek için bir çaba göstermiyordu ve bu da İngiliz adamı eğlendiriyordu. Adam oradan ayrıldığında, Lispeth tepeyi onunla birlikte aştı ve Narkunda'ya kadar ona eşlik etti. Son derece endişeli ve mutsuzdu. İyi bir Hıristiyan olan ve dedikodu ile skandallardan tümüyle uzak kalmak isteyen Papaz'ın eşi, İngiliz adamdan, Lispeth'e kendisiyle evlenmek için geri döneceğini söylemesini rica etmişti. "Lispeth henüz bir çocuk, biliyorsunuz, ve korkarım ki, ruhunun derinliklerinde o hâlâ bir kâfir," dedi. Papaz'ın eşi. Bu nedenle, tepeyi aşmak için yürüdükleri on iki millik yol boyunca, İngiliz adamın eli Lispeth'in belindeydi ve İngiliz onu, evlenmek için geri döneceğine inandırmaya çalıştı. Lispeth ise ona defalarca yeminler ettirdi. Adam Muttiani yolunda gözden kaybolana dek, Narkunda sırtında durup gözyaşı döktü.



Sonra gözündeki yaşları kuruladı ve Kotgarh'a geri döndü ve Papaz'ın eşine şöyle dedi : "Geri dönecek ve benimle evlenecek. Durumu ailesine anlatmaya gitti." Papaz'ın eşi Lispeth'i yatıştırmaya çalıştı ve, "Geri dönecek," dedi. İki ayın sonunda Lispeth dayancını iyice yitirdi ve kendisine İngiliz adamın gemiyle İngiltere'ye gittiği söylendi. Lispeth İngiltere'nin nerede bulunduğunu biliyordu, çünkü küçük coğrafya kitapları okumuştu, fakat tepelere ait bir kız olarak, denizlerin doğası hakkında hiçbir şey bilmiyordu. Evde, bulmaca biçiminde küçük bir dünya haritası vardı. Lispeth çocukken onunla oynamıştı. Onu yeniden buldu ve akşamları ağlayarak parçalarını birleştirdi ve İngiliz adamın nerede olabileceğini düşündü. Uzaklıklar ve gemiler hakkında bir şey bilmediği için, tahminleri de oldukça yabanıldı. Fakat coğrafi bilgileri tam olsa da, durum onun

için fazla değişmezdi, çünkü İngiliz adamın geri dönüp tepelerde doğan bir kızla evlenmeye niyeti yoktu. Assam'da kelebek avına çıktığında, Lispeth'i çoktan unutmuştu bile. Orada Lispeth'in adı yoktu.

Üç ayın sonunda, Lispeth her gün Narkunda'ya gidip, İngiliz adamın gelip gelmediğini kontrol eder olmuştu. Bu onu rahatlatıyordu ve Papaz'ın eşi onu mutlu gördüğünde Lispeth'in "barbar ve uygunsuz hatasını" anladığını düşünüyordu. Kısa bir zaman sonra bu yürüyüşler Lispeth'e yetersiz gelmeye başladı ve iyice aksileşti. Papaz'ın eşi bunu, Lispeth'e gerçekleri – İngiliz adamın yalnızca onu sessiz tutmak için söz verdiğini, gerçekte Lispeth ile evlenmek gibi bir niyeti olmadığını, Lispeth'in de üstün bir İngiliz ile evlenmeyi aklından geçirmesinin uygunsuz olduğunu, ayrıca adamın kendi yurdunda başka bir kızla nişanlı olduğunu – anlatmak için uygun bir zaman olarak görüyordu. Lispeth ise tüm bunların olanaksız olduğunu söyledi, çünkü adam onu sevdiğini söylemişti ve Papaz'ın eşi de kendi ağzıyla adamın Lispeth ile evlenmek için geri döneceğini belirtmişti.

"İkiniz de nasıl yanılabilirsiniz?" dedi Lispeth? "Seni sessiz tutmak için bir bahaneydi bu yavrum," dedi Papaz'ın eşi.

"Bu durumda bana yalan söylediniz," dedi Lispeth. "O ve siz?"

Papaz'ın eşi başını eğdi ve bir şey söylemedi. Lispeth de bir an için sessiz kaldı. Sonra vadiye indi ve tepelerde yaşayan kadınların giydiği bir elbise içinde geri döndü – inanılmaz derecede kirliydi, fakat burnunda halkası ve küpeleri yoktu. Uzun saçını tek bir parça halinde örmüş ve tepelerde yaşayan kadınların yaptığı gibi siyah bir iple bağlamıştı.

"Halkıma geri dönüyorum," dedi. "Lispeth'i öldürdünüz. Artık yalnızca yaşlı Jadéh'in kızı kaldı – bir *pahari*'nin kızı ve *Tarka Devi*'nin kulu. Siz İngiliz-ler, hepiniz yalancısınız."

Papaz'ın eşi bu beklenmedik olayın etkisini üzerinden attığında, Lispeth çoktan annesinin tanrılarına dönmüştü ve bir daha asla geri gelmedi.

Pis halkına büyük bir tutkuyla bağlandı, sanki onlardan ayrı kaldığı yılların borcunu ödüyordu. Kısa bir zaman sonra da işi ağaç kesmek olan bir adamla evlendi. Paharis geleneklerine göre kocasından dayak yedi ve güzelliği kısa zamanda sönüverdi.

"Bence kâfirlerin garip davranışlarını açıklamak tamamen olanaksız," dedi Papaz'ın eşi, "ve Lispeth'in de her zaman için ruhunun derinliklerinde bir kâfir olduğuna inanmışımdır." Fakat Lispeth'in henüz beş haftalıkken, son derece uygun bir yaşta, İngiltere Kilisesi'ne katıldığını gören Papaz'ın eşi, bu söylediklerinde fazla haklı sayılamazdı.

Lispeth çok yaşlı bir kadın olarak öldü. Yaşamı boyunca İngilizceyi çok iyi konuştu ve yeteri kadar sarhoş olduğu zamanlarda, ilk aşkını anlatmak için kandırıldığı anlar oluyordu.

Yanmış bir halı gibi kızarmış ve buruşmuş bu yaratığın, bir zamanlar "Kotgarh Konağı'nın Lispeth'i" olduğunu anlamak gerçekten çok zordu. ❀

İngilizceden çeviren : Gökçen Ezber

KISA BİR UTKU : LISPETH

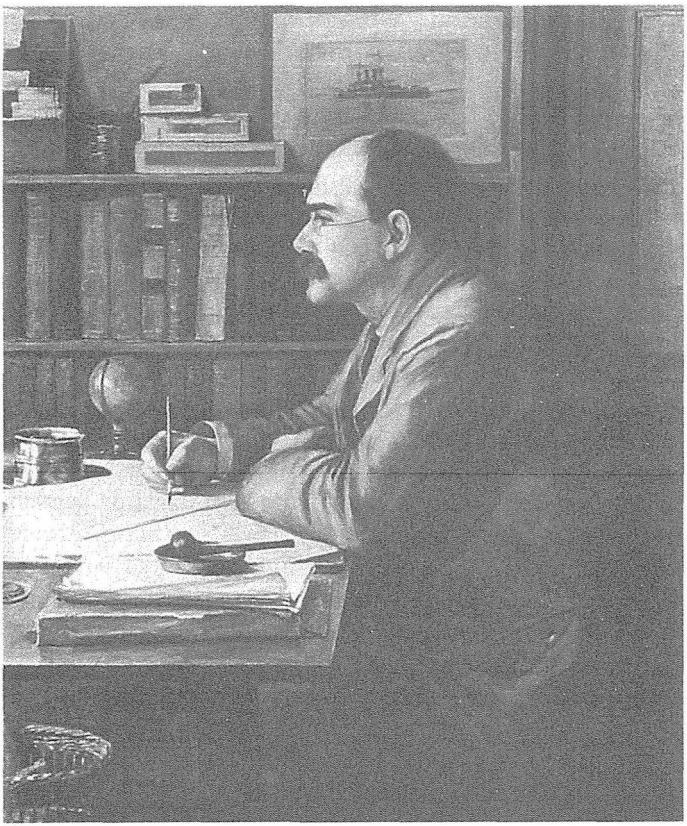
GÖKÇEN EZBER

Lispeth, Kipling'in öykücülüğünü her yönüyle yansıtan bir öyküdür ve Kipling hakkında söylenenlerin tersine, bu öyküde büyük bir insancıllık vardır.

1865 ve 1936 yılları arasında yaşamış olan Rudyard Kipling'in şairliği ve romancılığı yanında en önemli niteliği de kısa öykü yazarlığıdır. Seçtiği konuların çeşitliliği ve kısa öyküdeki yeteneği ile, daha yaşadığı dönemde geniş kitlelerce tanınmıştır. Yaşamını kapsayan zaman dilimi, Britanya İmparatorluğu'nun yükselişine, zayıflamasına ve Birinci Dünya Savaşı'na tanıklık eder ve tüm bu önemli olaylar, kaçınılmaz olarak Kipling'in yazınsal çerçevesini doğrudan etkilemiştir. İmparatorluk kavramı, ya da daha doğru bir deyişle emperyalizm, onun yapıtlarında önemli bir yer tutar. Bu yazıda inceleyeceğimiz "Lispeth" adlı öyküsünde de, emperyalizm göz önünde tutulması gereken noktalardan biridir. Çoğu zaman ırkçı olmakla ve sömürgeci İngiliz emperyalizmini körü körüne desteklemekle suçlanan Kipling, bu öyküsünde gerçekçi bir tutum sergileyerek, önyargısız bir biçimde genel anlamda insanlığı ele aldığını açık bir biçimde göstermektedir.

Kipling'in "Lispeth" adlı öyküsünü incelemeye başlamadan önce, yazar olarak Rudyard Kipling'i tanımakta ve yaşadığı dönemin koşullarına kısaca değinmekte yarar var. Kipling 1865 yılında Hindistan'da doğdu ve 1871 yılında küçük kız kardeşi ile birlikte, İngiltere Southsea'ye, akrabaları Hollowaylerin yanına gönderildi. Kipling İngiltere'de mutlu olamaz. Ailesi varlıklıdır ve İngiltere'de yanında kaldığı amcası, Viktorya döneminin William Morris gibi tanınmış kişileriyle dosttur ve evi Rossetti tabloları ile doludur.[1] İngilizceden önce Hintçe'yi öğrenen genç Kipling'in İngiltere'de mutlu bir çocukluk geçirememesinin nedenlerini V. S. Pritchett şöyle açıklıyor :

"Hollowayler tipik Viktoryan kategorisine girer : aşağı tabaklara düşme korkusu yaşayan soylu bir aile. Bayan Holloway, kendi oğlundan daha şanslı bir konumda olan genç Kipling'i kıskanıyordu ve iki genç çocuk arasında çıkan kavgalarda, oğlunun Kipling'i dövmesini destekliyordu. Denizaşırı yerlerden İngiltere'ye gönderilen diğer çocuklar gibi Kipling de, lüks düşkünü, şımarık ve asiydi. Kısaca genç Kipling, onun için yeni bir cangıl olan İngiltere'ye alışmak



Kipling'in, 1899 yılında Sir Philip Burne Jones tarafından yapılan ünlü portresi.

zorundaydı."[2] Kipling on yedi yaşındayken, 1882 yılında Hindistan'a geri döndü ve Lahore'da "The Civil and Military Gazette" adlı gazetede çalışmaya başladı. İngiliz ve Hint kökenli toplumların tüm sınıflarını iyi tanıdığı için, bu gazete için yazdığı şiirlerin ve öykülerin ayrı bir tazeliği vardır. Çoğu eleştirmen, Kipling'in asıl işinin gazetecilik olduğu yönünde aynı düşünceyi paylaşır ve gazetecilik yönünün, yazdığı kısa öyküleri nasıl etkilediği ilginç bir inceleme konusu olabilir. Buna kısaca değinmek gerekirse, Kipling'in gazetecilik deneyimi, ona büyük bir gözlem gücü kazandırmış, yazdığı konu üzerine başarıyla odaklanarak yalın bir dil kullanmasını sağlamıştır.[3] Gazetecilik Kipling'e güçlü bir betimleme yetisi de kazandırmıştır. Öykülerinde, kaleminin olağanüstü dokunuşuyla bir koku, bir tat ve bir görüntüyü okurların gözünde canlandırmayı bilir.

Kipling yaşamı boyunca İngiliz sömürgeciliğini ve emperyalizmini desteklemiştir. Çoğu zaman ırkçı olmakla suçlanmıştır. Fakat zamanında beyaz ırkın üstün görülmesi ya da Yahudilerin dışlanması az rastlanılan bir durum değildi ve bu özelliklerini çağdaşlarıyla paylaşıyordu. Bu nedenle, Kipling'i bu nitelikleri ile eleştirmek yanlış olabilir. Belki de ironik bir biçimde, emperyalizmi sonuna dek destekleyen Kipling'in, oğlunu Birinci Dünya Savaşı'nda yitirmesi çok ilginçtir.

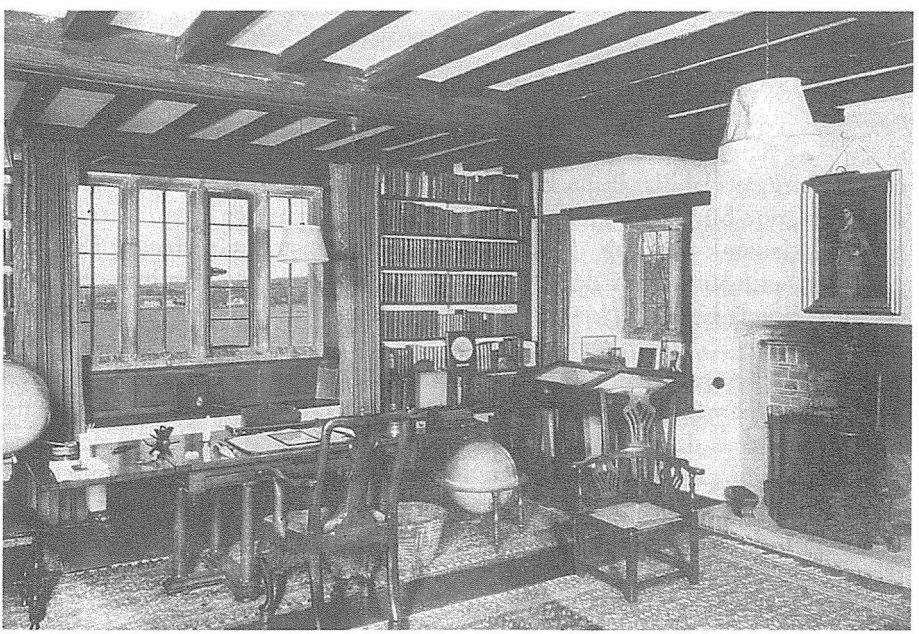
Şimdi tüm bu bilgiler ışığında, Kipling'in "Lispeth" adlı öyküsüne bir bakalım. Lispeth, aynı zamanda öykünün baş kişisi olan Hint kökenli bir kızın adıdır. Ailesinin içine girdiği yoksulluk nedeniyle, bölgedeki İngiliz papaz tara-

fından vaftiz edilir ve Hıristiyan olur. Anne ve babası koleradan ölünce, papazın konağında yaşamaya başlar. Kendisine ad olarak, İngilizlerin ünlü kraliçeleri Elizabeth'in kısa söylenişi olan Lispeth'in konması da ilginçtir. İngilizlerin çok sevdiği ve utkuyla özdeşleştirdiği Kraliçe Elizabeth'in adının bir dağ kızına verilmesi de, bir anlamda başka bir utkunun dışa vurumudur : kolonileşmenin.

Yukarıda da değindiğimiz gibi, Kipling yazar olarak kolonileşme, ırksal ayrımlar ve emperyalizm gibi konulara oldukça fazla değinmiştir. Bu kısacık öyküsünde ise, tüm bunlara yapılmış göndermeler bulabilmekteyiz. İngiliz papaz ve eşi ile birlikte yaşamaya başlayan Lispeth uzun boylu ve güzel bir kadın olur. Öyle ki, papazın eşi onu evinde hangi bağlamda tuttuğunu bilemez. Onu bir hizmetli olarak kullanamaz, çünkü 'insan, ayakkabılarını giydiğinde daha da uzun boylu gösteren bir tanrıçadan bulaşık yıkamasını isteyemezdi." Lispeth papazın evinde, tam beyazlara özgü bir yaşam sürdü. Kitaplar okudu ve yerlilerin kendisini dışlamasına neden olacak biçimde her gün yıkandı. Papazın evinde kendinden hoşnut bir biçimde yaşamını sürdürmekteydi Lipseth.

Öykünün betimlediği bu görünürdeki düzen, Lispeth'in dağlarda yaralanmış durumda bulunan genç bir İngiliz adamla tanışmasıyla son bulur. Lispeth yaralı adamı sırtlanarak evine getirir ve ona bakmaları gerektiğini söyler. Adam iyileştikten sonra da, onunla evleneceğini belirtir. Papaz ve ailesi buna elbette ki çok şaşırırlar. Lispeth'in Hıristiyanlığından sürekli kuşku duymuş olan papazın eşi, bu davranışı özellikle yadırgar.

"İlk görüşte âşık olmak gibi uygar olmayan doğuya özgü içgüdüleri yok et-



Kipling'in çalışma odası.

mek için, çok fazla Hıristiyanlık gerekti."

Fakat Lispeth söylenenlere aldırmaz. Gelecekte kocası olacağına kesin gözüyle baktığı adamla ilgilenir ve onu iyileştirir. Lispeth'in duyguları konusunda papazın ailesi tarafından önceden uyarılmış genç İngiliz ise, Lispeth'e fazla umut vermemesi gerektiğini bilir. Fakat Lispeth'in onunla ilgilenmesinden, kendisiyle beraber yürüyüşlere çıkmasından da hoşlanır. Adam iyileştiği zaman, Lispeth'e kendisiyle evlenmek için İngiltere'deki ailesinden izin almaya gittiğini söyler ve oradan ayrılır. Lispeth ona inanır ve üç ay boyunca umutla onu bekler.

Öykünün sonunda kendisine yalan söylenildiğini anlayan Lispeth büyük bir karar verir ve yerli halkının arasına geri döner. Papaz ve eşinin kendisine yalan söylemesini asla bağışlamaz. Oysa papazın eşini, Lispeth'e yalan söylemeye iten neden, Viktorya döneminde yaygın olan bir düşünüş biçimidir.

"İyi bir Hıristiyan olan ve dedikodu ile skandallardan tümüyle uzak kalmak isteyen papazın eşi, İngiliz adamdan, Lispeth'e kendisiyle evlenmek için geri döneceğini söylemesini rica etmişti."

Skandallardan ve dedikodulardan kaçış uğruna, adaletin göz ardı edildiği durumlara Sherlock Holmes öykülerinde de sıklıkla rastlanır.

Nasıl ki ilk bakışta aşk gibi duygular Viktorya dönemi insanlarına aykırı geliyorsa, yalan söylemek de Lispeth'in kabul edemeyeceği bir durumdu. Yerli halkından ayrı kaldığı günlerin acısını çıkarırcasına onların yaşam biçimini benimsedi. Evlendi, çocukları oldu, kocasından dayak yedi. Fakat İngilizceyi hiç unutmadı.

Kolonileşme kavramı içinde değerlendirildiğinde, Lispeth adlı bu öykü, günümüzde oldukça ilgi gören kolonyalizm ve post-kolonyalizm yazın kuramları içinde de ilginç bir kurmacadır. Lispeth'in papazın ailesinden ayrılıp yerli haklı ile beraber yaşamaya karar vermesi, İngiliz etkisi altındaki kimliğini silmeye çalışması, sömürgecilerlerin asla birleşemeyeceği savını güçlendirmektedir. Aynı düşünceyi Kipling'de de görürüz. "Doğu Doğu'dur ve Batı Batı'dır ve bu ikisi asla birleşmeyecektir," diyen Kipling[4], Lispeth'de bu sözlerini haklı çıkaracak bir olay örgüsü oluşturmuştur. Lispeth, kendisinden üstün olan efendilerine karşı çıkar ve kendi isteği ile onların toplumundan ayrılır. Halkının arasında uzun yıllar yaşar ve bir anlamda onların arasında bir üstünlüğe ulaşır. Fakat bu üstünlük, sömürgeci İngilizlerin ideal üstünlüğü değildir. Kraliçe Elizabeth'in adının deforme olmuş biçimini taşıyan Lispeth, içinde hep kâfir kaldığı endişesiyle zaten fazla benimsenmemiştir. O dağlara aittir ve dağlara geri dönecektir. Kraliçe Elizabeth'inkinin tersine, Lispeth'in utkusu çok kısa sürecektir. Genç bir İngiliz'e âşık olması ve onunla evlenmek istemesi, sembolik anlamda doğunun ve batının birleşme çabalarını simgeler. Fakat Kipling'in gözünde bu, olanaksızdır.

Kipling'in karakterleri, Dickens karakterlerini andıracak biçimde, çok yönlü değildir. Onlar gözümüzde bir resim gibi canlanır, fakat karmaşık insansı duygularının derinliklerine pek fazla giremeyiz. Belli bir yazgıları vardır ve o yazgılarından kaçamazlar. Pritchett, Kipling'in kısa öykü yeteneğini, kısa fakat öz anlatım biçimini, Thomas Hardy'nin koca bir romanı birkaç dizelik bir şiirde anlatabilmesine benzetir. Pritchett bu konuda şunları söylüyor : "Kipling, tek bir konuya, duyguya ya da yaşama sıkışıp kalan kısa öykü yazarlarından değil. O

konuyu bütünüyle ele alıp, onu dramatik bir iskelete indirgiyor."[5] Böyle bir anlatım biçiminin sonucu olarak, kalabalık bir yaşamı anlatabilen panoramik bir etki ortaya çıkmaktadır.

Lispeth, Kipling'in öykücülüğünü her yönüyle yansıtan bir öyküdür ve Kipling hakkında söylenenlerin tersine, bu öyküde büyük bir insancıllık vardır. İngilizlere yabancı ve ayrıksı bir karakter olan Lispeth, yalana katlanamayan biridir ve papazın evinden ayrılmakla, kendi ilkelerinden ödün vermeyen, güçlü biri olarak betimlenmiştir. Öykü boyunca Lipseth'in yazar tarafından küçümsendiğine rastlamayız. Tersine, yalan söyledikleri için eleştirilenler, İngiliz papaz ailesidir. Kipling bunu açıkça belirtmiştir. Sonuçta Lispeth, Kipling'in, sömürgecilik, emperyalizm ve ırkçılık konusundaki kişisel görüşlerini değil, yaşadığı çağda herkesin paylaştığı ortak düşünce biçimlerini yansıtmaktadır. Masalsı bir dille anlatılmış bu gerçekçi öykü, yazar olarak Kipling'e ve yaşadığı döneme ışık tutmaktadır.

[1]Daniel Karfin, *Rudyard Kipling,* 1999, Oxford University Press
[2]Rudyard Kipling, *Debits and Credits,* 1987, Penguin Books
[3]V.S. Pritchett, *The Complete Essays,* 1991, Chatto&Windus, Ltd.
[4]Charles Allen, *Kipling's Kingdom,* 1987, Michael Joseph
[5]Ania Loomba, *Colonialism/Postcolonialism,* 1998, Routledge

PARÇALANAN ÇERÇEVE, 3

VALERIE SHAW

Kafka'nın kurmacalarının ne ölçüde kendi deneyimlerinden kaynaklandığı çok iyi saptanmıştır; ama burada bizi ilgilendiren şey, özyaşamöyküsel izler değil, sanatçının, hem kişisel, hem de evrensel olan bir görüşü iletme yetisidir.

HEMINGWAY gibi bir yazarın sergilediği yüksek düzeyli teknik ustalığın, aslında kişisel görüşün dışavurulmasına engel olduğu yolunda bir inanç vardır; Hemingway'in, iki savaş arasında ağır basan ve 1940'lı yılların sonlarına doğru büyük ölçüde azalan etkisi bu inanca bağlanabilir. 1949 yılına gelindiğinde, Amerikalı öykü yazarı Caroline Gordon'ın da belirttiği gibi, 1920'li yıllarda Hemingway'in bulunduğu konuma, 1924'te ölen, ama yapıtları İkinci Dünya Savaşı sonrasına kadar pek tanınmayan bir yazar – Franz Kafka – geçmişti. Hemingway gibi Kafka da öykülere doğalcı bir hava kazandırıyordu; ama yazınsal açıdan onun kucakladıkları çok daha geniş kapsamlıydı; Hemingway'in simgeciliğinin dar olduğunu, kişilerininse düşünme anlarında çocuksu kaldığını ortaya çıkarıyordu. Caroline Gordon'ın savına göre, Hemingway'in öykülerinde "simgesel eylem düzlemi" ancak yer yer ve tedirgin bir biçimde kendini gösteriyordu; Hemingway, ne doğalcı eylem düzlemini somut olarak" vurguluyordu, ne de Kafka simgeciliğinde olduğu gibi, bu düzlemi görkemli bir biçimde "yukarıdan kucaklama"yı başarabiliyordu."[50] James'in kuşağı için Maupassant neyse, sonuçta 1949 yazarları için de Hemingway oydu : "Yollarına çıkan bir aslan"dı ama belki yeterince korkutucu bir aslan değildi. Caroline Gordon'a göre, "en iyi çağdaş yazarlar" bütünüyle bambaşka bir yol tutarak Hemingway'in dalmış olduğundan "çok daha sık bir yabanıl orman"ın içine aslında Kafka'yı izleyerek dalmış oldular.[51]

Kafka'nın kurmacalarının ne ölçüde kendi deneyimlerinden kaynaklandığı çok iyi saptanmıştır; ama burada bizi ilgilendiren şey, özyaşamöyküsel izler değil, sanatçının, hem kişisel, hem de evrensel olan bir görüşü iletme yetisidir. "Cezalılar Kolonisi" adlı öyküsüyle (1914) ilgili olarak yayımcısına yazdığı mektup Kafka'nın, yaşadığı çağın çok güçlü bir imgesini kendi deneyimlerinde gördüğünü ele verir; Kafka, söz konusu öyküye yaptığı göndermeden yola çıkarak düşüncelerini açar, sonunda kendini bir simge olarak gördüğünü açıklar :

> Acı çekme öğesiyle ilgili eleştirileriniz, benim düşüncelerime bütünüyle denk düşüyor, ama ben zaten şu ana kadar yazdığım her şey için hemen hemen aynı şeyleri düşünüyorum. Bu acı çekme öğesinden şu ya da bu şekilde kurtulabilmiş ne kadar az sayıda şeyin bulunduğuna dikkat ettiniz mi? Bu öyküye açıklık getirmek açısından, acı çekmenin yalnızca buna özgü bir şey olma-

dığını, genel olarak içinde yaşamakta olduğumuz zamanın, bu arada benim yaşadığım zamanın da acı verici olduğunu ve acı vermeye devam ettiğini, benim zamanımın acılarının, çağın acılarına göre daha da tutarlı bir biçimde sürdüğünü eklemem yeterli olacaktır.[52]

Bu nedenle, öykülerinde Kafka'nın kendi kişiliğini sunmasını, garip bir kişisel duyarlık olarak değil, insanın kendi gerçekliğini kendisine gösteren, neredeyse kehanet niteliğinde bir ses olarak, belgelemekten çok düşlemlemeyi kapsayan bir etkinlik olarak görmek gerekir; çünkü "düşler, kavrayışın yetişemediği gerçekliği açığa vurur".[53] Kafka, birtakım şeylerin fotoğraflarını, "onları kafamızdan çıkarıp atmak için" çektiğimizi söyler; bunun tersine, Kafka'nın öyküleri "bir bakıma insanın gözlerini her şeye kapaması"dır.[54] Bu keskin içsel görüş, bir uzaklaştırma etkisinin bulunmasını gerektirir; Kafka'da bu etki, Flaubert'ci geleneği izleyen yazarların peşinde koştukları nesnelliğe denk düşer : Bu durumda, uzaklaşmanın kopmayla karıştırılmaması gerekir. Kafka, "insan en iyi, kendine yabancı gelen şeyler hakkında konuşur" açıklamasında bulunduğunda, bireyselliğini sergilediği yabancılaşma durumları aracılığıyla dışavurum hakkından vazgeçmiş olmuyor; tersine, ussal açıdan olanaksız olanın sıradanlaştığı düşlem dünyalarında, orada öylece durup algılanmayı bekleyen şeye çok yakın düşen, kişiden saklanan gerçeklerle yüzleşme yolları buluyor.[55] "Parça" alt başlığının konmasını istediği "Ateşçi" (1913) adlı öyküsü, "bir düşün, belki hiçbir zaman var olmayan bir şeyin anımsanması" olabilir, ama burada canalıcı olan şey, uzaklığı nedeniyle bunun daha da açık seçik görülen bir düş olmasıdır.[56] Hiç kuşku yok ki Kafka, Brooklyn'deki Vapur'u gösteren bir ön kapak resminin kullanılmasından yana değildi : Buna karşı çıkmasının nedeni, böyle bir resmin, öyküsündeki imgeleri açık seçik çizgiler içinde donduracak olması da değildi; tersine bu resim, "benim öyküme ağır basacaktı, çünkü benim öyküm etkisini yapmadan önce resim kendi etkisini yapacaktı; resim, doğal olarak düzyazıdan daha yoğundur."[57] Bununla birlikte, bu konu üzerinde düşününce Kafka, düzyazısının bu resimle daha da zenginleşeceğine, "resimle kitap arasında, güçlü özelliklerle zayıf özellikler arasında bir etkileşimin çoktan başlamış olduğu"na inandı; bu gibi görüşler Kafka'nın, özünde sıradan insan toplumundan yalıtılmışlık yatan durumları işlerken bile biçemine resim sanatının canlı yoğunluğunu kazandırma arzusunda olduğunu daha da belirginleştirir.[58] *Dönüşüm*'de (1915), yerinden edilme, başlangıçta yaratılan durumla ortaya konur – insan ya-

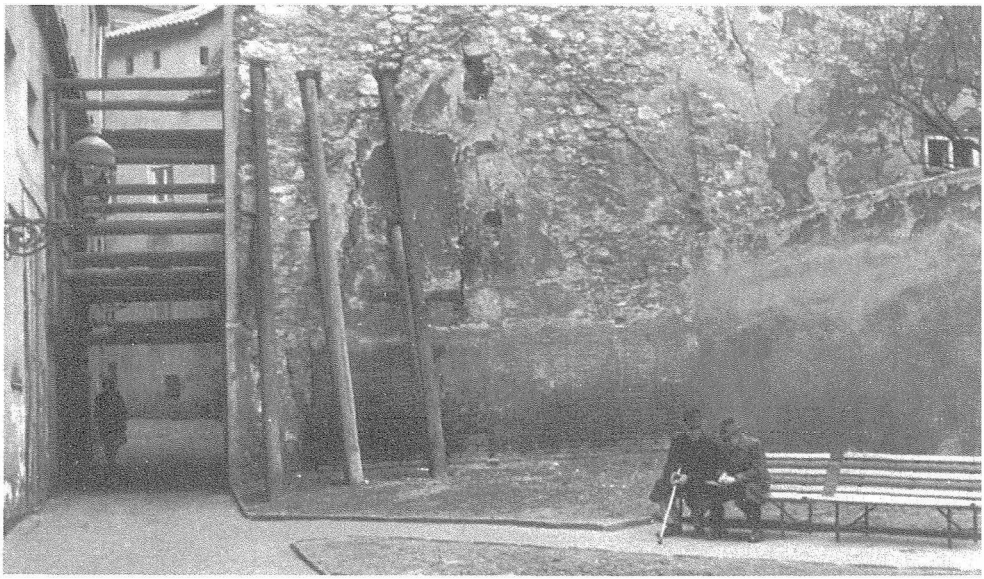
Öykülerinde Kafka'nın kendi kişiliğini sunmasını, garip bir kişisel duyarlık olarak değil, insanın kendi gerçekliğini kendisine gösteren, neredeyse kehanet niteliğinde bir ses olarak, belgelemekten çok düşlemlemeyi kapsayan bir etkinlik olarak görmek gerekir; çünkü "düşler, kavrayışın yetişemediği gerçekliği açığa vurur".



Franz Kafka, 1883-1924

şamıyla böcek yaşamı arasındaki sınırlar aşılır – ama öykünün temelini oluşturan önerme fantastik olsa da, Kafka'nın benimsediği yöntem, gerçekçi ayrıntılara büyük bir dikkatle eğilmektir. Bu öyküde olağanüstü olan kâhindir, böceğe dönüşen insandır, görülen şey değildir; işte bu nedenle Kafka, kitabı resimleyen kişinin hiçbir koşulda böceği çizmemesi üzerinde ısrarla direnmiştir : "Bu olmasın, lütfen bu olmasın! Ben, onu [kitabı resimleyen kişiyi] kısıtlamak istemiyorum; bu ricada bulunmamın nedeni, yalnızca bu öyküyü çok derinden tanımamdır. Böceğin kendisi resimle gösterilemez. Uzaktan bile gösterilemez."[59] Kafka'nın bu resim için yaptığı öneriler, onun evlerindeki bu garip varlıkla başa çıkmak zorunda kalan iyi niyetli insanların acıklı yetersizliğine odaklanmak istediğini gösterir : Ona göre, kilitli kapının önünde duran anababayla baş memuru, daha olumsuz bir etki yaratmak üzere de ana babayla Gregor'un sevgili kızkardeşini, "aydınlatılmış odanın kapısını, karanlık içindeki yan odaya açılmış durumda gösteren" resim, ön kapak için çok uygun bir resim oluşturabilir.[60]

Kafka'nın düzyazısının resme yakınlıklar taşıyan biçemi, grafik nitelikte, gözü pek çizgilerle yapılmış çizimlerden oluşur; bu biçem, bir keresinde kendisine gösterilen ve yorumları *Kafka'yla Konuşmalar*'da kayda geçen Kokoscha çizimlerinde hoşlanmadığını belirttiği öznel tarzın karşıtıydı : "Ben bunları anlamıyorum," yorumunda bulunmuştu Kafka : "Çizim, çizmekten, betimlemekten, göstermekten gelir. Bunların bana gösterdiğiyse, ressamın içindeki kargaşa ve düzensizlik."[61] Kafka insanları, nesneleri, binaları tam burada kastettiği anlamda "çizer"; onun için, "göstermek", aynı zamanda bencilliğin kendisiyle birlikte her yere taşıdığı dağınıklığı öylece bırakmak anlamına gelir. Kafka'nın bu gibi inançlarını dile getirirken sergilediği kararlılık ve kuşkuculuk bileşimini, genç yazar Gustav Janouch'a verdiği şu öğütte yakalayabiliriz : "Siz, şeylerin ve nesnelerin kendilerinden çok sizde bıraktıkları izlenimler hakkında bir şeyler söyleme eğilimindesiniz. Bu, lirik şiirdir. Dünyayı ellerinizle sıkı sıkı kavramak yerine, onu okşuyorsunuz."[62] Böylesine kişisel olmaları nedeniyle öykülerin değersiz olmadığı konusunda genç dostuna güvence verdikten sonra Kafka, onun yazdıkla-



Prag'da, Kafkaesk atmosfer.

rının "henüz sanat olmadığı"nı söyleyerek şöyle devam ediyor :

> "Duyguların ve izlenimlerin böyle betimlenmesi, her şeyden çok dünyayı ürkekçe yoklayarak algılamaya çalışmaktır. Gözler hâlâ düşlerin ağırlığı altındadır. Ama bu durum zamanla ortadan kalkacaktır; belki o zaman, iki yana doğru uzanmış, bir şeyi yoklayarak yakalamaya çalışan el, ateşe değmiş gibi hızla geri çekilecektir. Belki o zaman bağıracaksınız, dişlerinizi gıcırdatıp gözlerinizi sonuna kadar açacaksınız. Ama – bunlar yalnızca sözcükler. Sanat her zaman bütün kişiliği içine alan bir şey olmuştur. Bu nedenle de temelde trajiktir."[63]

Öykünün, anlamını "yoklayan ele" uygulanan, yanma duygusuna benzer küçük şoklarla ele verdiği yolundaki bu görüşe, incelemenin başındaki bölümlerde de rastlamıştık; ama Kafka'yı, "sıradan olanın bile bir mucize olduğu!" yolundaki duyguyu paylaşan öbür yazarlardan ayıran, dilin mucizeyi "kaydedebilme" gücüyle ilgili köktenci kuşkularıdır.[64]

Kafka, Janouch'a, "Ama – bunlar yalnızca sözcükler," diyor; 1923'te de, başarısız bir yazışma arkadaşı oluşunu yakın dostu Max Brod'a, "sözcüklere ve mektuplara, benim sözcüklerime ve mektuplarıma" duyduğu güvensizlikle ilgili "stratejik"[65] nedenlere bağlayarak açıklıyor. İlginçtir, bu kişisel açıklama, Kafka'yı şu genel düşünceye götürüyor : "Bazen bana öyle geliyor ki genelde sanat, sanatın varlığı, ancak ve ancak bu gibi 'stratejik düşünceler'le, iki kişi arasında sözlerin dürüstçe alınıp verilmesiyle açıklanabilir."[66] Kafka'nın öyküleri, yaşamı bir sorunsal olarak görme tutumunu aktarmak için geliştirilen stratejiler olarak görülebilir; gerçeğin ele alınışında, *İncil*'e özgü eski mesellerdeki yaklaşıma çok benzeyen bir girişimdir bu. Ama, Roy Pascal'ın da belirttiği gibi, dinsel mesellerde, belirsizlik taşımayan bir anlamı öne çıkarmak için örnekleyici anekdotun

yalın öykü çizgisi kullanılırken, Kafka'nın yapıtlarında, doğrudan anlatımın açılıp sergilenmesiyle ve "tip" karakterlerin kullanılmasıyla uyandırılan anlam beklentisi engellenir : Öğretici bir ileti yerine "uğursuz bir bilmece"yle karşılaşırız; bu nedenle, öykünün "anlamı"yla ilgili soyut bir formülleştirmeye gitmek olanaksızlaşır.[67] Kafka'nın karakterleri dinsel olmayan bir dünyada yaşarlar; konuşan hayvanları da, meseller dünyasından çıkıp gelseler bile, örnek niteliğindeki kıssalarını bize sevinçle aktarmazlar; tersine, Kafka'nın yazgısını paylaşırlar : "Parçaları birbirine ekleyerek nasıl kapsayıcı ve akıcı bir öykü" oluşturacaklarını düşünür dururlar.[68] Kafka için bu sorunun yanıtı çoğu zaman, öykünün bütün yapısıyla, içinden çıkarak doğal bir akış kazanacağı merkezi ağırlıkta bir eğretileme – ya da değiştirilemez tek bir koşullar dizisi – seçmekte yatıyordu; seçilen bu durum, "Bir Köpeğin Araştırmaları"nda (1922) yanıtı bulunamayacak bir soru soran köpeğin yaptığı gibi ya da (büyük olasılıkla 1916-1917 kışında yazılan) bitirilmemiş öyküsü "Büyük Çin Seddi"nde, bulguları kendisini yaptığı araştırmayı terk etmeye götüren bilgin anlatıcıda olduğu gibi, sonu gelmez bir arayış biçimine giriyordu. Sözcüklere dökülebilecek hiçbir yanıt yoktur; ama Kafka'nın romanlarının tersine öykülerinde karşılaşılan trajik durum bu değildir; Roy Pascal'ın, romanlardaki kahramanların mahvolmasına yol açan ikilemlere, öykülerde ve mesellerde daha yumuşak, daha mizah dolu bir ışık yansıtıldığını öne süren yorumu çok yerindedir. Dahası, kısa anlatı biçimi, Kafka'nın insanlarda öğrenme ediminin kesintisiz bir ilerleme yoluyla değil, kopuk kopuk olduğu, üstelik ussal soruşturmalarla değil, çok başka yollarla gerçekleştiği yolundaki farkındalığa çok uygun düşer.

En inatçı araştırmanın bile içine yeterince sızamayacağı gizemler karşısında, sanatçı tam bir zanaatkâra dönüşür; sanatını, "rastlantıya karşı verilen savaşımın her zaman insanın kendisine karşı verilen bir savaşım olduğunu, bu savaşımı hiçbir zaman tam olarak kazanamayacağımızı" kabul eder etmesine, ama işine sükûnet içinde devam eder.[69] Kafka'nın, kendi etkinliği için kullandığı eğretilemelerden çoğunu, büyük hayranlık duyduğu ve zihninde kendine özgü bir dinginlik ve alçakgönüllülükle bağlantılı gördüğü el sanatlarından almış olması anlamlıdır. Örneğin Kafka, Gustav Janouch'u elinde Johannes Becker'in şiirleri bulunan bir kitapla görünce şu yorumda bulunmuştur : "Bu şiirler öylesine büyük bir gürültüyle ve sözel gümbürdemelerle dolu ki insan kendinden kopup kurtulamıyor. Sözcükler köprü oluşturmak yerine, çok yüksek, aşılamaz duvarlar oluşturuyor... Sözcükler hiçbir zaman yoğunlaşarak dile dönüşemiyor. Bir çığlık olup çıkıyor; çığlıktan öte bir şey değil."[70] Duvarlar yerine köprüler inşa etmek, Kafka'nın gözünde marangoza benzer biri olmak anlamına geliyordu; marangozun istediği, çekiciyle, ter dökerek ve zanaatını kullanarak bir masa yapmaktır, ama aynı zamanda hiçbir şey yapmamaktır; bunu insanlara, 'Çekiç kullanmak onun için bir hiç,' dedirtecek biçimde değil de, 'Çekiç kullanmak onun için çekicini gerçekten ustalıkla kullanmak, ama aynı zamanda hiç denecek kadar kolay bir şey,'[71] dedirtecek yolda yapmasıdır. İşte Kafka'nın sanatçılığa erme arzusu budur : Öyle bir yaşam görüşü edinmek (elbette, bununla bağıntılı olarak, yazdıkları yoluyla öbür insanları buna inandırmak) ki bu görüşte yaşam

hem o doğal, yoğun iniş çıkışlarını korusun, hem de aynı durulukta bir hiç olarak, bir düş, bir ayakları yerden kesilme durumu olarak algılanabilsin."[72] Çekicin düzenli kalkıp inişleri gibi hem yaşamın tanıdık ritmini, hem de düşlerin hesaplanamaz iniş çıkışlarını aynı anda sunan böyle bir ikiliğe insan ancak dinginliğini ve sessizliğini koruyarak erişebilir; Kafka'ya göre bunlar, "insanı – darağacında bile – özgür kılacak" niteliklerdir.[73]

Öykülerin içinde karakterler böylesine tadına doyulmaz bir özgürlüğün gelip gelmeyeceği üzerinde uzun uzun düşünürler. "Barınak"taki (1923) anlatıcı bunun tipik örneğidir; bu anlatıcı, "Şato'nun Surlar'nı çevresinden ayırabilse," çepeçevre "özgür bir alan" açabilse, "düşünülebilecek en güzel gezinti alanına" kavuşacağını anlatır. O zaman kavuşacağı büyük sevinçleri gözünde canlandırır : "Şato'nun İç Surları'ndan kurtulmak, ne zaman isterse gözlerini ondan ayırarak dinlendirmek, onu daha sonra görme sevincini ertelemek, gene de onsuz etmek zorunda kalmamak, ama şatoya her zamanki gibi açık bir giriş olsa, sözcüğün gerçek anlamıyla onu, elinde bulunamayacak bir olanağı avucunun içinde sımsıkı tutmak." Kafka'nın kurmacalarındaki yapılandırmalarda "açık giriş kapıları" yoktur; "Barınak"ta, gizlilik, saklanmış sahipliğin yönlerinden, toplumun huzursuzluğuna meydan okuma stratejilerinden biri durumuna gelir :

> O zaman, surlarda hiçbir gürültü olmayacaktır, kalın iç surlarda hiçbir saygısız delme eylemine girişilmeyecektir; o zaman, huzur orada güvence altına alınacaktır, ben de bu huzurun koruyucusu olacağım; o zaman ben, önemsiz kişilerin kemirme seslerini dinlemek zorunda da kalmayacağım; şimdi hiç duymadığım bir şeyi, Şato'nun İç Surları'nın mırıltılı sessizliğini zevkle dinleyeceğim.

Gene de bu proje hiçbir zaman tam olarak gerçekleştirilemez; kendi yarattığı şeyin başında koruyucu olarak durmanın vereceği zevkleri imgeleminde tadına vararak yaşadıktan sonra anlatıcı, kendisine "o güzel düşünün geçmişte kaldığını ve artık işe girişmesi gerektiğini..."[74] söyler.

Kafka'nın, tüm sanatın *bütün* kişiliğin dışavurumu olduğu yolundaki önermesini işte bu anlamda, ancak o zaman ulaşılabilecek, şöyle bir görülüverecek bir mükemmellik olarak anlamamız gerekir. "Kendi bilgisizliğiyle dostluk kurma" yoluyla yazar kendini dışavurabilir ve böylelikle kendisinin dışına uzanabilir; Kafka, "İnsan kendini kaybederek başka birini nasıl bulabilir?" diye sorar.[75] Dahası, "öteki – başka deyişle, bütün o görkemli derinlikleriyle dünya – kendini ancak dinginlik içinde açığa vurur."[76] Bu nedenle, "her türlü sanatın arkasında tutku yatsa da", bu tutku ancak suskunlukla, öykü yazarlarının sık sık yücelttikleri bu nitelikle dışavurulabilir.[77]

Kafka'nın yaptığı gibi, tüm sanatın *bütün* kişiliğin dışavurumu olduğunu savunmak, ille de kendini sergilemenin kabul edilmesine yol açmaz. Tam tersine, bir bakıma kendini aşmayı gerektirir; bu kendini aşma tutumuna da Kafka'ya hayran olan Borges'in şunları yazarken gösterdiği zorlu görev adına, kişisel acayiplikleri ve gösterişçi zekayı reddetmekle ulaşılabilir : "Yetmiş yaşımı da geride

bıraktıktan sonra, sanırım artık kendi sesime kavuştum."[78] Borges gibi bir sanatçı için bu ses, kulakları tırmalayacak titizlikte kişisel ya da bireysel değildir; tersine herkesçe paylaşılan bir ekinsel mirası, kendi yükselişlerini ve müziğini taşıyan bir dışavurumdur : "Her dil bir gelenektir, her sözcük ortak bir simgedir; her yenilikçinin değiştirebilecekleri aslında çok küçüktür; bir Mallarmé'nin ya da Joyce'un görkemli ama çoğu zaman okunmaz olan yapıtlarını anımsamamız yeter."[79] Öyleyse, bireysel ses, kendini en açık biçimde anlatıdaki "süprizler" ya da biçemdeki "çeşitlemeler ve yenilikler"de değil, yazarın bütün tarihe ve bütün insanlığa ait olan şeylerin musluğunu açarak garip bir biçimde kendisinin kıldığı öğeleri seçmesinde ve kullanmasında duyurur.[80]

(Sürecek.)

İngilizceden çevirenler : Yurdanur Salman, Deniz Hakyemez

[50]'Hemingway ve Kafka Üzerine Notlar', *Sewanee Review*, LVII (1949), 226.

[51]*a. g. y.*

[52]*Letters to Friends, Family, and Editors/Dostlara, Ailesine ve Yayımcılara Mektuplar*, İng.'e çev.ler Richard ve Clara Winston (1978), s. 127 (11 Ekim 1916).

[53]Gustav Janouch, *Conversations With Kafka : Notes and Reminiscences/ Kafka'yla Konuşmalar : Notlar ve Anımsamalar*, İng.e çev. Goronwy Rees (1953), s. 35.

[54]*a. g. y.*; s. 34.

[55]*a. g. y.*; s. 33.

[56]*a. g. y.*

57*Dostlara Mektuplar*, s. 98 (25 Mayıs 1913). Çizim, 1938'de yayımlanan bir kitaptan alınmıştı; Kafka'nın bu çizim karşısında verdiği ilk tepki şu oldu : "Beni haksız çıkarıyordu, çünkü ben New York'u en son haliyle sunmuştum."

[58]*a. g. y.*

[59]*a. g. y.*, ss. 114-115 (25 Ekim 1915).

[60]*a. g. y.*, s. 115.

[61]*Konuşmalar*, s. 51.

[62]*a. g. y.*, s. 38.

[63]*a. g. y.*

[64]*a. g. y.*, s. 44.

[65]*a. g. y.*, s. 38 ve *Dostlara Mektuplar*, s. 387 (varışta postalanmış kart, 25 Ekim 1923)

[66]*Dostlara Mektuplar*, s. 387.

[67]"Kafka'nın Meselleri : Çıkmaz Sokakta Çıkış Yolları", *The World of Franz Kafka/Franz Kafka'nın Dünyası*, yay. J. P. Stern (1980), p. 113.

[68]Joachim Beug'dan alıntılanmış : "Yazarın Kurnazlığı", *Franz Kafka'nın Dünyası*, s. 130.

[69]*Konuşmalar*, s. 55.

[70] *a. g. y.*, ss. 56-57.

[71] *Beschreibung eines Kampfes : Novellen, Skizzen, Aphorismen aus den Nachlass*, 2. basım, yay. Max Brod (New York, 1954), s. 294. İngilizceye ben çevirdim.

[72] *a. g. y.*, ss. 293-294.

[73] *Konuşmalar*, s. 106.

[74] *Metamorphosis and Other Stories/Dönüşüm ve Başka Öyküler*, İng.e çevirenler Willa ve Edwin Muir, Penguin karron kapaklı basım (Harmondsworth, Middx, 1961; yeniden basım 1964), s. 152.

[75] *Konuşmalar*, s. 93; s. 91.

[76] *a. g. y.*, s. 91.

[77] *a. g. y.*, s. 107.

[78] *Dr. Brodie's Report/Brodie'nin Raporu*'na Önsöz.

[79] *a. g. y.*

[80] *a. g. y.*

JOYCE CAROL OATES

Gök Mavisi Top

YILLAR önceydi, *Mutluydum, kendimdim ve mutluydum* ama farkında değildim. Ne çocuk sayıldığım ne de çocukluktan tam olarak çıktığım yıllardı. Çoğunlukla yalnız olduğum, kendimi yalnız düşlediğim yıllar. *Gerçekte de böylesin aslında : yalnız, yapayalnız.*

Bir gün kendimi kurumuş kan rengi yüksek bir tuğla duvarın dibinde yürür buldum, eski tuğlalar yerinden oynuyor, ufalanıyordu, duvarın üzerinden küre biçiminde öyle parlak bir mavi nesne uçarak geldi ki, önce kuş sandım! – kırık kaldırım taşlarına çarpıp eğim kazanarak bir iki metre öteme düşünce anladım lastikten bir top olduğunu. Duvarın öte yanında bir çocuk lastik bir top atmıştı, benim de geri atmam gerekiyordu.

Eşyalarımı çimenlerin üzerine atıp, topun peşinden koştum; yeni görünümlü, yeni kokulu, süngerimsi zıp zıp bir toptu elimdeki, yıllar önce küçük bir kızken oynadığım lastik topun benzeri; çok sevdiğim, yıllar önce yitirdiğim o topun; çok seviğim, ama artık unuttuğum o topun. "Geliyor!" diye bağırarak topu duvarın öte yanına fırlattım; tam yürüyüp gidiyordum ki top uçarak geri geldi.

Bu bir oyun olmalı, dedim içimden. *Oyun bırakılmaz.*

Yoldaki taşın toprağın içinde yuvarlanan topun peşine takıldım, yine elime alıp keyifle sıktım, ne süngersi, ne zıp zıp bir lastik toptu bu, bir daha duvarın öte yanına attım. Kolumu yıllardır, böyle çocukça oyunlara ilgimi yitireli beri, yapmadığım gibi açıp savururken mutluluğu duyumsadım. Bu kez hevesle bekledim; yine geldi! – dünyanın en güzel gök mavisi lastik topuydu bu, başımın üzerinde yükseklere, çok yükseklere çıkıyor, inişe, düşüşe geçmeden önce sanki kendi iradesiyle uçan bir nesneymiş gibi bir nefes duraklıyordu – bana kendimi tam altına ayarlayıp iki elimle sıkıca tutmak için bol zaman tanıyordu.

"Yakaladım!"

On dört yaşındaydım, evim o civarda değildi, New York'un (5600 nüfuslu) Strykersville kasabasında yaşamıyordum. Yirmi kilometre kadar kuzeyde küçük bir çiftlikte yaşıyordum, Strykersville'e okul servisiyle geliyordum, genelde yalnızdım, doğal olarak; çünkü bu okulda ilk yılımdı, dokuzuncu sınıftaydım ve pek arkadaşım yoktu. Strykersville'de oturan akrabalarım vardı ama öyle çok yakın akraba değildik; benimle ilgilenmeye pek hevesli görünmüyorlardı; hâlâ köyde yaşadığımız, kasabaya o zorunlu göçü henüz yapmadığımız için onların gözünde değerimiz yoktu. İşin doğrusu ailem Strykersville'deki akrabalarımızdan yoksuldu.

Okulda öğretmenler servisle gelen dokuz köy çocuğuna "Kuzeyli Köylü Çocukları" diyorlardı. Böylece biz de "Kuzeyli Köylü Çocukları" ile Strykersville'li çocuklar arasında dağlar kadar fark olduğunu anlıyorduk.

Ama o an aklım bunlarda değildi, duvarın öte yanındaki oyun tutkunu çocuğu düşünerek gülümsüyordum, benim gibi küçük bir kızdı bu; benim küçüklüğüme benzeyen bir kız; gerçi duvar pislik içindeydi, paslı EMPIRE YEDEK PARÇA ve ÖZEL MÜLK, GİRMEK YASAKTIR yazıları da girilemeyeceğini gösteriyordu. Chautauqua ve Buffalo demiryollarının geçtiği arazinin öte yanındaki sokakta küçük ahşap evler vardı, küçük kız, yani görünmeyen oyun arkadaşım o evlerden birinde yaşıyor olmalıydı. Herhalde yaşı benden küçüktü; çünkü on dört yaşındaki kızlar tanımadıkları insanlarla böyle anlamsız oyunlar oynamazlardı, bizim gibi yoksul aile çocukları iyice katı yetiştiriliyordu.

Topu yeniden duvarın öte yanına atarken, "Hey, hey, oradaki!" diye bağırdım. Ancak hiçbir yanıt gelmedi. Bekledim; bakımsız bir çimen öbeğinin içinde kırık bir betonun üzerinde duruyordum. Çevremde meraklı böcekler vızıltıyla uçuyor, serçe parmağımın tırnağı boyunda sarı kelebekler kanat çırparak saçlarıma takılıyor, beni gıdıklıyorlardı. Güneş birazdan kaldırılıverecek ince bir güderi örtüyü andıran pürtüklü çakıl taşlı kirli beyaz gökyüzünde ansızın beliren bir yıldız gibi parlıyordu, Beklediğim sürpriz bu işte, dedim içimden : Nasılsa beni bir sürprizin, tatlı bir sürprizin beklediğine inandırmıştım kendimi. Hak ettiğim zaman geliverecekti böyle. (Hak etmezsem gelmeyecekti.) Böyle bir sürpriz Tanrı'dan değil yabancılardan gelebilirdi yalnızca, o da şans eseri.

Gök mavisi top neredeyse otuz saniyelik uzun bir aradan sonra bir kez daha duvarın öte yanından süzüldü; bu kez beklemediğim bir köşeye düşmüştü, sanki bilerek sesimden, benden uzaklaştırılmak istenmişti. Yine de gelmişti işte, gelmemesine olanak var mıydı acaba; görünmeyen oyun arkadaşım oyunu sürdürmek zorundaydı. Yakalama umudum olmasa da körü körüne düşmüştüm topun peşine (yolun bir bölümü asfalt, bir bölümü çakıl taşlıydı, bir iki kamyon dışında pek bir araç geçmiyordu) bir çöp kamyonu üzerime doğru geliyordu, o çirkin, acı fren sesini, kulakları sağır eden öfke yüklü kornayı duyduğum gibi dizlerimin üzerine kapaklandım, çıplak dizlerim yaralanmış, galiba eteğim de yırtılmıştı, çarçabuk ayağa kalkmıştım, yanaklarım utançtan yanıyordu, çünkü benim yaşımda bir kıza yakışmayacak bir davranıştı bu. "Yoldan çekilsene Allah'ın cezası!" diye haykırdı bir erkek sesi büyük bir öfkeyle, bildiğim pek çok erkeğin sesine benziyordu bu ses, böyle seslere karşı gelinmez, onlar sorgulanmazdı, hemen kaçıp yollarından çekilmek gerekirdi, kaşla göz arasında topu aldım, bir köpek gibi nefes nefese, eteğimin altına sokmaya çalışarak döndüm, kamyon şoförü yüzümü görmesin diye öyle ufalmış, öyle sinmiştim ki, ya babamı tanıyan biriydiyse bu, beni tanıyan, adımı bilen biri. Ama kamyon çoktan gök gürültüsü gibi geçmiş, ben çoktan unutulmuştum.

İki dizim de acıdan zonklayarak yeniden duvara koştum, bedenim titrer gibi sarsılıyordu, hava soğumuştu, bir bulut kümesi güneşi delip geçmişti. Topu yeniden duvarın öte yanına attım, yükseğe, en yükseklere uçsun diye omuz hizasından savurdum – böylece görünmeyen oyun arkadaşımın da koşup yakalamak için yeterli zamanı olacaktı. Top duvarın ötesinde kayboldu, bekledim, nefes

nefeseydim, kanayan dizlerime, yırtık eteğime bakmıyordum bile. Başka bulut kümeleri de delmişti güneşi, gölgeler yerin yüzeyinden yırtıcı balıklar gibi kesin, kararlı hareketlerle geçiyorlardı. Bir süre sonra çekinerek, "Hey? Kimse yok mu?" diye bağırdım. Hani telefon çalar da açtığınızda kimse çıkmaz. Biraz bekler çekinerek yeniden ses verirsiniz "Alo?" diye. Alnımda bir damar fırladı, gözlerimin gerisine hafif bir acı saplandı. Aşırılığın cezasıydı, bir uyarıydı bu acı. Çocuk gitmişti herhalde; oyunumuzdan sıkılmıştı ya da, eğer bu bir oyunduysa. Birden bana da boş ve anlamsız görünmüştü, ve acıklı : on dört yaşında kazık kadar bir kız, çocukluktan çıkmış, yine de nefes nefese, dizleri kan içinde, avuçları da öyle; azarlanmış, yaralanmış, pislik içinde; ufalanan bir tuğla duvarın önünde yalnız başına durmuş bekliyor – acaba neyi?

Okul defterimi, kitapları çimenlerin üzerine fırlatmıştım, birden matematik kitabımın çamurlandığını fark ettim, sayfaları ıslanmış, yırtılmıştı; İngilizce dilbilgisinin anlaşılması zor kurallarını ve örnek tümceleri özenle yazdığım telli defterim zehir kokulu bir sıvıya bulanmış, öğretmenimin kırmızı kalemle yaptığı düzeltmeler, aldığım A'lar (zaten Strykersville Ortaokulu'ndaki bütün notlarım A'ydı, bundan müthiş gururlanıyordum) okunmaz olmuş, C, D, F'ye dönmüşlerdi. Kitaplarımı toplayıp hızlıca oradan uzaklaşmalı, gök mavisi topu aklımdan silip atmalıydım ama öyle bir özgürlüğüm yoktu, bütün yaşamım boyunca hiç, hem de hiç, özgür olmadığım anımsatılmıştı bana, başkaları özgür olabilse de. "Hoş" sürprize hep "hoş olmayan" sürpriz de eşlik eder, öylesine iç içe geçerler ki ayıramazsınız, zaten ayrı da gelmezler. Başım zonklasa da duvarın öte yanına bakmak zorundaydım. Dizlerim çizik içinde kanarken gözüme pis bir yağ tenekesi ilişti, duvarın dibine sürüyüp sarsak adımlarla üzerine çıktım, ellerim, kollarım, ayaklarım, giysilerim, her yerim kirlendi. Duvarın üzerine çıkabilmek için yükseldim, aşağı atladım, üç metre kadardı yüksekliği, yere çarparken içimden, belkemiğimi yalayarak gelen bir şok etkisiyle bir nefes boşandı, tabanlarımdan bir balyoz yemiş gibi oldum. Ve orada küçük bir kız filan olamayacağını gördüm, her tarafı duvarlarla çevrelenmiş beyzbol sahası büyüklüğünde bir fabrika avlusuydu bu, terkedilmişti besbelli, çatlak asfaltın, devedikenlerinin, bodur ağaçların içinden zorla başını uzatan otlar her yeri bürümüştü, ufak sarı kelebekler bulutlar halinde öyle sık öbeklenmişlerdi ki o halleriyle gözüme güzel yaratıklar değil korkunç böcekler olarak görünüyorlardı. Sanki nefes aldıkça onları kendime çekiyormuşum gibi üstüme geliyorlar, ter içindeki yüzüme, taras taras olmuş saçlarıma yapışıyorlardı.

Yine de inatla aradım topu. Topsuz gitmeye niyetim yoktu. Topun orada, duvarın öte yanında olduğunu biliyordum, her ne kadar duvar küçük bir kızın çıkamayacağı kadar yüksek olsa da. Uzun uzun arandıktan sonra öfkeden ateş basmış bir halde topu bir hindiba öbeğinin içinde buldum. Artık gök mavisi değildi rengi, solmuştu, çatlakları vardı; bozlaşmış lastiği damar damar çatlamış bir yüzeye dönüşmüştü, yıllar önceki topuma dönmüştü. Yine de coşkuyla kaptım onu, elimde sıktım, kokladım – ama hiçbir koku alamadım : ne toprak kokusu : ne de terli avucumun kokusu. ❁

İngilizceden çeviren : Alev Bulut

DEMİR ÖZLÜ

Temmuz Ayının Son Günleri

TEMMUZ ayının son günleri kadar her şeyin ele geçirilemez bir biçimde dağılmış, uzaklaşmış, kentte sadece güneşin borusunu öttürdüğü günler yoktur sanırım.

Sabahları postacı – o da uğradığı günlerde – birkaç yolunu şaşırmış mektup bırakır. Kentte kalan insanlar, parkta gölgelik yerlerde çimenlere uzanmışlardır. Parkın kıyısından geçen cadde de tenhadır, güneşin altından arada bir bir-iki kişi geçiyordur. Güneşin acımasız egemenliğinde bunalırken, çoğu tanıdığın uzaklarda bir yerlerde, deniz kıyılarında çırpındıkları hayal edilir. Balkon kapıyı açıktır oysaki. Ama bahçedeki ağaçlarda hiçbir kıpırtı yoktur. Kimse de telefon edip bir şey istemez senden.

Yürüyüşe çıktığımda, caddelerin birleştiği yerdeki kahvede, gölge vuran kaldırımlarda oturan, gene de, epeyce insan vardı. *Tinnels Café*'ydi kahvenin adı. Kahvenin yanında eşyalarla tıka basa dolu, eski bir dükkân yer alıyordu : *Korg och Rotting.* Safari eşyaları satıyordu.

Kaldırımdaki masalarda iki genç çift, öğle yemeği olarak bir şeyler atıştırıyorlardı. Öteki masalarda kızlar kızlarla, erkekler erkeklerleydi. Bir masada da hareketli bir konuşmaya dalmış dört erkek vardı. Güneş kahvenin zemin katında yer aldığı büyük apartmanların ötesine kaymıştı. Bu kaldırımda gölge giderek uzayacaktı.

Köprünün üzerinden kentin Batı bölümünde yer alan büyük adaya geçtim. Alttaki kanalın suları yeşile dönüşmüştü. Dibi görünmüyordu. Durgun bir suydu. Kanalın kıyısında uzun zamandır bağlı bırakılmış birkaç deniz motoru, bir sal, ilerde, suyun ortasına doğru yayılmaya çalışan nilüfer yaprakları vardı.

Biraz ötedeki dört yol ağzı gene de canlıydı. Kaldırımlarda acelesi olan insanlar, iki yandaki mağazalara girip çıkanlar, taşıtlar... Trafik ışıklarına uymak gerekiyordu.

Bütün bu yöre kentin ikinci bir merkezi olabilirdi, diye düşünüyordum. Ama, biraz ötedeki, birçok otobüs hattının birleştiği yerden sonra bitiyordu kent. Sadece karşıda, aşağıya, dal budak salan gölün kıyısına değin uzanıyordu. Orada, büyük yapıların önünde, gölün kıyısında da bir cadde vardı. Göl bir kanal gibi dardı. Yukarıdan geçen bir köprüyle iki kıyı birbirine bağlanıyordu.

Güneş ışığı alana vururken karşıdaki binalara baktım. 'Büyük bir şehir görünüşü! Ama ne var ki şehir burada bitiyor.' Alana ötelerden uzanan yollardan gelen otomobillerin metal renkli aksamı güneş ışığında parıldıyor, taşıtlar, asfalt,

güneş ışığı birbirine karışıyordu.

Gölge vuran kaldırımda yürürken aşağıya, kanal kıyısına inen caddenin başında, elektrik direğine asılmış bir ilan gördüm :

"Bütün deri ürünleri – iflas dolayısıyla – % 50 indirimli." Kentin sakinleştiği, bir sayfiye yerine dönüştüğü bu ağaçlıklı caddede, nerede olabilirdi böylesi bir dükkân? Olsa olsa geldiğim daha canlı olan yöredeydi.

Birkaç adım atınca yanıldığımı anladım. Karşıda, hemen caddenin köşesindeydi dükkân. Birkaç yapı sonra kent bitiyordu. Vitrinlerinde deri ceketler, paltolar görünüyordu.

Yüksek tavanlı geniş bir dükkândı bu. Her tarafı, tekerlekli madenî askılar üzerine sıralanmış, deri giyim eşyalarıyla doluydu.

Kapının hemen sağında çok güzel bir deri ceket gördüm. Sarımtırak, göze batmayan pastelleştirilmiş bir renkteydi. Hiç aklımda olmadığı halde 'bunu almalıyım' diye düşündüm. Fiyat çok çok indirilmişti. Ceketi prova ettim. Biraz küçük geliyordu bana. Çok yazıktı, hiç bu kadar güzel bir deri ceket görmemiştim yaşamımda. İç cepleri de, dış cepleri de çok uygundu bana. Çaresiz yerine astım onu. Ardından çok iyi kalitede, ince bir süet deriden yapılmış gömlekler gördüm. Onlar da çok güzeldi. 'Bu ceketi alamadıktan sonra.' Dükkândan çıktım, sonra yeniden girdim içeri. Gömleğe yeniden baktım. 'Almalıyım bunu,' diye düşündüm.

Dükkân sahibi ilerde genç bir zenci çiftle ilgileniyordu. Kız mat deriden yapılmış bir ceketi deniyordu. Adam benim kasaya doğru yürüdüğümü gördüğü halde acele etmedi. Birkaç dakika sonra geldi. Uzattığım parayı aldı. Paranın üstünü verdi. İflasa sürüklenmiş dükkânın sahibi bu adam mıydı? Zenci çift de kasaya doğru yürüdü.

"Çok teşekkür ederim."

Dükkândan çıkarken bir yazı daha gördüm. Yazıda malların iflas etmiş bir yerden getirtilmiş olduğu belirtiliyordu. Belki de doğruydu. İflas eden dükkân burası değildi. Belki burasıydı da dükkânın kredisi için bu daha uygun formül bulunmuştu. Biliyordum, bu ülkede iflas olayı kendi ülkemdeki kadar sert bir olay değildi. İflas edeni de koruyan kurallar, kurumlar vardı. 'Ama ne de olsa acı' diye düşünüyordum. Böylesi şeylere çocukluğumdan beri üzüldüğümü anımsadım. Çocukken bulunduğumuz bir Anadolu kasabasında iflas etmiş küçük bir tüccarın kendini astığını duymuştum. Her gün dükkânının önünden geçtiğimde, camın gerisinde, masasının başında oturan yuvarlak yüzlü bir adamdı bu. Oğluyla aynı ilkokula gidiyorduk. 'Hayır, burada böyle değil. Sonra eski, epeyce eski dönemlerdi onlar.' Anadolu'da o yamaçlarda, vadiler arasında bırakılmış eski kasabaları düşündüm. Dünyanın her tarafından, uzak, tenha yerlerde böyle bırakılmış kasabalar, bilinmeyen, anımsanmayan insanlar vardı. Hiç akla gelmeyen insanlar. Kasabanın kıyısındaki evinde ailesiyle mutlu olan ya da kimi zaman ona aşılamaz gibi görünen bir felaketle karşılaştığında çılgınca bir üzüntüye yuvarlanan insanlar.

Ertesi gün gene güneşin egemenliğinin kol gezdiği aynı caddelerden, kentin bittiği aynı yere doğru yürüdüm. Aldığım deri gömlekten memnundum ama,

gene de küçük gelen o güzel cekete bakmadan edemedim. Bir numara daha büyük olsaydı!.. Hayır, bir başka örneği daha gelmemişti. Eldeki bütün mallar bunlardı.

"Hiç yenileri gelmeyecek mi?"

"Hayır, hepsi bu," dedi dükkân sahibi.

"Şu ceketi çok sevmiştim."

"Size olmuyor mu?"

"Küçük geliyor."

"Ah, bir örneği daha yok, ne yazık ki?"

Böylece dükkân sahibiyle yeniden konuşmuş olmaktan memnundum. Sokağa, sıcak güneşin altına çıktım. Kentin bitimindeki bu alan temmuz ayında oldukça tenhaydı. Mini etekli, göğüslerinin yarısı, karınları açık genç kızlar geçiyorlardı. Yavaş yavaş eve dönecektim. Güneşin ön yüzüne doğrudan doğruya vurduğu ev, öğleden sonraları alabildiğine sıcaktı. Evin ön duvarları ısınıyor, bu kurak sıcaklık, öğleden sonrasının uzayan saatlerine tatsızca yayılıyordu. Sanki soluk almakta güçlük çekilen bir hava. Gene de parktan geçecek, ağaçların altında çimenlere uzanmış insanları görecektim. Önümde geceye kadar uzanan çok uzun bir zaman parçası vardı.

'Cehennem bu olmalı. Hiç bitmeyecek bir temmuz ayının, uzayıp duran, lastikleşmiş, geçirgen zamanı. Güneşin kırıldığı, yaprakların sararark döküldüğü bir sonbahar – kuşkusuz – erişilmez uzaklıkta. Her şeyini yitirmiş, sürüklenen bir yaratıktan başka bir şey değilim sanki. Korkunç bir yaz bu. Sabahleyin radyo söylüyordu : yüzyılın en sıcak yazıymış. Sanki yaşamı silip süpürmek üzere gelmiş.'

Dalida :

"Uçağımız yirmi dakika sonra piknik yerine inecek," dedi.

Tek pervaneli, özel bir uçağa binmiştik. Bizi, Afrika'da indiğimiz hava alanından almış tropikal ormanların üzerinden uçuyordu.

Uçağın pencerelerinden, biraz sonra kamp göründü. Açıklık bir yerde bembeyaz çadırlar kurulmuştu. Büyük çadırlar.

"Hemingway tarzı bir piknik değil mi bu?"

"Bütün hafta sonu sürecek bir festival işte."

Uçak büyük bir çadırın yanındaki düzlüğe indi. Daha önce gelen uçakların düzlüğe bıraktıkları birkaç *jeep* de vardı bir kenarda. Burada da çimenler kimi yerde sıcaktan sararmışlardı. Suyun geçtiği yerlerdeyse yemyeşildiler. Güneşin batışına yakın bir saatten sonra, gecenin serinliği başlayacak gibiydi.

Dalida bir Hint tülbentinden yapılmış, incecik, uzun, çiçekli bir elbise giymişti. Gözlerinin çevresini boyamış, uzun topuklu, açık ayakkabılar vardı ayağında. Eski güzelliğini koruyordu.

"Pikniğe katılanları tanıyor musun?"

"Hayır."

"Ben hepsini tanıyorum. Sana tanıştırırım. En tanınmış insanlar bunlar. Mevsim kış olsaydı, şimdi onlara Paris'te rastlayacaktık."

"Adam başına on bin dolar ödeyerek buraya geldiklerine göre."

"İçlerinde yarın sabah aslan avına çıkacaklar da var."

"Öyle ama Dalida. Benim payıma düşen on bin doları kim ödedi."

"Ben ödedim tabii. Sonra sen İstanbul'da bana verirsin."

Çadırın gölgesine vardığımızda akşam serinliği çıkmaya başlamıştı. Saçları Paris modacılarında yapılmış, tuvaletlerini giymiş birçok kadın vardı çadırın altında. İlk buzlu içkilerini ellerinde tutuyorlardı.

Gözleri maviye boyamış bir kadın Dalida'ya :

"Nihayet gelebildiniz," dedi.

"Dalida, biliyor musun, birileriyle tanışmadan önce, her şeyden önce, kesme buzları görmeye gidiyorum."

"Meraklanma," dedi Dalida sesini yükselterek. "Buzlar tükenmeyecek. Buz üreten makineler de burada."

"Desene martinilerin içine istediğimiz kadar buz doldurabileceğiz."

Sıcaklardan ötürü, sabahın saat on birine doğru, kentin en gölgelik yerinde olan *Depo* adlı kahvenin önüne, kaldırıma konulmuş masaya gidip oturuyordum. Yoldan geçen yarı çıplak insanlar dışında pek kimseler olmuyordu bu kent merkezinde. Bir eğri çizen pasajın, alana ulaştığı yerde, Hayvanat Bahçesi'nin de üzerinde bulunduğu yakındaki bir adaya giden tramvayların da geçtiği yolun kıyısındaydı bu kahve. Bu yol hafif esintiliydi. Güneş altındaki alan görünüyordu. Güneş, karşıdaki yüksekçe yapıların ardına düştüğünden gölge saatlerce sürüyordu burada. Orada, kaldırımda otururak kahve içiyordum. Her şeyden uzaktım işte. Yalnız, sessiz, sadece güneşle ve gölgelerle ilgili günler geçiriyordum.

Eve dönerken parkın içindeki ağaçlıklı yollardan geçiyordum. Bütün gün vuran güneşin kızdırdığı duvarları düşünerek. Evlerin arasında uzanan asfalt yoldan bisikletiyle Pia geçiyordu. Siyah güneş gözlükleri takmış, başına da bir bere geçirmişti.

'Ah, giyinmeyi biliyor bu kız.'

Pia, pedalları çevirirken dönüp bana baktı. Bir elini direksiyondan çekerek el salladı. Ötedeydi. Yirmi metre kadar ötede. Onu geçmişken dönüp gelmeyecekti. Ne kadar da güzeldi. Gene belki Yunanistan'a gitmiş, deniz kıyısında bir kasabada aşk yapmıştı. Aşk yapmak bu kızı güzelleştiriyordu. ❁

ERDAL ÖZ

Tam Denize Atlarken

DENİZE uzanan tahta iskelenin üzerinde yan yana sıralanmış beyaz plastik şezlongların hepsi tutulmuştu; kiminde güneşlenenler, kiminde de renkli büyük havlular vardı. Görünürde, senden başka da erkek yoktu.

Ege'nin en sıcak günleriydi. Sabah kahvaltısında, bitişik masadaki, kol altları, butları sarkmış sarışın hanım, elindeki bol yapraklı, bol renkli gazeteyi karıştırırken söylemişti: gölgede kırk dereceymiş.

Ağustosböceklerinin uyumlu cızırtıları, bastıran sıcağın görünmez sesiydi.

İskelenin ucuna doğru yürüdün.

Bitişik motelin önündeki tahta iskelenin üzeri daha da kalabalıktı.

Birden beyazlığından utandın. Beyazlığını gizlemek ister gibi kollarını çaprazlama göğsüne kapattın. Çevrendeki herkes kahverengiydi; daha da yanmak için güneşin altında döne döne kendilerini kızartmaya çalışıyorlardı.

Ne güzeldi, daha günün ortasındaydın; akşama çok vardı.

Yanından biri geçip kendini denize attı. Sıçrattığı sular – karnını geri çektin ama – sana kadar gelince gülümsemeye çalışarak dönüp şezlonglarında yatanlara baktın. Kimsenin baktığı yoktu sana, kimse ıslandığını görmemişti. Göğsüne sıçrayan suları elinle sıyırıp silkeledin. Dazlak genç bir kafa biraz ötede su yüzüne çıktı, başını sudan çıkarmadan gürültülü, telaşlı, bakılmasını isteyen kulaçlarla açıklara doğru uzaklaştı.

Biri kız biri oğlan iki küçük çocuk iskelenin ucundaki basamaklara tutunmuş birbirlerine su atıyorlardı. Bir süre durup tepeden onlara baktın.

Yıllardır denize girmişliğin yoktu. Yüzmeyi unutmuş olamazdın. Yine de denize atlamayı düşünmek ürpertmişti seni. Çocuklar olmasa basamaklardan iner, yavaşça suya bırakabilirdin kendini. Ama çocukların merdiveni bırakmaya niyetleri yoktu. İster istemez üzerlerinden atlamak zorundaydın. Atlayabilecek miydin? İyi ki o sırada sırtında bir nokta yandı; sağ kürek kemiğinin altı. Bir kolunu uzatabildiğin kadar uzatıp, kaşınan yerin yakınlarını kaşıdın. Bu arada, denize atlamana engel olan çocukları anneleri gelip denizden çıkardı, söylenerek onları gölgeye yolladı. Önün açılmıştı. İskelenin ucuna yaklaştın. Atlasa mıydın? Bu kez bacağında bir noktanın yandığını duydun, baktın, bir koca sinek yapışmıştı sağ dizinin hemen altına. Elini kaldırıp ansızın yapıştırdın sineğin üzerine; salak sinek ezilip düştü denize. Hoşuna gitti. O senin canını yakacağına sen onun canını almıştın.

Gün batarken nöbetini yeni gece nöbetçisine bırakıp karakolun küçük koğuşuna giriyorsun. On kişilik bir koğuş. Odanın köşesindeki masada telsizin başında yine o sarışın Berlin'li çocuk. Telsizin sesini iyice açmış. Telsizde yine Emine kod adlı o kız konuşuyor. Sesinde bir esmerlik var. Odanın havasında, bir duman bulutu yayılmış salınıyor. Bu soğuk havada iki cam da açık oysa. Akşamın kumrallığı odaya çoktan çökmüş. İki katlı ranzaların çoğundan dumanlar yükseliyor. Hemen herkes sigara içiyor. Kiminin elinde kalın sarma sigaralar. Çıkıp üst kattaki yatağına uzanıyorsun. Keyifle Emine'nin konuşmalarını dinliyorsun. Konuşan kız, dinlediğinizi biliyor, ara sıra sizlerle dalga geçmeye bile çalışıyor. Türkçesi kırık dökük. Yine de Berlin'den gelen sarışın çocuktan daha düzgün konuşuyor. Bir haftadır bu genç kızın cızırtılı sesiyle siniz. Seviyorsunuz konuşmasını, sesinin tonunu, gülüşünü, gözdağı verişini. Yedi sekiz gün sonra, bir akşam, kızın yerine bir kalın adam çıkıp konuşuyor. "Emine bacının öcü alınacaktır," diyor. O hiç tanımadığın, görmediğin, esmer sesine alıştığın kızın cızırtılı sesini özleyeceğini bilerek dönüyorsun yatağında.

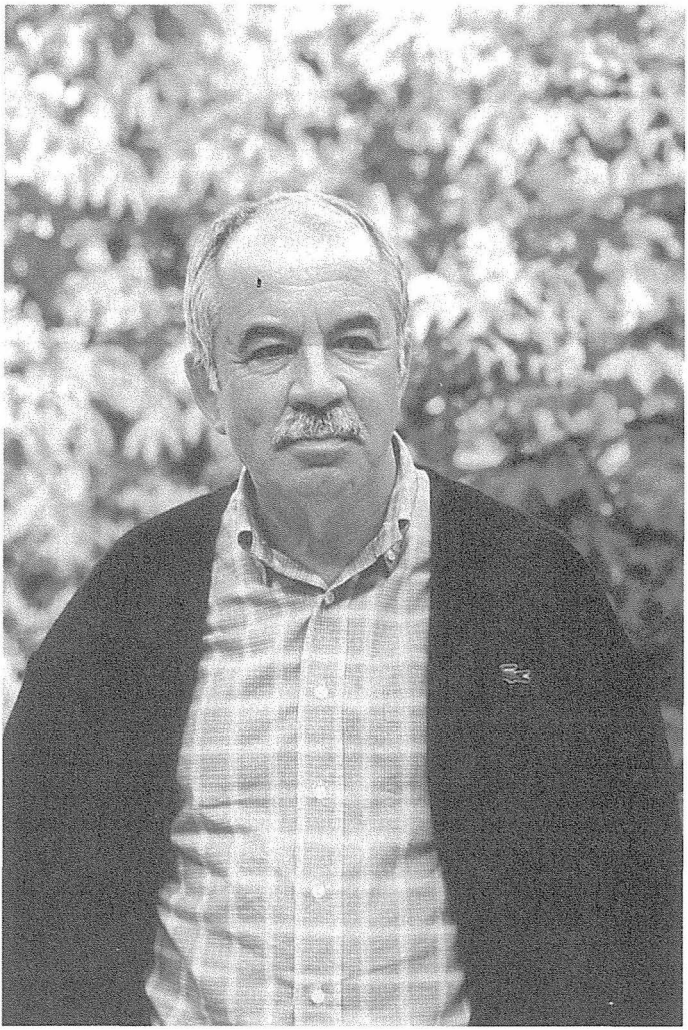
İskelenin ucundasın yine. Niye buradasın? Denize hiç girmemek geçiyor içinden. Yavaşça çekilip gitsen, moteldeki odana dönsen. Ama yok, dört duvar arasına kapanmak daha kötü. Hastanede duvarlarla çevrili beyaz bir dünyada günlerce, aylarca bir türlü geçmek bilmeyen günler. Yaralılar, yarım gövdeliler, onların ağlayıp sızlanan yakınları, ilaçlar, ilaçlar...

"Anne, mısırcı geldi!" diye bağırıyor altı yedi yaşlarında bir kız çocuğu.

Dönüyorsun. On bir on iki yaşlarında, sarışın, tombik bir oğlan, bir elinde kapaklı kocaman bir kova, bir elinde kocaman bir sepet, arkasından gelen sevimli eşeğini çekerek yandaki motelin iskelesine yaklaşıyor. "Mısırlarını sıcak! Nohutlarını taze!" diye bağırıyor. Başına üşüşüyorlar. Oğlan, elindeki uzun maşayla tenekeden çekip çıkardığı haşlanmış sapsarı sıcak mısırı elindeki mısır yaprağının içine yatırıp tuzluyor, uzatıyor. Eşek, iki yanından sarkan kabarık heybesiyle bekliyor. Kırçıl, genç bir eşek. Damağında iyi haşlanmış, iyi tuzlanmış, sütlü bir mısır tadıyla elinde olmadan yaklaşıyorsun. Eşek, gözlerini yummuş, bekliyor.

Yıldızsız gecenin koyu laciverte çalan karanlığında karşılardan gelen kıpırtılar, sesler. Doğanın sesleri değil bunlar. Canlı birilerinin sesleri. Her sese, her kıpırtıya ateş ediyorsun. Vurulmaktan çekinerek ateş ediyorsun. Az sonra yerini değiştiriyor, yine ateşliyorsun silahını. Kimleri vuruyorsun? Vuruyor musun? Öldürüyor musun? Ne kötü? O da seni öldürecek mi? Ölen sen mi olacaksın? Ya can alacaksın, ya canından olacaksın.

Sonra gün ağarınca aynı yere dönüp dolaşıyorsunuz; ortalarda, kayrak taşlarının üzerinde uzanıp kalmış üç dört eşek ölüsü. Ve hiç görmediğin bir şey : Ölü eşeklerden biri beyaz, bembeyaz. İlk kez beyaz eşek görüyorsun. Vurulup ölenler insan değil, ölenlerin hepsi eşek. Hem seviniyor, hem üzülüyorsun. Bu eşeklerden birini ya da ikisini sen vurmuş olabilir misin? Beyaz eşeği de. Hiç istemeden.



Nefis bir sigara kokusu burnunun ucundan geçen ince bir duman bulutuyla seni kendine getiriyor. Dönüyorsun, elinde yeni yanmış upuzun sigarasıyla siyah mayolu bir genç kadın; ayak parmaklarının üzerinde yükselerek iskelenin öbür köşesine doğru yürüyor, sonra yine üzerine geliyor. Sigarayı tutan eli beyaz bir güvercin. Gülümseyerek sana bakıyor. Müthiş sıkı bir eti var. Belinin inceliği, siyah mayonun sımsıkı sardığı kalçalarını daha da genişletiyor. Hastanede sigara içirmediler. Sonra da içmedin. Günde üç paket sigara içen biri olarak, burnunun ucundan geçen duman, sigara özlemini de, kadın özlemini de birlikte getiriyor.

Havadaki özlediğin sigara kokusunu içine çekerek yamaçtaki evlere sokuluyorsunuz. Ortalarda, görünürde kimse yok. Sağa sola açılarak mezrayı kuşatıyorsunuz. Parlamasın diye beyaz kılıfın içine gizlemiştin silahını; herkes gibi.

On beş yirmi evlik mezra, vadinin karşı yamacında, tam ortada birden çıkıvermişti karşınıza. Kalın kar tabakasının bastırıp ezdiği evlerin üstünden incecik dumanlar tütüyordu. Dağın eğimine uyup yürümekle yuvarlanmak arası bir inişle vadinin dibinde bulmuştunuz kendinizi. Toparlanıp, beyaz kış kılıklarınızla tırmanışa geçiyorsunuz. Tırmanış daha da zor. Uyarılar sonunda basık evlerin basık kapıları yavaşça bir bir açılıyor. Teğmen, evlerde arama yapılacağını

duyuruyor. İçeride kimler varsa kapısının önüne çıkıp duvar önlerinde sıralanıyor. Kadınlar, çocuklar, yaşlı erkekler aralarında hiç genç yok. Yattığınız yerden doğrulup namluları köylülerin üzerine tutarak yaklaşıyorsunuz. Kiminiz damlara çıkıyor, kiminiz, ikişer kişi, evlere dalıyorsunuz. Yanık odun, yanık tezek kokan basık damlı kerpiç duvarlı ev içleri sıcacık. Yerde allı yeşilli kilimler. Ocakta yanan üç kalın odun. Ateşin üzerinde kararmış büyük bir tencere. Köşelerde dürülmüş döşekler, kenarlarda kilim kaplı minderler. Duvar oyuklarında yuvarlak aynalı gaz lambaları. Duvarın ortasında bir kırık ayna. Yanında birkaç fotoğraf. Aradığınız ne? Arayıp da bulamadığınız? Niye bu baskın? Ortalığı dağıtıp, döşekleri yastıkları didikleyip, öteberiyi tekmeleyip eğilerek dışarı çıkıyorsunuz küçük basık kapıdan. Kadınlar yüzlerini kapatmışlar. Yaşlı erkekler tedirgin; hepsi başlarını eğmişler. Başın eğik geçiyorsun önlerinden. Kimseyle göz göze gelmek istemiyorsun. Az ötede toplanıyorsunuz. Teğmenin komutuyla geri geri yürüyerek uzaklaşıyorsunuz. Umulmadık yerde yarı beline kadar kar dolu bir çukura daldığın oluyor. Yer gök koyu beyaza kesmiş. Karın tipiye dönüşmediğine seviniyorsunuz. Konaklama yerine dönünce donan nöbetçinin haberini alıyorsunuz. Teğmen telaşla koşuyor. Doluşuyorsunuz yerde yatan donmuş erin başına. Soymuşlar, çırılçıplak edip uzatmışlar karın üzerine. Kılsız, genç bir beden. Başında üç er, çökmüşler başına, karla ovuyorlar donan pembe beyaz eti. "Yaşıyor teğmenim," diye bağırıyor biri. Soğuğu soğukla açmaya çalışıyorlar. Az sonra kızaran çıplak bedende kıpırtılar başlıyor. "Yaşıyor teğmenim!"

Şimdi sen, hastane çıkışı, hem de haki renkli mayonla, Ege'nin en güzel koylarından birinde, durgun, saydam, açık mavi bir denizin önünde, tahta iskelenin ucunda, kızgın bir güneşin altında denize girmek üzeresin. Denize inen merdivenin iki yanındaki demir tutamaklara tutunup oturuyor, iki basamak inip bir ayağını denize sokuyorsun. Ağır, koyu bir su. Soğuk mu, değil mi, karar veremiyorsun. Ilık değil sanki. Bir hanım beliriyor arkanda; dönüp bakıyorsun : denize girmek için önünün açılmasını bekliyor. Basamaklardan inip önündeki suya kendini bırakıversen, sonra da kulaçlarla açılıp gitsen ötelere. Bunu düşünmek bile ürpertiyor seni. Özür dileyerek kalkıyorsun, çıkıyorsun iskeleye, yana çekilip yol veriyorsun genç kumral hanıma. 'Mersi' diyor kadın, ayağındaki saydam, renksiz deniz terliklerini iskelenin yanına bırakıp, yan demirlere tutunarak basamakları bir bir iniyor. Basamaklara konup kalkan ayaklarının düzgünlüğü içini titretiyor. Üstten görüldüğü kadarıyla göğüsleri çok büyük. Kollarını öne doğru uzatıp kocaman göğüslerini çekinmeden öne verip yavaşça bırakıyor kendini suya, suyun içinde tuttuğu biçimli kollarının küçük kıpırtılarıyla yüzmeye başlıyor. Başını özellikle suya sokmamaya çalışıyor. Gözünde koyu renkli güneş gözlüğü var. Bir yandan da çiklet çiğniyor.

İskelenin merdivensiz öbür köşesine gidiyorsun. Artık atlamaya hazır gibisin. Bu arada deniz çok aşağılara çekilmiş gibi. Atlasan bile, bütün gövdenle suya gürültüyle çarpacak, hem canın yanacak, hem de çok su sıçratacaksın. Vazgeçip geri çekiliyorsun. Suya atlamak, çok yüksekten bir karanlığa atlamak gibi geliyor. Çok yüksekten, bilinmez bir karanlığa...

O gece, çok ağaçlıklı tepelere helikopterlerle taşınıp, bilmediğiniz engebeli bir karanlıkta uzun uzun yürütülüp, bir yüksekliğin ucuna getirilişiniz, pusuya yatırılışınız, soluksuz bekleyişiniz. Birden karşılardan üzerinize gelen bir kuyruklu yıldız sanki. Sonra bir başkası. Sonradan bunların taciz atışları olduğunu, karşıdan atılan izli mermiler olduğunu öğrenişin, şaşırışın.

Bırakıldığınız tepeden, karşı tepelere açtığınız aralıklı aralıksız ateşler; her tür silâhla. Sese göre atıyorsunuz, görerek değil. Sesin geldiği yere boşaltıyorsun mermileri. Su gibi akıyor mermiler karanlıkta. Ateş ettikten sonra yer değiştirmek gerekiyor. Yuvarlanarak kayıyorsun sağa ya da sola.

Sonra doğan yeni bir günle derin vadiyi aşıp karşı tepelere tırmanış. Yerdeki ölüler. Nedense ölülerin hepsinin parçalanmış tanınmaz yüzleri. Bunun, vurulup öleni geride bırakıp kaçarken, tanınmamaları için, arkadaşlarınca yapıldığını anlatıyorlar. Yüzü parçalanmış ölülerden birinin, uzun saçlarından, genç bir kız olduğunu anlıyorsun. Üzülüyorsun. Daha doğru dürüst sevişemeden, okuyamadan, düşünemeden, yaşayamadan ölüp, güzel yüzünün hem de arkadaşlarınca taşlarla vurula vurula parçalanması; bunu düşünmek bile içinde bir yerleri çürütüyor. Ölülerin önce üzerlerini arıyor, sonra tutup az ötedeki düzlüğe sürüklüyorsunuz; yan yana sıralıyorsunuz. Birkaç görevli, ölülerin fotoğraflarını, filmlerini çekiyor.

Ansızın karşında iskeleye doğru hızla gelen şişirme bir deniz botu beliriyor; doğruca üzerine geliyor. Kolunu kaldırıp yüzünü korumaya çalışıyorsun. Karşı tepelerden, karları bir çizgi boyunca dağıtarak üzerine doğru gelen bir makinelinin kurşun yağmurundan korunmaya çalışıyor gibisin. Ancak onun bir deniz motoru olduğunu anlayınca kolunu yüzünden indiriyorsun. Motor iskeleye usta bir dönüşle yanaşıyor, arkanda beliren siyah şortlu genç bir adam, elindeki bir torba dolusu bira şişesiyle, motoru getirenin uzanan eline tutunup atlıyor botun içine. Şişirme bot, yine fiyakalı bir kıvrılışla burnunu havaya kaldırıp ardında şaşkın köpükler bırakarak gürültüyle uzaklaşıyor.

Şimdi en yakın arkadaşının sürdüğü ciptesin. Hava alabildiğine sıcak. Arkadaşın İstanbullu. Beykozlu. Seni karakolun önünde indirip ardında benzin kokulu mavi dumanlar bırakarak, yerden kalkan toz bulutunun içinde uzaklaşıyor cip. Az sonra yakınlarda müthiş bir patlama. Herkes siperlere. Bir saat sonra cipin bir mayına çarparak havaya uçtuğunu öğreniyorsunuz. Beykozlu arkadaşın yok artık. Parçalanmış ölüsünü bir torbaya koymuşlar, getiriyorlar. Gidip ovaya bakan duvarın üzerindeki kum torbalarına dayanıp ağlamıyorsun. Yakınlarda bir ağustosböceğinin cızırtısı var. Kafanı ona takıyorsun. Ağlamıyorsun.

İskelenin köşesinde dikilmiş öyle dururken, ansızın, ağustosböceklerinin sürüp giden birörnek cızırtılarının kesildiğini fark ediyorsun. O alıştığın büyük cızırtıların bir anda kesilmesiyle geride bıraktığı derin boşluk, şaşırtıcı. Nasıl yalın bir boşluk, nasıl güzel bir sessizlik. Ama derken uzaktan bir ağustosböceği ufak ufak cızırdamaya başlıyor yine. Sesin geldiği yere bakıyorsun. Yirmi metre kadar ötedeki meşe ağacından geliyor ses. Yakında başka da ağaç yok. Bir de içe-

ride, masaların olduğu yerdeki bodur sakızağacı var. Topu topu iki ağaç. Böcek, yalnız başına belli aralıklarla bir süre cızırdayıp susuyor. Belli ki kendine eşlik edecek birini arıyor. Birden hemen ötedeki bodur sakızağacından bir başka ağustosböceği olanca sesiyle cızırdamaya başlıyor. Ama o da yalnız kalıyor, susuyor. Sonra meşe ağacındaki başlıyor. Hemen sakızağacındaki de katılıyor ona. Bir süre tempoyu tutturamıyorlar, ama sonunda uyumu yakalıyorlar; sanki iki ucundan iki kişinin tutup bir o yana bir bu yana çektikleri büyük bir testerenin alabildiğine yükseltilmiş sürtünmesine benzer bir sesle havayı çizik çizik ediyor iki küçük böcek.

Birdenbire asker dolu üstü açık bir kamyonun içindesin. Havada karşılıklı atılan aydınlatma fişekleri. Silah seslerine giderek yaklaşıyorsunuz. Tam silah seslerinin yoğunlaştığı yerde kamyon duruyor, tek tek indiriliyorsunuz, verilen komutlara uyarak kamyondan atlar atlamaz iki büklüm on adım kadar atıyor, tam siper yere kapaklanıyorsunuz, iki elinizle kavradığınız silahınızı yere değdirmemeye çalışarak, sürüne sürüne tepenin ucuna kadar sokuluyorsunuz. Gökyüzü ışıklar içinde. Ateş parçaları atılıyor sanki karşı tepelerden. Korkunç, dayanılmaz bir sıcak. Sıcaktan da, her şeyden de çıldırmış gibisin. Üstündeki her şeyden soyunmak, kurtulmak geçiyor içinden. Silahını tepeden aşağı fırlatıyorsun. Önce üstünü çıkarıyorsun, yakaladığın düğmeyi açıyor, açılmayan düğmeyi koparıyorsun. Üzerinde ne varsa çıkarıp atıyorsun aşağılara. Palaskanı, fişekliğini çıkarıyorsun üzerinden. Ayağındaki postalları öbür ayağının itişiyle çıkarıyorsun ayaklarından, pantolonunu da indiriyor, bacaklarının yardımıyla ayak bileklerinde topluyorsun pantolonunun aşağılarda yakın bir çalılığa takıldığını anlıyorsun. Tam çırılçıplak olmuşken, işte tam o sırada çok yakınındaki bir patlamayla yüzükoyun yapışıyorsun kuru toprağa. Gürültü sönünce yokluyorsun kendini; hayır, ölmemişsin, yaralı da değilsin. Seviniyor gibiyken sağından solundan yükselen inlemeler.

Şimdi yine iskelenin ucundasın. Denize atlayanlar, denizden çıkanlar. Çoğu da hanım. Ama kimse balıklama, tepeüstü atlamıyor suya. Kimi kıçüstü atlıyor, kimi basamaklardan inip bırakıyor kendini denize.

Artık atlamalısın. Bu düşünce, seni bir gecikmişlik duygusuyla iskelenin kıyısına kadar getiriyor. Denize bakıyorsun. Suyun diplerinde kalın, kararmış yosunlar, yapıştıkları alacakaranlık kayaların üzerinde ağır ağır salınıyorlar. Ellerini çaprazlama göğsünde kavuşturuyorsun. Güneş ateş gibi yapmış omuz başlarını. Şimdi suya atlasan, cass diye bir ses çıkacak sanki. Basamaklardan ağır ağır inip suya sokulsan, bedeninin ıslanacak bölgesiyle güneşin ateşlediği bölgesi arasındaki uyumsuzluğu düşünmek bile ürkütücü. Bir anda atlamalısın suya. Soğukluğu bir anda bütün bedeninde yakalayıp aşmalısın. Kendini bırakacak gibi olduğunu anlayınca geri çekiliyorsun. Olmuyor. Atlayamıyorsun.

Birden karşı tepenin üzerindeki küçük yapı dikkatini çekiyor. Gözlerini kısıp ne olduğunu anlamaya çalışıyorsun. Sanki eski bir değirmen kalıntısı. Buralar hep böyle; kaç uygarlığın kalıntılarıyla dolu. Tepede küçük çamlar görülüyor ama tepenin yamacı kısa makilerle örtülü.

Ne kötü. Yine akşam olacak. Akşam, çok uzakta değil. Akşamlar korkutuyor seni. Geceleri yaşamak bile istemiyorsun.

Karakolun önünde nöbetçisin. Gökyüzü, tepelerin üzerinde koyu kırmızı. Tepenin bir yanı artık karanlık. Bir an tepenin üzerinde bir çıkıntı görüyorsun; bir minik gölge kıpırdıyor sanki. Birden gölgenin çoğaldığını, kıpırtılarla aşağılara kaydıklarını görüyorsun. İnsan bunlar. İçeriye haber salıyorsun. Bütün karakoldakiler ayaklanıyor. Herkes siperlerin ardına yatıyor. Ama silahlı çatışma olmuyor. Tek silah patlamıyor. Güneş doğana kadar siperlerde kalıyorsunuz. Sabah çıkıyorsunuz siperlerden. Yardım geliyor. O gün çatışma olmuyor.

Karanlıkta, karşı tepeden yine makineli atışı başlıyor; görüyorsun atışları, seke seke tam üzerine doğru gelen kurşunlar tam yakınına gelene kadar kararsız bekleyip bir anda kendini önündeki karanlık boşluğa atıyorsun; bir yerlerin kırılacak, bir yerlerin acıyacak diye beklerken ansızın koyu diri bir suyun içinde, dipte, yosunlu kayaların üstündesin; soluğun kesilmek üzere; dipten kurtulup yukarılara çıkmaya çabalıyorsun; başın sudan çıkınca derin bir soluk alıyorsun. Öksürüyorsun, yuttuğun, genzini yakan tuzlu deniz suyunu tükürüp çıkarmaya çalışıyorsun.

Bakınıyorsun çevrene. Kimse ilgilenmiyor seninle. Herkes kendi denizinde, kendi güneşinde.

Suya nasıl atladığını hatırlamıyorsun.

Acemi kulaçlarla iskelenin merdivenine doğru yüzüyorsun. ❁

NİHAT ZİYALAN

Ayçelen

BABAM işe gitti. Bu üçüncü gün eve gelmedi. Anama ne zaman gelecek diye sorduğumda, bugün bugün diyerek kandırdı hep. Ama sahiden gelecekmiş bugün. Evin erkeği benmişim, gidip ekmek almalıymışım.

Sabah erkenden gitmiş, öğleye kadar kuyrukta bekleyip, ekmek alamadan dönmüştüm. Tam sıra bana gelmek üzereyken fırının sahibi Şişko Hasan, ekmek kalmadı bir damla un bile yok, boşuna beklemeyin demişti. Peki ne zaman çıkacak diye soranlara, bilmiyorum, un bekliyoruz karşılığını vermişti. *Yahu elimizde karnemiz, açlıktan ölek mi? Bunu git savaşı çıkaranlara sor, bana sorma hemşerim!*

Ekmeksiz dönünce çok öfkelenmişti anam. Siyah çarşafını üstüne çektiği gibi, beni önüne katıp, yol boyunca söylene söylene, şişko Hasan'ın karşısına dikilmişti. Şişko Hasan ağlamaklı bir tonla yemin billah etmiş, kendisine inanmayan anamın önüne düşüp, terk edilmiş dink gibi boynunu bükmüş olan fırının içini göstermişti. *Allahım sen benim canımı al* diyen anam, *yürü lan* diye elimi öyle bir çekmişti ki, bileğim çıkacaktı.

Dingin Avlusu'nun bizim ev büyüklüğündeki tahta kapısının önünde, taş merdivenin en üst basamağına oturmuş, süngüm düşük, babamı bekliyorum. Avlu tarafından, elinde kocaman bir makasla Ayçelen çıkıp gelince, sıkıntım uçuverdi. Okula başladığından beri, beyaz yakalı siyah önlüklü Ayçelen olmuştu. Tuhaf kız! Ne zaman evcilik oynasak, ayağımı yıkatmadan evin içine sokmaz. Avlunun bir köşesinde, toprağa çizdiğimiz evde oynuyoruz zaten, olsun, evimizi temiz tutalım! Kendisinin sandalı var ya! Yalınayaklığım yüzüme vurulacak!

Ayçelen tuhaf muhaf ama bugünkü gelişi tam zamanında oldu. Gene ağzı yemek kokuyor. Ne yemiş diye iyice yaklaşınca, elindeki makasla kırt diye perçemimden keserek, kaçtı. Bağırarak kovalamaya başladım. *Yahu Ayçelen noluyorsun yahu? Bugün yılbaşı, evde herkes birbirine hediye veriyor, ben de senden bir hediye aldım işte!* Yakalamak için değil, önümden kaçsın diye kovalıyorum! Siyah önlüğünün eteği uçuştukça bembeyaz donu görünüyor. Kaygan bir don olmalı, arada bir parlıyor çünkü.

Aynamız büyüklerin yüzüne göre konulmuş duvara, perçemimin halini göremiyorum ki! Aynaya yetişebilmek için üstüne çıkacak bir şey aradım, yok işte! Elim ha bire perçemime gidiyor!

Babamın geleceği saati biliyormuş gibi, içinde beş tane patates kaynattığı

tencereyi indirip, su dolu tenekeyi koymuştu anam. Daha su ısınmadan, babam gelmişti. Kapının önünde fısır fısır konuştular. Sanki ben anlamadım ne konuştuklarını! Gittikçe ezik bir hale bürünerek, gaz maz, ekmek mekmek dediler. O da bulamamış işte! Yeni yıla giriyormuşuz, bu gece Hatice teyzelerde tombala oynayacakmışız! Babam sokurdandı. *Hah işte! Bir tombalamız eksikti!*

Ürkmeyelin diye tekrar sesini alçalttı babam, sonra da Mehmet'le beni, daşşağını yediklerim diyerek kucaklayıp öptü. Sarıp sarmalayan kokusu, tıpkı bizim döşek gibi yün kokuyordu. Bir de Mehmet'i öperken, kulağını, yalancıktan ısırır gibi yapmıştı. *Ağlama oğlum! Korkuttun oğlanı! Korkacak ne var bunda?* Salıncağında uslu uslu yatan Kemal, ağıtı duyunca yamandı hemen. Babam, benim kulağımı değil yalancıktan, sahiden ısırsa bile ağlamam ki!

Yemek sofrasını koyduğumuz yere, evin tam ortasına getirip yerleştirdi leğeni anam. Buharı tüten su dolu tenekeyi indirip, gene tencereyi vurdu mangalın üstüne.

Tenekeyi babam taşıdı içeri.

Hadi kurban olduklarım, babanız yıkanacak, siz gidip biraz oynayın. Hava soğuk ana be! Biraz koşturun ısınırsınız! Ama terlemeyin ha! Mehmet koşamaz ki! Pantolum var ya, niiye koşamıycakmışım? Lan hadi gidin be!

Tavuk kıştlar gibi, bizi dışarı kıştladılar. Babamın nasıl yıkandığını seyretmek istiyordum, bizim yıkandığımız leğene, kocamanlığı nasıl sığacaktı? Çıkarken, bütün gün yaptığı gibi teldolap, boş boş baktı gözüme.

Avluya çıkınca şimdi ne yapacağız gibisinden bir bocalama geçirdik. Gidin oynayın denilince olmuyor işte. Anamın dalgınlığına getirip oynamaya kaçınca, onun tadı bir başka türlü oluyor. Gizliden, yakalanmamaya çalışarak! Oyunlarımızın sonu, hemen her zaman büyüklerimizden dayak yemeye varır. Tavukları kovalarız, tulumbanın kolunu saklarız, kendimizden küçüklere çatarız, bize çatan olursa yara bere almadan sıyrılmaya bakarız! Sonu hep bağırmayla, çağırmayla, ağlamayla biten oyunlar!

Abiç abi! Hıı! Saçın bir şey mi yapıştı? Yahu şu Ayçelen var ya... Şuşt! Damda birileri var! Bu Mehmet'in kulakları benimkinden keskin mi? Yok tavuğumun dört sarılı yumurtası! Peki anamla babamın fısır fısır konuşmalarını duydu mu? Hiç öyle duymuş bir hali yok ki! Ben duydum da ne yaptım? Zaten onların hali... Nebliim... Bir tuhaftı. Ağlasam, tepinsem... Yok! Yok! Yapamamıştım. Hatice teyze haklı, her şeyin bir sırası var!

İlhami abi! Hayri Abi! Ne var Lan! Orda napıyoruz? Atış talimi yapıyoruz! Hıı! Lan kesin sesinizi düşmanı kaçıracaksınız!

Savaş! Düşman! Duymaktan tiksindiğim sözcükler. Gene de heyecanlandık! *Biz de geliyok! Gelin ama ses etmeyin!*

Dingin Avlusu'ndakilerin kullandıkları duvara dayalı tahta merdiveni, hadi ben çıkarım da, Mehmet nasıl çıkacak? Basamakların arası çocuklar için yapılmamış ki! Ne zaman çıksam, minarenin merdivenini tırmanıyormuşum gibi hissediyorum kendimi. Hani bir defa, basamaklarını zar zor çıkıp da inmekten korkarak, *baba yetiş* diye bağırdığım, minarenin merdiveni gibi! Babamın tokatlarından sonra, tövbe bir daha! Pantolu olunca her şey yapacağını sanıyor Mehmet! Bana güveniyor aslında! Gıcık mıcık ama, kardeş işte.

Mehmet kaç defa denedi, çıkamadı. Ağlarsa, damdakiler çok kızacak. En iyisi sırtıma almak. *Gırtlağıma yapışma oğlum! Lan ses etmeyin demedik mi size?* Yukarı çıkana kadar, soluk soluğa kaldım.

Dama çıkınca, dinke inilen göçüğe doğru ürpererek baktım. İlhami abinin yardımıyla birkaç defa indiğim dinkte, muhakkak hayalet var! Paslı, tuhaf tuhaf makineler! Durup dururken acayip sesler çıkarıyor! Sanki içlerine birileri sıkışmış da, kurtarın beni dercesine, yalvarmalı, inlemeli sesler! Yalnız başıma imkânı yok inmem!

Upuzun bir dam. Yazın sıcak gecelerine dayanabilmek için, üstüne cibinlik kurarak yatılan, sıra sıra kerevitler. En uçta, her yağmurdan sonra, avlumuzdan bir büyüğün dama çıkarak saatlerce loğladığı, yağmur yağınca gene de evleri akıtan, kalıbına yakışmayan, fos loğ taşı!

İyi iyi, Abiler Çetesi göçüğün uzağında sipere yatmış. Hemen başlarının yanında bir tepe gibi cephaneleri var. Kesekli ot! Dink tarafındaki upuzun otlardan çekilmiş.

Şuşt! Görünüyorsunuz lan! Sipere yatın!

Yoldan geçenleri gözetlemeye başladık. Heyecandan yürek atışlarım iyice hızlandı. Güneş batmak üzere olduğundan hava da iyice serinlemişti. Ama gene de terliyordum.

Babam yaşında kasketli bir adam geçerken, kesek yağmuru başladı. Çoğu tam isabetti. Kesekler adama çarpınca, toprak dağılıp, saçılıyordu. Koşarcasına oradan uzaklaşmaya çalışan adam, dama doğru bağırmıştı. Ula sizin ananız babanız yoktur!

Korkak demesinler diye birkaç tane de ben attım. Ama hep kısa düştü. Bu arada Mehmet elimi tuttu, *Abiç abi napıyor?* Ayağımın altında davul, evine gitmeyen gâvur! Gene sırtımda Mehmet, kös kös indim merdiveni. Oysa çıkarken ne kadar heyecanlıydım! *Eee nolmuş Ayçelen'e? Ayçelen'inden başlatma şimdi!*

Yer sofrasının etrafına bağdaş kurduğumuzda, anamın ortaya koyduğu sahandaki patateslerden buhar çıkıyordu. En büyüğüne doğru uzanmamı, *Niye lan ikide bir saçınla oynayıp duruyon? Ellerini yıkadın mı?* sözleri kesti babamın. Hepsini yiyecekler, bana kalmayacak diye, gözüm arkada gittim kapının önüne. Ibrık şır şır! Şap şap yeşil sabun! Dınnn! Ellerim yıkandı!

Kimseye, patateslere dokunacak zaman bırakmamıştım. Gene en büyüğüne doğru elimi uzatırken, anamın bissmillah! sözüyle durakladım, ben de bismillahımı çektim, perçemimdeki kesik yere dokundum, fakat geç kalmıştım! Mehmet en büyüğünü kapmıştı! Babam bir güldü bu işe, bir güldü, somurtamadım. Şu perçemimdeki kesik var ya! Yani bıraksalar, patateslerin hepsini bir·başıma yerdim! O da ne, babam, tokmuş gibi geri duruyor. Üstelik kendi patatesini önüme doğru sürüyor. Bunu gülerek yaptı ama, yiyemedim. İştahımı kesen bir şey vardı havada. Ben de gülmeye başladım. Gül babam, gül anam, gül kardeşim! Ah! Ahh! Perçemimdeki kesik!

Ne lan altına etmiş gibi yürüyon? diyerek, herkesi üstüme güldürdü Batık Emmi. Perçemimdeki kesik yetmiyormuş gibi, bir de bu sözler! *Gömleğim mi var? Fistanımı pantolun içine topluyorum işte! Çıkar lan şunu!* Bir makasta benim fistan gömlek oluverdi. Öpülmez mi şu Batık Emmi'nin eli?

Mangalın çevresine otururken uyarıldık hemen. *Sakın ha azmayın! Mangalı devirirsiniz!* Ağzımızla azdık biz de! Herkes her kafadan konuşurken, nedense Ayçelen'le aramda geçenleri kendime saklamış, anlatmamıştım.

Hatice Teyze'nin, çeyiz sandığının üstüne niçin kimseyi oturtmadığı anlaşıldı sonunda. *Açıl Susam Açıl* diyerek sandığı açarken, anamla babam, bizleri yanına çağırdı. Sandık açılınca, mis gibi ekmek kokusu yayıldı ortalığa. Babam sıkı sıkıya tuttuğundan kıpırdayamıyordum. Kardeşime baktım, onu da anam tutuyordu.

Sandıktaki bohçanın katları açıldıkça, gözlerim de açılıyordu. Hatice teyze, iki ekmek çıkarıp öpüp başına koydu, Batık Emmi'ye verdi, sonra da Kapan Susam Kapan diyerek sandığı kapattı. Batık Emmi dikiş makinesinin üstünde ekmekleri dilimledi. Hayri abiye uzattı. Alkışlarımız arasında mangalda ekmek kızartma faslı başladı. Perçemimdeki kesiğe dokunurken, Ayçelen, şimdi ne yiyordur diye aklımdan geçti.

Ekmekler kızardıkça, üstüne yağ sürüp hoş kokulu bir toz serpen Hatice Teyze'yi alkışladık durduk. Alkışlar devam ederken, sokağa bakan pencereye bir sopayla tok tok vuruldu. Kırp diye kestik alkışımızı. Dışardaki tok tok adam, Baran Bacı diye anama seslendi. Bekçi Keleş Halo diyerek, babama baktı anam. O da, cevap versene gibisinden işaret etti. Anamın, Keleş Halo'yla konuşması Kürtçe olduğundan, hiçbir şey anlayamıyordum. Konuşma sürdükçe sinirlenmeye başladı anam, bitince de başıma bir şaplak geçirdi. Perçemimdeki kesik savruluverdi.

Dama saklanıp geleni geçeni daşlamışsınız! Ne daşı yahu? Sus lan! Keleş Halo'nun hemşerisi... Kafası yarık... Kan içinde! Bir ben değildim ki! Ne istediniz zavallıdan?

Anam daha konuşacakken, babam girdi araya. *Sen sen ol oğlum, bundan sora bizim gibi garibanlara taş atma!*

Sözü tekrar anam aldı. *Pencereden de ışık sızıyormuş. Öyle dedi Şeker Halo. Bizim yüzümüzden memleket bombalanırmış!*

Çocuk tayfası, tam bir karartma yapmak için hemen işe koyulduk. Pencerenin ışık sızdıran yerlerini bezledik. Bu arada tombala kartlarını dağıttı Batık Emmi.

Kaç parti oynadıysak, hepsini onlar kazandı. Her tombalada, ceza olarak kulağımı çektirdiler. Laf etmesinler diye, essahtan essahtan çektim. Onların gülmelerine tam katılacakken, yeni bir tombalanın sıkıntısıyla, kaçıyordu gülmem.

Torbadan taş çekilince, eğer numara bizim kartların birindeyse, Hayri abiyle, İlhami abinin verdikleri kâğıt parçasını koyuyorduk üstüne. Bizim ailede okuma yazma bilen yoktu. Onlar yardım etmese, kağıt parçalarını koyacak yeri bile bulamazdık!

Perçemimde Ayçelen kesiği, kafamda da aklımı kurcalayan sözleri : *Bugün yılbaşı, evde herkes birbirine hediye veriyor...* Mis gibi çay, kızarmış ekmek kokusu, 1. Çinko, 2. Çinko, Tombala! Hadi çek bakalım kulağını!

Ne yazık ki, yeni yıla erişemeden uyuyakalmışım!

MEHMET ZAMAN SAÇLIOĞLU

Otuz yıl arayla iki kez dinlenmiş bir öykünün,
otuz dakika arayla iki kez yazılışı

Keser ve Mucize (1)

AYNI öyküyü, babamdan iki kez dinledim; hemen hemen otuz yıl arayla. Böylelikle zamanın, babamı, beni, öyküyü nasıl değiştirdiğini de gördüm.

Öykü, yaşanmış bir olayı anlatan yalın bir anı : 1916-17 yıllarında, ailemizin Van'dan kaçıp geldiği, yerleştiği Adana'da, bugün hiçbiri sağ olmayan on kişiyle ilgili. İki göz odada yaşıyor bu on kişi. Evde iki erkek var. Hilmi, gözünü budaktan sakınmayan, çalışkan, delidolu bir adam. Yokluk günleri. On nüfusun geçimi Hilmi'nin üzerinde. Celal bir işe yaramıyor. Hilmi'nin de asıl bildiği, savaşmak. Aslında subay; ama aldığı bir yara üzerine eve gönderilmiş. Kardeşi bir işe yarasa, aileyi emanet edip, hemen cepheye dönecek; kendini zor tutuyor. Elde ne para var, ne pul. Hilmi, her sabah, evin ekmeğini sağlamak için elindeki tek gereçle erkenden evden çıkıyor. Kapıdan dışarı adımını atarken gözlerini gökyüzüne dikiyor, Tanrı'ya, "Sen madem, 'rızkınıza ben kefilim' dedin ayetinde, haydi bakalım bana kefil ol da, on nüfusa ekmek getireyim," diyor.

Babam bu öyküyü bana ilk kez anlattığında, "Hilmi çalışmasaydı, Tanrı ona yardım etmezdi. Önce insanın çalışması, kendine güvenmesi gerekir," gibi öğretici bir ana düşünce çıkarmıştı öyküden. Bunu akla yatkın bulduğumu sanıyorum o günlerde. Ben on yaşlarındaydım yanılmıyorsam, babam da kırk altı-kırk yedi. İkinci anlatışında ben kırk yaşlarındaydım, o da seksenine geliyordu.

İkinci anlatışında, yalnızca Tanrı'nın, bu rızkı sağlamak için yeterli olduğunu demeye getirmedi ama, "Bu inanç Hilmi'nin içinde olmasaydı, bir şey yapamazdı," dedi. Sonra, son yıllarda elinden düşürmediği Kuran'a çevirdiği gözlerini, içinden okumayı sürdürdü.

Yanıt vermedim. Öyküyü ve Hilmi'yi düşündüm. Benim açımdan, Hilmi, yaşamış ve ölmüş bir insan olarak, haberi bile olmadan görüntü değiştirmişti son otuz yıl içinde öyküde. Babam açısından Hilmi'de değişiklik yoktu. öyküyü ilk anlatışında da, ikinci anlatışında da, Hilmi'nin inançlı olduğundan emindi. Yalnızca, Tanrı'nın gücü biraz daha artmıştı öyküde otuz yılda.

Hilmi inançlı mıydı, inançsız mıydı, yoksa gerektiğinde, güç durumlarda inançlı mı olmayı yeğliyordu, bunu tam anlayamadım; ama onunki kör bir inanç değildi sanıyorum; çünkü, inancı bütün bir insan, Tanrı'yla, inancı konusunda şaka yapmaz.

Düşündükçe; öykünün ana öğesinin Hilmi ya da inanç olmadığını anladım. Baş öğe, yalnızca bir nesne olan keser'di. Bu nesnenin keser olması da akıllıca bir seçimdi. Akıllıca, diyorum, çünkü bu bir çekiç ya da balta olsaydı, Hilmi

Tanrı'yı sınamaya kalkışamazdı. Hilmi'nin, dinini ve Tanrı'yı, mucize beklememesi gerektiğini bilecek kadar tanıdığını sanıyorum. Mucizelerin yalnızca Musa ve İsa peygamberler aracılığıyla inançsızları imana getirmek için gösterildiğini mutlaka biliyordu. Ayrıca, Tanrı'nın, Hıristiyan Rus kullarıyla, Müslüman Türk kulları arasındaki çarpışmalarda nasıl tarafsız davrandığını da görmüştü. Biraz da bu yüzden kırgın olmalıydı. Yalnızca bir çekiçle akşam eve ekmek getirmek tam bir mucize olurdu. Hilmi'nin yaptığı ise bu mucizeden, Tanrı'ya düşen payı olabildiğince azaltmaktı. Bu yüzden keseri seçmişti. Belki de, keseri eline alınca Tanrı'yla böyle konuşmaya cesaret edebilmişti. Arkasıyla çakan, önüyle kesen, orta deliğiyle söken ve kullanıldıkça işlevleri artan bir gereç... Hilmi'ye cesaret veren yalnızca buydu.

Bu keser ve mucize pazarlığının çok sürmediğini biliyoruz. Birkaç ay içinde Hilmi, keseri Celal'in eline verdi, silahını alarak cepheye döndü. Hilmi'nin savaşta kahramanlıklar gösterip madalya alması mı, Celal'in onca beceriksizliğiyle on kişiyi doyurabilmesi mi mucizedir bilemiyorum; bu öyküyü otuz yıl sonra yine anımsarsam, yorumumun değişip değişmeyeceğini bilemediğim gibi...

Keser ve Mucize (2)

ÖYKÜ, yaşanmış bir olayı anlatan yalın bir anı : 1916-17 yıllarında, Van'dan kaçıp Adana'da iki odalı bir eve yerleşen, bugün hiçbiri sağ olmayan on kişiyle ilgili.

Evde iki erkek var. Hilmi ve Celal. Ötekiler kadın, çocuk, yaşlı. Celal, sakin, barışçı, biraz da ürkek ve bencil. Hilmi, gözünü budaktan sakınmayan, çalışkan, delidolu bir adam. Yokluk günleri. On nüfusun geçimi Hilmi'nin üzerinde, Celal bir işe yaramıyor. Hilmi'nin de asıl bildiği, savaşmak. Aslında subay; ama aldığı bir yara üzerine eve gönderilmiş. Kardeşi adam olsa, aileyi emanet edip, hemen cepheye dönecek; kendini zor tutuyor. Elde ne para var, ne pul. Hilmi, her sabah, evin ekmeğini sağlamak için elindeki tek gereçle erkenden evden çıkıyor. Kapıdan dışarı adımını atarken gözlerini gökyüzüne dikiyor, Tanrı'ya : "Sen madem, 'rızkınıza ben kefilim' dedin ayetinde, haydi bakalım bana kefil ol da, on nüfusa ekmek getireyim," diyor.

Babam, bu öyküyü ilk kez ben çocukken anlatmıştı ve ben, elimden geleni yaparsam, Tanrı'nın da bana kesinlikle yardım edeceğine inanmıştım. İkinci kez anlatışı ise, eski anıların sıkça yinelendiği yaşlılık günlerinin bir öğle uykusundan önceydi. Öyküyü anlattıktan sonra, gözlerini kucağındaki Kuran'a çevirmiş, güçlükle duyulan bir sesle, "Tanrı, yalnızca rızka değil, tüm bir ömre kefildir," demişti. Birkaç dakika sonra da, oturduğu rahat geniş koltukta uyuklamaya başlamıştı.

Babama göre Hilmi inançlıydı. Tanrı'nın kendisine yardım edeceğini bili-

yordu. Bana göre ise Hilmi, inancını epeyce yitirmişti. Ruslarla savaşırken çok dua etmiş, yalvarmıştı ama; Tanrı onu değil, cephenin karşısındaki askerleri duymuştu. Ailesi hastalık ve yokluk çekiyordu. Kapıdan çıkarken ona seslenmesinin tek bir nedeni vardı : Yeniden inanabilmek için Tanrı'ya ve kendisine şans tanımaya çalışıyordu. Ama bu seslenmede, "bana ekmek sağlamazsan sana inanmam gibi" bir pazarlık da var mıydı acaba?

Hilmi mucize mi bekliyordu yoksa? Sanmıyorum. Öyle olsaydı, evde dua ederek beklerdi gelecek ekmeği. O, mucizeyi kendisi yaratmaya çalışıyordu. Bunun için seçtiği gereç ise, kesme, çakma, yarma, kırma, sökme gibi, birden çok işe yarayan ve işlevlerinin sayısı, kullananın becerisiyle artabilecek bir nesneydi; keserdi... Evde dua ederek, ya da yalnızca tek bir işe yarayan balta, ya da çekiç gibi bir gereçle yola çıkarak Tanrı'yı güç durumda bırakmak değil; aksine, Tanrı'ya, yitirmekte olduğu inancı kendisine geri vermesi için küçük bir pay bırakmak, Tanrı'nın işini kolaylaştırmak istiyordu.

Düşünürken içim geçmiş, uyumuşum. Uykumdan bir başka düşünceyle uyandım. "Mucizeleri inananlar bekler. İnanmayanın, inanmaya gereksinimi yoktur ki, Tanrı'ya inanmak için mucize görmeyi beklesin. Mucize görmeyi bekleyen, inanmaya hazırlanmaktadır."

Hilmi'nin, Tanrı'dan bir yarar gelmeyeceğini bildiği için (yani inancını yitirdiği için) ondan mucize bekliyor olmasıyla; Tanrı'ya inancı olduğu ve inancını yitirmekten korktuğu için eve gelecek ekmekten Tanrı'ya düşen payı azaltıyor olması (yani mucize beklememesi) aynı şeydi o zaman. Üstelik, Tanrı, kendisinden mucize beklenmemesini de söylemişti. Hilmi her durumda inançlıydı. Yalnızca Tanrı'yla şakalaşıyordu. Gerçekten inanan, Tanrı'yla arasında özel bir dünya yaratır.

Babam uyanınca; öykünün devamını sordum.

Birkaç ay içinde Hilmi, keseri Celal'in eline vermiş, silahını alarak cepheye dönmüş.

Hilmi'nin savaşta kahramanlıklar gösterip madalya alması şaşılacak şey değil; ama Celal'in, beceriksiz elleriyle on kişiyi doyurabilmesi "gerçek" bir mucizeydi.

TARIK GÜNERSEL

Tanıklık

BABAANNEM minibüse binerken başını çarpıp beyin kanaması geçirmişti. Babam telefonla hastaneyi arayınca nöbetçi hemşire, "Başınız sağolsun. Yarın gelip alırsınız artık," demiş. Babam büyükbabama telefon açmış, mezar hazırlatmış.

Büyükbabam Dortmund'da öbür oğlunun yanında Alman sistemini tetkik ediyordu. Haberi alınca arabaya binip şehir dışına çıkmışlar, bir süre boşlukta gitmişler. Yirmi yıl önce enfarktüs geçirmiş olan büyükbabam, "Allah'ım, keşke benim canımı alsaydın!" demiş. Eve dönünce amcam kapıyı açmış, bir başka boşluğa girmişler.

Ertesi gün bir arkadaşımla Büyükçekmece'ye gittim. Gözyaşlı bir geceden sonra babama doğru yürürken o bana kahkahayla "Yaşıyor!" dedi. Meğer sabah cenaze arabasıyla hastaneye gitmiş, hemşirenin dalgınlıkla yanlış bilgi verdiğini öğrenmiş. Bitişik yataktaki hastayla olan isim benzerliği (aynılığı değil) böyle bir sürçmeye yol açmış.

Babaannem için açılan mezara birkaç gün sonra bir ahbabı girdi.

O yerinde duramayan, "telaşe müdürü" kadıncağız yatağa hapsolmuştu artık. Sol tarafını uzun süre kıpırdatamayan babaannem birkaç yıl sonraki bir ziyaretimde sol elini tutup kaldırdı, "Çok şükür kalkıyor," dedi. Sekizinci yılda, "Allah'a şükür sol kolumu oynatabiliyorum," dedi, ak bir tebessümle. Bugün, 1984'te, on iki yıldır yatakta. Ziyaretine gelen oldu mu sol kolunu yardımsız kaldırıyor ve Allah'a şükrediyor.

Gündüzleri bir bakıcının olması büyükbabamın kahveye uğrayıp dünya ve memleket meseleleri hakkındaki fikirlerini söylemesine imkân veriyor. Geceleri sık sık sık kalkmak zorunda kalan büyükbabam seksen beş yaşında. Hayatını adadığı Mukadderat ve İrade adlı felsefi eserinin er geç yayınlanacağına inanıyor. Seksen yaşında başladığı uluslararası ticari yazışmalar sonucunda Küba'dan Somali'ye kadar pekçok ülkenin bakanlıklarından gelen resmi evrakların doldurduğu klasör, gazetelerde yayınlanmış olan makalelerini barındıran iki klasörün yanında duruyor. Eleştirel yaklaşımından ötürü Demokrat Parti'den ilk ihraç edilen kişilerden biri. 1970'lerde, Sovyetler Birliği'nin er geç yıkılacağını, 60-70 yılın tarihte kısa bir süre olduğunu, muhalefete izin vermeyen bir rejimin ayakta duramayacağını kesin bir dille vurguluyordu. Brejnev döneminin o kuvvetli Sovyetler imajına rağmen ileri sürdüğü bu özgüvenli tezle beni şaşırtıyordu doğrusu. Zaten o müthiş zihniyle beni sık sık şaşırtmıştır. (Ben Sovyetler Birliği'nin

yıkılacağını sanmam, ama demokratikleşmesini isterim.) İstanbul İl Genel Meclisi üyeliği yapmış bir Kant hayranı. 1964'te on bir yaşımdayken bana Big Bang teorisini anlatan, felsefi fikirlerini paylaşan kişi. Bütün bu konulardan hiçbir şey anlamayan, ama daima çok iyi sütlaç yapmış olan hayat arkadaşına güleryüzle yardımcı oluyor. Bana, Suudi Arabistan'a, zıtların birliğini vurgulayan heyecanlı mektuplar yolluyor. Babaannemi erik ağacında görmüş ilk defa; on dört yaşın güzelliği ile dinamizmi hoşuna gitmiş, bir hafta sonra nişanlanmışlar.

Babaannem yatakta yanında duran fotoğraf dolu çantasından el aynasını çıkarıp arkaya pencereye bakar, komşu hanımı görürse tebessüm edip aynayı kucağına bırakır, el sallar. Yıllık ziyaretlerimde anneannemin de hatırını sorarlar, iyi olduğunu duyup selamını alınca memnun olurlar. Anneannem öleli iki yıl oluyor.

BİRKAÇ yıl geçti; büyükbabam anneannemin öldüğünü öğrenmeden öldü. (Üzmek istememiştim; annemle babam beni iki yaşımdayken boşanmıştı ama iki taraf da saygılı bir yaklaşıma hep özen göstermişti.) Babaannem Türkiye'ye kesin dönüş yapan amcamların yanında bir süre kaldıktan sonra talebi üzerine huzur evine yatırıldı. Son görüşmemiz :

"Büyükbabam ölmeden önce serumsuz kolunu kaldırdı, işaret parmağını böyle yapıp, 'Bir tanesin,' dedi. 'Bir tanesin.'

Yengen iyi baktı bana. Türk olsa daha iyi bakmazdı. Sabah akşam sildi vücudumu. Ama burayı istedim. Yemekler kötü, ama, işte, arkadaş edindim.

Büyükbabanın teyzesi görüp beğenmişti beni önce. Necmeddin'e haber vermiş..."

"Ben büyükbabamı kimsesiz biliyordum?"

"Teyzesi vardı. Annem bana, 'Kız evlenir misin?' dedi. On dört yaşındaydım. 'Elbiselerim olacak mı?' dedim. "Evet,' dedi. 'İyi o zaman, evlenirim. Ama o kendi evinde kalsın, ben kendi evimde.' Annem gülüp, 'Hiç olur mu, kız!' dedi. Evlendik. İlk gece mahallenin kadınları kapı önünde toplandı. Kanlı çarşafı görmek için. Büyükbaban sinirlenip çıktı, 'Basın gidin, karılar!' diye bağırdı.

Bir kere bile kavga etmedik, altmış yıl."

Bütün kavgalar silinmişti.

"Bir dahaki gelişinde üzüm getir. Ama çekirdeksiz. Dişlerim kavanozdaydı. Yengen iğrenir belki diye attırdım." ❁

RONİ MARGULİES

Koltuk

SESSİZLİK diye bir şey yokmuş. Yeni fark ettim bunu. Oturmuş odamda kitap okuyordum. Paketten son sigarayı aldım, bembeyaz Silk Cut paketini buruşturup kâğıttan bir kartopu gibi yanımdaki kitaplığın kenarına koydum, sigarayı daha yakmadan, ne olur ne olmaz, yeni paketi açtım, selofanını koltuğun koluna bıraktım.

Bu koltuğu babam evlendiğinde babasının evinden getirmiş. Çocukluğum boyunca koyu sarıyla açık tütün rengi arası bir kadife döşemesi vardı. Evimizdeki en rahat koltuktu. Yanında yüksek ayaklı pirinç bir lamba, önünde aynı kadifeyle kaplı bir tabure dururdu. Oturur akşamları kitap okurdu babam. Köşede duran koltuğun bir yanında kütüphane, bir yanında Teşvikiye caddesine bakan balkona açılan kapı vardı. Okuldan erken döndüğüm günlerde koltuğa kurulur, kütüphaneden *The Best Short Stories of the World* kitabını çeker, Charles Scribner's and Sons yayınevinin elinde meşaleyle koşan çıplak yaldız adam logosuna uzun uzun bakar, kitabın soluk kırmızı kapağını her gün yeniden inceler, babamın böyle kitaplar okumasına hayranlık duyar, ama aslen koltukta oturup kitabın sayfalarını çevirmenin tadını çıkarırdım. Babam gelene kadar. Sonra koltuğu gerçek sahibine terk etmem gerekirdi.

Sonra büyüdüm, Londra'ya geldim, yerleştim. Doğaldır, babam öldü. Koltuk benim arkamdan Londra'ya geldi : Anneannem öldüğünde evinin boşaltılması gerekti, kız kardeşim nakliyat fiyatlarını inceledi ve anneannemin yemek masası, dört iskemlesi, iki küçük koltukla bir masasının bana gönderilmesine karar verildi. "Babanın koltuğuyla pirinç lambayı da ister misin?" dedi annem, "İsterim" dedim. Belki tonlarca kekik ve pul biber, belki çuvallar dolusu kuru üzüm ve kuru fasulye taşıyan bir kamyonun bir köşesinde anneannemin mobilyaları ve bu arada babamın koltuğu 'parsiyel' kargo olarak Londra'ya geldiler.

Koyu sarıyla açık tütün rengi arası kadife döşemeli koltuk yeni yerini yadırgamamış olsa gerek, yine bir kütüphanenin yanı başına yerleşti çünkü. Üstelik kütüphanede babamın bazı kitaplarını görüp tanıyıp sessiz bir ağırbaşlılıkla selamlamış bile olabilir.

Bir defasında koltukta oturmuş yine kitabı karıştırırken Kipling'in bir öyküsünü okumaya başlamış, okuduklarımı anladığımı fark etmiş ve gerçekten kendimi kaptırmıştım. Babam eve geldiğinde at sırtında Hayber Geçidi'ni savunuyordum. Tam karşı hücuma geçeceğimiz sırada annem "Yemek hazır" dedi, kitabı koltuğun koluna bırakıp sabırsızlıkla yemeğimi yedim ve aynı sabırsızlıkla



Alberto Giacometti, 1937

koltuğa seğirtip kitabıma döndüm. Az sonra babam geldi. Kafamı kaldırdım, göz göze geldik. Bir şey demedi, yavaş yavaş yürüyüp yanımdaki küçük koltuğa oturdu, kitabını aldı, yan yana kitap okuduk. Yan yana kitap okuduk! İçimden bir ses beni uyarmış olmalı ki, ertesi akşam babam eve geldiğinde ben küçük koltukta oturuyordum. Ama babamla dosttum artık.

Yıllar sonra Londra'ya geldiğinde, "Ne bu koltuğun hali?" dedi annem. Tütün rengi gerçekten de ham zeytin rengine dönüşmüştü. "Döner dönmez sana bir top kumaş göndereyim de, değiştir şunun döşemesini," dedi. "Olur" dedim, ama sanki burada kumaş bulunmazmış gibi, İstanbul'dan Londra'ya döşemelik kumaş göndermenin anlamsızlığını bilerek, boş yere tartışmamak için dedim. Unutacağını umdum. Unutmadı elbet. Kurban bayramında Londra'ya alışveriş etmeye gelen bir tanıdığıyla 25 metre kumaş gönderdi. Telefonda her hafta koltuğu sordu sonra, "Döşemeci buldun mu?" dedi, "Arıyorum," dedim. Ve haftalarca direndikten sonra teslim oldum. Babamın koltuğu gittiği döşemeciden bir gün pırıl pırıl, bordo bir koltuk olarak döndü eve.

Önce, çok hafif, çok derinden bir çıtırtı duydum. Kafamı kitaptan kaldır-

dım. Gecenin sessizliği. Geceye bakan kapkara pencere. Raflar. Çıt yok. Tam yine dalarken kitaba, aynı çıtırtıyı duydum yine. Hemen yanı başımda. Buruşturup bıraktığım sigara paketi! Gerinmek, yeniden genişlemek istermiş gibi bir ses geliyor kıvrımlarından. Kaldırıp koridorun karanlığına salladım.

Telefon rehberinden bulduğum döşemeci hemen yanımdaki sokaktaydı. Dükkânının önünde yarı sarı, yarı paslı bir tabela : Yorgos Papazoglou - Upholstery. Selanikliymiş, çok meşgulmuş, üç haftadan önce olmazmış. Yanında çalışan oğlan haber bile vermeden basıp gitmiş, Maraşlı birini bulmuş yerine, iyi çalışıyormuş ama eli çok yavaşmış. Maraşlıyla selamlaştık, elindeki döşeme çivisi makinesini bir kenara bıraktı, ayaküstü sohbet ettik biraz. "Abi," dedi, "sen bu herife bakma, üç hafta filan sürmez, beş on günde tamam. Merak etme, kendi koltuğum gibi yapacağım ben bunu." Ertesi gün aradığında, "Tamam," dedim anneme, Maraşlıya hiç duymadığım güveni sesime yansıtmaya çalışarak, "koltuk döşemecide, haftaya geliyor."

Sayfayı çevirirken pencerenin ötesinden, bahçeden, bir şıkırtı. Durup dinledim, kesildi. İki kelime okumuşken yine duydum şıkırtıyı. Kitabı koltuğun kenarına bırakıp pencereye gittim. Bahçenin dibindeki kestanenin dalları ağır ağır sallanıyordu karanlıkta. Odamın soluk ışığı komşunun bahçesindeki paslı salıncakla iki bahçe arasındaki külüstür çitin üzerine düşüyor, her gün göre göre artık fark etmez olduğum bu sahneyi bir korku filmi dekoruna dönüştürüyordu. Tam koltuğuma dönecekken, öbür yandaki komşunun kedisi şaşırtıcı bir ustalıkla ve boyundan iki kat büyük bir gölge eşliğinde salıncağın koltuğuna, oradan da çitin üzerine atladı. Boynundaki küçük zilin şıkırtısını duydum yine. İrlandalı komşumun Suriyeli kocası üç ay önce evi terk edeli beri, sekiz yaşındaki kızları Şirin'in kedisi ya evdeki havadan tedirgin olduğundan ya insanların mutsuzluğundan rahatsız olduğu için geceleri meczup gibi bahçelerimizde dolaşıp duruyor. Ne Şirin renk veriyor, ne annesi, acılarını yansıtma görevi kediye verilmiş adeta, şıkırdayıp duruyor her gece. Kediyi, kestaneyi izleyip biraz, koltuğuma döndüm yine.

Gecenin sessizliğinde şöyle oturup rahat kafayla kitap okuyayım demiştim. Ne gezer! Yokmuş sessizlik diye bir şey. Kitabı koltuğun kolunda bırakıp sigara paketinin, kedinin, koltuğun masallarını dinlemeye daldım. Uyuyup kalmışım sonra babamın koltuğunda öylece. ❁

FERİDUN ANDAÇ

Babam ve Kiraz Ağacı

Bertan Onaran'a

İnsanları konuşmaya, çektikleri acılardan daha çok hiçbir şey itemez.
Michel de Castillo

YAĞMUR hafifçe çiselemeye başlamıştı. Babamla, bin yıllık ayrılığın özlemini giderircesine, söze dalmıştık. Kiraz ağacının dalları hışırdıyordu. Arada bir kulağım o seslere gidiyordu. Annem, "Bu sohbet çaysız gitmez," deyip, semaveri yeniden alevlendirmişti. Babam, sırtını ağacın gövdesine yaslamış, çevredeki kirlilikten söz ediyordu. Buradan, bu bahçeden dışarıya adım atmak istemediğini; atınca, bir başka dünyayla karşılaşmanın dayanılmazlığını dile getiriyordu.

İkide bir ağacın bahçenin ortasına kol kanat geren dallarına bakıyordum. Yeşil, pembe, hafif kızarmaya yüz tutmuş kirazları seçebiliyordum yaprakların arasından.

Havuzun fıskıyesinden gelen sesleri bastıran gök gürültüsü.. Bahçenin yeşil örtüsüne düşen ses dalgasını görür gibi oluyorum. İçim ürperiyor.. Babam, "Bu senin hep korkundu," diyor. Bunun ardından dolu geleceğini biliyorum.

Bütün bir gün bu ağacın duldasındaki çardakta oturmuş bahçeyi solumuştum adeta. Babamın yazdığı mektuplarda, 'bir huri eksik' dediği bahçeydi. Çocukluğumuzun kentinde, bin bir çabayla kurduğu bahçenin bir benzerini burada var etmişti. Salt bu bahçeyi kurabilmek için, kentin dışında, insan elinin ulaşmadığı, araç yolunun geçmediği yeri seçmiş; yine o kentteki gibi önce bahçe alanını belirlemiş, çardak, havuz yeri ayırmış ağaç fidanlarını dikmeye başlamıştı.

Onun bu hengâmesine pek aldırmamıştım. Ben, ülkeyi onun özleyip kurduğu böylesi bir bahçeye çevirmenin sevdasındaydım. Arada bir eve uğradığımda, uzaktan seyrettiğim yeşertilerdi işte! O, incirlerin olduğundan, asmaları kükürtlediğinden, benim sevdiğim frenküzümlerinin yemişe durduğundan; tavuklardan, tavşan ve kekliklerden söz eder dururdu. Dinler gibi görünürdüm. Acelem vardı, bir yere yetişmenin telaşında ateş alırcasına konar, göçerdim. Annemin sevgi dolu, buruk bakışları yüzümde bir iz gibi kalırdı. Babam hep meyve mevsimlerini kaçırmamamı öğütlerdi. Sezdirmeden, bahçedeki ağaçların dilinden konuşurken; neyin ne zaman, hangi mevsimde yapılması gerektiğini kavratmak isterdi. Toprağa en yakın beni bulurdu, nedense!



Alberto Giacometti, 1918

Turgenyev'in *Babalar ve Çocuklar*'ını çocukluk kentimizin evinin bahçesindeki çardakta okuyup bitirdiğimizde ortaokulda öğrenciydim. 'Ben nihilistim,' deyip ortalarda dolaşıyordum. Sokaktan eve, annemin kulağına, 'Senin oğlan nehilist olmuş' diye ulaşmıştı bu dillenişim. "İst"li her şey tehlikeliydi o günlerde. Terzi olan annem, bunu stilist gibi bir şey sanmış. Üsteleyip, 'komünist gibi bir şeymiş' demeleri üzerine, konuyu babama açmış. Yine bir akşamüstü bahçe-

de semaveri yakmak için çıraları hazırladığım bir anda, babam, 'Şu nihilistlik nedir; bana bir anlat bakalım, balam,' diyerek semaveri alevlendirmeme yardım ediyordu. "Balam" sözcüğünü söyleyişindeki edada bir sevecenlik vardı. Bazen, kızdığında bu silinirdi. Demek ki kızmamıştı, merak etmişti yalnızca! O ara, babamın yüzüne bakamamış; çardağın sundurmasının pervazında dizi dizi duran şişelerime gözüm ilişmişti. Yanıtını bilemiyordum bu sorunun.

O günlerde, küçük ilaç şişelerine, yanı başımızdaki ormandan, bahçemizden topladığım böcekleri koyup, kitaplığımın raflarına diziyordum. Annem kokularından şikâyet edip kızınca, bahçeye çıkarmıştım. Annemin öfkesini, 'Tabiat dersinde öğretmen istedi,' diyerek bastırmıştım. Bu kez, babama, bakışlarımla şişeleri göstererek, 'Her şeyi irdeleyen, sevdiği şeyleri yapmayı seven; böcekleri koruyan, hayvanlara şefkatli davranandır,' demiştim; utanarak.. Babam gülümsemişti. Bu pek inandırıcı gelmemişti. Elimdeki odun parçacıklarını bırakıp, odama koşmuştum. *Babalar ve Çocuklar*'ı alıp gelmiştim. Sıkıca elimde tuttuğum kitaptan güç alırcasına, Bazarov'un, hatırladığım sözlerini aktarmaya çalışmış, kitapta geçen yerlerini bulmak için sayfaları hızlı hızlı çevirip durmuştum.

O gün, semaver çayının buğusunda, o akşamüstü okumaya devam edeceğimiz *İnce Memed*'i bir yana bırakmış, *Babalar ve Çocuklar*'a başlamıştık. Bu kez okuyan bendim yine..

Sonraları, adım, 'küçük komünist'e çıkmıştı! Ne olduğunu bilmiyordum. 'Nihilistim,' diye ortada dolaşmam bir ömür boyu yaşam çizgimi belirleyecek olayların başlangıç noktası olmuştu.

Bazarov kadar asi miydim? Sanmıyorum! Babamın sevecen, annemin otoriter hali arasında kendimi 'toprağın oğlu' gibi hissettiğim günlerde, kır sevgisi, bende önü alınamaz coşkular yaşatıyordu. Bu romanı kendime bu denli yakın hissetmem bundandı belki.

Bunu, 12 Mart günlerinde tutuklanıp çocukluğumdan koparılıp o güneş kentinin karanlık cehennemine gönderildiğimde daha çok hissedecektim. Kendime geldiğimde, pencere önündeki fesleğenlerden ayrılmamıştım hiç. Bahçemizi, babamla kitap okumalarımızı, annemi, o an nedense Bazarov'u hatırlayıp ağlamıştım gözyaşlarımı kimseye göstermeden.

Babam uyumaya başlamıştı. Yağmur soğuğunu tenimde hissediyordum. Kiraz ağacının altından da kalkmak istemiyordum.

Oysa gözlerimden uyku akıyordu. Kalkıp bir yolculuğa çıkacakmış gibiydim...

Kollarının beni destekleyen sıcaklığı güven veriyordu. Hava kararmıştı. Gideceğimiz yol uzundu. Geceleyin oraya ulaşmanın güçlüğünden söz etmişti konuk olduğumuz evin sahibi. Babam, sonraki güne kalmanın gereksizliğini anlatıp yola çıkmamızda acele etmişti. Gideceğimiz köyün adını biliyordum yalnızca : Igdasor. Babamın halasının oğlu burada yaşıyordu. Arıcılık yapıyordu. Arada bir evimize geldiğinde; ballar, peynirler, tereyağları getirirdi. Anlata anlata bitiremezdi 'yeşil vadi'sini. Bizim 'Bünyamin Amcamız' gözümüzde arı gibi çalışmanın, çocukların dilinden anlamanın simgesiydi. Emekli olup o köye yerleşmişti. 'Bunlar sahicisinden, öyle halanızın uydurma masallarından değil' deyip anlattığı ayı hikâyelerini soluğumuzu tutarak dinlerdik. Korkumuzdan, merak ettiği-

miz soruları da soramazdık. Sanki ayılar bir yerlerden çıkıp bizim bahçemize geleceklermiş gibi dilimiz tutulurdu. Babama da bu tutkusunu bulaştırmış, bahçemizin bir köşesine getirip dört kovan yerleştirmişti. Ayıların bahçelere inip arı kovanlarını alıp nasıl götürdüklerini dinledikçe nutkumuz tutulurdu.

Zifiri karanlıkta önümüzde titrek bir ışık çizgisi vardı. Bisikletin arka lastiğine sürten dinamodan çıkan sesle babamın anlattığı masal ninnilemişti beni. Kollarının sıcaklığında uyumuştum. Uyandığımda yağmur yağıyordu. Durmuştuk. Bisikletin lastiği patlamıştı. Babam elindeki feneri tutmamı istemişti. Bisikletin arka lastiğinin şamrelini onaracaktı. Yağmurluğu çadır gibi yapıp altına girmiştik. Babam, şamrelin yamasını iki kez denediği halde tutturamamıştı. Yağmur hızlanmıştı. Yağmurluk ikimizi de ıslanmaktan kurtaramamıştı. Çimen ve toprak kokusunun yanı sıra yağmur soğuğunu tenimde hissediyordum.

Babam, 'bundan sonra yürüyeceğiz, balam; ver elini' diyerek, sol eliyle sağ elimi, diğeriyle de bisikleti kavrayıp yola devam etmek gerektiğini söylemişti. Sol elimdeki feneri, yağmurun ıslaklığına rağmen, sıkı sıkıya tutuyordum. Babam, bunu arada bir yakmamı istiyordu.

Ben ayılardan, Bünyamin Amcanın anlattığı hikâyelerden söz ediyordum; Babamsa hafiften bir türkü mırıldanıyordu :

Yavru yavru huma kuşu yükseklerden seslenir
Ağam, yar koynunda bir çift suna beslenir
Yavru yavru sen ağlama kirpiklerin ıslanır
Ağam, ben ağlım ki gülüm, eylen eylen deli gönül uslanır
Yavru sen bağ ol ki ben bahçende gül olim
Ağam, layık mıdır yanıp yanıp kül olim
Yavru yavru sen efendim, ben kapında kul olim
Ağam, koy desinler, eylen eylen eylen bu da bunun kuludur.

Dokunaklıydı sesi. Gideceğimiz yerde ilk aşkının yaşadığını bilirdim. Kentte, bir kınagecesinde, uzun siyah saçlı, güzel gözlü genç bir kadın kardeşimle beni kucağına almış, bağrına basarak ağlamıştı. O çocuk halimizle bir anlam verememiştik. Bakışları üzerimizdeki kadınların fısıltılarına da öyle... Sonraları öğrenmiştim; bizim "Leyla Abla" diye seslendiğimiz güzel kadının babamın ilk göz ağrısı olduğunu.

Ben, Bünyamin Amcamın 'yeşil vadi'sine, arı kovanlarına, meyva bahçesine kavuşmayı; çıkacağımız alabalık avının nasıl gerçekleşeceğini düşünüyordum. Babamsa bir sevda menziline ulaşmanın türkülerindeydi.

Uyku gözlerimden akıyordu.

"BABAM VE KİRAZ AĞACI" ÖYKÜSÜNDEKİ ANLATIM TEKNİKLERİNİN METİN İNCELEMESİ YÖNTEMİYLE ANALİZİ

BİRSEN KARACA

"BABAM ve Kiraz Ağacı" yaklaşık üç sayfalık hacimde, eski tabirle kahraman, bugün eserin odak figürü olarak adlandırılan kişinin kısa bir zaman dilimi içerisinde kendi geçmişine yaptığı yolculuğu konu alan bir küçük öykü.

Bu yapıt, Andaç'ın ilk öyküleriyle kıyaslandığında ("Çekerim Ayrılık Seni Bir Zaman"[1] ve "Yüzüm Özleminle Solacak"[2]) yapı ve dil öğelerinin kullanımı (ve de konu) bakımından bariz benzerlikler ve farklılıklar sergiliyor. Bu, yazarın bir yandan kendisine ait, sanatının kimliğini belirleyecek olan gelenekleri oluştururken, diğer yandan yenilik arayışları içerisinde olduğunun somut belgesidir.

"Babam ve Kiraz Ağacı"nda bir öykü anlatıcısı yok. Anlatıcı odak figürün ardına gizlendiği için, yapıt bir anı izlenimi bırakıyor.[3]

Anlatıcının odak figürün maskesine bürünmüş olması, yapıta "ben" anlatıyı ve geçmiş zaman kalıplarını kullanmayı dikte ediyor. Bunun yanında, odak figürün yazar tarafından belirgin olarak altı çizilen sahiplenme duygusu da birinci şahsa ait iyelik eklerinin (annem, babam, benim sevdiğim frenküzümleri, bahçemiz, evimiz vb.) kullanımını sıklaştırıyor.

Edebi bir malzeme olarak kullanılan karakterlerin (özellikle odak figürlerin) özel adlarının olmaması Andaç'ın öykülerinin ortak özelliklerinden birisi. Yazar, özel ad yerine şahıs zamirlerini kullanmayı yeğliyor.

Altı çizilmesi gereken bir özellik de, bu yapıtlardaki öykü kişilerinin azlığının, odak kişinin duygularının yoğunluğunun, derinliğinin ve soyut kavramların çokluğunun dikkat çekici nitelik ve niceliklerde olmasıdır. Aslında, tek bir lirik kahramanla duyguları yoğun bir biçimde aktarma şiir türüne özgüdür. Bu açıdan ele alırsak, Andaç'ın şiiri (hatta müziği) düzyazıda denediği izlenimini ediniriz. Andaç bunun en güzel örneğini "Yüzüm Özleminle Solacak" adlı öyküsüyle verir : "Ey benim canımın canı, bil beni..."; "Ey rüzgârın yönsüz yeli, benim efendim ol"; "Sesimin sesi ol, ey canım"; "Ey cenkdeşim, yiten gölgede kalan izim"; "Ey canımın canı efendim, avazlanan sesimle dinle"; "Ey benim sırdaşım, yazıcım"; "Ey canımın canı, zühreyıldızım..." Odak figürün monoloğunda muhatabına seslenişini örnekleyen bu hitaplar kulağı okşayan bir melodiye sahip.

"Babam ve Kiraz Ağacı", bu açıdan yazarın ilk iki öyküsünde ağırlıklı olarak kullandığı yöntemden ayrıldığını gösteriyor. Andaç, bu yapıtında yalnızca

düzyazıya özgü dil kullanım kurallarına uymayı daha uygun buluyor. Çünkü, bu öyküde, yukarda bahsettiğimiz sübjektiflik yerini objektifliğe bırakıyor : "Yüzüm Özleminle Solacak"ta, "Benim gök gözlü selvicanım, şimdi bilemezsin ki sözün okyanusuna açılıyoruz seninle", diye başlayan monoloğunda anlatıcı / figür, durup dinlenmek bilmeden duygularını aktarma çabası içerisindedir. Oysa "Babam ve Kiraz Ağacı"ndan alınmış olan aşağıdaki cümle figürün iç dünyasına ait değildir : "Yağmur hafifçe çiselemeye başlamıştı. Babamla, bin yıllık ayrılığın özlemini giderircesine, söze dalmıştık."

Bunların dışında Andaç, yapıtlarına, anlattığı konunun satır aralarındaki anlamı konsantre olarak veren bir epigramla başlamak; Türk müzik kültürüne ait yapıtları montaj tekniğiyle öykülerine yerleştirmek; düzyazı türlerine özgü grafiksel görüntüyü bozarak ve farklı yazı karakterlerinden yararlanarak anlatım aracı olarak kullanmak gibi bazı uygulamalara gidiyor. Bu saydığımız nitelikler arasında sonuncusunun "Babam ve Kiraz Ağacı"nda kullanılmaması, yapıta klasik düzyazı görüntüsünü kazandırıyor ve yazarın daha geniş okuyucu kitlesine seslenmesini kolaylaştırıyor.

Konuşma dilinden arınmış saf yazı dilinin kullanımı, Andaç'ın her üç öyküsü için de geçerli.

"Babam ve Kiraz Ağacı"nda anlatım konumu kişisel. Buna bağlı olarak içe bakış perspektifinden yararlanılıyor : "Kollarının beni destekleyen sıcaklığı güven veriyordu"; "Bisikletin arka lastiğine sürtünen dinamodan çıkan sesle babamın anlattığı masal ninnilemişti beni" vb. Yine kişisel anlatım konumuna uygun olarak, figürün başından geçen olayları, gördüklerini, duyduklarını ön plana çıkartma eğilimini gözlemliyoruz : "Dokunaklıydı sesi. Gideceğimiz yerde ilk aşkını yaşadığını bilirdim. Kentte bir kına gecesinde, uzun, siyah saçlı, güzel gözlü genç bir kadın kardeşimle beni kucağına almış, bağrına basarak ağlamıştı."

"Babam ve Kiraz Ağacı"nda kesin tarihler verilmiyor. Ancak, yazarın bırakmış olduğu ipuçlarından tahmin yapma olanağımız var. Örneğin : Odak figürün anne ve babasını kirazların olgunlaşmaya durduğu baharın son günlerinde ziyaret ettiğini; 12 Mart'ta tutuklanmasından yola çıkarak 1971'de erginlik çağını yeni tamamlamış bir delikanlı olduğunu çıkarabiliyoruz. Buna karşılık diğer iki öyküde zamanla ilgili bir anıştırma yok. Bu yapıtlarda (özellikle "Çekerim Ayrılık Seni Bir Zaman"da) olaylar, lirik duyguların yoğunluğu arasında zaman ve mekân kavramlarını geri planda bırakarak veriliyor.

Her üç yapıt için de durak yeri (yaşanan mekân) olarak kent seçilmiş. Andaç'ın yapıtlarındaki eser kişileri, kent yaşamından, buradaki yaşam koşullarının zorluklarından hiç şikâyet etmiyorlar. Bu konuyla ilgili en ufak bir imada bile bulunmuyorlar. Onlar, tüm dikkatleriyle yalnızca kendi iç dünyalarında olup bitenleri aktarmaya konsantre olmuş gibiler.

Ancak, "Babam ve Kiraz Ağacı"nda kent çağdaş bir sorunun, kente göçün durak yeridir. Bu göçte de yanıp yakınmalar yok, ama gelenekleri sağlam toplumlara özgü sosyal psikolojiyle ilgili bir özellik belirgin kılınıyor : Gidilen yeni ortamı kendine adapte etmeye çalışmak. Babanın, odak figürün çocukluk şehrindeki evin bahçesinde bulunan kiraz ağacından bir fide getirip, yeni evinin bahçesine dikmesi, bu psikolojiyi sembolize eder.

Anlatıcının/odak figürün, bireyin bu yaklaşımına (yani kendisi adapte olmak yerine çevreyi kendisine adapte etme eğilimine) bakış açısı benimseyici. Hatta denilebilir ki babasının yaptıklarına hayranlık besliyor : "Bütün bir gün bu ağacın duldasındaki çardakta oturmuş bahçeyi solumuştum adeta. Babamın yazdığı mektuplarda, 'bir huri eksik' dediği bahçeydi. Çocukluğumuzun kentinde, bin bir çabayla kurduğu bahçenin bir benzerini burada var etmişti."

Ancak, aynı figürün kendisine ve gençliğinde gerçekleştirmiş olduğu eylemlere bugünkü bakış açısı, ironik : "Onun (baba) bu hengâmesine pek aldırmamıştım. Ben, ülkeyi onun özleyip kurduğu böylesi bir bahçeye çevirmenin *sevdasındaydım.*" Özellikle Rus yazar Turgenyev'in *Babalar ve Çocuklar* adlı romanını çocuk kafasıyla yorumlayışında yoğun bir ironi hissedilir. Bu eleştiri çocuk kafasının yanlış yorumunu algılayamayan büyüklere de yöneliktir. Öyküde dış dünyaya yöneltilmiş olan diğer bir eleştiri de (hatta alay) sonu "ist"le biten sözcüklere karşı bir zamanlar gösterilen tepkiyedir.

Konunun anlatılış biçimine uygun olarak, yani bir anıymış gibi sunulması nedeniyle zaman kurgusu yalnızca geriye dönüş tekniği üzerine kurulmuş.

Sonuç olarak, "Babam ve Kiraz Ağacı" içeriği ve dil öğelerin kullanımı bakımından klasik formlara çok daha yakın bir öykü olarak görülüyor.

SUZAN SAMANCI

Kaygı

AÇIK pencereden alasulu tomurcukların kokusu sızıyor, farfaracı kuşların, çocukların sesi doluyordu odaya. Odanın sağ köşesine lal rengi gölgeler düşmüştü.

"Ne dırlaşıyorsunuz?" dedi, evin küçük oğlu. Baba gözlüklerinin üstünden baktı. Masadaki meyve sepetine uzandı. Karısı tarazlı kumaşı temizlerken yüzü sirke satıyordu. Adam elmayı yemekten vazgeçti; her zamanki köşesine oturdu. Geçen gün, "Yerken ne çok homurtu çıkarıyorsun öyle," diye çıkışmıştı karısı. Adam bozuntuya vermemiş, "Takma diş olunca çıkarıyor işte!" demişti.

Adam ellerini nereye koyacağını şaşırdı. Koltuğun kolluklarına tutundu, ellerini dizine koydu sonra. Elleri dizindeyken objektife poz veren bir köylü gibiydi. Kasten esneyip "Hey hey!" dedi. Kadın burnundan soluyarak yan gözle kocasına baktı. Adam gülümserken kadın ciddileşti; alnındaki üç çizgi daha çok derinleşti. Adam ellerini cebine sokup topuğunu yere vurarak ritim tutmaya başladı. Karısının dudağının kenarından sarkan ipliğe takıldı gözü. Huylandı. Onu uyarmak istercesine öksürdü. Topuğunun sert vuruşuyla birlikte bir daha bir daha öksürdü. Kadın, kocasının bu uyarışını yarım öksürükle yanıtladığının ayrımında değildi. Sonra aynanın karşısındaymış gibi irkildi, alnına düşen kırçıl perçemi geriye attı; dudağının kenarındaki ipliği yuvarlayarak aldı. Elleri uyuşmuş, şakakları seğiriyordu. "Oldum olası şu sıçankırı kumaşları temizlemekle geçti ömrüm..." diye düşündü. Sonra, "Şimdiki aklım olsaydı..." diye mırıldanırken omuzları inip kalktı. Kocasına sinirlice bir bakış fırlattı. O anda kedi bir kurtarıcı gibi mırlayarak odaya girdi. Adamın gözbebeklerinden gizli bir sevinç geçti. Kediyi alıp okşadı. Kadın sıçankırı kumaşı fırlattı, sesi ıslık gibi çıktı. "Pısırık sen de! Ancak kedi sevmesini bilirsin sen," dedi. Adam koltuğa güvenle kaykıldı, kasıtlı bir öksürükle güvenini tazeledi, "Hayvanı bile..." dedi, sustu. Kadın odadan çıkarken tahta döşemeler gıcırdadı, adam başını salladı, "İşin bitti tabii!" diye mırıldandı.

Dışardaki hırçın gürültü kesilmişti. Işık gölgeleri cama yansırken, kısa aralıklarla polis sirenleri duyuldu, iki ürkek kumru havalandı. Adam, odanın köşesinde boyalı gelin gibi gülümseyen küpe çiçeklerine baktı, dalıp gitti.

Yıllarca iğde ve çam ağaçlarıyla çevrili kuşlak bahçedeki lojmanlarda oturmuşlardı. Kapı önlerinde yediveren gülleri, saksılarda camgöbeği ve hanımeli...

Sabah kocalarını işe yolculayan kadınlar temizlik için yarışırdı. Baharda yatak odaları pembeye, oturma odaları maviye boyanırdı. Uygun yerlere de salın-



Alberto Giacometti, 1949

cak yapılırdı. O zamanın çocukları sessizdi nedense. Akşamüstü balkonlar yıkanıp yemekler yapıldıktan sonra kocalarını beklerdi kadınlar. Taze gelinler aynaya bakmaktan yorulur, göğüslerinin arasına esans damlatırdı.

Hevesle balkona sofrayı kurar, her gece kocası için buzlu cacık yapardı; bir de közlenmiş biber. Kocası yemeğini yer yemez dışarıya çıkardı. Her seferinde, 'Toplantım var," derdi. 'O toplantılar' gözünde öyle büyürdü ki; çünkü kocası "Fakir fukara için çalışıyoruz, biri yiyip biri bakmasın!" derdi. Ama 'o toplantıları' hep merak etti. İhtilal olunca evdeki kitapları da bodrumda yakmışlardı. Çocuklar uyuduğunda korkardı; onların yanına kıvrılır, kapının sürgüsünü yoklardı ikide bir...

Kocaları ayartıp onlardan para sızdıran 'sarı' kadına da kafayı takmıştı. Bir keresinde pastanede dondurma yerlerken görmüştü 'sarı' kadını. İki adamın arasına oturmuş, mini eteğinin içinde yaylanıyor, koca memelerini hoplata hoplata kahkahalar atıyordu. Nasıl da ürkmüştü. O an kocasının kibarca dondurma yemesine sinirlenmiş, 'onu önemsiyor besbelli' demişti içinden. Eve geldiklerinde yüzünü asmıştı asmasına, ama kocası ayrımına bile varmamıştı. Kulağını radyoya dayayıp maç dinlemiş, el kol hareketleriyle hop oturup hop kalkmıştı. Kocasının maç dinlemesi bile önemliydi. Çocuklarını uyutup, çamaşırları çitilemişti; sonra yıkanıp askılı geceliğini giyip kocasının karşısına geçmişti. 'Sarı' kadın gibi ayak ayak üstüne atıp eteğini yukarıya çekmişti. Kocası çizgili pijamasının içinde kükremiş, "Ulan sende mi?" demişti.

O gece sıcaktan huysuzlanıp, uyanan çocuğunu emzirmiş, sivrisinek vızıltısını dinleyerek sabaha dek ağlamıştı.

Kadın soluyarak odaya girdi. Tül perdenin eğriliğini düzeltir gibi yaptı, yan gözle, dalıp giden kocasına baktı. "Nesinden korkuyordum ki şunun!" diye mırıldandı. Kocası karısını yumuşatmak istercesine "Bir şey mi dedin?" dedi. Kadın : "Hepiniz böylesiniz, işe yaramayınca evden dışarı çıkmazsınız." Adamın dudaklarına buruk bir gülümseme yayıldı. "Dışarda hiç kimsecikler yok ki!" diye omuz silkti. O sırada bir siren sesi duyuldu. Kadın balkonun kapısını açtı. Karanlığın akışkan sessizliği içine işledi. "Saat kaç? Oğlan gelmedi," dedi kaygıyla. Adam, "Ders çalışmıyor muydu?" dedi. Kadın yanıt vermedi, yerdeki sıçankırı kumaşı katladı. Yüzü pancar gibi kızarmıştı. Adam içeriye dolan soğuk havadan rahatsız oldu. Kalktı, odanın bir ucundan bir ucuna gidip geldi. "Dün," dedi. "Sadık'ın karısını yolda gördüm. Pazardan dönüyordu, ilkin görmezlikten geldi, sonra durdu. Sadık kalp krizi geçirmiş. Pek üzüntülüydü," dedi. Kadın, "Sevmem o kıskanç mıymıntıyı," diye dudak büktü. Adam elmaya uzandı, "Üşüdüm yahu, henüz ikinci cemre düşmedi!" dedi. Kadının sesi serinliği deldi. "Cemreleri pek bilirsin ya! Başka odaya geçiver sen de," dediğinde, adam elindeki elmayı bıraktı, "Cık cık" yapıp odadan çıktı. Kadın divana uzandı, sızlayan eklemlerini ovuştururken tavana bakıyordu. İçinde bir top ateş güllesi vardı sanki. 'Buz gibi havuzun içine dalıverseydim' diye düşündü. Yaşlılık lekeleriyle dolu pütürlü ellerini garipserken kendine acıdı, boğazı düğümlendi. Ağlamamak için yutkunup dişlerini gıcırdattı. Göz kuyruğunu kuruladı. Gözyaşlarını kocasına göstermek istemiyordu. Asansör homurtusu oğlunun geciktiğini anımsattı. Yerinden doğrulduğunda kulakları uğulduyordu. Elinin üstündeki lekeleri saydı, "on bir tane" diye mırıldandı. Kalkarken eklemleri kütürdedi. Balkonun kapısını kapattı. Perdeyi aralayıp sokağa baktı. Yeni tomurcuklanan ağaçlar sokak lambası altında dağınık saçlı kadınlara benziyordu. Telaşlı iki genç hızla geçip gittiler. Parmaklarının ucunda yükseldi, camın hayali buğusunu sildi. Aklına önemli, önemsiz, bölük pörçük anıları geliyordu : çocukken komşunun teldolabından çaldığı akide şekerleri, şaşkaloz fırıncının göğüslerini okşaması, o içli ağlayışları, uykusuzluğu ve korkuları...

Divan örtüsünün buruşukluğunu düzeltirken asansör homurtusu ve siren sesi birbirine karıştı. Mutfağa gittiğinde kocası musluğu açıp kapıyor, akan suya bakıyordu. Kadın öylece durup kocasına baktı, sonra, "İlacım," dedi. "Oğlan

gelmedi, korkuyorum!" Adam yüzüne sıçrayan su damlacıklarını sildi, "Kimliğini unutmuş biliyor musun?" dedi. Kadının elleri titredi, ilacını susuz yutuverdi. "Formül ezberlemekten akıl mı kaldı onda," diye mırıldandı.

Adam dört adımlık antrede dolanıp duruyor, kadın pencereden bakıyordu. Acı bir fren sesi ile irkildiler. Adam, "Gidip bir bakayım," dedi. Kadın içindeki boğuntuyu bastıramadı, dudaklarını ısırdı, "Memleket dedin, geldik işte!" dedi. Adam ayakkabısını giyerken asansör kapısı gıcırdadı. Durdu. Kulak kabarttı. Zil sesi ile birlikte bakışıp gülümsediler. Adam dürbünden bakarken, "Kerata!" dedi. Kapıyı açtı. Kadın derin bir nefes aldı. "Oğlum!" diye sarılıp boynundan öperken, adam da sevinçle elmaya uzandı.

SUZAN SAMANCI'NIN ÖYKÜLERİ ÜZERİNE BİR DENEME

TUFAN ERBARIŞTIRAN

Suzan Samancı'nın öykülerinde bireysel anlayış kurgusal olmaktan çıkarak yörenin geleneklerine taşınmış, insani değerler doğanın yaşanabilirliği ile bütünleştirilmiş.

SON ÇIKAN yayınları tararken gözüme ilişen, eleştiriye değer bulduğum kitapları incelerken Suzan Samancı'nın iki öykü kitabı dikkatimi çekti. Önceden hazırladığım okuma programımı bozarak iki kitabını da okudum.

Güneydoğu yöresi (Diyarbakır ağırlıklı) üzerine gözlemleri ve doğa/çevre ilişkisi anlatımı okuru hemen sarıp sarmalıyor. Öykülerindeki anlatım zenginliği salt gözlem yeteneğinden kaynaklanmıyor elbette. Bununla birlikte öykünün kurgusunu ve doğaçlığını kahramanların üzerine hafifçe serpiştirip, güneydoğunun yöresel kimlik sorununa ve geleneklerine sözü getirip bırakıyor. Bana nedense kitaplarındaki doğa ve çevre anlatımı ünlü Cengiz Aytmatov'u anımsattı. "O aydınlık mavi gecede, bizim gibi toprak da mutluydu. ... Tatlı bir huzur yayılıyordu bozkırdan. Arkta su şırıl şırıl akmaya devam ediyordu." "Kırılgan Kent" adlı öyküsünden kısa bir alıntı yapmak gerekirse, "Diyarbakır bungun bir sıcaklık altında inliyor. Ötelerde ipliksi sıcaklık elle tutulur gibi. Yaylanıyor. Dicle nehri cılız, bulanık... Hasat sonrası ovalarda sarı bir çöl kuraklığı. Buna karşın belli belirsiz bir devinim duyumsanıyor." Çok açık bir tanımlamayla Aytmatov'un doğa ve bozkır sevgisi insan ve onun emeği üzerine nasıl yoğunlaşmışsa yazar da aynı kurguyu kendi romanlarında yaratıyor.

Sayın Samancı'nın öykülerindeki kahramanlar güneydoğu ağırlıklı olsa da, belirli bir anlayışı çağrıştırsa da, her şeye karşın öncelikle edebiyat kaygısı taşıması, örneklerini sıkça okuduğumuz sıradan bir anlatımla yazılmış olan militan ve ideolojik öykülerin yanında çok daha sevimli, eli yüzü düzgün bir anlayışla karşımıza çıkıyor. Sözgelimi, etik anlamda yöre insanının gelenekleri, istekleri, düşleri yalın ve anlaşılabilir bir dille yazıya dökülüyor.

Kıraç Dağlar Kar Tuttu adlı kitabında 'Tık Tık" adlı öyküyü – ilgimi çekenlerden olduğu için – burada irdelemek, tanıtmak istiyorum. Bu öyküde kahraman silik ve belki de hayali biri. Ayrıca bunun pek de önemi yok. Çünkü, bu türden olaylar o kadar çok yaşanıyor ki... Öykünün adsız kahramanının evine gelinceye kadar yaşadığı nevrotik çöküntü, içsel yıkıntı aksiyon ağırlıklı bir anlatımla kaleme alınmış. "Arkama bakamıyorum; gelip geçene dek. ... Küçük çatlak bir el, tetiğe basacak : Tık tık." Öykü böyle başlayıp gidiyor. Kahraman her an öldürülme korkusunu öylesine üzerinde taşıyor ki, bu korku bedeninden bir parça oluyor adeta. Aklın, mantığın ve duygunun çözemediği, çölde kaybolmuş

bir çocuğun yürek parçalayan haykırışları gibi gizli bir isyan, haykırış/yardım duyuyorsunuz. Yoldaki kaldırım taşları, soğuk gölgeli yollar ("... daracık sokaklar tenha. İleride biri bekliyor. ...İçimde tık tık sesleri çoğalıyor.") canlı bir anlatımla kahramanın peşine takılan birer imge olarak boy gösteriyorlar. Güneydoğu'da sıkça rastlanan yargısız infazlardan biri değil (iyi ki de değil) yazarın anlatmak istediği. Güneydoğu sorununu genelden özele indirip bireyin önemini vurgulamak, siyasal gelişimin algısal düzleminden ustaca sıyrılıp yarı düşsel kahramanların kişiliğinde yansıtmak kaygısıyla öyküleri karşımıza çıkıyor. Nitekim bir sonraki öyküsünde de (Bay X) aynı sorunsallığı taşırken ideolojik ve marjinal bir kolaycılığa kaçmadan (belki de güç olanı yeğleyerek) sözel/siyasal geçerliliğe yüz vermeden mesajını veriyor. Bu öyküsünde Bay X (büyük olasılıkla Özel Hareket Tim elemanı) kanlı düşler ("... Kısa aralıklarla daldığında hep aynı düşle sıçrıyordu : rüzgârda sallanan dev bir ağaçtan kesit kafalar yere düşüyor, hep ağızdan haykırıyorlardı.") görmektedir. Öldürmenin insani değerlerin çok ötesinde olan 'vahşeti' yaşar ve... kanlı düşler sıralanır. Bay X 'emir' karşılığında ölüm makinesine dönüşür. Oysa ruhunun derinliklerinde yeraltı suları gibi akan yarım kalmış düşleri, istekleri, duyguları vardır. Bunları yaşayamamanın yarattığı çözümsüzlük, yörenin insani gelenekleriyle birleşince yaptığının ayırdında olmaya başlar. Bilinen sonun başlangıcı olan septik morbilite bu kez tabancanın namlusuna tüneyiverir. Bay X kendi beylik silahıyla beceremediği yaşama, başka yaşamları ortak etmeme gibi evrensel bir dürtü ve ahlak yapısıyla son verir.

Suzan Samancı'nın öykülerinde bireysel anlayış kurgusal olmaktan çıkarak yörenin geleneklerine taşınmış, insani değerler doğanın yaşanabilirliği ile bütünleştirilmiş. *Reçine Kokuyordu Helin* adlı kitabında Bedo Usta diye bir öyküsü var. Bir çömlekçi ustası yörede yaşanan 'sıkıntılı' anları tanımlarken, ayırdında olarak öyle bir cümle söylüyor ki... 'Öte dünya var mı yok mu bilemem! Deste deste güzelliklerdir bu dünya.' Bu sözlerin çözülebilir bir anlamı olduğu kadar felsefi derinliği de var. Bu öyküde kadınların kendi aralarındaki çekememizlik, el işi, yemek yapmak gibi gereksiz uğraşlarla zaman öldürmelerini anlatırken aynı edebiyat kaygısını bırakmadan yörenin güzelliklerini sergilemesi, Bedo Usta'nın ağzından bu dünyanın hepimize yetecek kadar geniş ve güzel olduğunu söyletmesi öykünün devamlılığı açısından son derece önemli bir süreci kapsamakta. Bir türlü paylaşılamayan Güneydoğu'nun bireysel/kırılgan yüzünü gelenekleri ve özgün doğasıyla birleştirip kişileştirip karşımıza getiriyor.

Her iki öykü kitabında da anlatımın yalınlığı, dilin akıcılığı ve sadeliği ilk başta göze çarpan temel unsurlardan. Her ne kadar ayrıntılara bazen gereğinden çok yer verse de (ki bu ayrıntılar kişiler ve aksiyon üzerine olsa idi çok daha iyi olurdu), bunlar olabilir türden küçük yanılgılar... öykülerindeki betimlemeler, ayrıntılarda doğanın ve kentin (Diyarbakır) bütünselliği ile ele avuca sığan bir birliktelik kazanmış. Yörenin geleneksel yemekleri, giysileri, çevredeki böcekler, iklim şartlarının oluşturduğu doğal görüntüler vs. kişilerin duyguları, idealleri, yaşamları ile sıkı sıkıya bağlantılı bir biçimde (anlayışta) anlatılmış.

Öykülerinde yer alan kişilerin nevrotik depresyonu, yörenin özgün koşullarından dolayı üzerindeki korku ve yalnızlık ile birleşince okurla bir yol arkadaşı gibi olmasa da satır aralarındaki 'ince' mesajları toplatarak yola çıkarıyor Saman-

cı. Böyle olunca da bazen bir çömlekçi ustasının felsefi derinliği olan sözlerini cebinize atıyorsunuz, bazen de ölmenin/öldürmenin nevrotik açmazlığını psikiyatrist anlamda tartmaya çalışarak satırlarda geziniyorsunuz. Doğanın kendi yapısında var olan yenilenme/yaratma ikilemi kişinin 'içkin' oluşumu ile aynı kazanda birleşiyor. Bedo Usta'nın söylediği gibi, "Bilmemek, kör bir yılan olmaktır. Bilen kişiler bal arılarıdırlar, renk renk çiçeklerin eğirlerini toplayıp insanlara bal sunanlardır." Öykülerdeki aksiyon azlığı doğanın (yörenin) betimlemeleri arasında pek de kaynayıp gitmiyor aslında. Betimlemeler arasında aksiyon ve devinim hiç de sanıldığı gibi ekonomik değil. Belki öykünün kendi yapısından kaynaklanan konuya doğrudan giriş, (ön hazırlık yapmaksızın) zorunlu kısalık bunu gerektiriyor olabilir. Öyküyü 'oya' sanatı gibi dantel gibi örmek, bezemek yerine kahramanı aksiyona yöneltip, okuru da içine alacak bir biçimde sürüklemek yazılan konuların içeriğine daha da geniş bir katkı sağlayabilirdi.

Özellikle değinmek istediğim konu, zaman kavramını belirgin bir biçimde okurun bakış açısından çalarak kahramanın yeterince yakalayamadığı değere, yani olayın kurgusuna yükleme yetersizliği üzerine olacak. Biçimsel değer taşıyan, ama öte yandan da 'zamanın' kurgusal yapılanma üzerindeki etkisini göz ardı ederek kahramanı yola çıkarmak tehlikeli bir başlangıcı olmuştur her yazar için. Öykülerde okuru anlatım biçiminden kaynaklanan serbest dolaşıma nedense çıkartmıyor yazar. Hemen her öyküdeki 'neden' sorusuyla daha ilk başta sonraya sarkacağı bile belli olmayan bir sahiplenme telaşı seziliyor açıkça. Bunun nedeni kurguyu çatarken 'zaman ve akışın' belirleyici öneminin dışlanmasıdır. Okuru bir yol arkadaşı gibi dağlarda, caddelerde, çeşitli biçim ve renkteki kuşların yanına taşıyor, ama öte yandan da 'zamanın' taşıyıcı ve belirleyici birlikteliği kahramanın davranışlarına yansımıyor. "Ölüm Kenti" adlı öyküde buna benzer bir yanıt bulabiliriz. İlk sayfanın tamamında 'zaman' kavramı adeta hiçe sayılarak göz ardı edilmiş. Betimlemeyle okurun ilkin ne olacak sorusunu sormaya fırsat tanımayan bir bencillik var. Sonraki sayfada ise kadının kocasına ölüm haberini verişi ve bu sürecin işleyişi 'zaman' kavramının duyurusal anlamda okura verilmesi gereğinden fazla 'harekete' yol açmış. Dolayısıyla bu öyküde 'zaman' kavramı dengesiz kullanılmış.

Öykülerde salt dikkat edilmesi gereken değer betimleme ve 'ince ironi/mesaj'değildir kuşkusuz. Öykünün başlamasıyla birlikte 'zaman' kavramının ne denli güçlü ve ekonomik kullanıldığı, olayın örgüsünün kahramanların sırtına ağır gelip gelmediği gibi daha birçok belirleyici faktörün dikkate alınması gerekiyor. Bütün bunlara karşın her iki kitabı da dili, yalınlığı ve betimleme değerleriyle birlikte öykü okurları için keyif alınarak okunacak düzeyde.

Bilmem dikkate alacak mısınız, uzun soluklu bir roman ya da uzun öyküye ne dersiniz?

ÖYKÜDE MEKÂN

LEYLÂ RUHAN OKYAY

Bütün varlıklar tek bir mekâna açılır,
dünyadaki içtenlik mekânı.
– Rilke

YAŞAMIMIZIN ayrılamaz bir parçası olan mekân, bütün sanat dallarında çeşitli biçimlerde ortaya çıkar. Tabii en somut olarak mimaride.

Mekânla yaşamöyküsümüz başlar, çiçeklenir, gelişir, sonlanır.

Mimaride mekân tasarımında nasıl çizgiyi kullanıyorsak edebiyatta, öyküde, şiirde de dili kullanınız. Öykü içinde yer alan mekân tanımlamalarında ayrıntılar, nesneler istediğimiz atmosferi yaratmamızı sağlar. Öyküyü yaşatır.

"Kısa öyküde dış çevre, öykünün yaşandığı mekân, bu mekânı tamamlayan nesnelerin yüklendikleri anlamlar da ilginç bir yorumlama alanıdır. Çoğun asıl anlama, sorunsala gönderir bu yorumlama alanları. Daha çok kişilere..."[1]

Sesler, kokular, imler, bütün duyularımızı çalıştırır. Bizi geçmişimize götürür ya da geçmişten bir şeyler anımsatır, orada buluveririz kendimizi. Zaman, tarih değişiverir birden.

"En uzak anıları içimizde yerleşik kılan, bilinçdışı güçlerdir."[2]

Dolayısıyla mekân kurgusu, okurda da, yazarda da geçmişine, birikimine bağlı olarak farklı algılanır ve düş gücüyle örülür.

"Belleğimizde öyle mikrofilmler vardır ki, üstlerine ancak imgelemin güçlü ışığı düştüğünde görünür hale gelir."[3]

Öyküde mekânı iki bölümde inceledim. Birinci bölümde yazın ürünlerinde okur tarafından nasıl algılanıyor, ikinci bölümde ise, yazma sürecinde mekân yazarları nasıl etkiliyor ve yazın ürünlerinde nasıl yer alıyor soruları çevresinde...

ÖYLE bir tanımlama olmalı ki mekâna ilişkin, içine almalı okuru. Söz gelimi öykünün bir bölümü trende geçiyorsa koltuklardan birine ilişivermeli, katılmalı diyaloglara. Gözucuyla pencereden dışarı baktı mı akan kentleri, ağaçları çiçekleri görebilmeli. Kompartımanın kokusunu duyabilmeli, ya da pencereden gelen temiz havayı solumalı. Yaşamalı içinde. Kimi kez tiyatro, kimi kez de sinema izler gibi. Ya da oyunculardan biri olmalı okurken.

Mekân tanımlamanın edebiyatta önemli bir yeri var. Kurmacanın temel taşlarından biri denebilir.

"Demek ki çevre ya da nesneler, öyküde süsleme öğeleri değil, anlatının olmazsa olmaz örgenleri olarak görülmelidir. En çoğu, öykünün irdelediği sorunlar ve kişiler için bir art-alan yaratabilirler. Tamamlayıcı bir işlev taşırlar. Ayrıntılarla veriliyorlarsa eğer, daha etkileyici olacakları da kuşkusuzdur."[4]

Sokaklar, kentler, yaşamın, insanın ayrılamaz birer parçası ise ve yazdıklarımızda insanı anlatıyorsak, onları yaşadıkları mekânlardan soyutlayamayız.

"Bir İtalyan romanında, süpürgesini çayır biçen bir orakçının görkemiyle sallayan bir çöpçünün öyküsünü okumuştum. O anda asfaltın üstünde düşsel bir çayırı, ona gençliğini anımsatan, gerçek doğanın içinde güneş doğarken biçtiği o geniş çayırı düşlüyordu."[5]

Yazarken, ya da okurken mekânla bütünleşiriz. Yazarlar öykülerini kullandıkları dil, yazınsal biçem aracılığıyla okura aktarırlar. Mekânları da ona paralel olarak biçimlenir.

"Birden karşıma, lambasıyla bir oda çıkıverdi, neredeyse içimde çarpan bir oda. O anda o odanın bir köşesiydim."[6]

Kimi yazar, onu ayrıntılı tanımlar; Murathan Mungan'ın *Son İstanbul* adlı kitabındaki, 'hamam' tanımlamasında olduğu gibi. (Hamamı, kokusu, buğusu, sıcaklığı, ıslaklığı ile yaşatır.)[7]

Kimi yazar da mekânı, olay örgüsünde, belirleyici bir öge olarak kullanır. Edgar Allan Poe'nun belleğimizde silinmez izler bırakan 'Amontillado Fıçısı'[8] adlı öyküsünde, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun 'Döşeli Oda', 'Perili Köşk' adlı öykülerinde olduğu gibi.[9]

Georges Perec de *Şeyler* adlı kitabında, 60'lı yılların bir öyküsünü yoğun mekân tanımlamaları içinde işler. Kahramanları Jerome'la Sylvie'nin yeni bir yaşama başladıkları yıllarda, özgürlüklerinden hiç ödün vermeden, her şeye sahip olma düşlerini gerçekleştirmek için verdikleri savaş ve ödenen bedel akıcı bir dille anlatılır.

"Akşam odası olacaktı burası. Kışın, perdeler örtüldüğü zaman, birkaç ışık noktasıyla – kitaplıkların durduğu köşe, müzik dolabı, yazı masası, iki kanepe arasındaki sehpa, aynadaki belli belirsiz yansımalar – tüm nesnelerin, cilalı tahtanın, zengin ve ağır ipeğin, kesme kristalin, yumuşacık derinin parlayacağı gölgeli büyük mekânlarla huzur dolu bir liman, bir mutluluk ülkesi olacaktı."[10]

Bazen de hiçbir tanımlama yapılmadan, o atmosfer, mekân duyumsatılır okura. Okurdan okura göreceli olarak değişir mekânın algılanması. Okurun kendi geçmişi ve birikimlerine bağlı olarak.

"Herbirimizin, gerçek bir geçmişin ötesinde karanlıklar içinde yitip gitmiş bir düş evine, bir anı-düş evine sahip olduğumuzu söyleyebiliriz. (...)

"Aslında burada, imgenin ve anının birliği, imgelemin ve belleğin birbirine karışan işlevselliği içindeyiz."[11]

Sait Faik'in öykülerinde, çoğu kez ayrıntılı mekân tanımlaması yoktur. Ama diyaloglar, konuyu ele alış biçimi ve usta anlatımıyla biz o mekânı algılarız. Bazen de mekân, hiç alışılmadık bir tarzda girebilir öyküsüne, hem de ayrıntılı biçimde betimlenerek. Evlenme fikri ile özdeşleştirdiği "Melahat Heykeli" adlı öyküsünde olduğu gibi...

"Fikir; oğlanı evlendirmekti. Bir yazıhane düşünün... Her camı tozlu olsun, defterlerini sinekler kirletmiş olsun. Kasa defterinin kenarındaki mürekkep lekesi on iki senelik olsun. Yazıhane üstünün kalın camını, senelerin tozu, buzlu cam haline getirmiş olsun. (...)

"Sandalyelerin oturacak yerlerindeki soluk minderler, mihveri etrafında dönmeye dönmeye döner olduğu unutulmuş koltuklar... Evet hiçbir şey, hatta evlenme fikri bile minderleşmiş, koltuklaşmış, kasa defteri haline gelmiş, benim

arkadaşı uykusundan uyandıramamıştı. Bir kez düşünmüş, fikir hoşuna gitmiş, çabucak bir kadın hayali, bir terlik, bir pijama, bir pudra lavanta kokusu duymuş, içi hafifçe ezilmişti ki : 'Ben evlenirsem ne ederim?' diye düşününce bu eziklik geçivermişti. Geçivermiş olsa iyi, yerini bir korku almıştı."[12]

Sait Faik o köhnemiş yazıhaneyi betimleyerek arkadaşının evliliğe bakışını nasıl da ustaca anlatıyor?

Öyküde, ya da romanda bildiğiniz gibi başlangıç bölümü çok önemlidir. Çoğu kez kolaylıkla buluruz o gizem dolu cümleciği. Bazen de zorlanırız.

Birçok öykü bilindiği gibi bir diyalogla başlar. Kimi kez, eylem içindeki karakterden yola çıkılır. Kimi kez de, en iyi başlangıcı kendi ortamının betimlemesinde bulur. Böylelikle okuru daha öykünün başında o mekânın içine alıverir.

Nezihe Meriç'in "Boşlukta Mavi," adlı öyküsünde olduğu gibi :

"Bir an, merdivenin alt başında durup bol geceliğinin içinde vücudunun sıcaklığını, kendi kokusunu, yüreğinin sessizce çarpışını, kanın düzgün dolaşımını duyarak her şeyin yolunda olduğunu haber veren hafiflendirici duyguyla yukarı baktı. Bu insana rahatlık veren, yayvan basamaklı, bir zamanlar cilalı olan, kahverengi boyalı, çekme parmaklıklı bir merdivendi. Bir taşra memleketinde, eski yapı, büyük bir zengin evinde, aşağı katın geniş taşlıklarından, yukarı katın aydınlık, büyük sofalarına çıkan bir merdiven.

Ama – o anda, sanki ilk kez görüyormuş gibi, büyük bir şaşkınlığa kapıldı. – o pencere! Merdivenin alt başında durulduğu zaman, yalnız gökyüzü görünüyordu. Masmavi..."[13]

Yazar, okuru eski ahşap evin içine alıp merdivenin alt basamağından gökyüzünü gören pencereye bakmasını sağlıyor. Okur, birazdan merdivenden yukarı çıkıp, bakalım neler yaşayacak?..

Harold Blodgett, kısa öykü teknikleri ile ilgili yazısında, "öykü kurmayı bir sahneler dizisi olarak düşünmek yazara yardımcı olabilir,"[14] diyor.

Sanki öykü, bir izleyici kitlesinin önünde, sahnede sergelenecekmiş gibi...

Öykü ya da romanda, olaylar, zaman, yer ve eylem birliği olan sahnelerin toplamı biçiminde değerlendirilebilir. Tabii sahneler beraberinde mekân ya da dekoru getirecektir. Öykünün geçtiği yer betimlenecek ya da yazın yoluyla oluşturulacak atmosfer okurun belleğinde oluşacaktır.

Dostoyevski'nin odaları, mekânları, kapalı ve karanlıktır. Eşyalar da onlarla uyum içinde, kasvetli ve yorgun.

Çehov, ayrıntılı mekân tanımlaması yapmaz çoğu kez, ama bütün öykülerindeki anlatım dili, ayrıntılar ve diyaloglarla, o atmosferi duyumsatır okura.

"Çehov, yazı sorunları üstüne kardeşi Aleksander'a şöyle bir öğüt veriyordu : 'Sözgelimi, su seti üzerindeki kırık bir şişenin boynundan küçük pırıltılı bir yıldız noktası çakıp söndü ve bir köpeğin ya da bir kurdun yuvarlak, kara gölgesi belirip koşmaya başladı, diye yazarsan, mehtaplı bir gecenin tüm etkisini iletmiş olursun.' "[15]

Kafka'nın yapıtlarında ise hep karanlık, tozlu, mekânlar anımsarız : "Yazınızdaki bütün özellikler mekânlarıyla özdeştir. Kahramanları da öyle."[16]

Onat Kutlar'ın öykülerinde Güneydoğu Anadolu'nun kent dokusu, avlulu,

yüksek tavanlı, taş evler anlatılır :

"O kiler kapısından gizli bir serinlik yayılıyordu ortalığa. Taş döşeme avlu, üstüne su yerine kolonya dökülmüş gibi, bu hafif akşamüstü serinliğinde ürperiyordu. Kenarlarda ayak basılmayan yerlerde taş aralıklarından yeşil otlar ve aslanağızları fışkırmıştı. Bir kedi sinirli ve kırık çizgiler gibi sıçrıyor, ağzının yanıyla otları çiğnemeye çalışıyordu."[17]

Ustalıklı anlatımıyla avlularda, odalarda dolaşır, ya da sessizce sedirde oturup kahramanlarının yaşamına girersiniz.

Aslı Erdoğan'ı, *Kırmızı Pelerinli Kent* adlı yapıtı mekân üzerine kurulmuş ve kahramanlarıyla özdeşleşmiştir.[18] Aslı Erdoğan, kendisiyle yapılan bir söyleşide bu durumu, "Mekân ve kişiler birbirlerinin ayna imgesi oluyorlar," diye açıklıyordu.

Harold Blodgett'in, "Öykü ya da romanı sahneler dizisi olarak alabiliriz," tümcesi bana Feride Çiçekoğlu'nun öykülerindeki mekânları ve onlardaki ayrıntıları anımsatıyor. Öykülerinin yanı sıra senaryolarının da bu denli başarılı olması, belki de mekânlarını üç boyutlu algılayıp öyküyü sinema gibi yaşamasından kaynaklanıyor?

Yazın ürünlerinde mekânı irdelerken kısaca çocuk öykülerinden de söz etmek istiyorum. Özellikle çocuk öykülerinde mekânlar, resimlerle desteklenerek daha da öne çıkar, düşsel dünyalarına alırlar okurlarını. Çocuk edebiyatında yazar olarak çocukların renkli düş dünyasına girebildiğiniz ya da onları o dünyada yaşatabildiğiniz oranda başarılı olursunuz. Onların düşlerindeki mekânlar soyut ve belki de hiçbir zaman ulaşılamayacak mekânlardır. Yetişkinler ise yaşadıkları ya da yaşayabilecekleri mekânları düşlerler okurken.

"Siz odanız hakkındaki her şeyi söylemek istiyordunuz. Okurun ilgisini kendi üzerinize çekmek istiyordunuz, oysa ona düş kurmanın kapısını aralamış oldunuz. İçtenlik değerleri o kadar alıp götürücüdür ki, okur artık sizin odanızı okumaz : Kendi odasını yeniden görür. Babasının bir aile büyüğünün, annesinin, bir hizmetçi kadının, 'yüreği sevgi dolu' o hizmetçi kadının, kısacası en fazla değer verdiği anılarının baş köşesine yerleşmiş bir varlığın anılarını dinlemek üzere yola koyulmuştur bile."[19]

Yetişkinlerin mekânları somuttur, çocuklarınki soyut.

İKİNCİ bölümde, yazma sürecinde mekân yazarın yapıtına nasıl giriyor, diye düşündüğümdeyse; geçmişte, çocuklukta, gençlikte yaşanan yerlerin, yeşille iç içe geçmiş sokakların, evlerin, kentlerin, uçsuz bucaksız alanların yaşamımızı ne denli etkilemiş olduğunu ayrımsadım. Bazen küçücük bir ayrıntı, duvarın üzerinde bitmiş bir ot, bir ağaç, bir ova, dökme demirden yapılmış bir kapı tokmağı ya da mozaik döşeli bir avlu, her yapıya, her kente ilişkin simgesel özellikler, yazın ürününün içine giriverir.

Yazma sürecinde kimi kez buğday tarlasında koşarken, kimi kez Bizans döneminden kalma bir kilisenin içinde seksek oynarken, kimi kez de babaannemin, cumbası kokulu siyah üzümlerle çevrili, ahşap evinin sedirine oturmuş bulurum kendimi. Ve o tarla, o kilise, o avlu ya da o cumba öyküme giriverir.

Kahramanlarım da, kurguladığım öyküde o mekânı paylaşırlar.

"Düş kurma, kendi varlığından doğrudan yararlanır. Bu durumda, düşün yaşandığı yerler imgelemimizde yeni kurduğumuz bir düşün içinde kendiliğinden yeniden kurulur. Geçmişte oturduğumuz evler içimizde ölümsüzleşmiş olduğundan, eski evlerin anılarını düş gibi yeniden yaşarız."[20]

Kısaca yazarın geçmişte yaşadığı yerler, kentler ve ayrıntılar öykülerinde yer alırlar.

"Yazar her yerde kendi bilgisiyle, kendi isteğiyle, kısacası kendi kendisiyle karşılaşır, hep kendi öznelliğine dokunur, yarattığı nesne elinin eremiyeceği yerdedir," diyor J. P.-Sartre.[21]

Amin Maalouf da *Tanios Kayası* adlı romanının başlangıç bölümünde aynı noktaya değiniyor.

"Yine de çocukluk günlerimin geçtiği bu yerleri hayal ettiğimde, gözümün önüne bir başka kaya gelmektedir. Heybetli bir koltuğa benzeyen, kalçaların oturduğu yer çukurlaşmış ve eskimiş, yüksek bir arkalığı ve iki yanından sarkan kolları olan bir kaya. Bir insan adını taşıyan tek kayadır bu : Tanios Kayası!"[22]

Yazar geçmişinden, birikiminden süzerek özgün biçemini oluşturur.

"İnsan bazı şeyleri söylemeyi seçtiği için değil, onları belli bir biçimde seçtiği için yazardır. Ve biçem hiç kuşkusuz düzyazıya değerini veren şeydir."[23]

Bizler geçmişte yaşadığımız yerler, uçsuz bucaksız alanlar, mekânlar açısından çok şanslıyız. Az sayıda da olsa doğayla iç içe korunmuş kentlerde, köylerde, kasabalarda hâlâ bu güzellikler yaşanabiliyor. Çocukluğu mimari değerlerin yakın zamana kadar korunduğu kentlerde ya da doğanın içindeki küçük yerleşmelerde geçen sanatçıların ürünlerinde bir ayrıcalık olacağı yadsınamaz, diye düşünüyorum. Gelişmiş ülkeler bunun ayırdında olduklarından kültür birikimine, tarihi kent dokusuna ve doğaya sahip çıkıyorlar.

Kültürel mirasını korumuş büyük yeşil alanlarının yer aldığı Avrupa'daki kentlerde büyülenmiş bir biçimde dolaşırken hep aynı şeyi düşündüm. Bu kentlerde doğup büyümüş olanlar, çirkinliklere göz yumamaz. Mekân anlayışlarının gelişmişliği nedeniyle, yaşamımızı güzelleştiren o küçük ayrıntıların, estetik arayışın peşindedirler hep. Aralarındaki ilişkilerde de öyle... Yazarları, okurları da yazın ürünlerinde mekânı bir başka algılıyor, tanımlıyor, olmalılar!..

Çocuklarımız için ne yazık ki bunu söylemek olası değil. Onlar kimliksiz yapılar, ağaçsız çiçeksiz kentler içinde kaybolup gidiyorlar. Kusursuz mimarinin, doğanın ayırdına varamadan onları yitirdikleri, o yapılarda, kentlerdeki, sevgi ve saygıya dayalı ilişkileri yaşayamadıkları, doğada özgürlüklerini yaşamadıkları, ağaca çıkıp meyve yiyemedikleri, kendilerine ait bir ağaçları olamadığı için, çocuklarımız adına üzülüyorum. Çarpık yapılaşmanın, yanlış politikaların sonucu, yıkımı, depremi yaşadıkları, umutları, gelecekleri ellerinden alındığı için...

Gelecekte yazınsal yapıtlara bugünün yozlaşmış kent dokusu, mekânların, yeşilin yok oluş acıları nasıl yansıyacak? Tabii diğer sanat dallarındaki eserlere de?.. Doğrusu üzerinde düşünülmesi gereken bir konu.

Son olarak "Öyküde Mekân"a Gabriel Garcia Marquez'in lirik, destansı bir dille anlattığı ve mekânın en çarpıcı biçimde işlendiği öykülerinden biri olan "Boğularak Ölenlerin En Yakışıklısı", adlı öyküsünden örnek vermek istiyorum.

Karizmatik kahramanının, çarpıcı bir tarzda mekânı, mekânları biçimlemesi, değiştirmesi anlatılır, bu öyküde.

Öykü, bir sabah, küçük bir kıyı kasabasında, o güne dek görülmemiş irilikte, efsanevi güzellikte bir erkek cesedinin bulunması ile başlar. Öncelikle kadınlar büyük bir hayranlık duydukları bu adamın adını Stefan koyarlar. Bütün köylüler hayal güçlerine bile sığdıramadıkları bu güzel insanın yaşadığı mekânların, kendilerininkinden çok farklı boyutlarda ve özelliklerde olduğunu düşünerek onu yüceltirler. Ve ona uygun bir cenaze töreni düzenlerler. Öykü cenaze töreni ve Stefan'ın köyde oluşturduğu büyük değişimin betimlemesiyle biter.

"Onu kayalıklardaki geçitten omuzları üzerinde yokuş yukarı taşımak için birbiriyle yarışır, kimlerin taşıma hakkına öncelikle sahip olduğunu tartışırken ilk defa olarak erkekler ve kadınlar boğulmuş adamın gösterişi ve güzelliği karşısında sokaklarının zavallılığını, avlularının çoraklığını, düşlerinin daracıklığını fark ettiler. Her istediği zaman geri dönebilsin diye onu çapaya bağlamadan salıverdiler. Cesedin uçurumdan aşağıya düşüşü sırasında geçen, yüzyıllar kırıntısı bir zaman kesiri süresince nefeslerini tuttular. Artık sayıca tam olmadıklarını, bir daha da hiç olmayacaklarını anlamak için başlarını kaldırıp birbirlerine bakmaya gerek duymuyorlardı. Bundan böyle her şeyin değişeceğini, Stefan başını tavan kirişlerine ve kapıların tepesine çarpmadan anısı her yerde rahatça dolaşabilsin diye artık evlerinin daha geniş kapıları, daha yüksek damları, daha sağlam döşeme tahtaları olacağını, ilerde hiç kimsenin koca salak öldü, yazık oldu, bebek yüzlü koca ahmak öldü diye fısıldamaya yeltenmeyeceğini, çünkü Stefan'ın anısını sonsuza kadar canlı tutabilmek için evlerinin yüzünü iç açıcı renklere boyayacaklarını, taşların arasından pınarlar fışkırtmak, sarp kayalıklara çiçekler dikmek uğrunda belkemiklerini çatır çatır kırana kadar didineceklerini ve böylelikle gelecek yıllarda açık denizlerde seyreden büyük yolcu gemilerinin yolcularının sabah erken uyandıkları zaman başlarını döndüren bir çiçek kokusuyla karşılaşıp şaşıracaklarını, gemi süvarisinin gala üniforması içinde elinde sekstantı, göğsünde nişan, belinde kuşakları, omuzunda ise kutup yıldızıyla kaptan köprüsünden aşağı inip eliyle ufukta güller içindeki kara çıkıntısını göstererek on dört ayrı dilde şunları söyleyeceğini biliyorlardı : Bakın, orada, rüzgârın karyolaların altına girip uykuya dalacak kadar insancıl ve uysal olduğu, güneşin ortalığı çiçeklere ne yana döneceklerini şaşırtacak kadar aydınlattığı yerlerde Stefan'ın köyü var"[24]

Mekân deyince yalnızca kapalı mekânlar değil, Stefan'ın köyü, ovalar, dağlar, çöl, deniz, sonsuzluk bile mekân tanımı içine girer tabi.

Simyacı'da,[25] ya da Diole'nin tanımladığı gibi. "Suyun derinliklerine inmek, ya da çölde dolaşmak mekân değiştirmektir."[26]

"Çünkü yürürken çölün dekorunu suyla doldurduğumun farkına vardım! İmgelemimde, yürümekte olduğum yerin merkezini ve çevremi saran mekânı suyla dolduruyordum."[27]

Öykünün geçtiği ya da eylem yapılan her yer girebilir mekân tanımına. İmgelem gücümüzün biçimlendirdiği her yer ya da imge.

"Kendi varlığımın hücresi şaşkınlıkla dolduruyor,

Gizimin kireç badanalı duvarını."[28]

Bizler, mekânlarımızla bütünleşir onlarla yaşarız. Bu nedenle okurun belleğinde yaratılan imge bir mekâna yerleşir hep. Yazar, dili kullanarak onu içinde yaşatır, güzellikler sunar, alıp götürür uzaklara. Zaman, tarih, rölatiftir artık...

Şairlerin kurdukları birer okulları olsa kentlerin
Şairlerin düzenledikleri hayat alanları
Dünyaya beklenmedik güzellikler sunan[29]

Ne hoş olurdu!..

1Semih Gümüş, *Öykünün Bahçesi*, "Mekân ve Nesneler", s. 26
2Gaston Bachelard, *Mekânın Poetikası*, s. 44
3Gaston Bachelard, *Mekânın Poetikası*, s. 191
4Semih Gümüş, *Öykünün Bahçesi*, "Mekân ve Nesneler", s. 27
5Gaston Bachelard, *Mekânın Poetikası*, s. 91
6Rilke, Gaston Bachelard, *Mekânın Poetikası* adlı eserinden, s. 156
7Murathan Mungan, *Son İstanbul*, s. 183
8Edgar Allan Poe, *Morgue Sokağı Cinayeti*, Amontllado Fıçısı, s. 104
9Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Hikayeler*, s. 59, s. 119
10Georges Perec, *Şeyler*, s. 9-10
11Gaston Bachelard, *Mekânın Poetikası*, s. 43
12Sait Faik, *Alemdağda Var Bir Yılan*, Melahat Heykeli, s. 39
13Nezihe Meriz, *Bozbulanık*, Boşlukta Mavi, s.17
14Harold Blodgett, "Adam Öykü", Sayı 2, s. 69
15Semih Gümüş, *Öykünün Bahçesi*, "Mekân ve Nesneler," s. 27
16Gürhan Tümer, *Kafka'da Mekan*
17Onat Kutlar, *İshak*, "Horozlar", s. 13
18Aslı Erdoğan, *Kırmızı Pelerinli Kent*, Adam Yayınları
19Gaston Bachelard, *Mekânın Poetikası*, s. 42
20A.g.e., s. 34
21Jean-Paul Sartre, *Edebiyat Nedir?*, "Niçin Yazıyoruz", s. 44
22Amin Maolof, *Tanios Kayası*, s. 11
23Jean-Paul Sartre, *Edebiyat Nedir?*, "Yazmak Nedir?", s. 31
24Gabriel Garcia Marquez, *Sevgiden Öte Sürekli Ölüm*, "Boğularak Ölenlerin En Yakışıklısı", s.161-168
25Poulo Coelho, *Simyacı*
26Plippe Diole, Gaston Bachelard, "Le plus beau désert du monde", *Mekânın Poetikası*'ndan, s. 219
27Plippe Diole, "Le plus beau désert du monde", Gaston Bachelard, *Mekânın Poetikası*'ndan, s. 220
28Pierre-Jean Jouve, Gaston Bachelard, *Mekânın Poetikası*'ndan, s. 240
29Turgay Fişekçi, "Her Şey Yıkılırken Şiiri Ayakta Gördüm", "Sevgi Bağları", s. 21

JALE SANCAK

Dimyan'ın Misafiri

TERZİ Dimyan gidecekti buralardan. Gidecekti, çok olmuşlardı artık. Geleni geri çevirmemiş, kalbiyle ağırlamış, barındırmış, cebine para koymuş, derdini kendi derdinden ayrı tutmamıştı. Lakin ardı arkası kesilmemişti gelenin. Ses etmedikçe azıtmışlar, abandıkça abanmışlardı sırtına. Baş edemez olmuştu hepsiyle. Kapıyı çalan konukluğu çabucak terk edip postu temelli seriyordu. Böyle miydi hayatın yasası, uyanığa, yüzsüze arsıza bir akılsız bulunur mutlaka, bir abalı vurulsun diye, yakayı sıyırsın diye öteki.

Hanın sahibi bozulmaya başlamıştı. Anahtarı geri istemiş, kendine kalacak başka bir yer bak demişti nihayetinde. Güvenimi un ufak ettin Dimyan, un ufak! Yerlerin dibine geçmişti Dimyan. Kovulmuşlar arasına kaydolmuştu boşu boşuna. Onuru da, rahatı da un ufaktı artık. Erinçliydi oysa burada. Hem bekçilik ediyor yüzyıllık hana, hem başına buyruk konaklıyor, hem güven içinde duyuyordu kendini. Ardında koca han, hanın, kendisine inanan varlıklı, namlı sahibi, nüfuzundan kuşku duyulmaz bir bey, az şey mi? Kolluyordu Dimyan'ı nicedir. Ama sevdiğinden, ama hanını emanet ettiğinden. Keyfi demliydi o sebepten akın başlayana kadar. Bağlanmıştı da eski taş yapıya. Kentin büyüklüğüne, açlığına, hınzırlığına karşı kucak açmıştı Dimyan'a, oradan oraya sürüklenmesine engel olmuştu. Seviyordu ihtiyarı. Akşam inip gün kararınca, baş başa kaldıklarında söyleşiyor onunla, içinin gizlerini açıyor, hanın gizlerini aralamaya çalışıyor, yüreğini yokluyordu.

Gidecekti ama, çaresi yoktu, kapının önüne konulmadan gidecekti. Onursuzluğa katlanılır mı? Hem usanmıştı zaten, insandan sıkılmayan, insanı seven Dimyan, insandır her şeyin başı, her şey insan için diyen Dimyan bezmişti gayrı.

Gidecekti, insanın az olduğu bir yere, yabanıl, yabancı olsun, önemsiz, tek tanımasın kimseyi, kimse tanımasın onu, bilmesin, onlar da bilmesinler, bildirmesinler. Yeter ki kalsın bir başına.

Oysaki eskiden ne çok korkardı bir başınalıktan. Korktuğuna uğrayacaktı çaresiz. Korktuğu seçimi olacaktı. Ne garip, ne umulmadık şey!

Gidecekti, umarı yoktu çünkü kaldıkça, bir kez başlamıştı, bir kez yapışmışlardı yakasına, utanmazcasına, kendileri tutunuversinler diye kente. Dönüşsüzdü şu saatten sonra. Uzun lafın kısası, önü arkası hep aynı yere varıyordu.

Gidecekti, bilseydi kentin başına açacağı dertleri hiç gelmezdi ya, Seher'e tutkusu sürüklemişti onu kente. Mardin dar gelmişti, çöle dönmüştü Seher ka-

çınca. Terziliğin öldüğü, para kazandırmadığı bahane hep. Onun ardından akıvermişti, ilkyazda coşan nehirler misali kentin orta yerine, denizine kavuşmak istercesine.

Akmış, durmadan akmış, denizine kavuşamamıştı gene de öyle şıpın işi. Kentte adresi belirsiz bir kadını bulmak kolay mıydı? Kimseyi bulmak kolay değildi kentte, aramak da bir o kadar. Belalı edimdi üstelik kadın arı duru bir hayatı değil de bulanık suları seçmişse. Bulanık, kirli, kaynağı belirsiz suları.

Vuslatın bedeli ağırdı daima; Akmış, durmamış, direnmiş, denizine ulaşmıştı günün birinde. Ulaşmıştı da ne olmuştu? Ön dişlerini yutturmuşlar, kolu iki ay sargıda gezmişti uyarı niteliğinde. *Ondan uzak dur!* özeti buydu. Seher de aynı tavırdaydı zaten. Hanın girişindeki şu yoksul terzihaneyi de kaybetmek istemiyorsan çekil yolumdan! Böylesi, benzeri şeyler söylemişti apaçık. Senin sevdan yaramaz bana, bilesin!

Hayal kırıklığı, yürek acısı, can acısı, utanç ve öfke sarmış kuşatmıştı Dimyan'ı. Nice sonra çıkar yol olarak yüreğini bir yara gibi ateşle dağlamıştı.

Acısı biraz dinmişti, onmuştu biraz. Lakin tam erinci yakaladığını sandığı anda yeni bir dert sardırmıştı başına, kendi gibi bildiği için herkesi.

İnsandı aslolan, insandan umardı Dimyan, insanla sağalırdı insan, insanla ondururdu sayrılığını, öyle duyardı, öyle inanırdı, han sahibinin de aynısını düşündüğünü sanırdı. Cümle alemin öyle düşündüğünü. O yüzden her gelene açmıştı kapısını, sofrasını. O yüzden karşı koyamamıştı bu göçe.

A budala Dimyan, a duygusal ahmak, a koca enayi, daha ne demeli sana, insanın en büyük düşmanı kendisidir, insanın kendine ettiği kötülüğü kimse edemez, kimse daha baskın çıkamaz düşmanlıkta bilmez misin? Bilirsin, bilirsin de, laf dinlemez yüreğin bir türlü. Gayrı yakınmanın faydası ne? Niye ona göre yol tutmaz, iz sürmez, tavır koymazsın, ha niye?

Susarsın ya, başka ne var yapacak?

Yüksüğünü işaret parmağından düşürüp o öfkeyle iğneyi parmağına batırdığı anda tam, söylenmelerinin, paylamalarının en ateşli yerinde kapı vuruldu. Gece yarısına geliyordu neredeyse. Akraba taallukattan biridir muhakkak, başımın belalarından biri. Şu anda beş tanesi yan odada mışıl mışıl uyumaktaydılar. Bu kim ola ki?

Hışımla kalkıp elindeki teyeli koltuğun üstüne fırlattı. Her kim olursa olsun, bu defa aynı sahne tekrarlanmayacaktı. Oyun bitmişti. Dimyan aptalı uyanmıştı. Ardından kıs kıs gülüp dalga geçtiklerini berberin çırağı bir bir anlatmıştı. Eşikten adımını attırmayacaktı gelene. Hırsla kapıya yöneldi. Kapıda tıkırdayan parmakları dinledi bir zaman. Hangisinin vuruşudur bu vuruş, hangisidir gecelemek isteyen kestirebilir miyim?

Kestiremedi, bildik değildi. Belki de Seher'in adamlarındandır... İyi de, bırakmamış mıydı onun peşini çoktan?.. Kaygıyla araladı kapıyı. İhtiyar bir adam dikiliyordu eşikte. Kamburlaşmış sırtı, ağarmış saçı sakalı, yırtık esvaplarıyla, sopadan bozma bastonuna bedeninin ağırlığını, yorgunluğunu bırakmış yabancı bir adam. Tanımasa da kapısına dayandığına göre bir bildiği vardı elbet. Adam bastonuyla kapıyı iteledi. Açmayacak mısın oğul? Dimyan'ın sesi sertti. Ne istersin amca, kimsin? Güldü adam ağlar gibi : Diyelim ki Tanrı misafiri. Dimyan'ın

öfkesi arttı. Haa, bu da güzel. Şimdi de Tanrı misafiri numarası. Misafirim çoktur amca, deyiverdi. Hastayım, yorgunum oğul. Aç susuz değilim, lakin ayakta duracak dermanım yok. Baktı Dimyan dikkatle, uzun uzadıya. Buram buram terliyordu şu soğukta. Yüzü yeşile çalıyordu. Kanı tümden çekilmiş sanki. Sanki çözülüverecek... Gel, otur biraz, dinlen. Bir bardak çay iç, o ki Tanrı misafiriyim diyorsun.. Yalnız sonrasını bilemem. Ben de misafirim artık. İçini çekerek geri çekildi, buyur etti adamı eliyle. Bastonuna abanarak ağır ağır yürüdü ihtiyar, kerevete güçlükle ulaştı. Bir gece, tek bir gece kalacağım, kaygılanma. İstesen de daha fazla kalamam zaten. İçi tuhaf oldu Dimyan'ın. Bu adamda bir iş var ya.. Ötekilere pek benzemiyor, hatta hiç mi hiç benzemiyordu.

İhtiyar ardına yaslanıp tavandan döşemeye dek odayı süzdü, sonra Dimyan'ın getirdiği çayı elleri titreyerek aldı, dudaklarına götürdü, iştahla yudumladı. Ellerine sağlık. Dimyan isteksizce, afiyet olsun dedi. Yadırgamadı ihtiyar, güldü. Çay için demiyorum, oda için. Adam etmişsin tavan arasını. Çayı yarıladı ikinci yudumda. Aklından geçenleri seçerim az çok. Kimim, neyim, niye geldim, burayı nasıl buldum sorup duruyorsun kendine. Haklısın. Ben olsam ben de sorgulardım aynı böyle. Dimyan sabırsızlandı, tahammülü tükendi. Madem sezersin, anlat öyleyse, lafı uzatmanın manası yok.

Terini sildi ihtiyar, doğruldu biraz, bardağı uzattı. Güçlükle soluklandı. Sabaha karşı bir düş gördüm, burayı gördüm düşümde, seni gördüm desem yalan olur, gördümse de yüzünü seçemedim. Adamın teki dolanır durur odada, sıkıntıyla çırpınır ya, kim, meçhul. Meğer senmişsin. İrkilme, hepsi hakikat. Düşümdeki ses, oraya git, dedi. Gitmelisin dedi. Hem emir gibi, hem rica gibi... Git ona söyle, dedi, söylemen gerekeni, yüreğinden geçenleri.. Dimyan öfkesini gizleyemeden soludu. Şimdi sen düşünde gördün bu odayı, öyle mi, düşünde görüp de buldun... Ermişler misali? Dimyan'ın öfkesini görmezliğe geldi, dinginliği bozulmadı. Hâşâ, ermişlik kim biz kim. Teri dolanıverdi gene bütün yüzünü. Senden önce ben kalırdım bu odada, hana ben bekçilik ederdim. Dimyan afalladı birden. Sen mi? Burada!.. Başını salladı ihtiyar. Kinyas bey, sağ olsun, kayırırdı beni. Hiç sıkıntıya düşmedim sayesinde. Kalbimin sıkıntıları başka... onlar bana ait. Kimseye açamam kolay kolay.

Kıpırdayacak hali kalmamıştı Dimyan'ın. Ne anlatmaya çalışıyor ihtiyar? Yoksa oyunlardan bir oyun mu bu da? Yoksa Kinyas bey mi üstüne saldı onu, rüyayla, hikâyeyle, kurmacayla sezdirmeden başından atsın diye? Tüm kuşkusu bakışlarına vurdu. Seni, o mu... Sözünü tamamlayamadı yeğin öksürük nöbetine tutuluverince ihtiyar. Epey öksürdü. Korkma dedi sonra, öksürüğü güçbela kesilince, kimse yollamadı beni, düşümden öte.

Vay ne düşmüş o! Beni bulduran, sıkıntımı ayan beyan eden, yürekten gelecek sözlerden yarar uman... Arkasına yaslandı adam. İnanıp inanmamak senin bileceğin iş. Dimyan acı acı güldü. Sen olsan inanır mısın? İnanmanın bedeli de vuslatınki kadar ağırdı. İhtiyar sarsılarak öksürdü gene. Kalp öksürüğü bu. Kalp yapıyor... Dudaklarını eliyle sildi. Kalıcı değilim, üzülme. Yarın sabah yolcuyum. Abbas yolcu! Sigarasından derin bir nefes çekti Dimyan. Hüzne battı. Ben de öyle dedi, aynen! Öteki dudak bükerek güldü. Benimki başka. Son gidiş benimki. Hırıl hırıldı göğsü. Soluğu o an tükeniverecek sanki. Gücüm bitti bite-



ALBERTO GİACOMETTİ, 1957

cek oğul, bitti bitecek diye mırıldandı. Acındırmak mı istiyor kendine. Gidiciyim deyip de.. Böylelerinden korkmak gerek asıl. Kuşkuyla baktı Dimyan, Neymiş bana söyleyeceklerin peki? Hani şu içinden geçenler? Karşılık vermedi Dimyan'ın sorusuna bir süre. Ötelere baktı. Sonra öyle sürdürdü, ötelerde gezdirerek gözlerini. Evvelki gece bir başka düş gördüm. İki mezar yan yana. İkisi de tarumar. Birinde anam yatıyor, biri boş. Gene aynı ses, vakittir dedi, yola koyul! Dimyan ürktü birden, yüzü soldu. Adamınsa tam tersine ışık düştü bakışlarına düşündeki sesi anınca. Sevinçle gülümsedi. Boş olan benim için açılmış. Senin

için mi? Dimyan ürküntüsünü gizleyemeden yineledi, Senin için öyle mi? İhtiyarın sesi alçaldı, yumuşadı, evet, benim için. Nicedir ukteydi içimde. Anamın mezarı yapılmayı bekler durur. Çağırır beni nicedir. A oğul bir çiçek eksen, etrafımdaki çeri çöpü temizlesen, bir taş diksen başıma... Gece gündüz rahat bırakmaz bir çağrıdır. Dimyan elinde olmadan kaptırdı kendini anlatılanlara. Borçluyum anama, yıllar var ki borçluyum dedi adam. Borçlu ölmez, benzi sararır malum. Dayanamadı Dimyan, etkilendiğini açık etti bir sözle. Ne tuhaf adamsın be amca, kimselere benzemezsin. İçini çekti ihtiyar. Keşke öyle olmasaydı, keşke benzeseydim başkalarına. Biliyor musun?.. Güldü usulca. Benimki de amma laf, nereden bileceksin. Dimyan nedir dedi merakla. Hemen yanıtlamadı yaşlı adam. Derin derin soluklanıp kendine kapanıverdi bir iki dakika. Daha da uzun geldi Dimyan'a. Duvardaki saate baktı. İki buçuğu geçiyordu. Kent uykulardaydı. Cümle âlem uykularda düşlerde. Tümünün sesi soluğu kesilmişti. Yoo, bazıları hariç. Onlar geceleri uyumazlardı. Asıl geceleri iş görürlerdi. Yapacaklarını yaparlardı karanlıkta. Karanlık mekânıydı onların. Daha da öte tüm dünyaları. Ola ki Seher de ayaktaydı şu saatlerde. Yataklık ediyordu karanlık tutkunlarına. Öfkelendi Seher'i hatırlayınca. Ardından acıya battı. Bulaştığı işleri seçebilseydi, o işlerin varacağı noktaları... Ne ki seçemiyordu işte, körleşmişti, sağırlaşmıştı. Güzelliğini, gençliğini yok ediyordu gaddar ellerde. Kötülüğe destek veriyordu bile isteye. Kötülüğü büyütüyordu. İmkânsızdı ona ulaşması artık. Apaçık mümkünü yoktu.

İhtiyarın sesiyle ayıldı. Bırakmak istemedi Kinyas bey ya, dinlemedim diyordu. Oğluma gelinime sözüm vardı. Gelip buralarda bir ev açarlarsa yanlarına varacaktım. Varıp bir ucundan da ben tutacaktım geçimin. Tuttum da. Elimden geldiğince yüklendim. Birikmiş paramın hepsini verdim oğluma. Şu yaşımda yeniden çalışmaya başladım, bedenimin takatsızlığına aldırmadan. Yeter ki onlar gönensinler, bizimkine benzemesin hayatları, sıkıntıyla haşır neşir olmasınlar. Gündüzleri ayak işlerine koşturdum bir avukatın. Geceleri de fabrika bekçiliğine gittim. Ne ki dayanamadı yetmişlik gövde, iflas ediverdi. Hastaneye düştüm sonunda. Düşüş o düşüş. Kalp çalışmaz, böbrek desen öyle. Karaciğerim ezeli beri natıralıydı zaten. Anlayacağın çınar devrildi devrilecek. Sustu bir an. Doğru olmalıydı söyledikleri. Derin bir acı yerleşmişti yüzüne. Umarsızlıkla örtmeye çalıştığı, unutmak istediği bir kin biraz da. Öksürerek sürdürdü, değirmenin suyu kesilmeye görsün. İstenmez oldum aniden, tu kaka oldum. Yüzçevirdiler. Gerisi malum.. Kapının önüne konulduk. Kovuluverdik.

Birden yakınlık duydu adama. Demek aynı durumdaydılar. İki kovulmuş, iki istenmeyen adam! Üstelik hali pek beterdi ihtiyarın. Ben olsam yapamazdım, yüzüm tutmazdı oğul diye inledi. O sebepten bir çulum iki olmadı hiç. Kimseleri kıramadım. İtip kakmadım. Boyumu aşan isteklere bile karşı duramadım. İnsan yüreği incitmek yazmaz bizim kitapta. Baktı Dimyan, bu bitik gövdenin üstündeki yorgun baş, mum gibi surat aynaydı sanki Dimyan'a. Kendini görüyordu onda. İncesini düşündüğünden, içi razı gelmediğinden şu hallere düşmemiş miydi? Gene de öyledir dedi adam. Gene de kıyamam insanoğluna. İçim elvermez. Dimyan tutamadı kendini, Alı amca ah, elvermezse sonu bu olur işte. Güldü ihtiyar olgunlukla. Sen pek mi farklısın şimdi? İrkildi Dimyan. Falcı mı-

sın mübarek. Nasıl bildin? Hani anlatılır ya hikâyelerde, ak saçlı bir adam kapıyı çalar, bir dilim ekmek ister, bir yudum su.. bazen de eski bir giysi, bir çul.. ardından bir kelam eder feleği şaşar insanın, ya da hayatı değişir o tek kelamla. Sonra kaybolur, bir görünür bir kaybolur. Karşısındaki de o kelamı edip meçhule karışacak sanki, o ak saçlı ak sakallılar gibi.

İhtiyar kaygılı baktı,

Gitmeyi koymuşsun aklına belli, belli misafir sayarsın kendini, peki ya sonrası?

Dimyan yutkundu. Deli deli çarpıyordu kalbi, eli ayağı boşalıyordu. Gideceğim evet. Niye gideceğim peki, onu da bilir misin? İhtiyar ikircimsiz karşılık verdi. Az çok içime doğar. Güldü sonra. Niye olacak be oğul, insanların sana ettiklerinden. Yoksa niye gider insan? Hep başkalarını taşırsın sırtında. Taşırsın, kayırmazsın kendini. Sessizce, başıyla onayladı Dimyan. İyi de... Nereye gidersen git, yüreğin de seninle gelmeyecek mi? Değişecek mi sanırsın? Mekân, yer yurt değişince yüreğin de değişecek, öyle mi? Güçlükle soluklandı. İş onu değiştirmekte.

Değiştirmek mi? Sahi başka kılabilir miydi yüreğini? İhtiyar gelmeden önce bunun kavgasını vermeye hazırlanmıyor muydu, oyunu bozmayı kurmuyor muydu. Boş yere dercesine başını salladı ihtiyar. Küsmek, kaçıp gitmek iş değil. Yalnızlığı seçsen ne olacak? Bir şeye yaramaz. Olanın, olup bitenin benzeri gelir orada da bulur seni. Coşmuştu birden, uzuncadır içinde biriktirdiklerini döküyordu apaçık. Göğsüne hızla vurdu. Şu var ya şu.. Şu çılgın, şu uslanmaz deli! Söz geçer mi ona?.. İşte, iş ona söz geçirmekte. Sırf kendini kolla, merhameti bırak demiyorum ha, yanılmayasın. Hoyratlığın, kakavanlığın saltanatını sür demiyorum, sakın! Acımasızlıktan yana değilim. Ama ne ezeceksin ne ezileceksin. Yıkmadığın, kırıp geçmediğin gibi kırılıp geçmeyeceksin de. İş onu becermekte. Sözün özü bu. Diyeceğim bu. Ne yazık, geç öğrendim ben, geç söktüm hakikati. Lakin sen... daha epey vaktin var dünya üstünde.

Düşündü bir an. Yalnız kendini kollayan olsa, yalnız kendini seven. Olabilir misin öyle? Bu saatten sonra? Yoo, ihtiyarın dediği bu değil elbet, onun dediği, ne başka birine kıyacaksın ne de kendine. Ötekini berikini korurken, öte yandan harcanmayacaksın da. Telef olmayacaksın, yitip gitmeyeceksin boşu boşuna. Anlamış mıyım, doğru mu? Senin kötülüğünü kurana sonuna dek karşı duracaksın, aldanmanın kapılarına düşmeyeceksin, çünkü herkesinki kadar değerlidir senin hayatın da. Bağırırcasına sordu, doğrusu bu mu? Böylesi bir hesap yapmadım hiç şimdiye dek, sahi doğrusu bu mu? İyi de bu denge nasıl kurulur, nasıl korunur? Ya yürek, o nasıl korunur?

Tam aklınla kalbinle boğuşmaya başlayacaktı ki amcasının damadı İbrahim gözlerini ovuştura ovuştura kapıda bitiverdi, kaygıyla sordu:

– Hayırdır ağabey, karanlıkta kendi kendine mi konuşuyorsun?

SEMRA TOPAL

Giz - Laf

YAKIN tarih araştırmacısı bir arkadaş, hatta bazen büyük dost, kremalı sebze çorbası eşliğinde ünlü Arap şatoları ve Ürdün çukurunun stratejik öneminden söz ederken, sanki pantolonunun ütüsünün bozulmasından korkuyormuş gibi arada bir ayağa fırlarsa ve bu yükseklikte artık kobalt mavisi olan oynak denize bakışlarını mıhlarsa, inanın ki, bu tehlikeli bir macera tutkusuyla sizi kırbaçlama isteğinin olduğunu göstermez, hayır bu hiçbir şeyi göstermez; İran fayanslarıyla döşediğiniz evinizde tıpkı Emevilerden kalma bir av köşkünde dolaşıyormuş gibi görünen o, bir kalemde silip atamayacağınız biri olduğunu çok iyi bilir... İşte yaşıyor, sizin için yaşıyor... Toz yeşili İran fayanslarının üstünde flanel pantolonuyla camlı kapıya doğru bir manevra yaparken nasıl da dalgın, nasıl da esrik ve nasıl da terli!.. Yarın doğum günü... ağustosböcekleri adı kötüye çıkmış bu hayvancıklar, teosofik bir bulmacanın eski ve nerdeyse unutulmuş bir duasını, kendilerine göre daha da karmaşıklaştırma hevesiyle yanıp tutuşan ermişler gibi hep bir ağızdan seslendiriyorlar. Ama bundan ürkmüyoruz, ağır avizeleri tavana bağlayan kalın zincirler hafif hafif sallanıyor, gene ürkmüyoruz, içeriye aniden kartal burunlu hizmetçi giriyor ve doğuştan fiziksel kusuru olan elini, belli ki şimdi normal ritminden daha hızlı çarpan kalbinin üstüne koyuyor, acaba diyorum altıparmaklı bir kadını böylesine heyecanlandıran ne, kolalı, uzun ve tozpembe etekliğinin arasından ya da belli bir sofulukla iliklediği yakasından mektup gibi bir şey mi çıkaracak? Şöyle hepimizi heyecanlandıracak ya da öfkeden kıpkırmızı kestirecek gizli bir haber getiren çağdaş bir ulak mı o? O da dudaklarını daha demin aklımdan geçirdiğim duacı ermişler gibi kıpırdatıyor, hayır tam da bu noktada kremalı sebze çorbası boğazımdan geçmeyecek.

"Bu kadar nefret etmemelisin, nefretin bu kadarı çok fazla..."

Gözlerimin içine bakarak bunu söyledi, elimdeki çorba kaşığını yavaşça bıraktım.

"Sen bu işe burnunu sokma Mersiye..." dedim, "sonra hiç kimseye ağzından bir şey kaçırmamaya da bak, arkadaşlarınla yaptığın benimse asla onaylamadığım o garip toplantılarda, tam da transa geçmişken yanlışlıkla ağzından bir şeyler kaçırabilirsin ve bu benim sonum olmasa da başıma bir sürü iş açar. Bilirsin böyle aptallıklara harcayacak ne vaktim ne de sağlam sinirlerim var. Şu sıra sinirlerim kızdırılmış çubuklar kadar gergin ve öldürücü, bana bunun ne kadar böyle olduğunu deneme fırsatı verenlerden biri olmak istemezsin herhalde... Ama..."

Mersiye lafımı bitirmeme izin vermeden,

"Sinir mi?" diye gülmeye kalktı, ağzının kenarında ölçüsüzce beliren beyaz köpüklü tükürüğünü elinin tersiyle kuruladı, "vallahi bu kuşkuculuk karşısında ne yapacağımı şaşırdım, ataların pek hoşuma giden bir sözü vardır..."

Kibarca bekledim, ataların pek hoşa giden bu sözünü Mersiye'nin hatırlayamayacağını bile bile bekliyordum, o tumturaklı sözü hatırlayamayan Mersiye altları kararmış gözlerini Venedik camından yapılmış bir kâğıt ağırlığına dikti, tüm dikkatini ağırlığı iki parmağıyla kaldırma işinde yoğunlaştırdı ve hiç vazifesi olmadığı halde birbirinin üstüne yığılmış kâğıtları hizaya koymaya başladı.

Eski dostum yakın tarih araştırmacısı, sarımsı bir ışığın belli bir ölçülülükle baklava dilimlerinin üstünden süzüldüğü çift kanatlı kapıyı sonuna kadar açmış, çok uzakta, biraz önce Mersiye'nin el attığı kâğıt ağırlığı kadar görünen bir yelkenliye bakıyordu, bu arada elinde tuttuğu yemek peçetesinin de sözü edilmeli, işte o, dostumun bacaklarının hizasında kalan bembeyaz peçetenin bir köşesinde altın rengi ve kalın bir çift G ve L harfinin arasına sıkışmış üç yaşındaki bir tayın başı, sonsuz bir huzur içinde, yüzyıllara meydan okumuş bir puttan geri kalmaksızın, yemek yiyeni yarı tehdit eden bir kuru kafanın ölüm bilgisinin yanında iktidar aşkını da temsil ediyordu. Bunun ne kadar böyle olduğunu çıkaracak kadar peçeteyi inceleme fırsatım oldu, aslında ben bir anlambilimci değilim, kazıbilimci, insanbilimci de değilim, bu adama biraz da olsa duyduğum yakınlığın nedenini de bilmiyorum, ama biliyorum ki, onun için ben de aynı şeyim, yani anlaşılabilir olmaktan çok uzak... Mersiye on iki parmağının yardımıyla, ancak her birinin yarısını kaplayan ve uzay araçlarına benzetilebilecek birtakım makine çizimleriyle sayıların cümbüşünü andıran oransal zenginliklerle dolu sayfaları, bir tarafında yemek yediğimiz maun masaya yayıyordu, onları yakın tarih araştırmacısı arkadaşımla üç gün boyunca ellerimizde büyüteçlerle inceledik, Mersiye yetmiş iki saatlik bu süre içinde bizim için tam on yedi kez yemek masasının usulüne göre kurulmasına ve toplanmasına ön ayak oldu, çünkü işi buydu, bizim kuyumcu titizliğiyle kendimizi kaptırdığımız hummalı çalışmamıza o yaşında ayak uydurmayı bildi, kendisini bu işten yakamı sıyırdığıma inandığım an tebrik edeceğim, belki bu yaşında denizaşırı bir yolculuk yapmasına, anayurdundaki bir iki akraba ya da akraba kalıntısını görmesine de izin veririm, evet bu takdir işi oralara kadar uzayabilir... Ama biz işimize bakalım, yani şu 144 sayfaya, 144 bilindiği gibi 12'nin karesidir, 12'nin iki katı 24, bu da Mersiye'nin el ve ayak parmaklarının toplamı ediyor. 24'ten fazla olan el parmaklarını çıkarırsak 22 eder, yarın günlerden 22 Mayıs, Ülker fırtınasının tarihi, eski dostum yakın arkadaşımın doğum günü, ama o yarın çok uzaklarda olacak, bir transatlantiğe binecek, tabii kertenkele derisi bir evrak çantasına yerleştirdiği 144 sayfayla birlikte...

Mersiye beni sinir eden bir kendinden geçmeyle tabanlarını halıya sürtüyor, diliyle avurt dişlerinden birine sıkışmış bir yemek artığını ya da bilemediğim ve merak da etmediğim bir şeyi çıkarmaya çalışıyor, acaba onu öylesine oyalayan küçük bir dişin kökü mü? İşte sonunda diliyle uluorta oynayabileceği bir diş kökü edindi diyordum kendime, eğer o kök bir gün yok olursa önem verdiği bir ağız eğlencesinden yoksun kalacaktı şüphesiz. Peki Mersiye ne zamandan beri

karşısındakine doğrudan ağzının içini düşündürüyordu?

"Tamam!.." diye bağırdı birden dilini doğru yere yerleştirerek, "hiç belli olmuyor ama çok yakında bir şey olacak, kimsenin aklının ucundan bile geçmeyen bir şey, ama bizler, yani ben ve arkadaşlarım, çok şükür ki nefretten tamamen uzak soylu bir hacının ruhu tarafından korunma altındayız. O bizi tıpkı bir çember gibi koruyor. Bu soylu hacı bizi yeryüzünde karşılaştırabilecek her türlü kötülük için hazırladı, hepimiz askerler gibi hazırız."

Buna karşılık daha yüksek bir ses tonuyla, "çok doğru söylüyorsun!.." diye bağırdı arkadaşım kendini deri bir koltuğa bırakarak, "din her zaman yerkürenin bir, hadi hiç bilemedim iki numaralı tartışma konusu olmuştur, insanoğlu sürekli bunu tartışmıştır, kısaca yıldızı hep parlamıştır. Görüyorsunuz her yerde toplanıyorlar, Yahudiler hâlâ kırılan onurlarını tamir edemediler, bugün daha çok güç ve toprak istiyorlar. Müslümanlar bezginlik içinde, tek ideolojileri Hz. Muhammed'li günlerden kalma fetih ideolojisi. Onlar için sivillik olsa olsa şeytanın kucağındaki çocuktur. Hıristiyanlar da kaynaşma halinde, üstelik konjonktür de onlardan yana, Haçlıların kutsal saçmalıkları unutulmadı daha. Senin o hacı tılsımlı tükürüklerini boşuna harcıyor, doğrusunu istersen bana birinci sınıf bir ruh olarak da görünmedi, bu kadar boşboğazlıkla büyük bir hareket kontrol edilemez. Tabii... tabii... bir dakika belki de sonuçta sadece çıbanlı biridir, bilmem gerekir ruhani reislerin de çıbanları vardır."

"Saçma!.." diye bağırdı Mersiye, "saçma ve terbiyesizce bir şey bu, inançlı insanlara çamur atmakla zafer kazanılmaz, bu evde saygı gören biri olmasaydınız ağzımı çoktan bozardım..."

"Sizin şu merhum, metal işçisi değil miydi bakayım?" diye sordu yakın arkadaşım kestirip atmak yerine. Evet ya niye kestirip atmıyordu? Merhum bir hacının kişisel tarihinden bize neydi?

"Evet ya, tabii ki metallerle uğraşıyordu, zaten bu bilinmedik bir şey de değil, ama ne var ki o kutsal kişi metal işçisi değil, metalleri bilimsel yönden inceleyen bir bilgindi. Bilirsiniz metaller, ametaller..."

"Metallerle yakın ilişkideydi..." dedim, sanki konuyla ve konuşmayla yakından ilgileniyormuş gibi. Mersiye tam ağzını açacakken, yakın tarih araştırmacısı arkadaşım sakin sakin :

"Kuyumcuydu," dedi, "ama bakıyorum da sınıfsal önyargılar asla temizlenmiyor, o kutsal kişinin bir metal işçisi olabileceğine Mersiye inanmıyor... evet evet o aklımda kaldığı kadarıyla kuyumcuydu ya da lehimci, bakıyorum da kendisine soylu, bilgin, hacı deniyor, çok güzel bir anma şekli, ama bu soylu herifin metallerle o kadar haşır neşir olan herkesin başına geldiği gibi yağçıbanları çıkarabileceği kimsenin aklına gelmiyor, ben buna zihinsel körlük derim, başka bir şey de demem, şimdi o herif herkesten milyarlarca mil uzakta olabilir, ama bu onun yağçıbanları olduğu gerçeğini değiştirmez."

"Yaa?.." dedi Mersiye alaycılıkla, "beni bunak ve kusurlu biri sayıyorsunuz, kutsal hacıyı küçük görüyorsunuz. Peki o zaman şu gizli dokümanlar için niye üç gündür burada kapalısınız, niye üç gündür arayanlar kapıdan döndürülüyor, ahh bu ne akıl!.." Mersiye acıyla endişeyi karıştırdığı bir bakışla bize baktı ve devam etti, "görüşme defterindeki bütün randevular iptal edildi, misafir tutanakla-



Alberto Giacometti, 1955

rı birbirine girdi, hadi söyleyin bakalım, bu zarar nasıl kapatılacak, terslenen onca insanın gönlü nasıl yapılacak? Ahh ne tür bir felaketin eşiğindeyiz yarabbim, hanımefendi üç gündür aynı şeyleri giyiyor, ama bunun farkında bile değil..."

Mersiye bizi görmek istemiyormuş gibi bakışlarını arkadaşımın arkasında asılı duran demirden bir haritaya dikti ve "cık, cık, cık" diye sesler çıkarmaya başladı.

"Pekâlâ..." dedi arkadaşım, bir çırpıda yerinden fırlayarak yanıma gelmişti, "durma soyun!.." diye bağırdı bana, "kendi işini görmezsen on iki parmaklı Mersiye'ye bırakırım, o soyar seni. Büyük ciddiyet, sabır ve merak gerektirecek bir işi asla anlamayacak bu büyücü, demin kendisinin de itiraf ettiği ya da ağzından kaçırdığı gibi kutsal hacının kadın askerlerinden biri olan bu kadın şimdi ağzını büzüyor, çok güzel, büz bakalım ağzını. Büz!.. Büz!.. Büzük ağız!.."

"Koltuk değneğimi ver..." dedim arkadaşıma.

Ayağımın altında uzanan değneği almak için yakın tarih araştırmacısı arkadaşım reverans yapar gibi eğildi, işte diyordum kendime çizgili pantolonlu arkadaşım saygıdeğer tarihçi, bana en iyisinden bir bacak borçlu olan bu adam benim için ne güzel eğiliyor, ya da eğiliyormuş gibi yapıyor, yıllar önce bir 22 Mayıs günü dünyanın bir ucundaki tenha bir karayolunda arabasında geçici körlüğe kapılan o, üstü hava kabarcıkları ve mavi gazımsı köpüklerle bezenmiş dünya pop-kültür çöplüğünün ana temsilcisi station vagon bir arabaya, coca cola şirketinin dünyanın o ucundaki sıradan bir bayi arabasına çarpmıştı, onun kendi arkaik arabasında bir Pleymut'ta aniden ortaya çıkan geçici körlüğünün faturasını ben ödemiştim. Şimdi Mersiye koltuk değneğimi almak için eğilmiş arkadaşımın, benim her zaman seyretmekten büyük zevk aldığım poposuna bakıyor ve gene aynı "cık, cık, cık"larını çıkarıyordu. Ağzıyla bir şey anlatmak istiyordu, çıkardığı bu sesler belki de gizli gece toplantılarında hacının ruhunun gelmesinin beklenildiği sırada can sıkıntısını gidermek için Mersiye'nin ya da hep bir ağızdan diğer müritlerin de edindiği bir tarzdı; sıkıntılarını dışavuruyor, fakat zayıflıklarını hemen avantaja çeviren güçlü insanların Tanrı vergisi bönlükleriyle, çene kemiklerinden güç alarak hava boşluğuna düşmemek için ahengli bir şekilde ötüyorlardı.

"Kötü kaderden kaçılmıyor!.." dedim koltuk değneğime yapışarak, "bütün paramın yavaş yavaş suyunun çekildiğini bildirmek istiyorum artık, açık artırma yarın sabah yapılacak haberiniz olsun..."

"Saçma..." dedi Mersiye buz gibi bir sesle, "saçmaların saçması, hazmedilemeyecek bir şey. Ah, ah, ah ona yardım edin, söyleyin de aklını başına toplasın... Ah, ah, ahh, bacak, bacak... sizin o kahrolası körlüğünüz yüzünden kopan bir bacak, ahh, ahh, ahh... Muz yetiştiricisi, şarkı sözü ve pasta tarifi yazarı, yarı gizli diplomatik ilişkilerin batı taşra ayağı, değerli maden arayıcılarının haklarının savunucusu, yani bir çeşit hukuk danışmanı ve Arap usturlapları toplayıcısı..... cık, cık, cık.... buradaki okumuş, cahil, yarı cahil hepimizin velinimeti demek iflas etti, demek öyle paldır küldür iflas etti, ağzından tek bir yakınma ya da yakınmaya benzer bir şey çıkmadan iflas etti ve biz hiçbir şeyi fark edemedik, yazıklar olsun bize, demek ki büyük bir çöküntü, büyük bir mali kriz bizim hiç haberimiz olmadan bencilce har vurup harman savuruyorken patlak verdi, ahh... ahh... ahhh... ne gerek vardı, yalnız başına tek bacaklı bir peygamber gibi görünmeye, ahh... ahh... ahh... peygamberlerin, evliyaların falan başına hep en kötü şeyler gelir, ahh... ahh... ahh... gene de inanmam, o kadar büyük bir servet yok edilemez... hayır... hayır... hayır..."

Ama evet... kimsenin hoşuna gitmese de geldiğim nokta buydu, çok da kötü sayılmaz diyordum, mali kriz, çöküntü, ne denirse densin içinde korkunç ve doğal olmayan yaratıkların akılsızca kaynaştığı kötücül bir çukura, bir adım daha atsam oraya oburca kabul edileceğim bir noktadan, yani şu yaşamsal noktamdan ağzımda belli belirsiz bir sırıtışla bakıyorum ve o yaratıklar orkestrasını daha iyi seçebiliyorum; bunlar yerkürenin her yerinde karşılaşılabilecek insanlar, gerdanları sarkık borsacılar, sivilceli fahişeler, Himalayalar'ın en yüksek noktasından çıkıp gelmiş Peştu kabileler, peruklarıyla uluslararası yargıçlar, alınları kırış kırış rençberler, siyah bereli eski ve yeni devrimciler, cepçi çocuklar, altın dişli çinge-

neler... işte hepsi kaynaşma halinde diyordum kendime. Yaşadım ve anladım, artık hiçbir tutku beni kendine çekemez, bu insanlığın açgözlü mezarının da canı cehenneme, yakın tarih araştırmacısı arkadaşım o 144 sayfayı Süleyman Dağının tepesinde benim için yakacak ve sonra İndus Irmağında yıkanacak... ve böylece ben de bir ölçüde temizlenmiş olacağım...

"Dadı bu gece gidiyor... Port Said'de başka bir çocuğa bakacak bundan sonra, San Marino Biniciler Nişanı sahibi yakın bir arkadaşımın beş yaşındaki kızı, ama ne var ki çocuk mongol..." dedim, koltuk değneğim İran fayanslarının üstünde uğursuz bir kuttöreninde çalınan mistik bir aletin tınıları gibi ses çıkarırken, yakın tarih araştırmacısı, hatta bazen büyük dost ve bana en iyisinden bir bacak borçlu olan adamın boynuna tek kolumu attım ve öyle yürüyerek camlı kapıdan çıktık; kumsaldaki köpükler elmas gibi parıldıyordu, zenginlik bu diyordum kendime iyice bak, yarın buradan kötü bir Yugoslav arabası, bir Zastava'yla uzaklaşırken kendimi belki de sürgün edilmiş bir kraliçenin yerine koyacaktım, kim ne derse desin bundan sonra gerçek bir sürgün sayılacaktım.

HASAN ÖZKILIÇ

Adı Kargalarda Saklı

RÜZGÂR kulaklarımı ısırıyordu, sanki diken diken dişleri vardı. Yanıyordu canım, öfkeleniyordum, küfrediyordum. Karın içinden doğuyordu kimi zaman, kimi zaman da kar ondan, sancılı buruk. Telgrafın direğinde, yaprakları çoktaan dallarını terk eden kavakların ince, tir tir titreyen dallarında inliyordu rüzgâr. Ne de soğuk, ne de keskindi, imansız!.. Annem, "Kara kış" diyordu, "ardından buzlar, kuşlar avlanma korkusunu unutur, girecek delik ararlar." Hava puslu, can sıkıcıydı; insanın içini karartıyordu günler, haftalar boyu. Dışarı adım atmak istemezdin, pineklemek en iyisi; sobanın dibinde, cızırdayan çaydanlığın hoş sesine bırakmak kendini, mürgülemek. Bir tek kargalar dolaşıyordu gökyüzünde soğuğa, kara inat. Diğer kuşlar, sığırcıklar, saksağanlar, hiboplar birden kayboluyorlardı soğukla buzlaşan havanın ardından. Serçeler korkudan uçmayı unutuyorlardı. Kömde, koyunlarla, danalarla, bir de onların on bin katı büyüklüğünde mandalarla sarmaş dolaş, ikide bir fırlayıp onların, mandaların koca boynuzlarına konuyorlardı. Kurtların her gece soğuk nefesini enselerinde duyan mandalar, aralık kapıdan pat diye davetsiz bir misafir gibi içeri dalan, altlarından girip üstlerinden çıkan bu oynak kuşları görmek için gözlerini dört döndürüyorlardı. Samanları karıştırmalarına, içinden tek tek arpayı araklamalarına bayağı bozuluyorlardı, "puuuf" diye bir ses çıkarıyor, boynuzlarını kuşları nişan alarak hızla savuruyorlardı ki, boşuna! Serçeler, onlarla oynaşmaktan keyifli, ne yapacaklarını da önceden kestirdiklerinden, boynuz darbesiyle birlikte kuş gibi fırlıyor, sıyırıyorlardı darbeleri. Bu kez de mandaların, yağlı yer yer çatlamış, içinde birçok küçük canlının gezindiği "manda derisi"yle örtülü sırtına konuyorlardı. Bu yağlı, yumuşak sırt onlar için kocaman çimenli bir bahçeydi; karlı, soğuk kış günlerinde keyifle geçiniyor, orada arıyorlardı yiyeceklerini. Mandalar, "manda gibi böğürüyor", kalın, uzun kuyruklarıyla durmadan kendilerini dövüyorlardı; karlı, soğuk rüzgârdı bütün bunlara neden.

Kulaklarımı ısırıyordu rüzgâr; sabahın saat beşi, altısı, ben okula gidecektim; bisikletimle, köyden kente tamı tamına altı kilometre gidecektim. Annem sarıp sarmalıyordu beni. Rüzgârdan, onun getirip getirip, burnuma, ağzıma doldurduğu kardan, soğuktan korumak içindi bunca çabası. O da donuyordu buz gibi havada, ben de. O saatte, sokakta, bir annem vardı, bir de ben, bir de duvar dibinde bekleyen sıska bir köpek. Köpek, "köpeklik görevi"ni hatırlamış olurdu o gün. Ona akşam yemeklerinden sonra verilen bir iki lokma yemek artığını, bir iki kemik parçasını hak etmek için bu soğukta, duvar dibindeydi. Olur ya ba-

karsın bir yabancı yolunu şaşırır, köyün içinden geçmeye kalkardı. İşte o zaman yalandan bir iki havlar, saldırır gibi yapar, beyaz sırım gibi dişlerini morarmış dudaklarının arasından gösterirdi. Adam sopasını salladığında iki geri adım atar, bir ileri, uzaklaşıp giden adamın ardından buz parçaları sarkan çenesini yukarı dikerek havlardı uzun uzun. Sonra da görevini yapmanın rahatlığıyla hızla soğuk sokağı terk ederdi...

Annem ellerimi bisikletin dirksiyonuna sarıyordu atkıyla, hem de öyle bir kuvvetle asılıyordu ki parmaklarım acıyordu, soluğum kesiliyordu. Atkı açılmasın, yolda tek başıma bağlayamam diye işi sağlam tutuyordu, çabası bundandı, biliyordu; ama bu kez de kendimi bisikletin tutsağı gibi duyumsuyordum. Bununla yetinmiyordu, bir atkıyla da yalnız gözlerim açıkta kalacak biçimde, bu kez de omuzumdan yukarı sarıp sarmalıyordu. "Anne!.. Boğuldum, nefesim çıkmıyor!" dediğimde biraz gevşetiyordu. Hazırdım, yola düşebilirdim. Rüzgâr da sanki yanımda dönerek beni bekliyordu. O da benimle birlikte, kimi zaman önde, kimi zaman da arkada, kar tozlarını da yumaklayıp yola koyuluyorduk. Köyün dolam dolam yolunda kayboluncaya kadar annem ardımdan bakıyordu. Köyden çıkıyordum şoseye, o ip gibi yola giriyordum, rüzgâr, kar da benimle.

Şose!.. O büyük kar beyazı örtünün altında uyuyan ovayı tam ortasından ikiye bölen, onun durgun beyazlığını katleden yol. O görkemli kar gölüne aykırı olan birtek bu yoldu. Düzeni bu yol bozuyordu, koca koca kamyonlar, küçük küçük otomobiller üstünde bağıra bağıra gidiyorlardı. Benden önce atlar, koyunlar, mandalar bu yoldan mal meydanına götürülmüş olurdu. Şimdi onların bıraktıkları dışkıların içinde bir iki arpa tanesi bulmak, bu zemheride, bu kara kış günlerinde karınlarını doyurmak için, kara kara kargalar inip kalkıyorlardı şoseye. Rüzgârla karın birbirini sürüklediği bu yolda yalnız ben vardım bisikletimle; on adım gitmeden dizlerim, kollarım, yüzün onca sarılıp sarmalanmasına karşın donuyordu, durup kalıyordum. Arada bir yanımdan, ardında kar bulutu bırakarak geçen kamyonlar; bir de benimle sanki oynaşan, sisli havanın içinden süzülerek bisikletimin tekerine sürtünen; önümde, ardımda tıpış tıpış yürüyen kara kargalar. Tam altı kilometre gidecektim, çoğunluk ders başlamış olacaktı. Sınıfa, kara bulanmış, kipriklerim, saçlarım parça parça buz tutuşmuş girecektim, sobanın ateşinde eriyen buzlarım bir küçük göl oluşturacaktı.

Çıkıyordum şoseye, çoğu zaman o benden önce, kanalın üstünde, DSİ levhasının önünde bekliyordu. Onun kara kiprikleri, uzun kara saçları vardı, mantosunun içine girip kayboluyordu. Orada bekliyordu,

orada bekliyordu,

üç tekerlekli Moto-Guzzi'yi bekliyordu,

ona binip, sıcak sıcak gidecekti beterin beteri soğukta,

ben yanından geçiyordum, öyle bir göz ucuyla bakıyordu bana.

Pedal çevirirken boz havanın, kararmış, sert rüzgârın bıçak gibi beni böldüğü soğuğa dayanmaya çalışırken, Ona bana bir kez, bazen kısa, bazen biraz da uzun öyle yandan, alttan alta bakıyordu, ben ona, "Günaydın!" diyemiyordum. Çekiniyordum. Kendi kendime, hep sürekli, devamlı, "Ne düşünüyor?.. Bana acıdığı, üzüldüğü belli. Tıpkı kardeşine üzüldüğü gibi, öyle üzülüyor bana, Moto-Guzzi'ye binemediğim, sıcak sıcak gidemediğim için," diyordum. Aslında

çok şey diyordum ben, kendi kendime. O kadar çok diyordum ki, sürüklüyordu uzaklaştırıyordu; düşündüklerimi de. O, orada kalıyordu. Ama bu uzun sürmüyordu, yolu daha ben yarılamadan, yanımdan, üç tekerleklinin, yani Moto-Guzzi'nin bir geçişi vardı ki, karda kayıyordu, ince egzozundan gri duman karışıyordu ardında alabora olan karın içine. O yine tam yanımdan geçerken bakıyordu bana, usuldan, gizliden, kimse görmesin diye gözünün ucuyla bakıyordu. Ne düşünüyordu? Yüreğinin bir yerinin ezildiğini, hüznün, garipsiliğin, konuşmamanın, kendini, düşüncelerini anlatamamanın çaresizliğini; onun düşünüp düşünmediğini bilmiyordum. Moto-Guzzi uzaklaşırken yanımdan salına salına ben düşünüyordum, kuruyordum, daha çok şey düşünüyordum. Buna düşünmek de denmezdi aslında. Bu bir sohbetti, bir karşılıklı tartışmaydı, söyleşiydi. Bu söyleşiyi, bu konuşmayı ben benle, "bendeki ben"le yapıyordum. Salt onun üzerine değildi bu söyleşi. Ovayı konuşurdum "bendeki ben"le, dört bir yanı değil, üç bir yanı dağla çevrili o geniş ovayı, çıplak, soyunmuş kayısı ağaçlarını, beyaz kavakları, kurdu-kuşu, börtü böceği ve daha neleri konuşurdum neleri. Kargalar!. Onun, Moto-Guzi'nin ardından bir kara bulut gibi yeri göğü dolduruyorlardı. Kimi zaman ben söyleşiyordum kargalarla, kimi zaman da "bendeki ben". O yolda, ne kadar çok "bendeki ben"le, kargalarla sohbet edersem, soğuğu o kadar az hissediyordum, yol o kadar erken bitiyordu.

Bir gün onunla konuştuk yol boyu. Gerçekten konuştuk bu kez. "Bendeki ben" o gün arada bir söze karıştı, kimi zaman da kargalar. Bunun gerçekleşeceği aklımdan geçmiyor değildi, geçiyordu. Ama gerçek gibi değildi. Daha çok kurgulamaydı, düştü, gerçeğe dönüştü. Nasıl mı oldu? Çok kolay, kendiliğinden. O gün yine yola koyuldum. Hava bildiğimiz hava. Adamın sümüğünü donduruyordu. Ben köprüye çıktığımda ordaydı, DSİ levhasının önünde, bekliyordu. Geldiğimi görünce yürüdü bana doğru, geldi, tam karşıma dikildi.

"Moto-Guzzi bugün gelmeyecek," dedi. Durdum. Ayağımın biri yerde. "Bozulmuş. Beni de götürür müsün? Bisikletinle?"

"Olur, götürürüm," dedim. Bu kadar. Hemen direksiyonla arama, demir borunun üzerine yanlamasına oturdu. Saçlarının kokusu, sabun kokusu, ilk algıladığım bu oldu. Pedala yüklendim. Kar tozları, rüzgâr eşlik etti bize. Altı kilometre gittik, o benden çok konuştu. Ne mi konuştuk? Hemen hepsini unuttum. Yok yok! Bu kez rüzgâr neden değildi buna, unutmama. Neden yüreğimin sesiydi, kargalar biliyor. Onlar biliyor, çünkü o gün de bizimle birlikte yürüdüler o küçük kente kadar. Kimi zaman da uçar gibi yaptılar, iki adım yükselip yine önümüze kondular. Her şeyi gördüler, konuştuğumuzu da. Orada, o yolculukla, onun adını yalnız kargalar duydu dilimden. Başka kimseye söylemedim. Bana söz verdiler kara kargalar, onlar da kimseye söylemediler... ❁

YASEMİN YAZICI

Bruges'de Mevsim Dışı Düşler...

BRUGES. Ölü Kent. Bu adı yıllar önce nerede duyduğumu bilmiyorum, ama belleğimin derinliklerinde bir yere, yüzeye çıkmak için bunun gibi bir fırsatı kollayarak yerleşmiş. Bruges, kanalları olan sisli puslu bir kent; evlerinin pırıl pırıl ön yüzeyleriyle bir şey saklıyor gibi. O anda sokaklarında gezinen bizlerin, hepimizin ölmüş olduğumuzu, ama henüz bunun farkında olmadığımızı düşündüm.

– Juan Jose Millas, *Yalnızlık Buydu* adlı romanından.

ARTIK kuzey ışıkları da ısındı. Güneş beyazımsı bulutların ardına karışmış. Kuzeyin bu en eski en turistik limanında aydınlık bir kış uykusunda hava. Birkaç kahvenin iskemleleri, azınlıkta kalmış gezinti ruhları dinlendiriyor. Hepimizin yüzü güneşe dönük, ayçiçekleri gibi duruyoruz meydanın orta yerinde.

Sizinle burada karşılaşacağımı bilemezdim. Hiç aklımda yoktu. Ben yalnızca turistik bir akıntının tersine gitmeyi sevdiğimden, buradayım... Kentler, gerçek ıssızlıklarıyla baş başa kalınca, daha çok severim onları. Çizgi gözlü ya da renkli gözlü tüm turistik yüzlerden korkarım. Bu yüzlerin anlamında gördüğüm kent sanatçılarının hüznü ve gene aynı kent tüccarlarının o tecimsel neşesi, beni iliklerime dek üşütür.

Sizin burada dönüşümünüz için bulunduğunuzu, eşinizin de iş gezisinde olduğunu biliyorum.

Güneşin bu kış ayında, ısıtmaya çalıştığı duvarları gördünüz mü? Aslında duvarlardaki yoksul Flaman işçilerden söz ediyordum. Yanık tenli köle arkadaşlarıyla birlikte yüzyıllardır orada yaşamaktalar. Ellerinde saydam bir top gibi zaman, oynuyorlar, "hop hop altın top!" Hep duvar üzerinde yaşadıklarından, yamyassı bedenleriyle bir film şeridinde yaşıyor gibiler. Durmaksızın tuğlaları yerleştiriyorlar... Kırmızı tuğlalar; o fırınlanmış toprak kokusunda, yaşamın sonsuzluğuna asılıp kalmışlar... Aslında onlar kenti oturmak, yaşamak için yapmışlardı. Bu yüzden turistlerden korkuyorlar. Hele o otobüs kafileleri, tam bir karabasan onlar için... o ele geçirilme duygusuyla, bozuk bir projektörden yansıtılmış gibi puslu, titrek, çizgili oluyorlar... Onlardan gizleniyorlar... Görmek için, ıssızlığı seçmek gerek.

Eğer kocanızın iş gezisi olmasaydı, siz Del Sol meydanında bir kahvede oturabilirdiniz... Dönüşümünüzü gene bir mevsim dışı zamanda sürdürebilirdiniz bir Madrit'li olarak... Belki de tüm kent meydanlarında, mevsim dışı olunca, in-

sanlar kozalarından çıkmayı bekliyor...

Size burada rastlamasaydım. Bunları düşünür müydüm? Sorular bana yetiyor artık... siz eskiden yanıtları severdiniz... şimdi içinizdeki farklılaşma sorulara yakınlaştırıyor sizi. Sanırım bu yüzden size yakınlık duyuyorum.

Böylesi tarihi meydanlarda, en iyi onarım zamanı, mevsim dışı zamandır. İnsanların ruhu, yapıların da ruhudur. Ruhlar bedenlerden daha çok bakım ister; tarihi değerler gibi.

Sizi görmeden önce bunları düşünüyordum. Sonra sizi ve eşinizi gördüm. Tam bir güneyli bayandınız. Saçlarınızın iyi becerilmiş röflesi, teninizdeki o mat esmerlik, giyiminizdeki o titiz seçim, ince topuklu pabuçlarınız... uzaktan seçemedim sol bacağınızdaki alınmamış tüyleri ama... suskun ve durgundunuz. Eşiniz daha konuşkan, atak ve her zaman işlerini düşünen o çağdaş adam dalgınlığındaydı. Sizin gün boyu otelde kaldığınızı sanıyordum. Böyle yarı açık bir kahvede oturmanız şaşırttı beni. Belki üst kattaki odaların birinde kalıyorsunuz. Güneşlenmek için indiniz belki... ne de olsa güneylisiniz... uzun süre güneşsiz yaşayamazdınız... ilk kez, ağır bir çekimle, esrar katkılı sigaranızı içmeniz dikkatimi çekti. Bu esrarlı sigara umarsızlığı çok tanıdıktı. Bir çift gibi oturup, tekil bir ayrışma içindeydiniz. İşte bir de o, eşinizle ayrışmış haliniz...

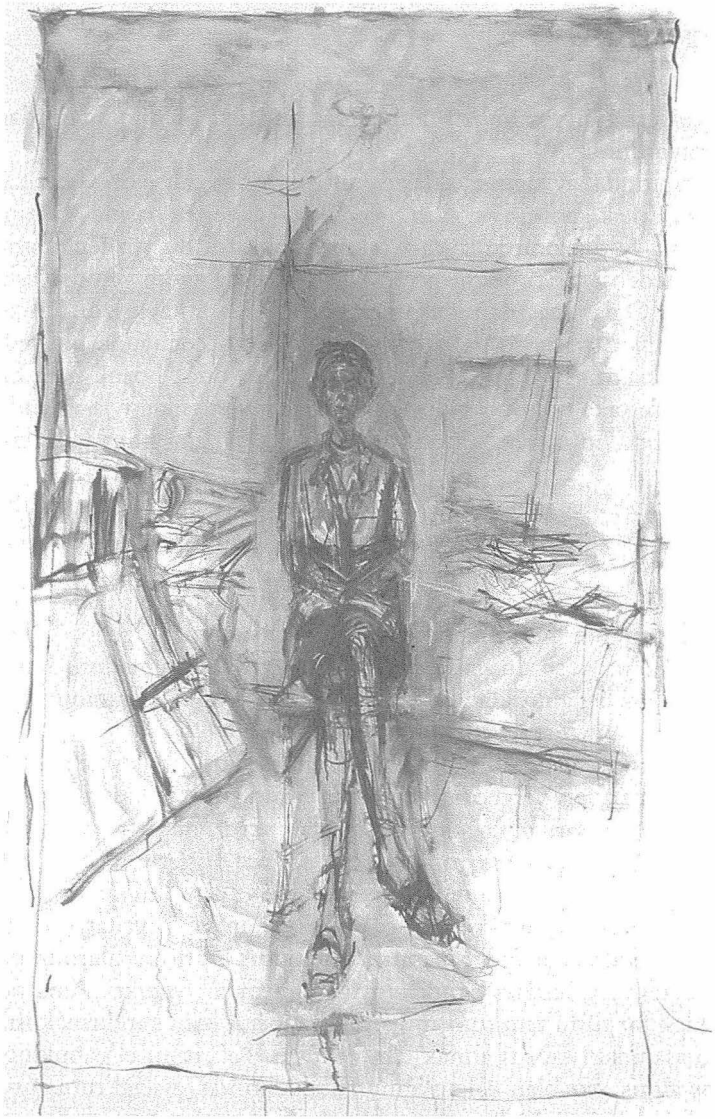
Eşiniz, hayata ayak uydurmuş, dolu dizgin neşeli, anlık üzüntüleri olan; pek bir güneyli erkek, sokulgan, neşeli, esprili... olmadık zamanlarda yol ortasında miyavlamayı sıradışılık sayan, biraz züppe ve bir türlü tek bir kadının gözlerinde gözlerini toplayamayan o ilgi çekici erkeklerden.

Siz ilgisizdiniz artık.

Bir zaman sonra eşiniz, Anvers'deki sığır işi üzerine kurduğu hayalleriyle birlikte, kalkıp gitti masanızdan. Yalnız kaldınız. Bir tek kadeh şarap söylediniz. Garson kız, uzun boylu, sarışın, mavi gözlü, herhangi bir Flaman kızdı. İşinden başka hiçbir şeye dikkat etmiyordu. Şarabınızı getirdi. Uzun beyaz önlüğünün cebinden çok gözlü büyük cüzdanı çıkardı. Paranızı bozdu. Özenle saydı geri verdi... tüm bunları yaparken, belli belirsiz tedirgindi. Yanlış bir hesap yapıp, sizin karşınızda mahcup olmaktan korkuyordu. Ne de olsa aklın kurnazlığına alıştırılmamış bir kuzeyliydi. Yeniden esrarlı sigaranızı içmeye başladınız. Duruşunuz garipti, sanki otel odasından hiç çıkmamış gibiydiniz.

Ben köşede, sizin beni göremeyeceğiniz benimse sizi görebileceğim bir yerde oturuyordum. Elbette yalnız değildik... Bizim gibi kentin ıssızlığını özleyen başkaları da vardı. Hemen yan masalarda... bu küçücük bahçede, kocaman meydanın ortasında... üçgen çatılı, şimdi yeni dünya mimarisinde maket gibi duran bu eski kuzey kentinde... eski serüvenci ruhların, gezgin tüccarların, denizcilerin ruhlarına hiç benzemeyen şu ruhumuzla, yeni dünyanın başıboş ruhlarındandık. Daha çok Ariel'e benziyorduk.

Benim hemen yanımdaki masada, bir çift vardı. Duruşları, bakışları, sesleri birbirine benziyordu. Sizin masanızdaki uygunsuzluk yoktu onların görünümünde. Onlarla yan yana oturmamıza karşın, uygunlukları yüzünden hemen ayrımsayamamıştım. İkisi de sarışındı. Birbirlerinin ağızlarının içine baka baka konuşuyorlardı. Masalarında bir çocuk vardı. Mavi beyaz çizgili bir fast-food paketinden çocuk mönüsünü yiyordu... Elinde küçük bir ayıcık vardı. Çağdaş



Alberto Giacometti, 1961

çocuk sakinleştirici 'ayı Tedy' benzeri bir ayıcık. Çocuk yapay bir iştahla son patatesini de ketçaplayıp, ağzına attıktan sonra...

Yeniden bir kadeh şarap ısmarladınız. Yeniden benzer hareketlerle beyaz önlüklü, genç garson kız paraları alıp, dikkatle sayıp, üstünü verdi. Siz paraları masanın üzerinde bıraktınız... Çantanızı açıp kapamaktan yorulmuştunuz... Annenizin günlüklerini anımsıyordunuz. Bu anımsamalar içinizdeki acıyı kanırtıp, dönüşümünüzü hızlandırıyordu.

Yalnız değildik. Sizin az ötenizde, hayatında hiç dönüş bileti almamış gerçek bir gezgin oturuyordu. Kenti iliklerine dek çekmek için, kentin gerçek yerlisiyle tanışmak, onunla umarsız aşklar yaşamak istiyor bakışları. Gözlerinin içinde dirimsel bir arayış ışığı, yüzüne vuran güneş ışıklarına karışıyordu.

İki genç erkek ellerindeki Flaman ressamlarının albümüne, birlikte bakıyorlardı. Arada bir düşünceli birbirleriyle konuşuyorlardı... gözleri âşık bakışlıydı... aydın görünüşlüydüler... başlarına taktıkları bantlardan, aslında bir kayak merkezine giderken, apansız bu ıssızlıkta duygularını şiirleştirmek için duraksamışlardı belki de... Belki de resim okulu öğrencileriydi...

Hepimiz ayçiçekleri gibi yüzümüzü güneşe dönmüştük. Siz hiç odanızdan çıkmamış gibi duruyordunuz.

Çocuk masanın altında, ayıcığın ayaklarını tutuşturmaya çalışıyor. Genç kadın çocuğun annesi. Erkek kadının sevgilisi... çocuksa, "evde tek başına" filminde doğmuş bir çocuk. Kadın onu kolayca bırakıp gidebilirdi bu yüzden. Bunu hissedince içimden nedense bir ürperme geçti. O sıra adamla kadın yeniden aşkla göz göze geldiler... Onlar masadan kalkarken çocuk onlara kayıtsızdı... Avucunda gizlediği kibrit kutusuna sevinçle bakıyordu. Kadın çocuğuna bir veda öpücüğü kondurup, kalktı sevgilinin elini tutarak. Adam biraz bozuk para bıraktı masanın üzerinde şaka dolu bir gülüşle... paralar güneş ışıklarıyla ışıldadılar... çocuk onları avuçlayıp cebine yerleştirdi... az sonra bizim gibi yapayalnız kaldı.

Siz tek kadeh şarap daha söylediniz. Garson kız gitti, getirdi. Paraları alıp verdiniz karşılıklı... sanki bu günün eylemiydi sizin için. Şişe yerine tek tek kadehle içmek...

– Bana bir kadeh şarap getirir misiniz? O bayanınkinin aynısı olsun.

Yalnızca içtiğiniz şarabın tadını merak etmiştim. O sıra çocuk gelip, "Yanınıza oturabilir miyim," diye sordu. Şaşkınlıktan bir süre konuşamadım. Bakakaldım. Sonra, "Peki gel bakalım küçük," dedim. O sıra benim de şarabım gelmişti... tadı buruk, Toskana şaraplarını anımsatıyordu...

Çocuk yağlı ellerini peçeteye sildi. Bir süre yüzüme baktı... Bakıştık : gözlerinde ne ailelerince şımartılan ne gece uykularında o hiç salınmadıkları hayatın korkularıyla oyuncaklarına sarılan çocukların bakışları vardı, ne de uygar olmayan ülkelerde, sokaklarda doğup, yaşayan çocukların, gece düşlerinin sevinçlerine kapılmışken, apansız uyandırılışındaki, o gerçek hayatın şaşkınlığı vardı. O sıra garson kız yan masanın altındaki kibrit çöplerini, uzun saplı bir faraş ve süpürgeyle topluyordu. Birden çocuğun, masalara bırakılmış kibrit kutularının peşinde olduğunu anladım. Çocuğun elindeki ayıcığın ayakları yanıktı. Ama nedense yapım maddesi bir türlü tam tutuşmuyordu... Çocuk beni kandırmak istiyordu. Yalnızca masamdaki kibriti almak için gelmişti. Kibritimi el çabukluğu ile avucunun içine almış, size olan dalgınlığımın aralıklarında, ayıcığı tutuşturuyordu. Oyuncak, çocuk mönüsünden çıkmış olmalıydı. Ayıcığın boynunda yeşil sarı amblemli bir kurdele vardı; cansız gözleri içimi titretiyordu. Canlanması için ona gerçek bir çocuk kalbi gerekiyordu. Filmde doğmuş bir çocuktu. Onu yenmesi gereken bir düşman sanıyordu. Oynamak için doğmamıştı, durmadan birini atlatıp, birilerinin ayağına basması gerekiyordu. Ayıcığı canlandırmak yerine, onu parça parça yakmak istiyordu... hüznü yoktu. Annesi onu bir öpücükle terk edebilirdi. O herkesi atlatır, başının çaresine bakardı sonunda. Tüm bunları yapmasına karşın yoksul bir ülkede sokak çocuğu bile olamazdı aslında. İçindeki o kof güvene ruhsuzlukla yaslanmıştı. Bakışlarında azımsanıyordum. Ben onun için filmin bir karesinde bir kahvede şarap içen biriydim. Onun filminde yüzlerce böyle figüran vardı.

Gene de içimde acıma duyguları uyanıyordu. Bu duygulanmalarımın kimin için olduğunu ayırt edemiyordum. Kendim için mi yoksa onun için mi içleniyordum... bilemiyorum.

Siz olmasaydınız ne yapardım... bu kente geliş nedenimi unutmuş gibiydim... size rastlamasaydım... kentin parke sokaklarında dolaşır... duvarcı ustalarının gölgelerini izler, bitpazarına gider Flandır anısı, dantelden küçük bir mendil alır... kanalda küçük bir deniz motoruyla gezinir, suyun dibindeki insan öykülerini seyrederdim belki...

– Kibritiniz bitmiş!

Çocuğun sesiyle kendime geldim. Şarap istemiştim yeniden... Yüzüne baktım çocuğun. Ayıcığın ayaklarını biraz daha yakmıştı.

– Sizin için şu bayandan isteyebilir miyim? dedi.

Birden kahvede bizden başka – yani ben, siz ve çocuk – kimsenin olmadığını gördüm. Ötekiler gitmişti. Sizi rahatsız etmesin istiyorum. Çantamdan çakmağımı çıkarıp ona verdim. Artık gider diye düşünüyordum. Çocuk gözlerime bakıyordu. Beni atlatmak istiyordu. Kimseyi atlatma birinciliklerim olmamıştı. Nasıl oynanır bilmiyordum rolü. Ona nasıl davranmam gerektiğini bilmiyordum. Çocuğun karşısında kötü bir oyuncuydum. Onu eğlendiremiyordum. Belki bu yüzden giderdi. Gitsin mi? Buradan Anvers ve oradan Hollanda'ya uzanan yolculuğunuz boyunca yanınızda olamam... benzer yönde gidiyor olsak da, aynı zamanlarda kesişemeyebiliriz... Güneş yavaşça soluyor... başka yüzünde doğmak için dünyanın gidiyor işte. Apansız kalktınız. Ben son söylediğim kadehin yarısındaydım. Ardınızdan çantamı ve dergilerimi toplarken, az daha tökezleyip düşüyordum. Çocuk gülmeye başladı. Eğlencenin başladığını sanıyordu.

O ince topuklu pabuçlarınıza karşın ne denli hızlı yürüyordunuz. Madrid alışkanlığı, yürümeye başlar başlamaz, bir esrarlı sigara daha yaktınız... peşinizden geliyordum. Bir süre meydanda dolaştık... dar sokaklarda yürüdük... tüm sokaklar birbirine açılıyordu... Çocuk elinde yanık ayıcığı ile peşim sıra geliyordu... Birden tarihi çarşının önünde durdunuz. Bir an kararsız kalmış gibi küçük kilise ile çarşı kapısı arasında gidip geldiniz... ben meydanın ortasında kalmıştım. Çocuk eğlence sahnesinin çekilmesi için sabırsızlanıyordu.

Büyük tahta kapıyı açıp, içeri girdiniz. Bir an duraksadım. Hiçbir şey düşünmeden, duraksadım. Okunmuş bir roman kahramanın dönüşümünü görmek için neden bu denli çaba harcıyorum.

Ağır adımlarla yürüdüm bu düşüncelerimle. Hava iyice serinlemişti güneş gidince. Kocaman kapıyı açtım. İçerisi karanlıktı... önce çocuk fırlayıp girdi kapı aralığından, ardından ben. Kocaman sütunlarla iyice daralmış, tütsü kokulu bir yerdi. Ortaçağ ruhlarının acı ve kasveti çökmüştü. İsa'nın acıdan oyulmuş tahta heykeline dokundunuz. İsa'nın karşısında tüm dinsel duyguların karşıtı duygular içindeydik... İkonaların bulunduğu yere doğru yöneldiniz. Ben arkada bir yerde oturdum. Çocuk şeytansı sevinçlerle bakıyordu çevresine... dilek mumlarına tuttu ayıcığın ayaklarını, kollarını... hepimiz kilisenin loş aydınlığında saydamlaşıp kaybolmuştuk... ne kadar zaman geçti; bilmiyorum, sonra kapının kilitlendiğini işittik. Ses çıkarmadık. Kozanızın açılmasını görmek istiyordum. Yorgundum. Şarap uykumu getirmiş olmalıydı. Tüm beklentilerime karşın, derin bir uykuya çekildim. Uyudum.

Ne zaman gözlerimi araladım bilmiyorum. Çocuk başını dizlerime koymuş, uyumuştu. Yadırgayarak baktım onun dizlerimdeki duruşuna. Ayıcığı sımsıkı

tutmuştu. Siz ilk kez beni ayrımsadınız. Hiçbir şey söylemeden üzerinizdeki yün atkıyı getirip çocuğun üzerine örttünüz.

Gece sessizdi... sessizlikte ta Fransa'dan, Floransa'dan, Toskana'dan gelen engizisyon mahkemelerinin tanıklarının acı dolu haykırışlarını işitiyordu... yakılan bedenlerinin içinden fışkıran acının utancını duyumsuyorduk. Kendi ülkelerimizin düşünce özgürlüğü savaşlarında, işkencelerde ölen seslerini işitiyorduk. Madrid'de ya da İstanbul'da henüz turistik olmamış o sokak aralarında avlanan insan özgürlüğünün insanca korkusunu iştiyorduk... unutulmuş bir rahibin gölgesi, kendi günahlarını çıkarıyordu... affedilmediğini düşündükçe ölemiyordu bir türlü... yüzyıllık acının bir parçası o çığlıklarla parçalanıyorduk... kilisenin içinde değil de sanki bir zindanda kapalı kalmıştık. Sıralarda, kapkaranlık kesilmiş oturuyorduk.

Karabasanlara sarılıp uyumuşuz yine de. Uykumuzda kasılan adalelerimize, ürperen tenimize karşın, ortaçağ çığlıklarından Rönesans duygularına geçmişti bilincimiz. İçimize ışık doluyordu aydınlık yüzlü insanlardan. Gecenin bir yarısında soğudukça hava; ısınıyorduk. Düşlerimizin acısı dinmiş... yüzümüzde yaşamın huzursuzluğundan başka acı kalmamıştı.

Giden güneş geri döndü. Sabah alacasında dinginleşmiştik iyice. Kilidin sesini işittik. Ses yankılandı boşluğumuzda. Kapı açıldı, yeni gün ışınları kalın gövdeli sütunlara vurdu. O sıra sizin dönüşümünüzü tamamladığınızı gördüm. İçinizden çıkan yeni kadın da kırk üç yaşındaydı tıpkı sizin gibi... en az sizin denli güneyli bir bayandı... sokaklarda sigara içmekten hoşlanıyordu... yalnızca bakışlarınızda, yeni bir kadın bakıyordu. Bir de yalnızlıktan yana korkunuz kalmamıştı.

Çocuğun sesiyle onu anımsadım. Bütün gece bir parçam gibi uyumuştu dizlerimin üstünde. Yine de onun yüzüne bakmaya korkuyordum. Gözlerimi hiç açmasam, o da seke seke koşup, gitse dışarı... diye içimden geçiriyordum ki,

– Ayıcık ağlıyor... çok acı çekiyor, dedi çocuk. Baktım. Şaşırdım. Sevindim. Gözlerinde tüm çocukların gerçek bakışı vardı.

Ona ait bir acı duydum içimde.

– Ne yapabilirim? diye sordu umarsız, içli bakışlarla.

Duraksadım.

– Sarıl, sımsıkı sarıl... dedim kendi sesimi yadırgayarak, mırıldandım ardından, "unutsun acılarını..."

Bu kez onu atlatıyor muydum?.. Acılar sarılmakla unutulabilir mi?

SEMA KAYGUSUZ

Tacettin

İKİ TANE adamdan bozma hıyarto, jüt olmuş Titiz Tacettin'in devede gider gibi sallana sallana geldiğini görünce, Tacettin'i çaparize getirip, cüzdanını çarpmaya kalktılar. Bu iki salak nerden tanısın bizimkini, Beyoğlu'nun yeni yetme, Adana'dan devşirme götsüz tüysüzleri! Tırsaklar tabii... tırsak olmasalar gecenin karasında, karanlık olmadan tokuşamayan karılar gibi, duman olmuş adamı çarpmaya kalkarlar mı? Tacettin'i görsen boy bir altmış beş var yok, böyle künk gibi bir herif, kalın mı kalın. Ensesi sen de iki kat ben diyeyim beş kat. Yukardaki, Tacettin'e öyle bir kıyak geçmiş ki, koca elini sarkıtmış dünyaya, zulada ne kadar güç varsa Erzincan tulumu gibi bastırmış tepesinden. Değirmen taşı gibiydi parmakları, mısırın kuru tanesini iki parmağıyla tuttuğu gibi anında mısır unu yapardı. Bizimkinde boy kısa ama, kamyon gibi herif, aha elleri ayı pençesi, kıldan parmaklarını seçemezsin. Bir kez hamamda görmüştüm... hani tıraş olmasa, hamamda goril aptes alıyor sanırsın.

Tacettin sarhoş, buram buram rakı tütüyor, gene de o kalın bileğini yılan misali fırlattığı gibi, tüysüzden birini boğazından yakaladı, çocuktan katır kutur sesler gelince, kuzucuk yılışıp ağladı. Tacettin kolunu kaldırdı, kaldırdı... tüysüz başladı morarmaya. Duyduğuma göre Tacettin hiç adam ölüsünden bileğine çentik vurmamış, niyeti boğazlamak değil, korkutmak. Asıl maharet öldürecek kadar korkutmaktır zaten, Tacettin de bunu gayet sağlam yapardı. Öbürü de boğazlanan kuzunun kardeşiydi iyi mi, mahalle orospusu gibi başladı bağırmaya. Ara sokaktan çıkan sırtlanlar Tacettin'i çarpraza alıp bir güzel marizlediler. Adice hayalarına tekme atıp, kaburgalarını tekrar akort ettiler. O boğazlanan kuzu da aslan kesildi birden, bazı itler sürüye girmeden uluyamaz ya bu da öylelerinden. Falçatayı çıkardığı gibi Tacettin'in eşek derisinden kalın yanağına sokup damağına dayanıncaya kadar kesti. Ucuz dolmuşçular çarık, çuruk, yüzük, saat ne varsa yürüttüler. Yürüttüler ama, Tacettin o kara gözleriyle topunun röntgenini tek tek çekti, vakti gelince icabına bakılacaktır. Eh on tane herif, adamın ensesinde gözleri olmadığına göre kim olsa böyle yamulurdu. Titiz'in kırılan kaburgası ciğerine batıyor, suratı desen o biçim, biraz sürüdü, sonra olduğu yerde narkoza girip serildi.

İki polis aracın içinde çakaralmaz beklediler. Kaldırım kargaları böyledir işte iti ite kırdıracaz diye, otura otura yayla kadar kış büyütürler. Saat sabah dördü vurup ortalığa tuzlu kan kokusu yayılınca, bir zahmet gittiler Tacettin'in yanına... Tacettin'in gözleri yürümüş yana kaymış, sağ yanağı olmuş iki yanak, kan

oluk oluk gidiyor. Polislerden biri dobiçin teki, göbek neredeyse dizlerine kayacak, ötekiyse gençten, kaportalar daha yeni, bugüne dek ayakkabısına kan sıçramamış. Tacettin'i görünce kollarını iki yana sarkıtıp salak salak baktı. Ulan bu kadar beklediniz davransanıza işte, yüklen de at arka koltuğa, götür Taksim İlkyardım'a. Yok bunlar film çekiyorlar, öyle yağmur bulutu gibi Tacettin'in tepesinde durup, neresi dağıldı diye durum tespit komisyon raporu çıkarıyorlar. Genç olanın vicdanı kabardı, – daha kaşarlanmamıştı tabii, iki yıl sonra göreyim, gözünün pınarı bile yer değiştirmiş olur – ağbi daha önce gelseydik ya, diye tırsakça mırıldanarak, Tacettin'i ensesinden yakalayıp beline kavuştu, bir ıhlama, bir yüklenme attı omzuna. Dobiç olansa tutar gibi yaptı. Sonra üç çimento torbası kadar ağır Tacettin'i yakışıklının sırtına atıp, arabanın anahtarını tespih gibi sallaya sallaya, Turgut Özel misali kırıta kırıta arabaya gitti. Bunu arka koltuğa yüklediler, dışarda kalan ayaklarını içeri tıkıştırıp, nihayet gazladılar. İyi ki Tacettin ayılmadı o sıra, yoksa durum biraz değişirdi.

Tacettin bir uyandı havada leş gibi ilaç kokusu, tepesinde bir floresan yanıyor, bir de hemşire gacının teki kıkırdıyor. Neye olacak Tacettin'in ayaklarına! Tacettin hep 41 numara ayakkabı giyerdi, ancak o gece belli oldu ki ayakları 38 numara karı ayağı kadar küçülmüş, bizimki utanıp topuğunun arkasına pakizelerin taktığı vatkalardan koyarmış, kızın elinde vatkalar ordaki hastabakıcıya Tacettin'in küçük ayaklarını gösteriyor, eh adamda 120 santim bel, topuz gibi omuzlar, kartal kadar kanatlar, kız gibi ayaklar, kim olsa kıkırdar. Tacettin ayaklarına gülündüğünü anlayınca, bir bacağını kıza doğru tekmeleyip haydahladı. Kızın sırıtışı, sinek vızıltısından ağlamaya dönünce içeri kıvırcık kafalı, David suratlı bir doktor girdi. Hastaya fırçayı tam basacaktı, sustu. Yatakta Tacettin'i görünce durum değişti. Kızı eliyle kovup başka bir hemşirenin gelmesini söyledi. İnsan yüzü bilen, adamdan anlayan kakanoz bir hemşire geldi sonra. Çok bildiğin ayağına takılır ya, bazen de böyle gün görmüş kişiler gerekir meydana. Onlar bir baktı mı bütün yılları hesaba katarak bakarlar. İşte bu kakanoz hemşire de, kaşlarını çattığı gibi gözünü Tacettin'in ikiye ayrılmış yarasına çiviledi, aleti edavatı yanına çekip başladı temizliğe. Doktor David, bu bir adli vaka hastane polisini çağırın, deyince Tacettin dirildi. Adam iki saat yerde uyumuş, her yanı sızım sızım sızlıyor, iki kaburgası içini bıçaklıyor, ne var ki acı Tacettin'e hep iyi gelir, aklını toparlar, sağlamlaştırır. Daha doğrusu acı onu daha bir azdırır. Polis, molis istemez, şunu dikin de siktir olup gidelim, dedi. Kıvırcık David, asker ya, illa ki görevini yapacak. Sol gözü başladı göbek atmaya, yok öyle burası sizin bitirimhane değil, bizim hastane, havalarında hanı! Hastabakıcıya göz attı, şlak şlak geçirdi bulaşık eldivenlerini.

Kakanoz hemşire adı neydi bilmiyorum ki, ona Necla diyelim, ayıp olmasın ablama, saçında azıcık kır, gözünün kenarında üç kırışık vardı ya, belli ki ununu elemiş, eleğini duvara asmış. Baykuş tipli soğuk soğuk bakıyor. Öyle bir kadına olsa olsa Necla yakışır. Necla'nın ne'si, Necla'nın ce'si değil mi ya... Şarkıya, şiire yakışacak bir ad, bir üflemede, bir ahlamada çıkacak içinden, işte öyle bir Necla.

Yarayı dikecekler dikmesine ama, saatler geçince Tacettin'in suratı taş ekmek olmuş kabarmış, adamın beyninde davullar çalıyor. Bunu uyuşturalım, de-



meye kalmadan Allah! biri içeri girdi. Taksim İlk Yardım'ın müstesna sorgu polisi, kıçımın aynasızı, sarı benizli, sivrisinek suratlı, kılsız, kansız Selahattin... Selahattin parantez bacaklarıyla Tacettin'e yaklaştı, zurna sesiyle, sizi kim yaraladı kardeşim, deyince uzun bir sessizlik oldu. Necla o arada, Tacettin'in boynundaki kurumuş kanı temizliyor, Tacettin o sesi duyar duymaz, o kalın kafasını gemi dümeni gibi ağır ağır çevirip, karşısında polis kılıklı insan gölgesini görünce, kükreyerek yerinden kalktı. Size polis getirmeyin demedim mi laan! diye bağırıp tıfıl Selahattin'i omzundan yakaladığı gibi kendine doğru bir silkeledi, bir titretti, o kaya gibi alnını Selahattin'in burnuna oturttu. Hastabakıcı, kıvır zıvır herkes boşaltı odayı, Selahattin yerde iki seksen, Necla hemşire yarı kapalı gözleriyle bir Tacettin'e bir aynasıza bakıyor, burnundan kıl aldırmayan Doktor David ise, şimdi bize de bir kafa gelecek, diye elinde iğne, un eleyen babaannem gibi titriyor. Tacettin hırlayarak tekrar yatağa geçip Necla'nın önüne uzandı, bu arada dışarıdan bir iki kişi narkoza girmiş Selahattin'i sürükleyerek çıkardılar. David'in götü başladı yussuf yussuf atmaya, Tacettin'e değil dokunmak yaklaşamıyordu bile. Necla ise çakaralmaz ipliği iğneye geçirip Doktor'a gösterdi. Dışarıda kalabalık kapıya yığıldı, birkaç meraklı turşucu şöyle kafayı uzatıp geri kaçtı.

Doktor David uyuşturucu iğneyi vurmadan salladı bir tarafa, iğneyi vur, uyuşmasını bekle, işine gelmedi tabii... Tacettin'in yanağını yorgan diker gibi başladı dikmeye. Ama ne dikme, ne incelik, ne de özen, onu ben de yapardım. Sanki pantolon söküğü dikiyor deyyus, Tacettin'in façası kimin umurunda? İşte o vakit, hastane etrafında sürten saylonlular, duydular ki acil servise getirilen kabadayının biri, Selahattin'in burnunu çıktığı yere geri gömmüş... Kimmiş bu diragan bir görelim, diye toplandılar acil servise. Hepsinin elinde pırıl pırıl coplar,

avuçlarında şaklata şaklata Tacettin'e mesaj yolluyorlar. Tacettin bir döndü, dört tane çepel polis, hepsinde boy bir seksen, emniyetin seçilmiş adamlarından. Tacettin, Doktor David'in elini itip kalktı ayağa, surat tekrar başladı kanamaya, Adamın polise gıcığı var, polis görünce dayanamıyor. Ben size gelmeyin demedim mi lan, diye narayı koyverdi, ardından ana avrat küfür sallaya sallaya girdi aralarına. Beşi düğüm olup koridora taştılar, orda bekleşen artık kim varsa hepsi çöp torbaları gibi dizildiler duvar kenarlarına. Tacettin bir kafayı sallıyor, bir yumruğunu... artık kime gelirse, hastanede kemik sesleri solo geçiyor. Kimse onları ayıracak katar tın tın değil, olsalar da sıkar biraz, öyle çeneleri sarkmış bön bön bakıyorlar. Birkaç karı çığlık çığlık, sanki coplar onların sırtına iniyor. Böyle beş on dakika yediler birbirlerini, Tacettin'i bir güzel marizlediler ama, gestapolar nasipleri neyse aldılar. Her birinin ya kaşı patladı, ya dudağı yarıldı, hele biri boşluğuna tekme yiyince iki büklüm başladı kıvranmaya, Tacettin'i görsen azgın köpek gibi tutmak imkânsız. Polisler de damak kuruyup kulaklar yırtılınca açıldılar biraz, iki hastabakıcı boşluğu fırsat bilip, Tacettin'i odaya geri sürüklediler. Odada Necla'dan başka kimse kalmamış, elinde alet edevat öylece bekliyor, Kıvırcık David ise çoktan uçmuş... Tacettin kollarına yapışan iki hastabakıcıyı silkeledi tekrar, oturdu Necla'nın yamacına. Suratı kandan görünmüyor, Necla'cığım bir şey söylemeden tekrar başladı temizliğe, Tacettin'deki yarıklar beşe çıkmış, kaşının biri açık, dudak patlak, burun kırık. Tacettin yumruğunu sıkarak Necla'ya baktı, bak söyle onlara bir daha polis gelirse daha kötü olur ona göre, diye bağırdı. Karşısındaki kadın olduğu için küfür etmedi, Necla baktı Tacettin'e, elinde sargı bezleri falan, tamam kardeşim merak etme polis gelmez daha... Tacettin, hamur gibi yığıldı yatağa, bizim Necla önce temiz uyuşturdu suratını, sonra yavaş yavaş başladı dikiş atmaya. Titiz Tacettin perişan, gömlek sökük, yaka bağır meydanda, her şeyi lime lime, kolunu kaldırıp başladı ağlamaya. Ama ne ağlama... hüngürdete hüngürdete, bağıra bağıra... Necla, Necla olalı böyle ağlama duymamıştır imansızım. Eşşek kadar herif anıra anıra hıçkırıyor. İşte ben buna yürek derim. Kimi zamazingolar, Tacettin'in böyle ağladığını duyunca arkasından fasıl geçerler ya, bilmezler ki adamın kanı boza gibi mayalanınca ağlamaktan başka gidecek yer kalmamıştır. Hem kimin yanında ağladığında önemli, Tacettin şu kalleş dünyada bir tek Necla'yı seçmiştir. Ne var ki Necla ablamda tık yok. Onu öyle görsen, radyoda ana haber bülteni dinliyor sanırsın. Tacettin'in ağladığını, Tacettin'in yüzüne vurmadan öylece duruyor. Necla, kemanın en kalın telinden konuştu gene, merak etme ben söyledim, artık polis gelmeyecek, dedi. Tacettin karının elini tuttu bıraktı. O kadar. Alamanda olmadı yani, bir daha da Necla'nın yüzüne bakmadı. Kapattı gözlerini mışıl mışıl uyudu oğlan çocuğu misali.

O yüzden arada bir, ayda bir de olsa Taksim İlkyardım'a gidip Necla'ya bakmak gerek. Neden dersen onun bakışlarında Tacettin'in de hikâyesi vardır. Necla bir tanedir, Necla'nın ne'si de, ce'si de öyle... Şu kalleş koca dünyada, bizim Titiz Tacettin'in ağladığını ondan başka kim gördü? ❁

İNAN ÇETİN

Bir Senaristin Serüveni

YAKASINA taktığı nazar boncuğu, az konuşması ve hemen hemen hiç gülmemesiyle tanınırdı. Onu ilk kez, 1990 baharında, yakalandığı hastalık nedeniyle acılar içinde ölen kasabanın zenginlerinden Adil Bey'in cenazesinde görmüştüm. Cilalı kahverengi bastonuna dayanmış, kalabalığın en arkasında duruyordu.

Uzun süre ayrı kaldığım kasabaya dönüşüm bir hafta olmasına karşın, çevrede olup bitenlerden haberdardım. Sanki bu küçük kasabaya geliş amacım, kimin nerede ne yaptığını, ilginç, göze batan kişilerin yaşamlarındaki gizli yönleri öğrenmeye çalışmamdı. Ahmet Bey de bunlardan biriydi. Altmış altmış beş yaşlarında, zayıf, ensesine kadar inen gür beyaz saçları vardı. Avurtları çökük, gözlerinin altı torbalı, görmek istediği tek şey varmış gibi durgun bakan bu adamın en yakın dostu çocukluk arkadaşım Mazlum'du.

Mazlum PTT müdürüydü ve her akşam iş çıkışında belediyenin işlettiği küçük bahçeli meyhaneye gider, sızana dek içerdi. Sağlığını tehlikeye attığı bu akşamcı masalarında kendine yeni dünyalar yarattığını, asıl zararlı olanın hep aynı dünyada yaşamak olduğunu söylemişti.

Cenazeden iki gün sonra, kasabanın dışında, çevresi yemyeşil bitki örtüsüyle kaplı, küçük bir dağ evini andıran meyhaneye gittim. İçeri girdiğimde, Mazlum Ahmet Bey'le aynı masada oturuyordu.

Beni görür görmez kalktı, masasına buyur etti.

"Biz de senden söz ediyorduk," dedi, "otursana."

Meyhanede Ahmet Bey kadar, hatta ondan daha yaşlı insanlar vardı. Sanırım çoğu emekli memur ve işçilerdi, daha önce aldığım duyumlara göre, Şelale Meyhanesi'nin öteki adı da Emekliler Çöplüğü'ydü. Görünüşü bir çöplüğe benzemiyordu meyhanenin. Olsa olsa buranın müdavimlerinden yola çıkılarak takılmış bir addı Emekliler Çöplüğü.

İnsanı hüzünlendirerek geçmişin ücra köşelerinden yüzeye çıkan eski bir hava seziliyordu içerde. Duvardaki fotoğraflar, renkleri büsbütün değişmeye başlamış şarap şişeleri, tahta ve tunç kaşıklar bu sezgiyi destekleyen eşyalardı. Tıpkı masaları dolduran yaşlı yüzler gibi eskimiş ve geçmişe olduğu kadar geleceğe de aittiler.

"Otursana." Sevecen içten bir gülümsemesi vardı Mazlum'un. Sesindeki tını çocukluk yıllarımızın anılarını anımsatıyordu bana. İkimiz de ilkokulu bitirdiğimiz yıl sinemacı olmaya karar verdik. Günlerce etkisinden kurtulamadığımız filmleri bıkmadan birbirimize anlatır ve geleceği düşlerdik. Hayat basitti; düşle-

rimizin gerçekleşmemesi için bir neden yoktu.

Birkaç yüz metre öteden gelen şelalenin sesine karışan uğultular içinde ceketimi çıkarıp sandalyenin arkalığına astım. Derisi pörsümüş iri kemikli elini sıktığım Ahmet Bey pencereden dışarı bakıyordu.

Bu arada yanı başımızda biten garsona bir duble rakı söyledim; masadaki mezelere göz gezdirdikten sonra, "Bir de yoğurt lütfen," dedim.

Dört bir yandan gülüşmeler, konuşmalar yükseliyordu. Bahçedeki yaşlı dut ağaçlarının altındaki beş masadan birinde oturan dört kişiden saçları kömür siyahına boyanmış olanı ayağa kalkmış kahkahalar içinde elleriyle dizlerine vuruyordu. Bütün bu gülüşmeler, bağırmalar, çağırmalar içinde tek sessiz insan Ahmet Bey'di. Gözlerini bir noktaya dikip dakikalarca bakan, arada bir sorulan sorulara kaçamak kısa yanıtlar veren yaşlı adam.

Nedense böyle insanların gerçek, yaşanılan dünyayla ilişkilerinin olmadığını düşünürdüm. Kızamık çıkarmış gibi yüzü kırmızı noktalarla dolu. M. Ali aklıma gelince bu düşüncemden vazgeçerdim, ama yine de içimdeki merak duygusuna söz dinletemezdim. İçe dönük dünyalar ısrarla üstüme gelirdi.

Kızıl kıvırcık saçlı garsonun önüme koyduğu rakıya su ilave ettim. Dilimlenmiş yoğurdu karıştırıp bakışlarımı Ahmet Bey'in yakasına taktığı nazar boncuğuna çevirdim. Mazlum'la fısıldaşarak konuşuyorlardı, ama bakışlarım dikkatinden kaçmamıştı. Eliyle mavi beyaz boncuğa dokunup, "Nazara inanırım," dedi.

Güldü Mazlum. Ellerini ensesinde kavuşturup ayaklarını masanın altına doğru uzattı. "Çocukken annenin boynuna astığı boncuklardan."

"Evet," dedim, "dokuz yaşına kadar taşıdım onu."

"İnanıyorum," dedi yaşlı adam yeniden. "Hiçbir inancın sırrı bilinmeden benimseniyor, bunun da sırrı bilinmiyor. Kimine göre, eski insanların gökyüzüne ve yıldızlara tapınışından kaynaklanıyor bu, ama ben bu görüşe ihtimal vermediğim halde zararı yok diyorum."

Elini boncuktan çekip dışarıya baktı yine. Göz kamaştırıcı beyaz gömleğinin üstüne giydiği kareli ceket eskiydi. Yer yer pullanmış, yaka cebinin bir yanının dikişi birkaç santim sökülmüştü.

Kasabada yaşayan insanların çoğu giyim kuşamına özen göstermiyordu. İyi giyinenler vardı içlerinde. Özenle dikilmiş siyah şalvar üstüne yakasız beyaz gömlek giyinen, köstekli saatinin gümüş zincirini sarkıtanlar örneğin. Bir de memurlar vardı : Her gün zorunlu ütülenmiş takım elbise giyinen, kravat takan, ayakkabısı boyalı.

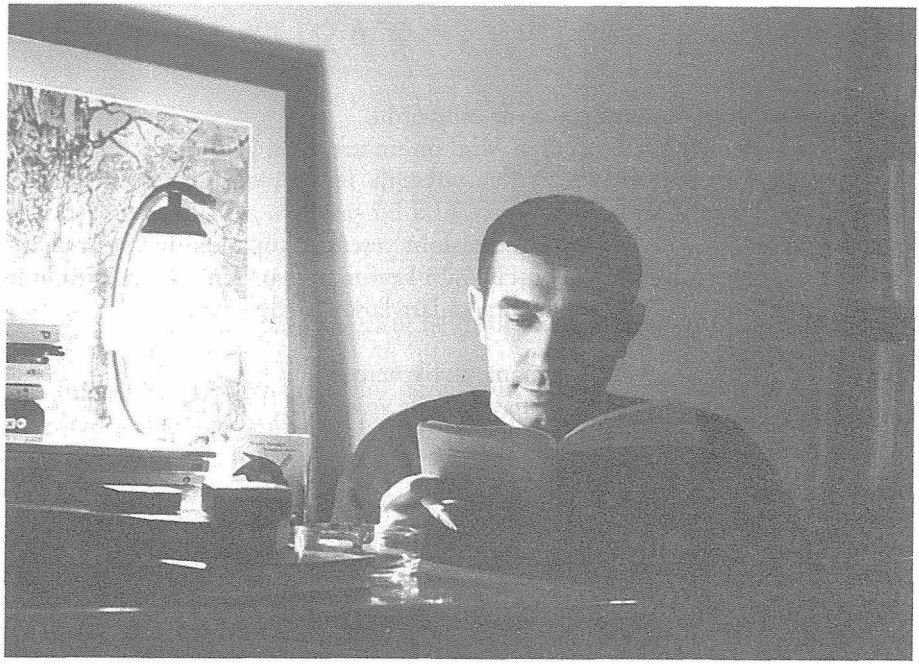
Ama bunların çoğu da renkler arasında bir uyum sağlayamadıkları için itici görünüyorlardı.

İlk kadehimi kaldırdım : Neye içiyoruz? dedim coşkulu bir sesle. Ahmet Bey her zamanki gibi suskun, eli bardağında bekledi.

"Şerefe," dedi Mazlum, ardından. "Hayır," dedi, "şerefsiz olanlar şerefe içenler, biz şerefli insanlarız."

Bu şaka hoşuma gitti. Kahkahalarla gülmeye başladım. Masadaki hüzünlü, kasvet dolu havayı yırtıp parçaladı bu söz.

"Hoş geldin," dedi Mazlum. Akşamcılarda bir saygı ifadesi olan, kadehini



kadehimin tabanına vurarak, çekti. Ahmet Bey'e de aynı şeyi yaparak, "Dostluğumuza," dedi.

Havadan sudan gelişen bir sohbetten sonra Ahmet Bey, kalkmak için izin istedi. Saat on otuzdu. Yazın akşam saatlerine özgü serin hava şimdi daha keskindi.

Dut ağaçlarının yaprakları sağa sola sallanıp uzaktan gelen şelalenin sesine karışıp doğanın katıksız melodisini oluşturuyorlardı.

Bir süre Ahmet Bey'in arkasından baktım. Yavaş, kısa adımlarla uzaklaştıkça parça parça kırılıp yok olan bir cam parçasını düşündürtmüştü bana.

"Ne tuhaf adam!" dedim.

"Öyledir," dedi Mazlum içini çekerek.

"Ne iş yapıyor?"

"Çerçilik yapıyordu," dedi.

"Gezgin satıcılık demek istiyorsun."

Güldü. "Çerçi ya da gezgin satıcı, ikisi de aynı kapıya çıkar," dedi.

"Yaşayan bir ölü..."

"Doğru. Sık sık ölümden söz eder," dedi Mazlum, gözleri küçüldü, elleriyle gözlerini ovdu, açtı. Boşalan iki tabağı alan garsona baktı, hafifçe gülümseyerek, "Kapatıyor musunuz?" diye sordu.

Utangaç bir tavırla bakan kızıl kıvırcık saçlı oğlan, "Hayır," dedi, "saat on ikiye kadar açığız."

"Öyleyse bir tek daha verir misin?"

Yanımızdaki masada oturanlar gitmek için ayaklanmışlardı. Yaşları on beş on altı olan iki kominin tuttuğu cesetlerini giyiyorlardı. Uzun boylu, sakallı olanı durmadan konuşuyordu, ancak ne dediği anlaşılmıyordu. Sözcükler ağzından

çıkmak üzereyken yutkunuyor ya da esniyordu.

Çevremde olan biteni izlerken Mazlum'un tek rakısı gelmişti.

Zor duyulan müziğin sesi birden yükseldi. İçeri dolan hüzünlü melodi yumuşak, tok bir sesle tamamlanıyordu. Eski bir şarkıydı, zamanın acımasız çarklarının ezemediği, o engin insan sevgisinin yeşerdiği topraklarda yetişmiş ünlü bir şairin şiirinden bestelenmişti. Hüznün keyfini yaşıyordum. Yörenin ünlü bir sanatçısıymış söylenen. Anımsadığım kadarıyla sözler şöyleydi :

Aslı bir mana, ikilik nereden,
Al bu manayı gök ile yerden,

Bir ayna ki, sen karşı durursun
Başka değil hep kendin görürsün

Müziğin o coşku, sevgi, aşk ve hüzün dolu melodisini meyhaneye kapatıp çıktık. Yemyeşil bitki örtüsünün üstünden yürüyerek kasabaya indik.

Şimdi deliksiz bir uykuya dalmanın zamanı, ama ben bir türlü uyuyamadım. En küçük bir tıkırtıya uyanıyordum. Sabah kahvaltı etmek için en yakın lokantaya gittim. Küçük bir yerdi. Duvarlar beyaz, sarı, kırmızı, yeşil, turuncuya boyanmıştı. Renklere uygun birkaç tablo asılıydı.

Çorbanın pişmesini beklemek için en arka masaya oturdum. Beyaz önlüklü, şişman, burnunun sağ yanında et beni olan aşçı beni soru yağmuruna tuttu. Kaçamak yanıtlar verdim. Durmadan gitmekten söz ediyordu, uzak, insana değer verilen bir ülkede yaşamak istediğini kaç kez tekrarladı anımsamıyorum. Herkes gibi o da bir şeylerden şikâyetçiydi, ama bu olumsuzlukların suçlusu kimdi? Ötekiler gibi, o da bilmiyordu. Sonra söz dönüp dolanıp Ahmet Bey'e geldi.

"Biraz önce geçen adam mı?"

"Evet," dedim.

"O mu..." dedi aşçı alay eder gibi. "Bir eşcinseli öldürdüğü için hayatı zehir etti kendine."

"Kimi, kimi öldürdüğü için?"

"Oğlancıyı," dedi gülerek.

"Niçin öldürmüş?"

"Uzun hikâye, söylenenlere göre, çocuğu hırsızlar öldürmüş, ama kimse inanmıyor buna."

"Peki mahkeme..."

"Mahkeme Ahmet Bey'i suçsuz buldu."

"Sizce katil Ahmet Bey mi?"

"Orasını Allah bilir, ama o çocuk Ahmet Bey'i beğeniyordu. Ona yakın olmak için evini bile değiştirdi."

Çorbayı bitirmeden kalktım. Öykünün geriye kalanını Mazlum'dan duymak istiyordum. Ama Mazlum'u bulamadım. Bir senaryo yazmak istediğimi, ilginç, gerçek ya da gerçeğe uygun öykü aradığımı belirten bir not bıraktım. Bir hafta sonra dönecektim.

MURAT SOHTORİK

Atlantis

"HAYAT başkalarını ikna etme değil, kendi kendini haklı çıkarma sürecidir."

Köprüdeki trafiğin nedenini öğrenip de taksiden inerken bunu söylemedim, taksicinin de duyabileceği bir tonda şunu söyledim : "İyi olacak hastanın ayağına doktor gelirmiş!"

Otomobillerin arasından geçerken, ne kadar güzel, güneşli bir günün sonları olduğunu düşündüm. Bir de birazdan buluşacağım kadını. Yolun kenarına yarım saatlik bir kalabalık toplanmıştı. Bulunduğum yerden servis yoluna inmeden adama şöyle bir baktım, tanımaya çalıştım. Kalabalığı yarıp geçmem zor olmadı, çünkü halktan insanlardı toplananlar ve giysilerime saygı gösterdiler. Polislerin yanına geldiğimde adamın sesi artık duyulur olmuştu. "Yaklaşmaya kalkmayın, yoksa atarım kendimi."

"Olumlu," dedim içimden, "atlamaya niyeti yok. İkna edilmeyi bekliyor."

Polisler ve halktan birkaç kişi el kol sallamalar, bağırışmalar, itişip kakışmalar, yaklaşmaya çalışmalar, yani tümüyle güvensiz, soğukkanlılıktan ve ustalıktan uzak davranışlarla adamla bir ortak nokta bulmaya, konuşmaya çabalıyorlardı.

"Hayat beni haksız çıkardı hep," diyordu adam. "Yapacak bir şeyim yok. Umudum kalmadı..."

Önümdeki polisi de geçtikten sonra yüksek sesle, ama bağırmadan şunu dedim : "Hayır..."

Hemen sonra ben olay yerine ulaşmadan önceki gürültünün hızla azalıp yok olmasını bekledim birkaç saniye. Rüzgârın uğultusu, bir geminin düdüğü, belki bir korna sesi ve orada olduğumu fark edememiş birkaç kişinin uzaktan belli belirsiz bağırışlarını dinlettim kalabalığa.

Ve konuşmaya başladım, hayatta benimkilerden başka gerçek yokmuş gibi sözcüklerin üzerine basa basa.

"Hayır... Hayat sandığın kadar kötü değil. Aksine..." Sonra da hayatın güzelliğiyle ilgili o her zamanki etkileyici lakırdıları sıraladım.

Adam biraz durdu. Kısa konuşmam kalabalık üzerinde de o kadar etkileyiciydi ki, bu duraksamanın iyiye işaret olduğu konusunda hepimiz aynı fikirdeydik. Adamın başı önüne eğildi ve ağzından belli belirsiz şu sözcükler döküldü : "Bense her şeyi ne kadar da kötü görüyordum..."

Herkes rahat bir soluk aldı. Güvensizlikleri yok oldu, gülerek yaklaşmaya başladılar adama. Birazdan onu yakalayıp, fikrini değiştirmeden kurtaracaklarına emindiler. Tek ben, adamın gözlerinden anladım, anladım diyemeyeceğim, tam olarak anlamadığımı itiraf edeceğim, kuşkulandığımı söyleyeceğim sadece.

Adamın sözlerini bitirmediğinden kuşkulandığımı söyleyeceğim.

"Demek hayat gerçekten bu kadar güzel... Demek yine yanıldım... Demek yine haksız çıktım..."

Dedi... Dedi ve günümü karartan, bugüne kadar okulda ve sonrasında öğrendiğim her şeyi, hocalarımın ve onca iyileştirdiğim hastanın övgü dolu sözlerini anlamsızlaştıran, uzmanlık konumun intihara eğilimliler olmamasının hafifletemeyeceği bir ağırlığı meslek hayatım boyunca sırtıma yükleyen, beni hayatla ilgili daha derinlemesine düşünmeye ve demin söylediğim tarzda felsefeler yapmaya iten o hareketi yaptı, atladı.

Arkasına, beni ne halde bıraktığına bakmadan atladı. ❁

Dostluk Aşkına

ERKEĞİN gözlerine abartılı bir hayranlıkla bakarken, bedenini ona sunarmış gibi öne çıkardı. Sesi buğuluydu :

"Bana âşıktın."

Bakışlarını suçlu bir çocuk gibi yere indirdi. Yüksek topuklu, açık ayakkabılar içindeki çıplak ayakları utanmazca inceledi. Kaşlarını çattı, yüzünü gerdi. Sesini yankılattı :

"Yanlış anladın."

Sıkıntılı sıkıntılı iç geçirdi. Ayakta bir ileri bir geri sallandı. Hüzünlü bir gülümseyişle kol kola terk etti sesi bedenini :

"Onca peşimden koştun!"

Duruşu aynı. Bakışları bileklerden daha yukarılara çıkmakla çıkmamak arasında düşünceli : Diz üstünde bir etek. Neredeyse mini :

"Sevgilim olmanı isteseydim...

bileklerden yukarı tüm vücudu, göğüsleri, boynu, çeneyi, dudakları yalayarak gözlerde kurudu bakışları :

... yapmazdım."

Eli utangaç tavırlarla ve okşarcasına yüzünde, uzun saçlarında dolaştı. Aniden dönüp makyaj masasına doğru yürüdü. Parlak ışıklarla çerçevelenmiş aynanın karşısına oturdu. Aydınlık aksine baktı :

"Beni istediğin için koştun."

Kendilerini bir süre aynadaki sahnede izlediler :

"İstediğim için, evet. Aşk için değil."

"Ne istedin ki?"

"Dost olmak."

"Aptalsın!"

"Evet...



Yavaşça arkasını döndü. Gömleğinin omzundaki iplik parçasını parmağıyla bir fiske vurup fırlattı :
... sana âşık olmadığım için...
Göbeğini içeri çekip kemerini bir kıl sıkılaştırdı. Sesi kararlılığından bir şey kaybetmemişti :
...Âşık olsaydım, inanamayacağın kadar gururlu olurdum."
Başını kaldırıp yukarıdan bakarak inceledi aynadaki görüntüsünü :
"Öylesine güzel günler yaşattın...

çenesini, dudaklarını gerip bırakarak rujunu kontrol etti :
... öylesine güzel hediyeler aldın...
yanaklarına biraz daha allık sürdü :
... öylesine güzel sözler verdin ki...
Halinden memnun, geri çekilip son bir kez baktı kendine.
Saçlarını kabarttı :
... Dostum olmak için mi sadece?"
Arkadan yaklaştı. Omuzlarından tuttu. Okşadı :
"Sadece..!? Evet... Sadece!"
Ona döndü. İlk defa görüyormuş gibi baktı :
"Ne kadar kırıldım..."
Dizlerinin dibine çöktü, elleri beline uzandı, etekle kısa bluz arasından ör-

tünmemiş ten parçasını buldu :

"Ne kadar âşıktın!

Bir kez de sorar gibi yineledi :

...Ne kadar âşıktın?"

Boynundan arkaya, ensesindeki saçların arasına soktu parmaklarını. Okşadı. Yüzü huzurlu, sesi hüzünlüydü :

"Sen âşık ettin!

Fısıltıyla devam etti, kendi kendine konuşuyormuş gibi :

... Beni kendine âşık ettin!"

Dudaklarına uzandı :

"Dostluğunu kaybetmemek için peşinden koşarken, evet."

İtti. Yumuşakça :

"Kötü bir dostsun."

Zorladı :

"Âşıkmış gibi mi yapsaydım?"

Kolları gevşedi :

"Ama biri peşimden bu kadar koşarsa"

Elleri belinden sırtına doğru uzadı. Onu kendine çekti :

"Boşunaymış. Dostluğunu kaybettim."

Başını yan yatırdı. Öpeceği yere baktı :

"Ve bir şeyi daha. Aşkımı da!"

Kapı hızla açıldı. Bir adam belirdi. Onları görünce açık kapıyı iki kere tıklattı.

"Nerede kaldınız? Seyirci sizi bekliyor." ❁

KEVORK KİRKORYAN

Mitolojik Öykü

GAZETENİN insan kaynakları ekini inceliyordum. Yıl sonu olduğu için pek de dişe dokunur ilanlar görememiştim sayfalarda. Aslında işsiz değildim ama, belki severek yapacağım bir ek iş bulurum diye göz gezdiriyordum öylesine. O gezmeden gözüm epeyi yorulmuştu ki, tam sayfanın köşesinde ilginç bir ilan gördüm. Belediye tarafından verilmişti bu. Bir güzellik yarışması için jüri üyesi olabilecek bir kişiydi aradıkları. Ancak biraz garip gelmişti bu olay bana. Bildiğim kadarıyla, bu tür insanlar gazete ilanlarıyla aranmaz, davet edilirlerdi böyle organizasyonlara. Çünkü jüri üyesinin ünü, yarışmanın da önemini gösterir, ününü artırırdı. İçimden bir "Allah Allah" çektim. Aslında, bu arzu ettiğim gibi bir iş değildi ama, boş boş yattığım şu günler için de iyi bir uğraş olabilirdi benim için. Zaten ilanda da, işin devamlılığının aksine kısa süreli olduğundan bahsediliyordu. Profesyonel turizm rehberliği yaptığımdan, gerçekte işsiz değildim, ancak bu kış ayları böyle geçerdi işte. Yazın yedi ay çalışır, kışın beş ay yatardım. Ve bu iş benim için biçilmiş kaftandı sanki. Güzelden de anlardım hani. Telefon numarasını not ettim ve özgeçmişimi hazırlayarak postaya verdim.

Aradan bir hafta geçmişti ki, tam okuduğum kitabın en heyecanlı yerinde telefon çaldı. Bir erkek sesiydi duyduğum. Beni cumartesi günü görüşmeye çağırıyorlardı.

O sabah erkenden kalktım. Çok ender olarak giydiğim kumaş pantolonu ve ceketimi hazırladım. Gömleği ve at motifli kravat koleksiyonumdan seçtiğim, en çarpıcı olanını takmak için çıkardım. Hazırdım, şöyle bir kendime baktım, "Tamam," dedim kendi kendime, "işte jüri üyesi böyle olmalı." Belediyenin yerini, önünden binlerce kez geçtiğim için gözüm kapalı biliyordum. Ben yine de, bir kaza çukuruna kurban gitmemek için oldukça dikkatli davrandım yollarda giderken. Kapıdan girip, oradaki görevliye personel müdürüyle görüşmem olduğunu söyledim. O; yukarıyı ararken, ben de yanındaki diğer görevliyle çene çalıyordum bu arada. Tuhaf gelen, bu adamın böyle bir ilandan ve yarışmadan haberi bile olmamasıydı. Neyse ki, telefonla konuşan diğeri, beni yukarıda personel müdürünün odasında beklediklerini söyleyince rahatladım. Hızla çıktım merdivenleri. Kapının üstünde beklendiği gibi Personel Müdürü yazıyordu, yani doğru odaydı önümde duran. Kapıyı vurdum ve içerden gelecek sesi beklemeden daldım içeri. Kimse yoktu karşımda. Üstelik odadaki raflar da boşaltılmış gibiydi. Aniden, yandaki diğer kapı açıldı ve içeri sakallı, elli altmış yaşlarında biri girdi. Gözüm sanki bir yerden ısırıyordu onu. El sıkışmadan sonra, za-

man geçirmeden hemen konuya girdi. Kendini tanıtmamıştı ama, herhalde personel müdürü olmalıydı bu adam.

– Özgeçmişinizi inceledim. Siz tam bizim aradığımız adamsınız.

Şaşırmıştım, ama sormaya cesaret edemedim, "niye" diye.

– Affedersiniz ama, biraz bu iş hakkında bilgi alabilir miyim acaba?

– Elbette. Bir güzellik yarışmasında jüri üyesi olacaksınız ve katılan adaylarımızdan birini seçeceksiniz. Bu kadar basit işte.

– Peki diğer jüri üyeleri kimler? Ve lütfen açıklayabilir misiniz, bu tür yarışmalarda, jüri hep tanınmış kişilerden oluşur, nasıl olur da beni böyle bir görev için seçersiniz?

Henüz, ne ücret ne de giyim kuşam gibi detaylardan konuşmuştuk. Bir an düşündüm, müdür, madem benim için "bu işin adamısın" diyordu, o halde, ben niye ısrarla işi kaçırmak için uğraşmaya çalışacaktım ki? Bu düşünce beni, bir an susmam için ikna etmiş gibi gözüktü. Yaşlı adam konuşmasını sürdürüyordu bu arada :

– Aslında haklısınız bu tür sorularınızda. Ama şimdilik söyleyebileceğim, sizden başka bu işe başvuran kimse yok ve bu durumda jüri de, başkanı da yalnız siz olacaksınız.

– İyi ama, birçok insanın izleyeceği bir yarışmada, nasıl oluyor da tek kişilik jüri oluyor. İnsanlara çok garip gelebilir bu.

– Evet, insanların bu yarışmadan haberi olsaydı, dediğiniz doğruydu.

– Bu da ne demek şimdi?

– Yani, bu yarışmayı, yalnızca siz, ben ve güzellerimiz bilecekler.

– Allah Allah. Peki, bu yarışma, ne zaman ve nerede olacak?

– Şimdi ve burada elbette.

Odanın pencereleri sıkı sıkıya kapalıydı. İçeriye incecik bir ışık bile sızmıyordu dışarıdan. Sanki özel olarak bu hale getirilmiş gibiydi bu ortam. Ayağa kalktı ve yan kapıyı açtı. Ne olup biteceğini çok merak ediyordum. Yine de, garip türdeki olayların sadece Stephen King gibi yazarların kitaplarında olduğunu bildiğimden, sıra dışı bir şeylere hazırlıklı, ama yeterince rahat tavırlar içindeydim olabildiğimce. Kapıdan güzel sayılabilecek elbiseler içinde birbirinden çirkin üç kadın girdi. O an anladım. Bu herif manyaktı ve anlayamadığım, ben ne arıyordum bu odada onlarla birlikte.

Adam gülümseyerek bana baktı.

– Şimdi üç yarışmacımız da kendini tanıtacak, seninle konuşacak, sonra onları içeri yollayacağız ve sen yalnızca birini en güzel olarak seçeceksin.

Sesinin tonu emreder gibiydi. "Nereden de okudum o ilanı" dedim kendi kendime.

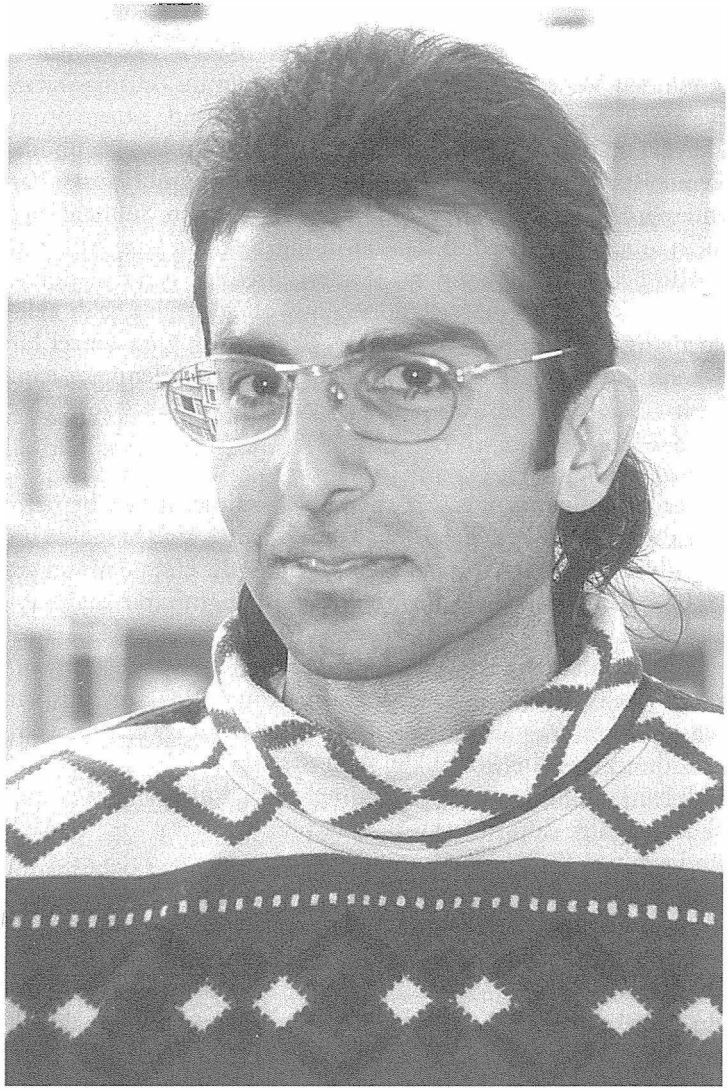
"Merhaba" dedi ilki kart bir sesle.

– Adım Pera.

– Benimki Konstantinopl.

– Benimki de Kalkedon.

Bu isimler beni hem şaşırttı hem düşündürdü. Yoksa ben, binlerce yıl öncesine gitmiş ve mitolojinin o çok ünlü "güzellik yarışması"nın tam ortasına mı düşmüştüm? Ama yine de ne mekânlar, ne karşımdaki adam ne de bu kadınlar



ve isimleri bu olaya uyuyordu. Orada jüri üyesi Paris'ti (yani ben). Onu çağıran kişi Zeus (aslında sakallı adam biraz onu andırıyor), yer, binlerce yıl öncesinin Olimpos dağı ve güzeller de Athena, Hera ve Afrodit'ti. Yani tek benzeyen şey mis-en scene'di o kadar. Dışarısını görebilseydim, belki de bunun bir tür gizli kamera şakası olduğunu düşünecektim. Ama ne bir ses, ne de bunu doğrulayacak bir alet, hiçbir şey yoktu ortada. Kamera gibi bir şey aradı gözlerim hemen. Odanın içinde ayna veya benzeri bir şey de yoktu. Perdenin arkasında da kimse olamazdı zaten. En azından kamera objektifini alacak bir delik veya o tür yer bulunmuyordu o bölgede de.

Ben bunları düşünürken, içeri ilk girmiş olan kadın konuşmaya başladı.

– Haliç'in öte tarafında, modern kentte oturuyorum ben. Güzelliğimi herkes biliyor. Bütün şehrin genç ve güzel insanları hep benimle iç içe yaşarlar. Eğer sen de bunu temsil edersen, sana o bölgeden istediğin herhangi bir mağazayı vereceğim. Hem diğerlerine göre daha gencim ben gördüğün gibi. Üstelik her geçen yıl güzelliğime biraz daha güzellik katıyor.

Bu laflar, zihnimi biraz daha açmıştı. Bir güzellik yarışmasıydı bu yaşadığım, bundan hiç kuşkum yoktu artık. Her üç kadın da, şehrin bir kesimini tem-

sil ediyordu. Pera, eskiden Venedik Balyozu'nun (Beyi) oğlunun oturmasından dolayı Beyoğlu diye anılan semt ve çevresiydi. Haliçin öte tarafında oturuyorum demekle, isminin kaynağını da açıklıyordu sanki. Hoş bunu bilen kaç İstanbullu vardı kim bilir. Perai, Rumca karşı taraf demekti ve eski İstanbul, yani surlar bölgesinin karşısındaydı. Konstantinopl, tarihi yarımada denilen Sultanahmet ve civarı, yani eski İstanbul'du. Kalkedon ise, şehrin diğer yakası, yani Anadolu tarafıydı. Günümüzde pek kullanılmayan bu isimleri, özellikle işimden dolayı çok iyi biliyordum. Bir an, bu iş için özellikle seçilmiş olabileceğim geldi aklıma, yaşlı adamın dediği gibi. Mitoloji bilgime göre, ilkinin yaptığına benzer bir şekilde, her güzel bana hoş hediyeler sunacaktı, kendisinden etkilenmem için. Bu yaşanmamış bir karabasanın yaşanması gibi bir şeydi. Ama oldukça zevkli bir karabasan.

İkincisi sözü aldı :

– Beni daha yakından tanıyorsunuz. Siz turistleri gezdirirken ben hep sizi hayranlıkla seyretmişimdir. Belki Pera'dan biraz daha yaşlıyım, ama herhalde bu güzelliğim olmasa, milyonlarca insan bana koşa koşa gelmezdi. Hem eminim siz de bunun farkındasınız. Yine de, size Kapalıçarşı'dan istediğiniz bir mağazayı vermekle onur duyacağım ben de.

İlkinin "gün geçtikçe daha da güzelleşiyorum" demesini şimdi anlamıştım. Beyoğlu'nu Güzelleştirme Vakfi'ndan bahsediyordu kadın. Binaların dışı, şu son yıllarda, olabildiğince restorasyondan geçirilmişti. Ama ya Pera'nın arka sokakları? Orayı göz ardı edemezdim kesinlikle. Aslında, eski şehrin de olumsuz noktaları yok değildi hani. Bakımsız birçok kenar mahallesi, Sultanahmet civarının güzelliğine çok kolay gölge düşürmeye yetiyordu bile.

Sıra üçüncüsündeydi :

– Kalkedon olarak, inanın ki, her ne kadar en yaşlıları bensem de, kendine en iyi bakan yine benim. Beni seçin, üstelik sizle de hemşehriyiz. Benim size hediyem ise, çok isteyip de oturamadığınız o güzelim Bağdat Caddesi'nde bir daire olacak.

Doğru diyordu, hemşehriydik. En yaşlıları olduğu konusunda da haklıydı üstelik. Kalkedon, Konstantinopl ve Pera'dan çok önce, sonradan gelenlerin "körler ülkesi" dediği yerde kurulmuştu. Bağdat Caddesi hakkında dediği de gerçekti, çok güzel bir semtti burası. Ama, Asya yakası yalnızca burasıyla sınırlandırılamazdı ki. İstanbul'a göç edenlerin büyük bir kısmı, şehrin bu yakasındaki çevre bölgelerde oturuyordu. Ve oraların durumu, Avrupa yakasına göre pek de iç açıcı değildi.

Birini seçmek, oldukça zordu. Üç bölgenin durumlarını dikkate almasam, kadınların fiziksel güzelliklerine baksam, o işimi daha da içinden çıkılmaz yapıyordu. Çirkinlikte birinci olurdu her üçü de. "Herhalde semtlerinin pisliği yüzlerine bulaşmış" diye düşündüm. Çünkü makyaj kadında her açığını kapatmaya yetmiyordu zaten. Yüzlerinde, ilerlemiş yaşlarından dolayı oluşmuş kırışıklıklar o kadar yoğundu ki, neye göre karar vereceğimi bilemiyordum artık.

Sakallı adam, yani Zeus yerinden kalktı ve, "Hadi bakalım şimdi yerlerinize dönün, sonucu biz birazdan size bildireceğiz," dedi. Kapı kapandı ve bana doğru seslendi :

– Ne diyorsun bakalım?

Ben bunu duymamış gibi sordum :

– Siz kimsiniz?

– Evlat, benim kim olduğumun ne önemi var. Beni insanlar çoktan unuttu bile. Seni bu iş için seçtim, çünkü sen benim kim olduğumu biliyorsun. Hadi ver kararını da gidelim artık.

– İyi ama, bunların hepsi çok çirkin nasıl birini seçebilirim ki?

– Ben de biliyorum bunu. Yıllar onları fazlasıyla bozdu. Aslında yıllar değil, insanlar onları bu kadar çirkinleştiren. Ama ne yapabilirim, onlara gelen mektubun üstünde "en güzel olan açsın" diyordu. Bilirsin, Olimpos dağındaki düğünde, üstünde "en güzele" yazılıp, üç güzelin masasına atılan altın elma gibi. Üstelik bunlar üç kız kardeş. Tartışma artınca annelerine, "Sen seç," dedim. "Asla yapamam," dedi. Hangi anne, kızları arasında ayrım yapabilir, haklı o da. Tam bu sırada aşağıda seni gördüm. Gazete okuyordun. Biraz yaklaşıp, seni inceledim sana farkettirmeden. Hani kedinizin camdan bakıp yakalamak istediği güvercin, hatırlıyor musun? Dolaştım biraz aklının derinliklerinde sen sayfalara bakarken. "İşte," dedim, "tartışmayı bitirecek ve bu olaylardan en az etkilenecek insan bu olmalı." Sonrasını biliyorsun zaten.

– Bana hiç yardım etmeyecek misiniz peki?

– Sanmıyorum evlat. Bunu yaparsam onlar farkına varır ve kafamın etini yerler durmadan. Çabuk düşünmeliydim. Karşımda, mitolojinin adına kim bilir bilmem kaç tane tapınak yapılan tanrısı vardı. Hoş şu an pek tanrıya benzemese bile, o zamanlar öyleydi işte. Hafif bir ürperti oldu içimde. Ben burada birini seçsem bile, buradan çıktığımda diğerlerinden biri beni rahatsız edebilirdi. Önerdikleri hediyeler de bayağı ilginçti aslında. Ama... Aması vardı işte. Ya gerçekten, seçilmeyenler beni diğerini seçtiğime pişman ederlerse. Yok, olacak gibi değildi bu. Biraz düşündüm ve, "Ben galiba seçimimi yaptım," dedim birden. Evet, seçimimi yapmıştım. Çabuk, ama temiz bir seçim.

– Ama bunu zarf içinde size vereceğim. Ve ben eve gidene kadar da bunu açmayacaksınız. Şartımı kabul etti. Aslında babacan adamdı şu Zeus. Hiç de öyle korkulacak tipi yoktu gerçekten. Ne de olsa, o artık yalnızca bir mitoloji kahramanıydı. Boş bir kâğıt ve bir zarf uzattı. Ardından, sırtını bana döndü, ne yazacağımı görmediğini düşünmemi istiyordu anlaşılan. Oysa, o da ne yazacağımı çok iyi biliyordu. Kâğıdı aldım ve üstüne "en güzeliniz, güzellikte alçakgönüllü olandır" diye yazdım. Katladım ve zarfın içine koydum.

"Sağ ol evlat, sanırım en iyisi bu," dedi.

Kapıyı açtım. Koridorda pek kımse yoktu. Her taraf karanlıktı. Sessizce aşağıya indim. Kapıdaki görevli değişmişti. Beni görünce şaşkın bir biçimde bağırmaya başladı.

– Sen de kimsin, ne işin var orada?

– Ben iş görüşmesine gelmiştim.

– Ne iş görüşmesi? Bugün Cumartesi, iş görüşmesi yapılmaz.

– Ama öğlen arkadaşlarınıza açıklamıştım.

– Ben sabahtan beri buradayım, dalga mı geçiyorsun benimle?

Ne yapacağımı, ne diyeceğimi bilemiyordum. Sanki içeri gizlice girmiş, ya-

sal olmayan birtakım şeyler yapmıştım orada. Şimdi de elimi kolumu sallaya sallaya dışarı çıkmaya çalışıyordum. "O kadar da uzun boylu değil," dedi görevli. Rahatça çıkıp gitmeme izin vermeyecekti anlaşılan. Bir an bir ses çalındı kulağıma. Telefondu bu, yani kurtarıcım. Ortalıkta başka kimsecikler gözükmüyordu. Kapıya da oldukça yakındım. Adam alete uzanır uzanmaz bir anda fırlayıp, koşmaya başladım. Koşuyordum, sanki arkamdan birisi öldürmeye geliyormuşcasına koşuyordum. Beyazıt tarafına doğru, kalabalıkla kaynaşmama az bir mesafe kalmıştı artık. Arkamdan gelen birisi de yoktu. Herhalde görevli önemli biriyle konuşuyor olmalıydı ki peşimden gelememişti. Yaptığım çok riskliydi ama yapmıştım bir kere. Bu durumlarda insan pek de sağlıklı düşünemiyordu işte. Ama iyi ki kaçmıştım, orada kalmamın neler getireceği hiç belli değildi çünkü. Antrenmanlı olmama rağmen, yine de nefes nefese kalmıştım. Ter içinde tramvaya bindim. Kimsenin kimseyle ilgilendiği yoktu içeride.

Sirkeci'de indim aşağıya ve hızlı adımlarla yürümeye koyuldum iskeleye doğru. Nefesim düzene girmişti tekrar. Bir jeton alıp bindim vapura. Konstantinopl'dan Kalkedon'a geçmek için. Pera'nın da o sırada beni izlediğinden hiç şüphem yoktu. Henüz mektubu açmamışlardı herhalde. Zaten açınca da, hiçbiri alçakgönüllü olmadığı için güzel de olamayacaklarını anlayacaklardı. Ama bunu, benim gördüğüm kadınlar asla kabul edemezdi. Belki de bu yazdığım, yeni bir tartışma daha yaratacaktı kim bilir, kimin kimden daha alçakgönüllü olduğu konusunda. Ya da bu tartışma son bulacaktı. Bir an yanıtımla övündüm, "Niye Paris de böyle bir kurnazlık yapmadı," dedim kendi kendime. Yanıtı yine kendim verdim. Paris'in hikâyesinde aşk vardı, güzellik vardı ve o, sevdiğini ve en güzelini seçmişti. Aslında, Afrodit'in ona sunduğu şey diğerlerinden de oldukça alçakgönüllü bir ödüldü. Bir krallık veya dünyanın tüm zaferleri yerine, yalnızca bir kadındı önerdiği. Ve Paris onu seçmişti. İçimden, "Umarım onlardan birini seçmediğim için benden intikam almazlar," diye geçiriyordum. Tanrıça Hera'nın, sırf intikam için, Paris'i taşa çevirmesini yılan saçlı Medusa'dan istediğini biliyordum çünkü. Paris'in mavi gözleri kendisini korumuştu kem bakışlardan o zaman. Ama ya ben? Bu koyu kahve gözlerle oldukça savunmasız bir durumdaydım şu an. Hemen, Paris'in mavi gözünün yerini tutacak bir nazar boncuğu bulmalıydım bir yerlerden.

Yarım saat epey hızlı geçti düşündüklerimin etkisiyle. Bir an önce eve gitmek istiyordum. Vapurun merdivenlerinden inerken elim cebimdeki bir kâğıda dokundu. Çıkarıp baktım. Bu gazeteden aldığım ilandı. Tekrar okudum. Sonra bir daha okudum. İstanbul Belediyesi tecrübeli personel müdürü arıyordu. Bir an, benim kestiğim ilan değil gibi geldi bana. Sonra köşedeki yırtığı fark ettim, benim keserken yaptığım yırtığı. Edecek laf bulamıyordum. İskele verilmeden atladım, artık evde olmak istiyordum rahatlamak için. Stresli anlarda olduğu gibi yine sinüzitlerim sızlamaya başlamıştı. Çıkışa doğru giderken, kapıda bir yığılma olduğunu fark etti bakışlarım. Sanırım polis yüzündendi bu. Nedendir bilinmez kimlik kontrolü yapıyorlardı parmaklıkların orada. Bir an korktum. Ama sonra korkumun yersiz olduğunu görüp sakinleştim. Sıradan bir kontroldü bu ve benimle hiçbir ilgisi yoktu. Kimliğimi gösterdim ve hızla geçtim aralarından. O sırada, yanımdaki memurun kalın sesini işittim. Elindeki başka bir cüz-

dana bakıp, "Bu ne biçim isim ya," diye söyleniyordu, "böyle isim mi olur." Tam içimden, "Yuh be, sana ne adamın isminden," diyecektim ki duyduğum şeyle irkildim. "İstinpoli diye isim koymuşlar kızcağıza." Başımı kaldırdım ve bana bakan bir çift mavi göz gördüm, simsiyah, parlak saçlarla birlikte. Ben şaşkın bakarken o gülümsüyordu. Birden bana yaklaştı. Bu kadar güzelini hiçbir yerde görmediğimi düşündüm hemen. Bakışlarını bir an bile kaçırmadan gözlerimin ucuna kadar sokuldu ve, "Sen en iyisini yaptın," dedi. O, hızla uzaklaşırken ayaklarım, bir saat öncesinin aksine, değil koşmak, bir adım bile atacak kadar kıpırdayamadı. Bir süre, belki de birkaç saniye öylece kalakaldım. Sonra kızın uzaklaştığı yere doğru yürüdüm, hızlandım birini yakalamak istercesine. Ama hayır. Kalabalık çoktu ve az önce benle konuşan o muhteşem kız görünmüyordu ortalıkta.

Otobüse doğru giderken, mantıklı düşünmeye başlamıştım bile. Elbette, bunu nasıl daha önce düşünmemiştim. O, İstanbul'du. Eskiden çevre köylerde oturanların, Grekçe, "şehre gidiyorum", yani "istin poli" demeleriyle, zaman içinde şehre ismini veren o deyimdi duyduğum kızın adı. Ve o, bir bütün olarak kendini oluşturan parçalarından o kadar güzel, o kadar ulaşılmazdı ki.

Eve girdim. Kedimiz miskin miskin uyuyordu. Eğildim kulağına ve yalnız ikimizin duyabileceği bir şekilde fısıldadım.

– Şu İstanbul'u gerçekten çok seviyorum, her şeyine rağmen. ❁

SEÇKİN GÜNDÜZ

46. Çeşit

MASA, kutu açacağı ile bitmişti. "Yaz : bir yastık. Ayraç içinde : kılıflı. Altına : yün örtü. Altına : yatak."

"Yer yatağı diyeyim mi?"

"Deme."

"Çekmecelere de baktınız, değil mi?

"Baktık."

"Bir çift terlik; bitti."

"Arabada imzalayalım. Tabanım dondu."

"Kırk beş çeşit deyip kapatıyorum."

"Toplam, de."

Başkanları, "Kısa sürdü," deyip paltosunu ilikledi. "Pek bir şey yokmuş."

"Olanlar da örneklik."

"Çatal, kaşık, bardak; her şeyden birer tane."

Beş kişiydiler. Tutanağı en gençleri yazmıştı. Görevlerini titizlikle yaparken hiç zorlanmamışlardı.

Birkaç giysi dolap başlığı altında sıralanmıştı. Masa kolaydı da üzerindekilerini yazarken azıcık oyalanmışlardı. Perdeyle ayrılmış bölüme geçerken üyelerden biri, 'Sıra ikinci vagonda,' demiş; demesiyle yanakları allanmış, kimse de gülümsememişti. Delikli taşın yanındaki musluğa eğretice bağlanmış hortum, ucundaki süzgeçle duş görevini üstlenmişti. Demirbaş olmadığı kanısında birleşip onu da ayna, havlu, sabunla birlikte listeye almışlardı. Ocak, tüp, tencere, çaydanlık yoktu. Olması gerekenleri yazmaya kalkışsalar tutanak kaç yaprak olurdu?

İliştiği yataktan kalkarken, "Durun!" diye seslendi. Dosyayı koltuk altına sıkıştırıp örtünün kıvrımlarını yokladı. "İçinde bir şey var."

Sahanlıktan dönüp, "Onu da yazın," dedi başkan.

"Kırk altı deyip ekliyorum : bir saç kurutma makinesi."

Yanındaki fısıldadı : "Çizginin altına yaz."

Öbürü uyardı : "Uzun kablolu."

"Evet," dedi üyelerden biri. "Üç uzatma kablolu."

"Hepsini yazayım mı? Sarı olduğunu da?.."

Son çıkan ışığı söndürüp asma kilidi halkaya takmıştı.

Siyah steyşın yolu biliyordu. Kavşaklar geçildi, kırmızı ışıklarda duruldu. Suskundular. Onları dışarıda beklemiş olan konuşkan sürücü de... Önde otura-

nı az sonra bir şeyler söyleyecek gibiydi. Bunu sezmişlerdi.

Başını arkaya çevirdiğinde gözleri donuktu. "Yanlış yazdık," dedi. "O saç kurutma makinesi değil; ısınma aygıtıydı."

"Ya da ısıtma," dedi başkanları avcunda asma kilidin anahtarı.

"Kısa sürdü ama; daha da sürecek, yorulacağız gibi," dedi ortada oturanı.

Sürücünün gözleri, 'Bana da anlatın,' der gibi içerdeki aynaya, yanındaki tutanakçıya gidip durdu. Kış güneşinden korunmak için taktığı gözlük olmasaydı bakışlarındaki anlamı yakalayabilirler miydi?

DENİZ GÜNAL

Tahir Bey

TAHİR beyin gözleri mavi, saçları siyah kıvırcık, dudağının üstünde bir Hitler bıyığı var. Yapıştırma gibi duruyor. Karadeniz şivesi ile konuşuyor bizimle. Önceleri komik geliyor, yavaş yavaş alışıyoruz. Tahir bey öğretmen, bizim matematik öğretmenimiz. Konuşmayı çok seviyor. İlk zamanlar dersten sonra arkasından gülebilmek, derken bu kadar dikkat kesilmişken bir şeyler de anlayabilmek için dinlemeye başladık. İki denklem arasına sıkıştırılmış kız kaçırma hikâyeleri, dünyanın dört bir yanına dağılmış Temel'lerin – Tahir beyin kuzenleri – birbirleriyle bir Norveç ya da bir Asya ülkesinin limanında karşılaşmaları derken, bir de baktık ki biz aslında matematiği öğreniyoruz. Yalnız... Karadeniz şivesi ile.

Tahir bey diyor ki, bütün diğer sınıflardan iyi olacaksınız. G sınıfıyız biz. Okulun seçkin A ve B sınıflarından iyi olmamız için mucizeye gerek var. Mucize Hitler bıyıklı bir çift hınzır bakış olarak giriyor sınıfa. Günaydın, diyor. Bilmiyoruz ki mahsus mu böyle konuşuyor. Farklılığı ile ilgi çekmek, hiç aldırmayışı ile korku ile karışık bir güven duygusu uyandırmak için mi? Başarılı da aslında.

Yarattığı korku, hakkındaki çeşit çeşit dedikodudan da kaynaklanıyor. Niye kaç yaşında adam yalnız oturuyormuş? Hiç geleni gideni olmazmış, geceleri uyumuyormuş. Oturma odasının ışığı hep yanarmış. Perdelerini niye hiç açmazmış? Kendi kendine bir türkü tutturup dolaşırmış okul bahçesinde. Sınıfta, bakkalda çakkalda başka, öğretmenler odasında başka Türkçe konuşurmuş. Öğretmenler odasında çok temiz bir Türkçe konuşurmuş.

Tahir beyi bilinçli farklılığından duyduğumuz tedirginlikle kabul ediyor, zaman zaman kendine gülmemize ses çıkarmadığı için çok seviyoruz. Öyle zamanlarda sanki orada bile değilmiş gibi kayıtsız duruşu, azgınlaşan kahkahalarımızın ortasında sakin ve ciddi önüne bakarak yürüyüşü, bir lafın ne zaman altında ne zaman üstünde kalmayı seçeceğini bilmeyişimiz, onu hem hiç anlamayıp hem de sanki başka türlü olamazmış gibi algılayışımız ile saygımız artıyor. Beğeni ile korku karışımı bir saygı bu, gittikçe bir gereksinime dönüşüyor. Onu umursuyoruz. Ne yapsa ne söylese nasıl söylese... Onu hep umursuyoruz.

Tahir bey, gri çizgili mavi takımı, keskin limon kolonyası kokusu, bıyığının iz düşümü siyah kravatı ile sınıfa girince, artık mahcup, ezik, kaba saba G sınıfı olmaktan çıkıyoruz. Mutlu, haşin, haylaz ve akıllı bir G sınıfı oluyoruz. Tahir bey içimizdeki terk edilmişliğe, itilmişliğe, burukluğa denk düşüyor. Ama öyle

oluşuyla mı olmayışıyla mı bilmiyoruz. Asla yenilmeyecek bir adam olduğunu hissedebiliyoruz. Kendi olmayı kendi seçiyor. Ondan.

Tahir bey bizden biri aynı zamanda. Onu yalnızca bahçede, sınıfta, koridorlarda değil, sokakta, bakkalda, berberde, balkonda da görüyoruz. Ben – bütün arkadaşlarımı çatlatarak – onunkine bitişik apartmanda oturuyorum. Tahir bey, alt çaprazımızda kalıyor.

Hiç geleni gideni olmuyormuş. "Öyle tek başına sap gibi." diyor Hatice teyze.

"Bekâr. Otuz dokuzuna gelmiş bir erkek kurusu. Kim alır onu, kızlar onu ne yapsın?"

"Niye," diyor annem. "Eline yüzüne bakılıyor. Biraz tuhaf ama."

Başını iki yana sallıyor Hatice teyze.

"Mendebur suratlı. Kendi kendine gülümseyip konuşarak dolaşıyor sokaklarda. Cinlere karışmış belli ki. Gözü insan görmüyor."

"Utanmıyor musun?" diyorum. "Hakkında konuştuğun bir matematik öğretmeni. Hakkında hiçbir şey bilmeden atıp tuttuğun o insan, – biraz abartmaya başlıyorum burada – dirseklerini bu mahallenin çocukları adam olsun diye çürütüyor. Gecesini gündüzüne katıp çalışıyor. Kolay mı sanıyorsun matematik bilmeyi, onu bırak, öğretmeyi. Sen yedi kere yedi kaç eder daha onu bilemezsin."

Hışımla kalkıyor Hatice teyze, Bu evü gomonüstler basmış diyerek. İşte bu ilişki tamamen benim çabalarım dışında, Hatice teyzenin hayal gücü, hayat bilgisi ve de sözcük dağarcığı ile açıklanabilir bir ilişkidir. Bunu söylemeye özellikle gerek duyarım. Çünkü ailemiz kendini sol görüşlü saymakla birlikte kesinlikle gomonistliği kabul etmez ve öyle kuzenler de evden başarıyla uzak tutulurlar. Bana gelince gomonist olmak benim için ne olduğunu çok iyi anlamadığım, ama büyüyüp çok kitap alacak param olunca mutlaka olmak istediğim iyi bir şeydir. – Ve de evinize bir daha ayak basmam diyerek gidiyor. Annem bana çatıyor.

"Ne cüret bu, eve gelen misafire, kocannen yaşında bir kadına ahlak dersi vermeye kalkıyorsun." Dolayısıyla söz verdiği topuklu papuçları almayacağını, öyle papuçları bu küstahlık ve terbiyesizlikle kendi paramı kazanmadan yalnızca rüyamda görebileceğimi söylüyor. Ama olsun! Zaten o topuklu papuçlar, bir gaflet anında verilmiş eyvah bir sözdü. Bir bahaneyi bekliyordu. O bahanelerden bizim evde kıyamet kadar. Biri olmazsa öbürü. Benim kafamı kurcalayan şu. Para kazanmaya başlayınca alacağım şeylerin listesi uzayıp duruyor. Üstelik bu uzayan ilk alınacaklar. Hani şu ilk maaşım denen para ile annem bir saat almış, babam bir dolmakalem. Bana gelince, alınacak yüz küsur kitap, doğru düzgün gözlük, bir de şimdi topuklu ayakkabılar. Her neyse...

Hatice teyze, tabii ki yine geliyor. Kendisinden özür dileyip elini de öpecekmişim. Öpeceğiz mecburen Hatice teyzenin tombul, margarin kokulu, boğum boğum ellerinden kurtuluş yok.

"Bir hafta kimsenin arkasından konuşma, hem de iki elini birden öpeceğim," diyorum. Annem fesupanallah çekiyor önce alı al moru mor bir suratla.

"Delidir," diyor beni yan odaya itelerken. Bir yandan kulağıma fısıldıyor,

babası böyle dik kafalı yetiştiriyor bunu, ben soracağım ona, eve bir gelsin.

"Aldırma sen ona Hatice ana!"

Niye anamız oldu şimdi anlamıyorum, fakat çok keyifliyim.

"Ben deli değilim Hatice ana, ama babam delidir. İnsanların arkalarından söylediklerinizi bir işitse.... Ooo, ben ne demişim ki, asıl ondan duyarsınız duyacağınızı."

Tabii ki Hatice teyze bildik hışımla toparlanıp gidiyor yine. Annem mutfağa giriyor, kızmıyor artık bana. Böyle de iyi bir huyu var, öfkesi çabuk geçiyor. Kaybedecek bir pabuç da yok artık. Ama konu bu değildi. Tahir bey diyordum. Tahir bey için en çok kullanılan sıfat, onun cins olduğu. Kimseyle ahbaplık etmemesi, başka öğretmenlerle tepeden, mahalle sakinleriyle bıyığının arkasından konuşması, o Hitler bıyığı, şivesi, yalnızlığı, her şeyi onu cins yapıyor.

Ee ne olmuş, diye düşünüyorum. Çok düşününce önce bu sıradışılığı bana da tuhaf geliyor. Ama öyle çok düşününce, yani gözlerimi beynimdeki o noktaya dikip de hiç nefes bile almadan yalnızca oraya yoğunlaşınca her şey tuhaf geliyor. Hatta o kadar tuhaf geliyor ki, Tahir bey doğallaşıyor. İşte bu yüzden ben Tahir bey mi tuhaf yoksa yaşam zaten tuhaf bir şey mi, bir şeyi ne tuhaf yapar ne kadar tuhaf olunabilir bilmiyorum. Dert ediniyorum bu bilmeceyi. Çözmeye Tahir beyden başlamalıyım. Tuhaf mı değil mi? Tuhaf değil mi!

"Pijaması çizgili," diyorum anneme, balkon kapısının önündeki sedirde oturmuş örgü örüyor. Bu bir tür akşam sefası annem için. İşler bitmiş, mutfakta tarhana çorbası fokurdamakta, pilav dinleniyor, patlıcan oturtması adı üstünde. Kafasını dinliyor şimdi annem. Hüzünle düşünüyorum Tahir bey bu akşam ne yiyecek acaba?

Annemden hiçbir tepki alamıyorum.

"Gel de bak inanmazsan! Aynı babamınkiler gibi. Yalnız çizgileri daha kalın."

"Bize ne elin adamının pijamasından?"

"Çok doğal değil mi, o yüzden söyledim."

Annem duymuyor yine. İşte bunu anlamıyorum. Bir insanın kimseye benzemeyen yanları tuhaf oluyor da herkes gibi oluşları niye tuhaf olmuyor? Bana da sanki hep tersi doğruymuş gibi gelir. Birbirine benzeyen insanlarda, olaylarda, durumlarda bir iticilik, sıkıcılığın ötesinde bir yanlışlık olmalı.

"Çizgileri ne renk biliyor musun?"

Başını örgüden kaldırıyor bu kez, yüzüme bakıyor. Hani kırmızı demeyi çok isterdim, ama değil. Omuzlarımı silkiyorum.

"Kahverengi."

Annem örgüsüne dönüyor yine, başını iki yana sallayarak.

"N'apıyor bu saatte balkonda?" Sanki beni mutlu etmek için soruyor.

"Sardunyaları kesiyor makasla."

Örgüyü bırakıp yanıma geliyor. Aşağıya bakıyoruz.

"Allah Allah n'apıyor sardunyalara öyle. Biçmiş hepsini gıdım güdük bırakmış."

"Kendi sardunyaları değil mi? Ne isterse yapar," derken ben, Tahir bey bir esinle kafasını kaldırıp bize bakıyor. El sallıyorum.

"İyi akşamlar hocam."

Ses çıkarmıyor Tahir bey. Annem kızgınlıkla içeri kaçıyor. Çıkışıyorum. "Bana soracağına niye ona sormadın? Niye kesiyorsunuz sardunyaları Tahir bey yazık değil mi çiçeklere, ne güzel kıpkırmızı açıyorlardı balkonunuzu! Yemezdi değil mi!"

"Bana ne onun sardunyalarından? Delinin zoruna bak! Niye soracakmışım? Sabahtan beri başımın etini yiyorsun, yok pijaması, yok osu, yok busu. Başka işin yok senin, everelim Tahir beyle, sen de kurtul biz de."

Annem konuştukça hırslanıyor.

"Ama Tahir bey dayanabilir mi sana? Lafını sözünü tartmaz, büyüdüğünü küçüğünü bilmez bir ukala kız. El işte değil göz hep oynaşta."

Usulca kapatıyorum balkon kapısını. Sandalyeye tünüyorum. Akşam bütün kızıllığı ile çökmekte mahallenin tozlu sokaklarına. Mutfaklardan sarmısak soğan kokuları yükseliyor. Top peşinde kaybolan çocuklar evlerine dönüyorlar gürültüyle. Yorgun adamlar, yorgun kadınlar görünüyorlar sokağın bir ucundan evlerine yürüyorlar.

Tahir beyi düşünüyorum uzun uzun. O zaman o Hitler bıyığı, cam mavisi gözleri, kıvır kıvır saçları kayboluyor. Geriye hınzır bakışlar, soran bakışlar, usulca türkü çığıran keyifli bakışlar, hayretle hoşnutlukla kıvrılan dudaklar, süzme bir merak ve alay duygusu kalıyor. Tahir beyden geriye ifadesi kalıyor. Anlıyorum ki ben bir ifadeye vurgunum.

BAZEN edebiyat derslerine giriyor Tahir bey. Mehpare hanımın okula gelmediği zamanlar ki her ay bir kere oluyor bu. Mehpare hanımın, bu hiç evlenmemiş yaşı kırkı bakışları her türlü yalnızlığı tatmış kadının her ay okuldan bakkaldan çakkaldan yok olduğu bir gün oluyor. Biz kızlar o zaman Mehpare hanımın da aslında bizlerden biri olduğunu hissediyoruz. O her ne kadar edebiyat öğretmeni sinirli Mehpare hanımsa da.

İnce telden yuvarlak gözlük takıyor edebiyat derslerine girerken Tahir bey. Gözlüğün üstünden bakarak konuşuyor. Gözlüğün üstünden bakarak dolanıyor sınıfta. Bir şeyler okuyacakken ya da yazıverecekken tahtaya şöyle birazcık düzeltiveriyor gözlüğünü. Niye hocam gözlük takıyorsunuz, diye sormuyoruz hiç. Hocam gözleriniz niye mavi, niye bıyığınız Hitler bıyığı, gibi ve siz niye böyle konuşuyorsunuz diye de sormuyoruz. Sormuyoruz, ama aramızda teoriler üretip duruyoruz. Doğrulanması hiçbirimizin işine gelmeyecek söylentilerden teoriler üretiyor, sonra o teorilerimizle yeni söylentilere kaynak yaratıyoruz.

"Matematik ayrı edebiyat ayrı," diyor Nurten. "Küçük küçük harfler yapış yapış duruyorlar. Üç tane beş tane değil ki, çuvalla tabii göremiyor adam. Gözleri bozuk."

"Evet ama sayılar da aynı büyüklükte. Onları nasıl görüyor? Hem yazıda bir harfi görmemen bir şeyi değiştirmez, yine okursun sözcüğü sesini anlamını bularak. Bir sözcükte her harf hem öncekini, hem sonrakini taşır. İnsan gördüğü için değil bildiği için okur. Ama sayılar öyle mi? Bir sayı değişince dünya da değişir onunla."

"Atma," diyor Nurten sıkılmış bir hava ile.

"Neredeyse yani," diye düzeltiyorum. Ama öyle kolay kaçamaz benden, kaptırdım mı duramıyorum.

"Bir sayıda yedi yerine iki koy da bak neler oluyor denklemine. Değişiyor mu değişmiyor mu? Ama ben Nurten yazarken r'yi unutsam ne olur, çoğu kimse görmez bile."

Nurten, "İyi," diyor, "benim r'min olmadığını fark edemeyen salaklar senin denkleminden bok anlarlar."

Sıranın altından bir tekme atıyorum. "Anlasalar da anlamasalar da konu o değil. Konu matematikte bir sayıyı bir formülden, bir denklemden çıkartıp hiçbir şey olmamış gibi davranamazsın. Yediğin her haltın sonucunu değiştirir. Sayıyla üç bin altı yüz yirmi dokuz yaz bakalım, bir sayıyı da unut, ne oluyor, ama bir harf unutsan ne olur? Herkes yine anlar ne olduğunu."

"Neyi kanıtlamaya çalışıyorsun?" diye soruyor Nurten ukalalıklarımdan ve inadımdan bezmiş bir halde.

"Gözlüğü iyi görmek için takmadığını tabii ki," derken Tahir bey tepemize dikiliyor.

"Ne konişisunuz da, hızlı konişun herkez duysun."

Sırıtıyorum. "Harf mi büyüktür, sayı mı hocam?"

Bir an yüzüme bakıyor. Kaşlarını kaldırıp beyaz dişlerini göstererek sırıtıyor.

"Sen ne dersun?"

"Sayı büyüktür hocam, hiçbir harfin tek başına anlamı yoktur. Sıfır bile değildur." Ah o karadeniz şivesi, nefes alır gibi dilime yapışıyor Tahir beyle konuşurken.

"Niye karşılaştirursinuz o zaman?"

Nurten önüne bakarak pis pis sırıtıyor. Sıranın altından bir tekme daha atıyorum bacağına. Arkadan biri bağrıyor.

"Harf sıfır bile değilse neden daha küçük olsun, belki daha büyüktür."

Sınıfın en çalışkan kızı Mine, "Hocam," diyor. "Bize elma ile armut toplanmaz diye öğrettiler taa ilkokulda. Şimdi bu yaptığımız anlamsız olmuyor mu?

"Şah mat," diye bağırıyor Ömer. "Dört portakalı iki elmaya böler, üç muz çıkarırsak ne kalır hocam?"

Tahir bey çok keyifli, daimi bir sırıtışla dolaşıyor sıraların arasında. Sonra gelip yine başımda duruyor. Hocam hocam beni dinleyin, diye haykırıyor Ömer.

"Bir de şunu dinleyin. Sayı ile sonsuz yazamazsınız, ama yazı ile pekâlâ olur."

Buna da yanıt Mine'den geliyor.

"Amma yaptın be! O sayı ile yazamadığın sonsuzu yazıya da döktün mü sonu gelmez."

Tahir bey gözlerimin içine bakarak sırıtıyor.

"Niye elma ile armutu toplamaya uğraşıyoruz Leyla?" Böyle birinci çoğul şahısla konuşmasına bayılıyorum. Bütün yelkenlerim suda.

"Belki de hangisi önemlidir diye sormam gerekirdi."

"Hangisu önemlidur?

"Sayı," diyorum. "Niye," diyor.

"Mutlaktır. Beşten ondan yirmiden herkes aynı şeyi anlar. Anlamı değişmez. Ama yazıda anlayışımızla anlam da değişir durur." Ciddiyetle kaşlarını kaldırıyor Tahir bey.

"Belki de saçmaladık" diyorum.

"Aferum," diyor. "Böyle saçmalayın hep. Fikirlerinizu korkmadan söyleyin. Yanlış doğru olmaları değil önemli olan aramaktır. Yeni fikirlerden fikirlerinizu değiştirmekten korkmayın."

Teneffüs zili çalıyor. Tahir bey kitapları kolunun altında, çıkmadan önce bir an bakıyor uğultulu sınıfa. Çok ciddi.

Matematik Allahtır, diyor, söz insan.

ARADAN sıcak tozlu yazlar, çamurlu gri kışlar geçiyor. Lise bitiyor, üniversite bitiyor. Bir şehirden bir başkasına taşınıyor anılar, sorular, vurgunlar. Duyuyorum Tahir bey evlenmiş, iki oğlu olmuş.

Hanımı tatlı ve tombul, çocukları esmer ve haylaz. Tahir bey mutlu mu?

Kim bilebilir, hiç mutlu olduk mu, mutlu olunabilir mi?

Diyorlar ki daha da tuhaflaşmış Tahir bey. Saçlarında aklar, edebiyat gözlüğünde bir çatlak, kahverengi ne yeşil yeni bir takım elbise dolaşırmış koridorları yere bakarak. Çocuklar ne söylediğini bilirlermiş sanki, o hiç konuşmasa da onlarla, ondan itişip kakışmazlarmış koridorlarda sınıflarda, sigara içmezlermiş kirli tuvaletlerde.

Eski lise defterlerimin arasında buluyorum küçük not defterini. Tahir beye sorular yazılmış. Bir kısmı meraktan, bir kısmı ders kaynatmak için, bir kısmı etkilemek için Tahir beyi. Yanlarına notlar düşülmüş. Buna güldü. Bunu bana kendi sordu. Hınzırca baktı. Omuzlarını silkti, acaba keyfi mi yok? Bu soru berbat, hiç sorma! Uygun değil. Bir saat tartıştık.

Listenin sonuna doğru el yazısı rüzgârda kalmış gibi. Dağınık, kaçamak, hüzünlü. Yeni sorular ekliyorum listeye. Tahir beyin mavi gözleri, hınzır bakışları ile yaşamlarımızın içinden esinlerle geçişine, o geçişten geriye kalan tuzlu, rengârenk anılara.

Bir aşk nerede biter hocam bir diğeri nerede başlar?

Oturuyorum tozlu çok renkli çok kalabalık dersler, düşler, umutlar arasına. Yaşamım bir ucundan girilip öbür ucundan çıkarılan bir tünel değil, beni kapsayıp kat kat saran bir koza. Merak ediyorum ne derdi.

Geçmiş nerede biter hocam, gelecek nerede başlar? ❁

ŞAKİR DOĞAN

Kamelya

ÇOK GÜRÜLTÜ çıkaran bir delginin sesiyle uyandım. Balkon kapısı açıktı. Ses avludan geliyordu. Kapıyı kapatıp yatmayı düşündümse de, vazgeçtim, bir sıçrayışta yatağımdan kalktım. İlkyazdı, dışarıda güzel bir hava vardı. Daha uyuyup zaman öldürmek istemiyordum. Hem mışıl mışıl uyumuştum. Sigarayı bıraktığımdan beri dört saat uyku yetiyordu. Bir aydır sigara içmiyordum. Sabah kalkınca da kütür kütür öksürmüyordum. Giysilerim de nikotin kokmuyordu. Bir sevinçle sabahlığımı giydim. Şöyle ağız tadıyla kahve içeceğimi düşününce, keyiflendim. Radyoyu açtım. Önceleri sigara olmadan, kesinlikle kahve içemezdim. Kahve makinesine üç büyük fincan su döktüm. Filtreyi yerleştirdim, beş kaşık kahve attım, düğmeye bastım. Birkaç dakika sonra elimde büyük fincan kahveyle balkona çıktım. Demir parmaklıklara yaslandım. Tam balkonumun karşısındaki apartman duvarında büyük boyutta reklam panosunu asılı bulunca şaşırdım. Güldüm de. On beş yıldan beri karşıki apartman duvarı çıplaktı. Şimdi akıllarına ne düşmüştü acaba? Hem oraya reklam panosu asmaları da gülünçtü. Çünkü, orası ne sokağı, ne de caddeyi görüyordu. Apartmanın yanları ağaçlıktı. Hesapladım, bu apartmanda tam yirmi kişi oturuyordu. Burada oturanların çoğu da yalnızdı. Yani bu yirmi insan için mi asmışlardı reklam panosunu. Aptallıklarına yine güldüm.

Öğleüzeri sokağa çıktım, ama daha reklam şirketinin aptallığına gülüyordum. Zaten benim gibi işsiz biri neyle uğraşacaktı? İşte bunun gibi şeyleri düşünüp, yine boş boş gezecektim. Tanıdığım sokakları, caddeleri arşınlayacaktım. Sonra yine arkadaşlarımın sıkça uğradığı bir yere gidecek, boş düşüncelerini dinleyecek, ben de boş sözler ettikten sonra yine sokaklara dönecek, bazen hızlı, bazen yavaş adımlarla evime dönecektim. Ama zamanımı daha çok evde geçirirdim. Balkonda otururken, can sıkıntısından kendime küçük oyunlar yaratırdım. Günlerin, ayların, mevsimlerin adlarını değiştirdim. Pazar gününe sessizüzgün, derdim. Cuma gününe coşkuseli, derdim. Nisan ayına tatlıgülüş. Ekime, yaprakyığını. İlkyaza, ilkaşk. Sonbahara, sonaşk. Buna benzer uğraşlarla zaman öldürürdüm.

Akşamüzeri evime döndüm. Güzel bir meze hazırladım, rakı da buz gibiydi. Hele akşamın güzelliğine diyecek yoktu. Eğer işsizsen, böyle akşamlarda içeceksin, dedim kendi kendime. Her şeyi hazırladım, balkona geçtim, sandalyeye iyice yerleştim. İki kadeh içince, karşıdaki panoya sigara reklamı yapıştırıldığını

hayretle fark ettim. Kabriyole otomobilin içinde, yirmi yaşlarında esmer güzeli bir kadın gülümseyerek bana bakıyordu, gözlerimin içine. Otomobilin rengi kırmızıydı. Kadın elinde sigara paketini tutarken, kan kırmızısı dudakları arasında da sigara duruyordu. Arkasında kumsal, palmiye ağaçları, masmavi deniz... Resim beni yavaş yavaş etkisinin altına almaya başladı. Beni etkileyen neydi? Kadın mı, deniz mi, sigara mı, yoksa resmin tatil havası mıydı? Kadın güzeldi, deniz masmaviydi, ağaçlar yemyeşildi. Sanırım beni büyüleyen resmin bütünüydü. Belki de kadının bakışları? Gözlerimin içine bakıyordu, ben de onun gözlerinin içine bakıyordum. Gülümsüyordu, Ben de gülümsüyordum. Gece yarısından epey sonra bana yaklaştı. Belki elimi uzatsam tenine dokunabilirdim, ama nedense ondan uzak durdum. Önce bir ad bulmalıydım ona. Melisa, Manolya, Helen, Kandamlası... bulduğum adların hiçbirini ona yakıştıramıyordum. Sarhoş kafayla ona göre ad bulamayacağımı anladım. Parmaklıklardan tutunarak kalktım. Yatacaktım, ama, 'Dur, gitme,' diye seslendi. Ben duydum onu.

Apartman duvarına asılan pano yaşamımı değiştirmişti. Artık bütün günümü balkonda geçiriyordum. Yalnızca alışveriş için dışarı çıkıyordum. Onunla ilişkimiz, gece yarısından sonra başlıyordu. Bazen sabaha kadar oturuyordum. Bazen sızıyor, balkonda uyuyakalıyordum. Tatlı bir uyuşturucu gibiydi, yaşamımda önemli bir yer edinmişti. Dinlemesini çok iyi biliyordu. Saatlerce, bıkmadan beni dinliyordu. Çok konuşmama ses etmiyordu. Daha çok düşlerimi anlatıyordum ona. Bir de günlerin, ayların, mevsimlerin adlarını neden değiştirdiğimi açıklıyordum, ama kendisine hâlâ bir ad bulamadığıma için için üzüldüğünü de seziyordum. Bu da beni kahrediyordu. 'Merak etme, en kısa zamanda bir ad bulacağım' diye söz veriyordum. Yüzlerce addan birini ona yakıştıramıyordum.

Onunla tanışmamızın üçüncü haftasıydı. Akşamüzeri balkona geçtim. Yine gözlerimi gözlerinden ayırmadan, rakı içiyordum. Sessizce, kendi kendimle konuşmadan oturuyordum. Durgundum. Yönlendiremediğim sessiz bir ırmak akıyordu içimde. Acaba o üzüldüğümü fark edebiliyor muydu? Durgunluğumun nedenini anlayabiliyor muydu? Hep bunları düşündüm gece yarısına değin ve sonunda üzülerek, sandalyemi çevirdim. Ona sırtımı döndüm, ama hâlâ onu düşünüyordum. Gece yarısını çoktan geçmişti ki, zil çaldı. 'Mutlaka,' dedim, 'komşulardan biri rahatsız oldu. Gürültü çıkarmamıştım ki, sessizce, kendi halimde oturmuştum. Belki de ışık rahatsız etmişti. Sallana sallana yürüdüm. Kapıyı açtım. Onu karşımda görünce heyecanlandım. Eğer kalp hastası olsaydım, mutlaka kalbim dururdu. Giysisinin ince, esnek oluşu gövdesinin bütün güzelliğini sergiliyordu.

"Beni beklemiyordun, değil mi?"

"Aslında, her gün bekliyordum seni, ama bana gelebileceğini aklımın ucuna bile getiremiyordum."

"Buradayım işte, beni içeri almayacak mısın?"

"O da söz mü, haydi, gir içeri. Balkona çıkalım."

"Hayır, içerde oturalım."

"Peki, içerde oturalım."

Odaya geçtik, karşı karşıya oturduk. El çantasından sigara paketi çıkardı.

Reklamını yaptığı sigaraydı. Diliyle dudaklarını yaladı, dudaklarının arasına aldı sigarayı, yakmamı bekledi. Ceplerimi aradım. Çakmak yoktu. Gülümsedim. Bir an unutmuştum sigarayı bıraktığımı. Mutfaktan kibrit getirdim, yaktım sigarasını.

"Hâlâ bana bir ad bulamadın, öyle değil mi?"

"Evet, ama kısa zamanda bulacağım."

"Benim adım Kamelya," dedi.

"Ha işte, ben de bu adı arıyordum. Keşke söylemeseydin de, ben bulsaydım."

"Bu gece çok üzgündün, dayanamadım, yanına geldim."

"Evet, üzgündüm. Hiçbir zaman yanıma gelemeyeceğini düşünmüştüm."

"Bak, geldim işte. Üzülme artık," dedi. Gülümsedi. Ayağa kalktı, yanıma yaklaştı. Elimden tuttu. Sevincimden sesim çıkmadı. Ağzını kulağıma dayadı. Ve sonra kulağıma şunları fısıldadı Kamelya :

"Resmin canlısını yaşamak ister misin?" Hiç düşünmeden :

"Evet!" dedim.

"Ama bir şartım var," dedi.

"Bir değil, bütün şartların kabul."

"Sigara içmeye başlayacaksın. Sigara içmeden seninle oraya gidemeyiz."

Bir an bile olsa kendime geldim :

"Hayır," dedim, "iki yıl boyunca sigarayı bırakmak için uğraştım, yeniden başlayamam."

Güzel bakımlı ellerinin arasına aldı yüzümü :

"Seni dışarıda otomobilin içinde bekleyeceğim. Kararını değiştirirsen, gelirsin, ama yine de sen bilirsin," dedi ve girdiği kapıdan geri çıktı.

Hayretler içindeydim, düşle gerçeği ayırt edemiyordum artık. Ne yapacağımı da bilmiyordum, ama içimdeki ses ona gitmemi buyurdu. Koşar adımlarla dışarıya fırladım. Otomobiline bindim.

"Geleceğini biliyordum," dedi Kamelya.

Ses etmedim, sustum. Dudaklarının arasında iki tane sigara yaktı, birini bana uzattı. Sanki bana bir şeker veriyormuş gibi, karşı koyamadım ona, bütün dumanı içime çekince sarsıldım, tansiyonum düştü. Gözlerimin önü kararadı. Kamelya alnımı okşayarak :

"Sigarayı içince, sen uyu, yolculuk uzun sürecek," dedi, motoru çalıştırdı. Aradan kaç saat geçti, bilmiyorum, uyumuşum. Gözlerimi açtığımda otomobil orman kıyısındaydı. Kamelya giysilerini değiştirmiş, beni bekliyordu. "Geldik!" dedi ayakucundaki çantayı göstererek :

"Bunu sen taşı, yolumuza devam edelim."

Güzel bir gündü. Hafifçe rüzgâr esiyordu. Akşam olmak üzereydi. Yürüyorduk. Uzun, sivri ayakkabılarıyla yürüyemeyeceğini anlayınca, ayakkabılarını çıkardı Kamelya. Yarım saat yürüdük. Masmavi deniz, kumsal, palmiye ağaçları göründü. Çantadan çıkardığı battaniyeyi yere serdi. Bardakları çıkardı. Şarap şişesi ile tirbuşonu bana uzattı. Arkamız yemyeşil ağaçlarla çevriliydi. Gökyüzünün yer yer bulutlu olmasına rağmen mavilik egemendi. Uçsuz, bucaksız gibi görünen deniz bir noktada gökyüzüyle birleşiyordu sanki. Kamelya, uzun siyah

ceketini çıkarınca, üstündeki mini eteğinin farkına vardım. Beyaz ince bluzu gövdesinin bütün biçimlerini sergiliyordu : Dolgun göğüsleri sutyensiz ve dikti, göğüs uçları fındık büyüklüğündeydi. Çenesini sağ eline dayayarak battaniyenin üstüne uzandı. Siyah külotlu çorabı bacaklarını daha çekici kılıyordu.

"Aç artık!" dedi.

Yutkundum, damağım kurudu :

"Neyi?" diye sordum. Gözlerimi orasından usulca uzaklaştırırken.

"Şarabı," dedi.

Yaşadıklarım bana bir düş gibi geliyordu. Ama, her şey canlıydı. B'irer sigara yaktık, dumanı birbirimize üfledik. Bir sıçrayışta kalkarak ağaca değin yürüdü Kamelya. Sırtını bana döndü, elini ağacın gövdesine dayadı, belirgin bir biçimde omzunu öne, kalçasını arkaya doğru çıkardı. Rüzgâr saçlarını okşarken, güneşin batışını seyrediyordu Kamelya. Güneş bütün güzelliğini gerisinde bırakarak batıyordu. Ufuktaki mavilik kızıla bürünmüştü. Güneşin çevresi turuncuyla kaplıydı ve bu renk çizgiler halinde koyu bir maviyle karışıp yitiyordu. Kamelya bir süre sonra gülümseyerek yanıma sokuldu. Uysal, ojeli tırnaklarını yanağımda gezdiriyordu. Tatlı bir ürpertiyle titredim. Çiçeği sever gibi elinin içiyle gözlerimi kapadı. Sıcak, ıslak dili yanağımdan kulağıma doğru kayıyordu. Dili uzun süre kulak kıvrımımda gezindi, sonra kulakmememi dudakları arasına aldı, ısırdı. Kütür kütür öksürmeye başladım, sanki içimdeki organlar dışarıya fırlayacaktı. Yine sızmıştım. Yerdeydim, parmaklığa tutunarak kalktım. İçeri girdim. Soğuk bir duş aldım. Kahve yaptım. Daha başım ağrıyordu. Elbise dolabından temiz giysiler çıkardım, giyindim. Balkona çıktım. Fincanı plastik masanın üzerin koydum. İki paket sigara izmariti topladım. Boş şişeleri, bulaşıkları kaldırdım. Artık rahatça kahve içebilirdim. Sandalyeye güzelce yerleştim, bir yudum kahve içince, kalktım. Çıkardığım gömleğin cebinden sigara paketini getirdim. Kamelya'nın reklamını yaptığı sigaraydı. Çabucak bir tane yaktım, bütün paketi boşalttım, belki Kamelya bir not düşmüştür, diye. Ama hiçbir not yoktu. İşte bu ara avluya işçi kılıklı iki adam girdi. Yarım saat içinde panoyu söküp götürdüler. Arkalarından aval aval bakakaldım.

TARKAN BARLAS

"İş" Güç

BU ÖYKÜYÜ yazmaya karar verdiğimde beni en çok endişelendiren, Çağrı'nın babasının da bunu okuyacağı fikri oldu. Mehmet Amca'yı, Çağrı'ya beni ne kadar yanlış tanıdığını kalp delici kelimelerle anlatırken gözümün önüne getirdim hemen. Bir de ailece kurulan rakı sofralarında benimle ilgili komik anılar anlatıldığında, konuyu değiştirmek için patlıcan kızartmasını överken... Bununla birlikte, aslında tarafsız bir gözle okursa, bu öyküde özellikle kendisini hedeflemediğimi, yazılanların genel bir tespit olduğunu fark edecektir diye düşünüyorum.

İşten normal bir saatte (6:15'te) sorunsuz çıkabilmenin hafifliğiyle caddelerdeki trafiğin ağırlığını kafamda dengelemiş, arabama doğru yürüyordum. Yaz saatinin hizmetime sunduğu aydınlığa borcumu ödemek için, Çağrı'yla kız arkadaşına deniz kenarında çay içmeyi teklif etmiştim. Akşam olunca da, karanlığa borcumuzu bir barda bira içerek ödeyecektik.

Çağrı telefonda, geliş yolumun üzerinde olduğu için, babasının işyerine uğramamı ve ondan bir zarf almamı rica etti. Zarfın içinde Çağrı'nın anneannesine verilmek üzere yüz yirmi milyon olacaktı; anneannenin kira parası... Mehmet Amca elinden geldiğince, önemli masraflarını karşılardı Nadiye Nine'nin. Kadıncağız hep itiraz ederdi kendi yükünün üstlenilmesine. Bu yüzden aralarında sık sık tatlı bir Karagöz-Hacivat çekişmesi yaşanırdı :

"E oğlum, benim üç aylığım var ya!"

"İyi ya anne! Adı üstünde; üç aylık işte. Kira ise bir aylık. Sen üç ayda bir ödersin."

Ortaköy'e gitmişken Nine'ye de uğrayacaktık. Sevindim; bizi görünce mutlu olup kahve yapacaktı. Ayrıca evindeki eski eşya kokusunu da özlemiştim.

Çağrı'nın babasının işyerine biraz uzakta, şehrimin en kamusal sokaklarından birine park edebilmek için, ülkemin en kurumsal mafyalarından birine yüklüce miktarda para ödedim. Bana, Birinci Dünya Savaşı'ndaki işgalci İngiliz subayı kadar yabancı olan bu garip Türkçeli adamdan nefret ettikten hemen sonra gideceğim yere yürümeye koyuldum. Uzakta, birbirleriyle boy ölçüşen plazaların görkemli dünyası görülüyordu. Küçüklüğünde vitaminsiz kalmış çelimsiz binalara tepeden bakıp boylarıyla böbürlenirlerken, yan gözle de birbirlerini tartıyorlardı. Erkeklerin egemen olduğu bu dünyada, boy probleminin de önemli bir yeri olacaktı tabii. Mehmet Amca'nın plazasının önünde durdum. Binanın

aynalı camları, içeridekilerle dışarıdakilerin ayrı dünyalardan olduklarını düşündürüyordu. Mesafe konmuştu aramıza. Biz onların içini göremiyoruz ama onlar bizi kuşbakışı seyrediyorlar. Oh ne âlâ!

Pırıl pırıl mermer döşemelerde ayakkabılarımın çıkardığı "tık tık"ları dinleye dinleye biraz yürüdükten sonra, takım elbiseli ve deri çantalı üç adamla birlikte sıkıntılı bir asansör yolculuğu yaptık. Asansör kabininde dip dibe durunca üçümüz de gözlerimizi birbirimize değdirmemeye çalıştık; bu yüzden ayakkabılarımıza ya da asansörün düğmelerine bakıp durduk. Böyle anlarda içimden, önlenemez biçimde yanımdaki adamın yüzüne bakmak ve bir tokat atmak geliyordu. O zaman her şey canlanacaktı sanki.

Sekreter kız beni bekleme salonuna aldığında içerki odadan Mehmet Amca'nın sesini duydum; bir işadamıyla görüşme yapıyordu. Kapı yarı açık olduğundan beni gördü ve kibarca az sonra benimle ilgileneceğini işaret etti.

Sekreterin getirttiği kahveyi yudumlarken, Mehmet Amca'yla öteki adam arasında geçen konuşmaya tanık oluyordum.

"Son iki aydır size yaptırmış olduğumuz baskılarda tam olarak istediğimiz tonu tutturamadık Necmi bey."

Mehmet Amca pazarlama müdürlüğünü yaptığı bilgisayar şirketinin broşürlerinden bahsediyordu. Karşısındaki adam da büyük olasılıkla matbaanın sahibiydi. Mehmet Amca, kendisine ait olmayan, burada takınmak zorunda olduğu soğuk bir nezaketle adamı köşeye sıkıştırıyordu :

"Şirketimizin başarısı, disipline verdiği önemden gelir Necmi Bey. Sizin de anlayış göstereceğiniz üzere, bu broşürleri kabul etmemiz mümkün değil. Mavi rengin biraz daha koyu olması gerekirdi."

"Fakat Mehmet bey, baskıya geçmeden önce size broşürün prova baskısını gösterdim ve onaylayıp imza attınız. Şimdi 700 bin adet broşür basıldıktan sonra..."

Mehmet Amca adamın gözlerinin içine bakarak, kararlı ve haklılığını ilan eden bir ses tonuyla sözünü kesti :

"Bakın, ben imzayı attığımda mavinin biraz daha koyu olması gerektiğini önemle sözlerime eklemiştim."

Matbaacı duyduklarına inanamayan bir tavırla, hafif gülümseyerek başını sağa çevirdi ve kısa bir an başka bir noktaya baktı. Sonra aceleyle çantasından çıkardığı broşürleri gösterdi.

"Sözlerinize ne eklediğinizi çok iyi biliyorum. İşte sizin onayladığınız prova baskı burada; bunlar da yeni basılanlar. Bakın, maviyi sizin istediğiniz gibi daha koyu bastık zaten."

"Ben bundan da koyusunu istemiştim Necmi bey. Anlamış olmanız gerekirdi."

Alnında ter biriken matbaacı, gözlüğünü çıkardı ve arkasına yaslandı. Haksız, ama güçlü bir adamın karşısında yapması gereken son hamleyi yapacak, sakin bir tavır ve çürütülemez kanıtlarla güçlünün haksızlığını yüzüne çarpacaktı. Öte yandan olası bir yenilgiye de hazırdı; çünkü Mehmet Amca hatanın kendinde olduğunu zaten biliyor, ama pazarlık gücünü kullanıyordu; şirketinin büyüklüğü, matbaacıya vaat ettiği kârlı gelecek, Mehmet Amca'ya oyuna yeni ku-

rallar sokuşturma hakkı veriyordu. Matbaacının kanıt sunmaktaki tek hedefiyse onu utandırmak ve bu utanç sayesinde belki de broşürlerin zararından kurtulmak umuduydu :

"Maviyi koyulaştırdıktan sonra, onaylamanız için size broşürün bir kopyasını daha göndermek istemiştim ve siz bunun gerekli olmadığını söyleyerek, baskıya geçmemizde ısrar etmiştiniz Mehmet bey, hatırladınız mı? Bu da tüm sorumluluğu üstlendiğinizi gösterir. Şu anda basılan broşürlerin bedeli altı milyar lira ve siz bunları kabul etmeyeceğinizi söylüyorsunuz?"

"Tamamen öyle. Birlikte uzun soluklu işler yapabilmemiz için karşılıklı güven ve anlayış içinde olmamız gerekmez mi? Bu henüz ilk işimiz olduğundan, matbaanızdaki iletişim kopukluğunu anlayışla karşılıyorum. Ancak bundan sonrakilerde lütfen daha dikkatli olalım."

Matbaacı, daha fazla savaşmanın fayda etmeyeceğini, aksine bu zararını kurtarırsa, gelecekteki işleri şimdiden kaybedeceğini anlamıştı. Mehmet Amca somut bir mavi belirlemeden ve son kopyayı görmeden broşürü onaylamakla hata yapmış olmasına rağmen, nasıl da bunu matbaacının iletişim kopukluğuna bağlamıştı. Sonra iyice üste çıkıp, "Lütfen bir dahaki sefere daha dikkatli olalım," demişti yüzünü asarak. Daha dikkatli olalım... "Olalım," deyince her şey gerekli nezakete kavuşuyordu çünkü. "Dikkatli ol, yoksa benden bir daha iş miş alamazsın!" demekten daha iyiydi tabii. İş dünyasındaki, birincil çoğul şahıs emretme şekli her zaman komik gelmiştir bana. "Melahat Hanım, dosyaları yarım saat içinde hazırlayalım lütfen." Zavallı sekreter Melahat, patronuna "Olur tabii. Siz şu yirmi tanesini hazırlayın, ben de öbür yirmisini halledeyim" dese işinden olur muydu acaba?

Belli ki Mehmet Amca, broşürü kendi patronlarına beğendirememişti ve tekrar yapılacak baskı için şirketini 6 milyar zarara sokmayı göze alamıyordu. Matbaacı, aynalı camlar dünyasına yabancı olmadığı için, karşısındaki takım elbiselinin, hatasını örtbas etme çabasını anlayabiliyordu. Tıpkı savaş alanında burun buruna gelmiş iki düşman askerinin birbirlerini anlamaları gibi.

"Sizi anlıyorum Mehlet Bey. Ancak matbaamız, sizin sandığınız kadar, yani 6 milyarlık bir zarardan etkilenmeyecek kadar büyük değil. İnanın çok ama çok zor duruma düşeceğiz."

Adamın içten konuştuğu, sesindeki tokluğun kayboluşundan anlaşılıyordu. Kürsüden kitap gibi konuşan bir politikacının ses tonu, bakkaldan sigara isterken nasıl değişirse matbaacınınki de öyle değişmişti. Şimdi adamı dinlerken, evinde karısıyla yapacağı sıkıntılı konuşmaları tahmin edebiliyordu insan. Ona tatil planlarını biraz ertelemek zorunda kalacaklarını, çünkü bu ay işinde sıkıntılı bir dönem geçirdiğini, hem zaten yeni arabanın ve çocuğun okul taksitlerini ödeyeceklerini anlatacaktı. Karısı onun bunalmış ve gergin haline üzülecek, ama sabah kahvaltısında çocuğun önlüğünü giydirirken kızgınlıkla, "Baban yine çark etti" diyecekti. İçten içe hayatının kısıtlanışına sinirlenecekti.

Matbaacı, içindeki kahve çoktan bitmiş olduğu halde fincanı ağzına götürüyor, dibindeki son damlayı içiyordu. Mehmet Amca, matbaa küçük de olsa, her şeyin yakın bir gelecekte yoluna gireceğini söyledi. Ortadaki zararı kendi üstlense, patronlarından o soğuk nezaket çerçevesinde tehdit dolu uyarılar işiteceğini

biliyordu. Ya matbaacıyı ya kendisini üzecekti. Savaş meydanında üzülmek olmazdı ki. Kendi varlığını sürdürmek için karar vermen ve uygulaman gerekirdi.

Mehmet Amca adamı mutlu günler dileyerek yolcu etti. Zafer kazanmış, gücünü bir kez daha kabul ettirmiş bir kumandandı şimdi. Ama her zaferde bir yenilgi olduğunu düşünen hüzünlü bir kumandan...

Bana yöneldiğinde gözlerinde bir suç ortağının çekingen ifadesi vardı.

"Merhaba Tarkan. Hayat zor, gördüğün gibi."

Benimle konuşması tutuk, her zamankinden çok daha gergindi. Az önceki konuşmaları dinlemekle sanki onun işlediği bir cinayete tanık olmuşum gibi davranıyordu.

"Neyse, akşam bize gelsene. Bira içip okey oynarız. Sevgi Teyzen de özledi seni."

Burada geçenleri unutmamı, onu evdeki haliyle nasıl tanıyorsam, yine öyle hatırlamamı istiyordu.

"Ta... tabii Mehmet Amca. Akşama görüşürüz."

Aslında, ofise ilk girdiğimde, Mehmet Amca'nın beni uzaktan selamlayışında başlamıştı gariplikler. Bu ilk işaretleşmemizde, Mehmet Amca'nın taktığı maske hemen görülüyordu. Oysa normal şartlarda aramızda şöyle bir konuşma geçmesi gerekirdi :

MEHMET AMCA : (Bana takılan bir havada)

"Kapıdaki görevliye kaç defa şu yazar-çizer takımını içeri almayın dedim, dinletemedim."

BEN : (Hazırcevap)

"Sizin kapıdaki görevli, bir altılı ganyan tiyosuna şirket sırlarını bile verir Mehmet Amca." (gülüşmeler)

MEHMET AMCA :

Biraz bekliy'ceksin Tarkan'cım. Ayrıca, beklerken fazla çay içme, stokları tüketme.

(Bu hayali konuşmayı, okuyucuya Mehmet Amca'nın tanıdığım tarafını daha iyi açıklamak için yazdım.)

Zarfı alıp, Ortaköy'e doğru yola çıktığımda hiçbir zaman gerçek bir işadamı olamayacağımı düşündüm. Yaptığım iş reklam yazarlığıydı ve aslında bu da tamamen ticari bir işti; ama ben işin ticarethanesinde değil, mutfağında çalışıyordum; bu yüzden müşteriyle sıkı para pazarlıklarına, ince satranç hesaplarıyla parayı koparma mücadelesine girmiyordum. Öte yandan süt dökmüş bir kedi olduğum da söylenemezdi tabii. Varlığımı korumak için yok etmek gerekebilirdi bir gün. Benimle aynı kadroda çalışan birinin, terfi etme sevdasıyla ayağımı kaydırmayacağını kim garanti edebilirdi. O an geldiğinde ya maaşımdan olacak, ya da bu zararlı saldırganı etkisiz hale getirecektim. Öyle bir an hiç gelmesin diye dua ettim. Bir sabah kırmızı güneş doğarken korkunç bir işadamına dönüşmek istemiyordum. Bu koca adamlar ya da kadınlar, gündüz, iş zamanı bir toplantı odasına giriyor, kıyasıya birbirlerine ateş açıyor, çıkarlarını gün boyunca koruyup, birilerini yaralıyor, sonra da evlerine gidip çocuklarının oyuncak trenleriyle nasıl oynayabiliyorlardı?

Mehmet Amca'nın evdeki hali geldi gözümün önüne. Onlara ziyarete gitti-

ğimde, Çağrı'yla bana öyle sıcak, öyle sevecen davranırdı ki. Yapmış olduğu uçak maketlerini gösterir, çaylar içildikten sonra masaya yeşil bir örtü serer ve okey takımlarını getirirdi.

O akşam, Ortaköy gezintisinden sonra bardan vazgeçip, Çağrı'lara gittik. Sevgi Teyze her zamanki gibi bizi gördüğüne çok sevinerek nefis kurabiyeler ve bergamut kokulu çay hazırladı. Mehmet Amca'nın bana karşı tutukluğu hâlâ devam ediyordu. Gündüz yaşadıklarımızdan sonra, kendisine eski gözlerimle bakamadığımı düşünüyor, üzülüyordu. Okey oynarken bir ara bana şifreli kelimelerle düşüncelerimi sordu :

"Ee Tarkan, her şey nasıl gidiyor? Hayatından memnun musun?"

Ben de aynı şifrelerle, içtenlikle, gözlerine bakarak onu hâlâ sevdiğimi söyleyen kelimeleri sıraladım.

"Değişen bir şey yok Mehmet Amca. Her şey hâlâ eskisi gibi." ❁

MEHMET ATİLLA

Deprem

BİSİKLETİMİN önüne bir el uzanıyor. Güçlükle duruyorum. Nereye gidiyorsun?

Bilmem, bir süre dolanayım diye çıktım.

Yüzü bembeyaz. Endişeli olduğu belli.

Senin bir şeye mi canın sıkıldı?

Yakamdaki saçı özenle alıyor. Yavaşça yere bırakıyor. Arkamızda bir otomobilin sesi duyuluyor. Bisikleti azıcık daha kenara çekiyorum. O da benimle geliyor.

Ne oldu?

Senin haberin yok galiba.

Neden haberim yok?

Dinar'da deprem olmuş.

Dinar... Deprem... Beynimde arka arkaya yankılanıyor bu sözcükler. Baktığım her yerden alev fışkırıyor sanki. Ortalık kırmızıya kesiyor. Havalanıp da yere düşmüş gibi oluyorum. İçimde bir boşluk duygusu... Çocukluğumun geçtiği ev geliyor nedense önce aklıma. Sonra annem, babam, kardeşlerim, akrabalarım... Öylesine hızlı geçiyorlar ki gözümün önünden, başım dönüyor. Düşecek gibi olunca bisikletin direksiyonuna sıkıca tutunuyorum. Dudaklarımdan iki sözcük dökülüyor bilinçsizce.

Ne zaman?

Bilmiyorum, diyor dostum. Az önce televizyon altyazı ile bildirdi.

Kaç şiddetindeymiş?

Yazdı ama unuttum. Fakat hasar çokmuş. Aklıma hemen sen geldin. Haber vermeye geliyordum.

Geri döndüm. Dükkâna gittim. Usta içeriyi düzenlemiş, bomboş oturuyordu. Yüzüme bakınca sıkıntımı anladı. Ondan önce ben atıldım.

Usta, bana biraz para ver. Ben gidiyorum, dedim.

Oturduğu yerden kalktı.

Hayrola? dedi.

Askıdaki kabanımı aldım. Bir kolumu içine sokarken :

Dinar'da deprem olmuş. Gitmem gerek, dedim.

Gözleri açıldı.

Şiddetli mi?

Bilmiyorum. Yolda insanların konuşmalarını duydum. Yerle bir olmuş diyorlar.

Sesim ilk kez titredi. Ağlayacak mıydım yoksa? Daha metin olmalıydım.

Ne kadar vereyim? dedi.

Ne varsa ver, dedim.

Çekmecedeki, cebindeki tüm paraları boşattı. Bozukları bile. Bankonun üzerinde birazını bırakıp öbürlerini aldım.

Çıkıyorum, dedim.

Dur, önce bir telefon edelim, dedi.

Bu aklıma hiç gelmemişti. Döndüm. Numarayı çevirdim. Olmadı, düşüremedim.

Hatlar bozuk galiba, dedim.

Olabilir, dedi.

Hoşça kal.

Güle güle!

Karşıma çıkan ilk taksiyi çevirdim. Karanlık basmak üzereydi. Terminale ulaştığımızda kentin tüm ışıkları yanmıştı artık. Perona koştum. Dinar otobüslerinin çevresini büyük bir kalabalık sarmıştı. Herkes heyecanlıydı. Tanıdık tanımadık insanlar birbirlerinden daha ayrıntılı bilgi almaya çalışıyorlardı. Ama kimsenin farklı bir bilgisi yoktu. Yandaki lokantadan biri seslendi :

Gelin, televizyon veriyor!

Hep birden lokantaya dalıp gözlerimizi televizyona diktik.

Ekranda Son Dakika başlığı altında konuşan sunucunun bile sesi dokunaklıydı. Depremin şiddetinin 5,4 olarak belirlendiğini, Dinar'ın büyük bir bölümünün yıkıldığını, çok sayıda ölü ve yaralı olduğunu, ayrıntılı bilgileri daha sonraki saatlerde verebileceklerini bildiriyordu. İçimizde ağlayanlar oldu. Lokantayı boşalttık.

Otobüslere doluştuk. Yer bulanlar oturdu. Kimileri de ayakta kaldı. Kenti terk ettik. Ana yola çıktığımızda otobüsün içini koyu bir sessizlik kapladı. Önümüzde en az beş saatlik bir yol vardı. Nasıl geçireceğimizi bilmiyorduk. Başımı cama dayadım. Camın serinliği hoşuma gitti. Gözümün önünden yakınlarımı bir türlü silemiyordum. Koşup oynadığım sokaklar, önlerinde oturduğum evler, okulum, öğretmenlerim, arkadaşlarım çıkıyordu karşıma nereye baksam. Yanımdaki yaşlı adam, usulca dürttü. Daldığım hayal dünyasından ayrıldım.

Dinarlı mısın?

Evet.

Orda mı oturuyorsun?

Hayır, üç yıldır İzmir'deyim.

Ne iş yapıyorsun?

Berberim ben amca. Çalışıyorum birinin yanında kalfa olarak.

Kimin var Dinar'da?

Bir an yanıt veremedim. Boğazıma bir düğüm gelip oturdu. Ne diyecektim? Tüm yakınlarımı tek tek saymaya kalksam, sonuna gelemeden oturup ağlardım.

Benim dışımda tüm ailem orada, dedim.

Başımı çevirip dışarı bakmaya başladım. İki elimle yüzümü avuçlayıp gözlerimdeki yaşları temizledim. Adam, duygulandığımı anladı. Daha fazla soru sormadı. Acaba ben de ona bir şeyler sormalı mıydım? Canım hiç konuşmak iste-

miyordu, ama böyle sessiz kalarak da ilgisiz davranmış olmuyor muydum? Biraz zaman geçsin istedim. Kendimi toparlayınca konuşacaktım.

Yarım saat kadar yol aldık. Bu süre içinde hiç konuşmadık. Gözlerimi kapatmıştım. Acaba evimiz yıkılmış mıydı? Enkaz altında mı bulacaktım annemi? Bir kolu dışarıda, vücudu ezik... Babamın bıyıkları tozla, toprakla mı dolu olacaktı. Saçlarından sızan kan, yanağından inip tuğlaların arasında toplanmış haldeyken mi bulacaktım onu da? Ya o güzelim yeğenlerim? Küçücük bedenlerini yıkıntıların arasında bulup çıkarmak bana mı nasip olacaktı? Belki de açık olacaktı gözleri her ikisinin de. Bizi bırakma amca, kurtar bizi der gibi bakacaklardı yüzüme. Ama benim elimden bir şey gelmeyecekti. Aman Tanrım, nasıl dayanacaktım ben bütün bunlara?

Daha fazla dayanamayacağımı anlayınca gözlerimi açtım. Yanımdakine baktım. Alnını önündeki koltuğa dayamış, yere bakıyordu. Gözlerini göremedim, ama uyuduğunu sanmıyordum. O da benim gibi düşünüyor olmalıydı. Otobüsün içindeki sigara dumanı iyice yoğunlaşmıştı. Gözlerim yanmaya başladı.

Otobüsün ön tarafından bir ses yükseldi :

Sayın yolcularımız, bir an önce Dinar'a ulaşmak istiyoruz, ama az sonra on dakikalık bir mola vermek zorundayız. Hem biz mazot alalım, hem siz de biraz hava alıp kendinize gelin. Ama yalnız on dakika.

Tavandaki lambalar yandı. Yanımdaki yaşlı adam başını kaldırdı. Göz göze geldik. Onun da gözleri nemliydi. Tanı sırasıdır deyip sordum.

Senin Dinar'da kimin var?

Benim evim, çoluk çocuğum, hepsi orda, dedi.

Siirtli misin?

Evet.

Belliydi. Yüzüyle, konuşmasıyla, giysileriyle Doğulu olduğu belli oluyordu.

İzmir'de mi çalışıyorsun?

Hayır. Bir hasta ziyaretine gelmiştim. Daha bugün.

Sen de bir haber alamadın herhalde.

Nerdee? Sen nasılsan ben de öyleyim.

Gidiyoruz işte. Bakalım bu gözler neler görecek?

Akaryakıt istasyonuna girdik. Rengârenk ışıkların arasında yürüyüp televizyona koştuk. Garsona,

Depremden haber var mı, diye sordum.

Oldukça şiddetliymiş abi. Ölen çokmuş, dedi.

Arkamdan biri :

Gösterdi mi hiç? dedi televizyonu kastederek.

Hayır. Tüm haberciler yolda. Ancak telefonla haber alınabiliyor. O da çevre ilçelerden ya da araç telefonlarından. Işıklar da kesikmiş. Kar da yağıyormuş bir yandan. Ne olup bittiğini doğru dürüst bilen yok.

Başka bir ses atıldı :

Şu kanalları bir değiştir bakalım. Belki haber veren vardır.

Garson gidip uzaktan kumandayı getirdi. Kanallarda gezinmeye başladı. Depremle ilgili habere rastlamadık. Kalktım. Tuvalete gidip elimi yüzümü yıkadım. Dışarısı buz gibi soğuktu. Üşüdüm. Ama ne otobüse, ne de lokantaya git-

mek istiyordum. Otobüslerin arasında dolaşmaya başladım. Çalışan motorların sesi ve yanlarından geçerken verdikleri ısı, hoşuma gitti. Zaten on dakika dolmak üzereydi. Birinin yanında durup hem çalışmasını seyrettim, hem de egzozun sıcaklığı ile bacağımı ısıttım.

Gözüm otobüsteydi. Yolcuların binmeye başladığını görünce fırlayıp yerime otırdum. Yanımdaki adam sigara içiyordu. Bir tane de bana uzattı :

Sağ ol, içmiyorum, dedim.

Ben de içmiyordum, ama şimdi başladım, dedi.

Sustuk. Bir daha da konuşmadık.

Dinar'a ulaştığımızda gece yarısı olmuştu. Elektrikler kesikti. Cılız ateşler yakılmıştı sağda solda. Otobüsten indiğimde ne tarafa gideceğimi şaşırdım. Yıkıntıların arasına doğru koşan insanların arasına ben de katıldım. Sesler yaklaşmaya başladı. Kimi yerlerde önümüzü görmekte zorlanıyorduk. Bir çukura düşmekten ya da bir kazaya uğramaktan korkuyordum.

Sonra yürümeye başladık. Yorulmuştuk. Cigerlerimiz yanıyordu. Kalabalığın yanına vardığımızda bulunduğumuz yeri anladım. Oysa çok iyi bildiğim bir semtti burası. Nasıl olmuştu da şimdiye kadar tanıyamamıştım?

Binaların çoğu yıkılmıştı. Ayakta kalanların çoğu da, oturulacak gibi değildi. İnsanlar yıkıntıları kaldırmaya çalışıyorlar, son bir umutla yakınlarını arıyorlardı. Herkes alabildiğine bağırıyordu. Birbirinden yardım isteyenler, dua edenler, ağıt yakanlar, emir üstüne emir yağdıranlar, hüngür hügür ağlayanlar iç içeydi.

Bulunduğum yeri kavrayınca işim birden kolaylaştı. Evimizin bulunduğu bölgeye doğru koşmaya başladım. Beş dakika sonra karanlığa gömüldüm. Ama içimdeki umut da arttı. Gittikçe azalıyordu yıkıntılar. Bu kesimdeki evlerin çoğu ayaktaydı. O cesaretle daha hızlı koşmaya başladım. Taş dizili yokuşu çıktım. Çıkar çıkmaz da durup evimize baktım. Bir yana yatmıştı ama yıkılmamıştı. Camları kırık, kapısı açık öylece duruyordu. Az ileride bir ışık gördüm. Yaklaştım. Naylonlardan ve kilimlerden çadır benzeri bir şey yapılmıştı. İçeriden sesler geliyordu. Kilimin kenarını aralayıp başımı uzattım. Bir gaz lambasının aydınlığında önce ağabeyimle göz göze geldik. Üzerime atıldı. Sıkıca kavradı beni. Kadınların çığlıkları doldurdu geceyi. Sonra herkese tek tek baktım. Annem, babam, kardeşlerim oradaydılar. Kimisi ağlıyor, kimisi beni görmüş olmanın sevinciyle gülüyordu.

Gözlerim içerideki yarı karanlığa alışınca kurşun yemiş gibi oldum. Köşede bir çocuk yatıyordu. Dikkatle bakınca küçük yeğenim olduğunu anladım. Başının üstünde beyaz bir örtü vardı. Koşup yüzündeki örtüyü çekip aldım. Hareketsiz duruyordu. Başımı kaldırıp ağabeyime baktım.

Uyuyor, dedi.

Dizlerimde güç kalmadı. Oracığa çöktüm ve ağlamaya başladım. ❁

ALMILA ÖZDEK

Zilli Saatler

"ON İKİ haberleri başladı, fırla," dedi annem, "Anneannen gelir şimdi. Çabuk kap o yetişmeden."

Bir adımda koltuğun tepesine sıçrayıp saati kaptım, yere atladım, solukları-mı ayarlayıp elimde saatle anneannemin karşısına dikildim.

"Anneanne, saati ayarlar mısın? Yarın okula yetişeceğim."

Anneannem ters ters baktı yüzüme, saati çekip aldı elimden. Kendimi yine suçlu hissettim; anneannemi hayata bağlayan ince iplerden birine ben de ağırlı-ğımı ekliyordum sanki. Anneannem alelacele saati ayarladı, elime tutuşturup odasına döndü, kapıyı kilitledi. "Uyuyacağım, sakın rahatsız etmeyin."

Annem, yüzümden anladı ne düşündüğümü. "O yetmiş dokuz yaşında, koltuğun tepesine çıkmak onun yapacağı iş değil. Geçen hafta az daha ne ola-caktı, biliyorsun."

Geçen hafta anneannem neredeyse tepe üstü yuvarlanıyordu koltuktan aşa-ğı, yükseğe çıkınca tansiyonu düştüğü için. Duvar saatini de kendi ayarlamak is-tiyordu, o yüzden tırmanıyordu koltuğa. O günden sonra anneannemi gözetle-meye başladık, o da bizi gözetlemeye başladı, fırsatını bulur bulmaz yine koltu-ğun tepesine tırmanıyordu, annemle ben de onun eteklerine yapışıyor, birbiri-mizi çekiştirip duruyorduk.

"Kaldıralım o saati," dedim. "İkimizin de evde olmadığı bir zamanı mutla-ka yakalayacak nasıl olsa. Biz evde yokken, mazallah..."

"Nasıl kaldıracağız? Dokundurtmuyor, biliyorsun. Ne diyeyim ki ben ona..."

Ama asla kol saati takmazdı anneannem. Benim de kol saati takmama uzun süre karşı çıkmıştı, niye diye sorduğumuzda, "Öyle işte"den başka cevap ver-mez, sonra da odasına gider uyurdu. Nihayet, "Sınavlarda lazım oluyor," deme-yi akıl ettim, o da ısrarından anında vazgeçti, "Sen daha gençsin," diyerek.

Bazen onu seyrederdim kapının aralığından, on iki haberleri yaklaştı mı te-laşlanır, koridorlarda pıtı pıtı yürüyerek evin bütün saatlerini odasına getirir, önüne toplar, TRT 1 Radyosu'nda haberlerin başlamasını beklerdi. Radyoda sa-atin on ikiyi vurduğunu duyar duymaz kendi saatlerini ayarlar, ondan sonra da haberlerin okunmaya başladığı radyoyu kapatırdı. Bundan sonra sıra, evin bü-tün saatlerini kendi saatlerine göre ayarlamaya gelirdi. Saatlerin ayarlanmasıyla birlikte anneannem rahatlar, takvim yapraklarının arkalarını okumaya dalardı. Ama anneannem, bir ayın yaparcasına ayarladığı bu saatlere, günün diğer vakit-

lerinde asla bakmıyordu.

Onun bu yaşında saatlerin ayarlarıyla bu kadar ilgilenmesi bana komik geliyordu aslında. Bütün gün evde oturuyordu ve hiçbir iş yapmıyordu, saati bilmesine ve hele dakikaları hesaplamasına hiç gerek yoktu. En çok güldüğüm ise, kara renkli elektronik saati ne yapıp edip yüzüstü çevirmesiydi. Anneannemin saatlerinin hepsi kocaman zilli, kocaman sayılı, kırmızı, yeşil, mor renklerdeydi, gürültüleri salondan bile duyulurdu. O saatlere bakar bakmaz da gülmem tutuyordu, anneannem onların ayarında bu kadar titiz davranmakta haklıydı aslında, hepsi o kadar eski modeldiler ki her gün ya geri kalıyorlar ya da koşar gibi ilerliyorlardı. Zaten anneannemin elektronik saati sevmemesinin asıl nedeni onu ayarlayamamasıydı, bu yeni saatlerin ayar gerektirmediklerine bir türlü inandıramamıştım onu. Ayar gerektirmeyen saati saatten saymıyordu.

Bir gün beni çok şaşırtan bir şey yaparak, bir kol saati armağan etti bana. Tabii ki elektronik bir saat değildi; ama yeni moda saatlerden biriydi; markalı, epey pahalı, takvimli, suya dayanıklı, vs. vs. Onun birikmiş parası olduğunu biliyordum, çocuklarının ona verdiği harçlıkları biriktirerek yine onlara hediyeler alırdı, ama hâlâ zilli saatleri kullanan yetmiş dokuz yaşında bir anneannenin kendi başına böyle popüler bir modeli seçip beğenmesi mümkün değildi, bunu annemle babam bile yapamazlardı. Bir numara çevirmişti ama, ne olduğunu hiç çözemedim.

Tabii ki, "Madem öğrencisin," diyerek almıştı bu saati bana. "Okumak çok iyi bir şeydir, eğer okumazsan, yaptığın hiçbir şeyi kontrol edemezsin. Zaten, seni bir şey yapmaya da bırakmazlar. O yüzden, bu saate iyi bak. Satıcının dediğine göre bu saatler hiç geri kalmazlarmış, ama öyle şey olmaz. Sen kontrol etmeyi ihmal etme."

Saatin geri kalmayacağını bile bile, onu TRT haber saatiyle karşılaştırmaktan kendimi alamıyorum. İçimde öyle bir his var ki, anneannemin yaşına geldiğimde, kol saatleriyle problemim olmayacak.

SANEM KARAGÖZ

Gölgedeki

KENDİ sıcaklığına sarınmak, o anın içinde sonsuza dek hapsolmak, etrafını saran, durmadan yinelenen boşluğu kırmak istedi.

Rüzgâr yavaşça perdeyi dalgalandırıyordu. Dışarısı güneşliydi. Çocuk sesleri karışıyordu rüzgâra. Saklambaç, yakartop veya voleybol oynuyorlardı.

Oysa ışık, beyaz bahçe duvarlarında acımasızca yansıyordu. Etraftaki parlaklık gerçekdışı, yapay bir dekor oluşturuyordu.

Yavaşça gülümsedi. Gülümsemeyi yitireli ne kadar zaman olmuştu? Eski yazlar çok gerilerde kalmıştı. Akşamsefalarının kokusu balkonunu doldururken, ailece edilen hoş sohbetleri anımsadı. Yaşamın bir pırıltı gibi o anın içinde yansıyışını... Gençliği ve geleceğe doğru açımlanan taze duyarlıkları... Sürekli beyninde yineleniyordu bu duygulanımlar. Geçmiş, kafasının içinde sinsice gülümsüyor, onu yaşadığı andan uzaklaştırıyordu.

Rahatsız bir gece geçirdi.

Rüyasında bir idam mangası gördü. Yaşamı ondan çalınıp başka bir adamın içine yerleştiriliyordu. Artık onun hayatını bu adam yaşayacaktı. İdam mangası hükmü infaz etti. Kurşuna dizilen kendisiydi. Öleceği an, yaşamını çalan adamı gördü. Görünüşü kendisine benziyordu. Evlerinin salonunda gazete okuyordu. Bir caz parçası çalınıyordu. Derken her yer karardı.

– Murat, ne düşünüyorsun?

– ...

– Beni duymuyor musun?

– Yaşamım benden çalındı Sevinç... Hep o eski şarkılar yüzünden... Ben... Şu anda seninle konuşan ya ben değilsem, ya bir geçmişimiz yoksa aslında...

– Neler saçmalıyorsun?

– Hayır, aslında söylemek istediğim... Boş ver!

– Bu gece yemeğe çıkacak mıyız?

– En iyisi çıkmayalım. Pek havamda değilim,

– İlk öpüştüğümüz günü hatırlıyor musun? Koruyu anlatışına bayılıyorum. Yine anlat bana.

– Yerlerde sonbahar yaprakları vardı. Mevsim sarıya çalıyordu. Az ilerimizde Andersen'in masallarından fırlamışa benzeyen bir göl vardı. Ağaçların dalları şemsiye gibi üstümüzü örtüyordu. Sen titriyordun. Dudaklarına doğru uzan-

dım. Göğsün hızla inip kalkıyordu. Sonra öptüm seni.

– Şimdi sen benim bunları tek başıma yaşadığımı mı iddia ediyorsun? Nasıl olabilir bu? Öyle güzeldi ki!

– Bazen bir şeyi seçeriz ve bunu yaşarız. Ben de seninle olmayı seçtim. Ama belki de bütün bunlar bir düşten ibaret. Benim kendi başıma kurduğum bir düşten...

AYNANIN karşısına geçti Murat. Yüzü, gölgeye bakan bir ayçiçeği gibiydi. Artık yüzünü güneşe çeviremiyordu. Seçtiği neydi? Seçmek istedikleri neydi? Bir başka yerde, başka bir insan olmak?..

Bir şeylerin ölümünü duyumsadı.

Gözbebeklerinin tam ortasına birer çalar saat yerleştirilmişti. Saatler insana neyi anımsatırdı ki? Günlerin saatlere bölündüğünü, yılların günlere ve asırların yıllara... Asırların yıllara bölünmesinin bir anlamı yoktu, çünkü ortalama insan ömrü yetmiş yıldı zaten.

Geçmiş günler... Geriye baktığında gördüğü şeyler, geleceğe bir şekilde bağlanmış ve bugününü oluşturmuştu. Yalnızlığı biçim değiştirmişti sadece. Bir kadın için evrenin merkezi olmayı istemişti. Birçok insan için evrenin merkezi olmayı... Ne olabilmişti. Gölgeye bakan bir ayçiçeği...

Aynada gördüğü yüz konuşmaya başladı.

– Yaşamını ben çaldım. Bak mutluyum. Salonun bu köşesi çok aydınlık. Her zaman oturduğun koltuk... Dibi yosunlarla kaplı kayalık havuzuna bakan penceren... Egzotik bitkilerle kaplı bahçen... Senin gerçekleştiremediklerini ben gerçekleştirdim. Her gece karınla yatıyorum. Yaptığım esprilerle çok güldürüyorum onu. Sen olsan suratını asar, durmadan yalnızlığından söz ederdin. Nasıl da ona âşık olduğuna inandırdın onu. Kendin de inanmak istedin buna. Oysa sadece yalnızlığa dayanamadığın için istedin onu yanında. Bir yanın sonsuza dek yalnız kalmak istiyordu. Diğer yanında da bu yalnızlığının biri tarafından onaylanmasını. Sarmal bir döngüdeymiş gibi karamsarlığının içine gömülüyorsun. Dışarıya çıkabildiğin anlarda insanları onları sevdiğine inandırıyorsun. Nasıl da benimsemişsin rolünü. İtiraf et insanları sevmiyorsun.

– Evet onları sevmiyorum.

– Karamsarlığın onlara karşı kullandığın bir kalkan sadece, senin yaşadığın karamsarlık değil, umutsuzluğun bir biçimi. Özgürlüğün olmadığı yerde umut da olamaz. Çık bir dağın tepesine bağır : "Ey insanlar, sizden nefret ediyorum, bana hep yalnız olduğumu hatırlatıyorsunuz." Ağlama dur.

– Yaşamımı benden niye çaldın?

– Sen onu bana hediye ettin.

– Ne karşılığında?

– Karşılığında özgür olacaktın. Sevmeden. Sevmek sana bir şey kazandırmadı bugüne dek. Sen sevmemeyi seçtin. Sıradan bir tokat yedin hayattan. Hayat, ondan bir şey bekleyenlere verir. Sen beklememeyi seçtin. İstemiyorsun ve susuyorsun. Konuşursan herkesin yüzüne, "Sen boktansın," demen gerekecek. İçip kafanı dağıtman da bir işe yaramıyor artık. Son nokta yaklaşıyor.

– Yeter artık?

– Bunlar senin gerçeklerin!

– Ben, verilecek olası bütün cevapları biliyorum. O yüzden artık insanlara soru sormuyorum. Sevinç'e de sormuyorum. Yıllardır bütün soruların cevaplarını biliyorum.

Pencereden dışarı baktı. Dünya, karmaşasıyla, kendine özgü bir yolda bir bilinmeze doğru ilerliyordu.

Tren istasyonunda yolcular bekliyordu.

Trenler nereye giderdi? Rayların sonsuz bir gidişi vardı sanki. Tren insanı mutlaka bir yere götürürdü. İnsan gitmek istemese de...

Sıcak, bir buhar gibi yerden yükseliyordu. Yaz günleri... Sırçadan hayallerle örülü çocukluğunun yazları... Denizden gelen meltem rüzgârı ve bilinmeyenlerin mıknatıslı, maceracı enginleri... Neden insan hep eski yazları özlerdi :

Trene binip yakın geçmişe gitmek istedi. Tanıdıkların ona yine selam verip vermeyeceklerini merak ediyordu. Büyük olasılıkla onu artık tanıyamayacaklardı. Yüzünde bulanık çağrışımlar vardı.

Hayat neydi? İnsan şurada ya da burada olabilirdi. Herhangi bir yerde, herhangi bir zamanda... Sadece "o" vardı yaşanan. Perdelerini açtığında gün ışığı içeri süzülürdü. Sonra sabahları içinde taşıdığı umudun yerini garip bir sarhoşluk alırdı. Yaşamadıkları, zihninin içinde hapsolan, bir türlü salıverilmeyen heyecanları, gün ışığının bir daha pencereden içeri sızamaması gibi dağılıp gitmişti. Her yeni sabahın hiçbir şey getirmediğini öğreneli çok olmuştu. Eskiyenin ne olduğunu hiçbir zaman öğrenemeyecekti.

Zamanın var olmadığı bir yer düşledi. Ama o yerde var olmanın sıkıntılı alacası da olmamalıydı. Bir yaz, öyle bir yaz olmalıydı ki, güneş kendi içinden doğsun. Şakaklarını zonklatan sağırlaştırıcı o ses zihninden silinsin. Sonunda yüksek sesle bağırabilsin. "Yeter," diye haykırsın. Sonra o çığlık da silinsin. Sahil şeridi silinsin. Ağaçlar, bir trende giderken, parça parça cama yansıyan görüntüler gibi silinsin. Geriye sadece rüzgâr kalsın.

MEHMET YURDAL

Kâğıt Bardak, Kâğıt Mendil

HER SABAH içime sindiremediğim gecelerinden sabahlarına uyandığım bu şehirde düşlerime su veriyorum. Bir ceylan kadar ürkek. Kana kana içemiyor. Çelik kadar sertleşiyor düşlerim.

Bir telaş koşuşturmaca, alelacele içilemeyen bir bardak çay. Düşlerimi sıcacık yastığıma dostlukla bırakıyorum. Ancak o anlar halimden. Unutamadıklarımın fotoğraflarına bakıp, çekiyorum odanın kapısını, gözlerimi. Kitaplarım koltuğumun altında, uzaktan görüyorum görkemli binayı. İçinden "dağların, umudun, yaşadıklarımdan öğrendiğim bir şey var'ın, aşkolsun çocuk sana aşkolsun'un" şairlerinin adımladığı koridorlarda, dersliklerde Anadolu'nun kokusu, çocukları geziniyor şimdi. Binalar vardır, bina işte. Ama binalar vardır... Kapısına kadar geldim, bahçe duvarının dışındayım. Yine o "Yaşlı Adam" elindeki kâğıt mendilleri satmaya çalışıyor. Metal beş bin liradan çıkarıyorum, kâğıdı kaldı da sanki. Hiç konuşmuyoruz. Alışverişin dili evrensel galiba, beş bini uzatıyorum, yorgun ve yaşlı eller bir paket kâğıt mendil uzatıyor. Gözlerine bakıyorum, kaçırmadan bakıyor, gözlerime. O neden baktığımı, ben neden baktığımı bilmiyoruz. Mendili cebime koyuyorum "hadi git okuluna" diyor gözleriyle. Öyle yapıyorum, yürüyorum ön bahçe... Boşluk... Merdiven... Boşluk... Kimlik göster. Gösteriyorum. Merdivenler yeniden ve orta bahçe ve tiyatro bölümüne kadar yürüyorum. Durup saatime bakıyorum 9.05, derse 25 dakika var. Bir bardak çay alsam mı? Kantine doğru yürüyorum. Bir bardak çay sekiz bin, alıyorum. Kantin büyük, masalar, sandalyeler, insanlar. Saat 9'u 10 geçiyor. Şimdiden birkaç masada papazlar, oğlanlar, kızlar, aslar hışımla vuruluyor. Birazdan en az 15 masada başlar aynı hışım. Stres atıyorlarmış, rahatlıyorlarmış, gözlerinde kaybetmenin boşluğunu görüyorum. Nereye bakıyorum emekliler kıraathanesine mi geldim yanlışlıkla? Yooo yaşları yirmi ikiden fazla değil. Peki o zaman neden elleri, gözleri yorgun? Neden saçları bembeyaz? Öylece durup izliyorum onları. Her oyun bittiğinde biraz daha yaşlanıyorlar. Bağırıp uyarmak istiyorum. Bahçe duvarının dışında "hadi okuluna git" diyen bakışlar kirpiklerime takılıyor. Kirpiklerim gözlerimi acıtıyor. Yaş... çayımı yudumlayamıyorum, boğazıma düğümlenmesinden korkuyorum. Kaçıyorum, kaçıyorum, kaçamak, kâğıt mendilden bir tane çıkarıp siliyorum kirpiklerimi. Görsün istemiyorum kimseler. Dağların, umudun şairi dizeler fısıldıyor.

Dışarda gürül gürül akan bir dünya...
Bir ben uyumadım
Kaç leylim bahar.

Ve
To be or not to be değil
Asıl iş anlamak kaçınılmaz
Durdurulmaz çığı

Sonsuz akımı

Elimde artık hiç soğumayacağını bildiğim bir bardak çayı bahçe duvarının dışına taşıyorum. "Yaşamak yeryüzünde onunla karışmaktır. Kopmaz kökler salmaktır oraya."

Uzatıyorum kâğıt bardaktaki çayı "Yaşlı Adam"a, yine aynı gözlerle bakıyor. Belli ki kâğıt bardakta çaya yabancı. Uzatıyor ellerini, kâğıt tutan ellerini. Yine konuşmuyoruz. Paylaşmanın dili evrensel, biliyorum. Başını hafifçe öne eğiyor, gözlerini kapatıp açıyor "eyvallah" dercesine. "O" kâğıt bardağında çayını yudumluyor şimdi. Kâğıt mendillerin süzgecinde bahçe duvarının dışına taşıyor bedenim. "Gürül gürül akan bir dünya"ya.

Otello Kalesi

"Ve ellerle dansın gölgesi üzerine"

SEVGİLİ...

Yazdıklarımın tümü yıldız güncesine kaydediliyormuş. Oldukça sevindim. Açtığımız yelkenler çoktan rüzgârla doldu. Şimdi uzaklarda, senin göremediğin kadar çok yıldızın altında yarı çıplak küçük bir çadırın içinde, bir mumluk ışığın altında yazıyorum.

Biliyorum; her mektupta beni farklı yerlerde yazarken buluyorsun. Belki düş gücümün, serüvenci yanı ağır bastığı anlarda sana yazıyorum da ondan. Ellerin hâlâ nazik esmerliğini koruyordur umarım. İzlediğim İspanyol Çingenenin elleri bana senin ellerini hatırlattı. Bir flamenko dansçısıydı. Otello kalesinin duvarlarına ellerinin gölgesini kazıdı, danslarında. Ve hepimizi büyüledi. Hepimizi diyorum. Tüm izleyicileri kastediyorum sanma. Bir başıma gittim gösteriye. Galiba bu yıldızlar, o güvercin ve eller beni bir aşka davet ediyor. Biliyorum yine mi diyeceksin. Eee, ben senin gibi erkekler koğuşunda kalmak zorunda değilim.

Gizmo'cuğum, sen çıkınca balıklarla dans etmeye gidelim. Ama mutlaka gidelim. Sana Çingene kızının nasıl dans ettiğini ellerimle göstereceğim. Hoşça kal.

TÜRKİYE'DE İLK DEFA

ABONE

Fırsatı

Ulaşabi

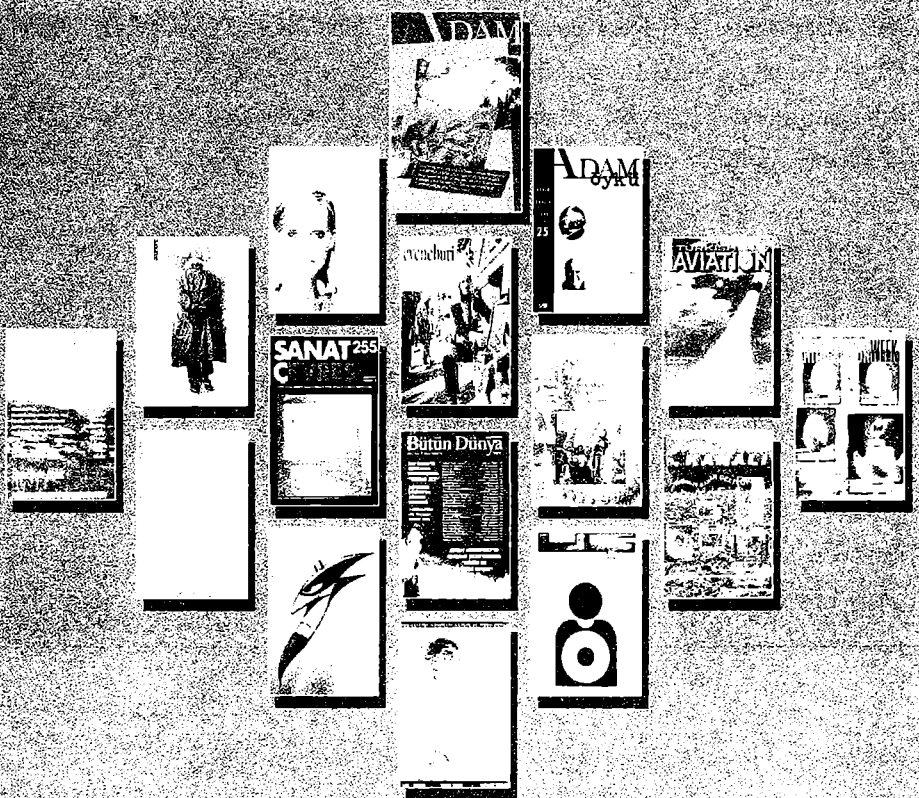
Kuduk

e Kad

Kaç

ABONET: şu an elinizdeki yayına dahil, tüm periyodik yayınları (dergileri) kolaylıkla, en iyi koşullarda takip edebileceğiniz Türkiye'nin ilk abonelik sistemidir.

- Tüm periyodik yayınlarınız **bir telefonla aboneliğe.**
- [illegible]
- [illegible]
- Abonelik bedeli, dergiyi bulmak, ayırtmak için [illegible]
- Yayının durması, yayınevinin kapanması, yayın [illegible] abonelik [illegible] garanti
- Geçtiğimiz ay [illegible] **Aktif Dağıtım** [illegible]



www.abonet.net Tel: **0212.210 0 110**

Perpa Ticaret Merkezi 2. kat B Blok No: 1752 Okmeydanı-İstanbul
Tel: 0212.222 7 206 Faks: 222 27 10 e-mail: abonet@abonet.net

Adam Yayınları

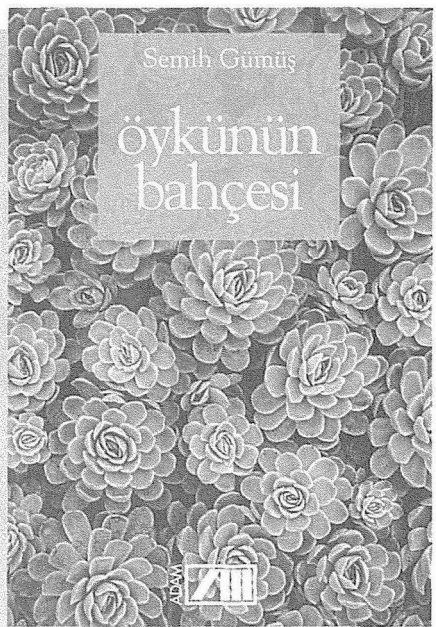
Adam 1999

Semih Gümüş

öykünün bahçesi

eleştiri

Kısa öykü insanın gizleri üstüne bir sanat...
Çağdaş insanın yaşamındaki ilmekleri dokur, dokunmuş ilmekleri çözer. Bu, insanın sırıdır -yaşamını anlamlandırıp bambaşka gösterecektir. Gerçeğidir - kendi gerçekliği sandığı şeyden bambaşka bir gerçekliği önüne koyar. Öykü, yazınsal bakımdan insan için böyle bir değer taşır.
İnsanın kendisiyle, ötekiyle, farklı olanla çatışmasından ve bunların değerleri arasındaki elektrikten doğar. Yaşamı dokuyan ilmeklerin birbirine örülmesiyle ortaya çıkan dokunun, kısacası yaşamın can evinin yazınsal yazıyla çatışmasında yaşar.
Öykünün *Bahçesi*, öykü dünyasını anlamaya, çözümlemeye çalışan, öykünün bahçesinde yaşayanlar için bir başucu kitabı...



ADAM

değerli kitaplar yayımlar.

ADAM YAYINLARI Küçükparmakkapı Sokak No: 17 Beyoğlu 80060 İstanbul Tel: (0-212) 293 41 05-06 Faks: (0-212) 293 41 08

ADAM öykü

geçen sayının (mart nisan 27) içindekiler

öykü Fazla Karıştırma *Alberto Moravia* • Protokol *Gabor Goda* • Elveda "Cordera" *Leopoldo Alas* • "Adı Konmamış Öykü" *Aziz Nesin* • Bir Dal Sardunya *Hüseyin Erdem* • Arkadaş *Şevket Yücel* • Bölüntü *Ş. Avni Ölez* • Kabahat *Günel Altıntaş* • Fırtına *Roni Margulies* • Bahtımın Rüzgârı *Fuat Uğur* • Yağmurlu Gece *Nalan Barbarosoğlu* • Gazetede Yazdığı Gibi *Müge İplikçi* • Kurtuluş *Altay Öktem* • Pasaport *Leyla Ruhan Okyay* • Kanadı Kırılmış Kuşa Sabırdan Söz Et *İnan Çetin* • Buluşma *Hürriyet Yaşar* • Göbekten Bağlılar *M. Kemal Selçuk* • Yağmur Yağıyordu *Murat Ateş*

1.250.000 LİRA (KDV dahil)

9 771300 755600 28

ISSN 1300-7556